

TES-İS

TÜRKİYE ENERJİ, SU VE GAZ İŞÇİLERİ SENDİKASI

MART 2009

**“Kriz: Nedenler,
Sonuçlar ve Çıkış Yolları”**

BAŞYAZI

EKONOMİ YENİDEN ORGANİZE EDİLMELİ

TÜRK-İŞ, 15 Şubat 2009 tarihinde İstanbul Kadıköy Meydanı'nda "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz, Emek ve Demokrasi Mitingi" düzenlemiştir. DİSK ve KESK ile birlikte yapılan ve tüm emek ve meslek örgütlerince desteklenen mitingde, diğer sendikalarımızın yanı sıra TES-İŞ, büyük ve coşkulu bir katılımı yer almıştır. Mitinge katılımı, coşkusu ve disiplini nedeniyle teşkilatımıza teşekkür ediyorum.

Ekonomik krizin etkileri, ülkemizde giderek daha yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Türkiye'nin yaşadığı bu işsizlik sorununun önümüzdeki aylarda daha da derinleşeceği her gün kapanan fabrikalardan, indirilen kepenklerden anlaşılmaktadır. Türkiye geleceğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Ekonomik krizin işsizliği artırmasına izin verilmemelidir. İstihdamı artırmak için doğrudan ve dolaylı tüm tedbirler hayata geçirilmelidir. Sosyal ve ekonomik politikalar birbirinden bağımsız düşünüldükçe sorunun altından kalkılması mümkün değildir. Yapılması gereken tüketicilerin ve üreticilerin konumlarını dikkate alarak ekonominin yeniden organize edilmesidir.

Kriz, ülke ekonomisinde kamu kuruluşlarının önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Ülkemizin geleceği açısından bu önem göz ardı edilmemeli ve enerjide özelleştirmelerden yol yakinken vazgeçilmelidir.

Ülkemiz bir yerel seçim süreci yaşamaktadır. Dergimiz seçimlerden önce yayımlanacak, bu nedenle sonuçların değerlendirilmesi dergimizin önümüzdeki sayısında yapılacaktır. Ben şimdiden seçim sonuçlarının ülkemiz için hayırlı olmasını diliyor, seçimlere katılan tüm siyasi partilerin sonuçlardan gerekli mesajı almalarını diliyorum.

Mustafa Kumlu
Genel Başkan

TES-İŞ

TÜRKİYE ENERJİ, SU ve GAZ İŞÇİLERİ
SENDİKASI'nın Eğitim ve Kültür Yayın Organıdır

Sayı: 2009-2
Mart 2009
ISSN: 1301-4714

TES-İŞ Sendikası adına sahibi
Mustafa Kumlu
Genel Başkan

Genel Yayın Koordinatörü
Bayram Eren
Genel Eğitim Sekreteri

Yazı İşleri Müdürü
Sevkuthan Nevsuhan

Yayın Kurulu
Mustafa Şahin
İsmail Bingöl
Bayram Eren
Kenan Eren
Gökhan Atılğan
Sevkuthan Nevsuhan

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi
TES-İŞ Genel Merkezi
Şenyuva Mah. Meriç Sk. No: 23
06510 Beştepe - Ankara
Tel: 0312 212 65 52 - 212 65 42
www.tes-is.org.tr
info@tes-org.tr

TES-İŞ Dergisi,
3 ayda bir yayımlanır ve üyelerine ücretsiz dağıtılır.
Dergide yayımlanan yazılar yazarların görüşünü
yansıtır. Gönderilen; yazı, resim, karikatür, grafik
vb. iade edilmez. TES-İŞ Dergisi'nde yayımlanan ya-
zılardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Grafik Tasarım ve Mijanpaj
Mehmet Ali Yıldırım

Baskı
Korza Basım
Tel: 0312 342 22 08 Faks: 0312 341 14 27
Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1 İskitler - Ankara

Baskı Tarihi
28 Mart 2009

TES-İŞ'ten

- TES-İŞ ile KAMU-İŞ Arasında Toplu İş Sözleşmesi Görüşmeleri Başladı 6
- Kumlu: 'Farklılıkların Kavga Nedeni Sayılmasından Yorulduk' 8
- TES-İŞ Yönetim Kurulu: 'Kriz En Çok Kadınları Mağdur Ediyor' 10
- 'Zorlu Enerji Özelleştirmenin Türkiye'deki Gerçek Yüzünü Gösterdi' 11
- Cumhurbaşkanı Gül TES-İŞ Sakarya Anadolu Lisesi'nde 12
- TES-İŞ'ten ATV/Sabah Grevine Destek 14

SEKTÖR'den

Ekonomik Kriz ve Türkiye Elektrik Enerjisi Sektörü 50

16

TÜRK-İŞ'ten

- Kumlu: 'Gün Dayanışma, Duyarlık Ve Samimiyet Günü' 18
- Kumlu'dan Kadınlara 8 Mart Çağrısı: 'Cumhuriyete ve Sendikalara Sahip Çıkmak' 19
- Kumlu: 'İşsizlik ve Sefaletin Yok Edilmesi İçin İlk Şart, Sosyal Adalet' 22
- TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu Bildirisi 24
- Kısa Çalışma Ödeneği'nde Değişiklik Yapıldı 25
- Toplu İş Sözleşme Görüşmeleri Başladı 26
- "İnsan Onuruna Yakışır İş" Panelleri Sürüyor 27

28

YURT'tan

- İşsizlikte Cumhuriyet Tarihi Rekoru 30
- Toplam İstihdamın Yüzde 43.2'si Kayıt Dışı 31
- TÜRK-İŞ: 'İşsizlik Felakete Dönüşüyor' 32
- Krizin Beş Aylık Bilançosu: 42 Bin Sendikalı İşsiz 33
- Doktorali Mezuna İş Yok 34
- Gençlik Kayıt Dışı Çalışıyor 35
- Patronlar Artık İşçinin 'Tuvaletinden' de Kazanıyor! 37
- Posta Taşeron Firmalara Emanet 39
- Açlık Sınırı 745, Yoksulluk Sınırı 2.426 TL 40
- 6 Milyon İşsiz ve Ailelerinin Ruh Sağlığı Tehdit Altında 41
- Onbinlerce Emekçi "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz" Dedi 42
- 'Güç, Emegi ile Geçinen Milyonlarca Kadın ve Erkek, Yani Emekçi Halkta' 44
- Sendika Üyeliğini Engellemek İçin 41 Farklı Yöntem Var 46

67

DÜNYA'dan

5. Dünya Su Forumu Sona Erdi 68
- Bakanlar, Su Forumu Bildirisini Açıkladı 69
- "Su İnsan Hakkıdır" Diyen Ülkeler ve Gençler Var 70
- Fransa'da İkinci Genel Grev: Üç Milyon Kişi Sokaka Çıktı 71
- ILO: Bu Yıl 22 Milyon Kadın İşsiz Kalacak 72
- Avrupa Birliği Mali Krize Çözüm Bulamadı 73
- İngiltere'de Kriz Çocukları da Vuruyor 74
- Kriz Zenginden Çok, Fakir Ülkeleri Etkileyecek 75
- Kriz, İşsiz Sayısını Hızla Yükseltti 76
- Amerikan Ekonomisi 2009'da Daha da Kötülecek 77

78

DOSYA

- Prof. Dr. Cem SOMEL 80
- Prof. Dr. Erineç YELDAN 84
- Önay BURAK 86
- TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nca Oluşturulan Akademik Kurul Raporu 94
- Yrd. Doç. Dr. Nilgün Tunçcan ONGAN 102
- Prof. Dr. Tayfun ÖZKAYA 107

TES-İŞ'ten

TES-İŞ ile KAMU-İŞ Arasında Toplu İş Sözleşmesi Görüşmeleri Başladı ■

Kumlu: 'Farklılıkların Kavga Nedeni Sayılmasından Yorulduk' ■

TES-İŞ Yönetim Kurulu: 'Kriz En Çok Kadınları Mağdur Ediyor' ■

'Zorlu Enerji Özelleştirmenin Türkiye'deki Gerçek Yüzünü Gösterdi' ■

Cumhurbaşkanı Gül TES-İŞ Sakarya Anadolu Lisesi'nde ■

TES-İŞ'ten ATV/Sabah Grevine Destek ■

TES-İŞ'ten •

TES-İŞ ile KAMU-İŞ Arasında Toplu İş Sözleşmesi Görüşmeleri Başladı

TES-İŞ ile KAMU-İŞ arasında 13. Dönem toplu iş sözleşmesi görüşmeleri başladı. İZAYDAŞ'ta toplu iş sözleşmesi imzalandı. SEDAS, BEDAS, AYDEM ve Park Termik işyerlerinde toplu iş sözleşmesi görüşmeleri devam ediyor. TES-İŞ, kriz ortamına rağmen üyelerinin haklarını olabilecek en iyi şekilde korumak için gerekli tüm çabayı gösteriyor.

TES-İŞ ile KAMU-İŞ arasında 13. Dönem toplu iş sözleşmesi görüşmeleri başladı. 1 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe girecek olan toplu iş sözleşmesi TEİAŞ, EÜAŞ, TEDAŞ, DSİ, EİEL, İller Bankası ve TETAŞ işyerlerini kapsıyor.

5 Mart 2009 günü başlayan görüşmelere TES-İŞ adına Genel Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ile Toplu İş Sözleşmesi Komisyonu üyeleri katılıyor. KAMU-İŞ ise Genel Sekreter Erhan Polat, ilgili kurumların genel müdürleri, yardımcıları, üst düzey yöneticileri ve uzmanlar tarafından temsil ediliyor.

12 Martta maddeleri üzerinde görüşülmeye başlanan toplu iş sözleşmelerinde TES-İŞ, kriz ortamına rağmen üyelerinin haklarını olabilecek en iyi şekilde korumak için gerekli tüm çabayı gösteriyor. TES-İŞ, ücret zamlarının enflasyonun altında kalmamasını, sosyal hakların korunmasını, düşük ücretlerin iyileştirilmesini, çalışma şartlarıyla ilgili kazanılmış haklardan taviz verilmemesini hedefliyor.

İZAYDAŞ'ta Toplusözleşme İmzalandı

TES-İŞ ile İZAYDAŞ arasında süren toplu sözleşme görüşmeleri anlaşmayla sonuçlandı. İşçi ücretlerine ilk yıl için en düşük yüzde 15 zam yapıldı. İZAYDAŞ'ta çalışan 285 işçiyi ilgilendiren yeni dönem toplu-ış sözleşmesi imza törenine TÜRK-İŞ ve TES-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri ve Demiryolu-İş Genel Başkanı Ergün Atalay, TÜRK-İŞ Marmara Bölge Temsilcisi Adnan Uyar, TES-İŞ Genel Sekreteri Mustafa Şahin, Adapazarı Şube Başkanı Sedat Çokol'un da bulunduğu heyet, İZAYDAŞ Yönetim Kurulu Başkanı İlyas Şeker, Yerel-Sen Genel Başkanı .Münir Karaloğlu, Başkan Vekili Mustafa Çöpoğlu, İZAYDAŞ Genel Müdürü Recep Bilal Şengün, ve işyeri temsilcileri katıldı. Ocak 2009 ile 31 Aralık 2010 arasında geçerli olacak sözleşmeye göre, ücretlere ilk yıl en düşük yüzde 15 oranında zam yapılacak. Böylece, işçiler, ilk yıl aylık en düşük 205 TL fark alacak. İkinci yıl zammı enflasyon oranında olacak. Sosyal yardımda ise yüzde 12-38 arasında değişen

artış yapılacak. İkili vardiya sisteminde çalışanlar yüzde 15, üçlü vardiya sisteminde çalışanlar ise yüzde 18 zam aldı. Sosyal paket yardımı da 135'den 185 TL'ye çıkarıldı. Ayrıca, ilk yıl için Ramazan Bayramı öncesi 150 TL, ikinci yıl için de 165 TL aynı yardım yapılacak.

İşletme Toplu İş Sözleşmeleri

TES-İŞ ile Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş. (SEDAS) arasındaki işletme toplu iş sözleşmesi görüşmeleri 10 Mart günü başladı. Başkent Elektrik Dağıtım A.Ş.'de (BEDAS) işletme toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin ilki 11 Mart'ta yapıldı. Park Termik A.Ş. için işletme toplu iş sözleşmelerinin ilk turu 15 Şubat günü, ikinci turu 13 Martta gerçekleştirildi. Aydın, Denizli ve Muğla illerini kapsayan bölgede elektrik dağıtım işlerini TEDAŞ'tan devralan AYDEM Elektrik Dağıtım A.Ş. ile TES-İŞ arasındaki toplu iş sözleşmesi görüşmeleri 26 Ocak'ta başladı. Bu iş yerlerinin tümünde toplu iş sözleşmesi müzakereleri devam ediyor.

Kumlu: 'Farklılıkların Kavga Nedeni Sayılmasından Yorulduk'

İnsani Değerler Derneği tarafından düzenlenen "Toplumsal Uzlaşma, Barış ve Demokrasinin Güçlendirilmesinde İnsani Değerler" konulu panel, TES-İŞ Genel Merkezinde yapıldı. TES-İŞ ve TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, panelde yaptığı konuşmada "Bir renk ve zenginlik kabul edilmesi gereken farklılıkların kavga, çekişme, gerginlik nedeni sayılmasından hepimiz çok yorulduk, yoruluyoruz. Hepimiz huzur içinde, güvenle yaşadığımız bir ülke özlüyoruz" dedi.

İnsani Değerler Derneği tarafından düzenlenen, 'Toplumsal Uzlaşma, Barış ve Demokrasinin Güçlendirilmesinde İnsani Değerler' konulu panel 13 Mart 2009 günü TES-İŞ Genel Merkezi Konferans salonunda yapıldı. TBMM Baş-

kanı Köksal Toptan'ın da katılarak açılış konuşması yaptığı panelde, çeşitli b-yutlarıyla 'insani değerler' tartışıldı. Panelde TBMM eski Başkanı Ferruh Boz-beyli, 'Demokrasi, Siyaset ve İnsani Değerler', Devlet Bakanı Prof. Dr. Said Ya-

zıcıoğlu, 'Birey, Toplum ve İnsani Değerler', Prof. Dr. Nevzat Tarhan, 'Ruh Sağlığı ve İnsani Değerler', Prof. Dr. Hayrani Eltuntaş, 'Din ve İnsani Değerler' ve Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, 'Tarihte Türklerde İnsani Değerler' konulu

birer konuşma yaptılar.

TES-İŞ ve TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, panelde yaptığı konuşmada, değerlerin gün geçtikçe daha da aşıldığı, sevgi temelinde yeşerebilecek hoşgörünün giderek tüketildiği, kırmanın dökmenin ve hatta kötü söz söylemenin güzel konuşma sayıldığı günümüzde bu değerlerin sık sık altının çizilmesinde büyük yarar olduğunu belirtti. Kumlu'nun panelde yaptığı konuşma şöyle:

“Öyle sanıyorum ki, bugün kuruluş toplantısını gerçekleştiren İnsani Değerler Derneği, ülkemizde büyük bir boşluğu dolduracaktır. Çünkü derneğin kuruluş amacı, sevgi, saygı, yardımlaşma, hoşgörü, ahlak, adalet, vefa, şefkat, merhamet, inanç, din, düşünce, sanat, bilim, kültür gibi insani değerlerin yeniden tespitinin yapılıp, bunların toplum hayatında etkin bir şekilde yaşanmasını da içermektedir. Değerlerin gün geçtikçe daha da aşıldığı, sevgi temelinde yeşerebilecek hoşgörünün giderek tüketildiği, kırmanın dökmenin ve hatta kötü söz söylemenin güzel konuşma sayıldığı günümüzde bu değerlerin sık sık altının çizilmesinde yarar vardır.

“Esasen insanı insan yapan değerlerin hâkim olduğu bir dünyada barış da hâkim olacaktır. Çünkü dünyanın kaynakları herkesin insanca yaşamasına yetecek kadar bol ve zengindir. Dünyada yaşanan sorunların temelinde adaletsizlik olduğu gözetildiğinde, ferdin insani değerlere ilişkin farkın-

dalığı çoğaldığında, önce bireyin, sonra toplumların maddi ve manevi yükselişi önünde hiç bir engel kalmayacak; siyasi ve ekonomik kalkınma, adalet, sevgi, hoşgörü temelinde yükseldiğinde, insanlığın bugün yaşadığı temel sorunlar çözümlenecektir.

Farklılıklar Kavga Nedeni Olmamalı

“Hepimiz insanız, hepimizin hem özel yaşamımızda, hem de ülkenin idare ediliş biçiminde sevgiye, saygıya, hoşgörüye ihtiyacımız vardır. Bir renk ve zenginlik kabul edilmesi gereken farklılıkların kavga, çekişme, gerginlik nedeni sayılmasından hepimiz çok yorulduk, yoruluyoruz.

Hepimiz huzur içinde, güvenle yaşadığımız bir ülke özlüyoruz. Bu noktada her türlü tavır, davranış ve söylemleriyle toplumun gözü önünde bulunan siyasilerimiz, milletvekillerimize, önemli kurumları yöneten bü-

rokratlarımıza, sanatçılarımıza, sendikalarımız ve sivil toplum örgütleri yöneticilerine büyük görev düşmektedir. Unutulmamalı ki, imrenilen mevkilerde olanlar, sade vatandaş için aynı zamanda rol modelidir.

Değişim Bireyde Başlar

“Değişim bireyde başlar. Ve değişmeyi istemek tamamıyla daha üst düzeyde bir farkındalığın bireydeki tezahürüdür. İnsani Değerler Derneği'nin bu farkındalığın yaratılmasında büyük katkıları olacağına inanıyorum, Derneğe çalışmalarında başarılar diliyorum.

Toplumsal uzlaşmanın, hoşgörünün, barışın, toplumun tüm katmanlarında kendini bulduğu gülümseyen bir Türkiye ve dünya dileğiyle konuşmama son veriyor, saygılarımı sunuyorum.”

TES-İŞ Yönetim Kurulu: 'Kriz En Çok Kadınları Mağdur Ediyor'

TES-İŞ Sendikası Yönetim Kurulu 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle bir bildiri yayımladı. Bildiride, yaşanan kriz ortamının en çok kadınları etkilediği belirtilerek "Kadınlarımız kriz nedeniyle sadece işsizleştirilerek ya da daha kötü koşullarda çalışmaya mecbur bırakılarak mağdur edilmemiş, evdeki yaşam koşullarının ağırlaşması da kadınların maddi ve manevi yükünü artırmıştır" denildi.

TES-İŞ Yönetim Kurulu tarafından yayımlanan Dünya Kadınlar Günü Bildirisi'nde kadınların Türkiye'de daha düşük ücretle çalışmaya zorlandığına, işsiz kalma riskiyle daha çok yüze bulunduğu dikkat çekildi. Bildiride, "Bugün yaşanan krizin aşılmasında kadınların mağdur edilmemesi ve yaşam düzeylerinin yükseltilmesi önemli rol oynayacaktır" denildi. TES-İŞ Yönetim Kurulu'nun Dünya Kadınlar Günü Bildirisi şöyle:

"8 Mart Dünya Kadınlar Günü, 8 Mart 1857 tarihinde, Amerika'nın New York kentinde tekstil fabrikasında çalışan kadın işçilerin, erkeklerle eşit haklara sahip olabilmek adına başlatmış oldukları mücadelenin yıldönümüdür.

1857 yılında emekçi kadınların mücadelesi, erkeklerle eşit olmayan çalışma şartları, uzun çalışma saatleri ve düşük ücretlere karşı şekillenmiştir. Bu yürekli kadın başkaldırısı, kadınların çalışma hayatında daha iyi şartlara sahip olma mücadelesinin başlangıcıdır ve o günden bugüne, tüm dünyada, heyecanından bir şey kaybetmeden kutlanmaya devam etmektedir.

Dünya Kadınlar Günü, Türkiye'de, ilk kez 1921 yılında kutlanmıştır. Ülkemizde, kadını zayıf ve ikinci sınıf sayan çağdışı anlayış, karşısında Mustafa Kemal Atatürk'ü görmüştür. Atatürk çağına göre çok ileri hakların kadınlara tanınmasını sağlamış, erkeği ve kadını

Cumhuriyet yolunda omuz omuza yürümeye davet etmiştir. Ancak bugünün Türkiye'si, maalesef Atatürk'ün bu yaklaşımını yansıtmamaktadır.

Bugün Türkiye'de şiddete maruz kalan kadınlar vardır. Türkiye'de bugün hâlâ töre cinayetleri işlenmekte, kimi yörelerde kız çocuklarının okumaları engellenmek istenmektedir. Türkiye'de kadın işsiz oranı, her zaman erkeklerden daha fazla olmuş, kadınlar ağırlıklı daha düşük ücretle ve kayıt dışı alanlarda iş bulabilmiştir. Yaşadığımız kriz ortamı bu koşulları daha da ağırlaştırmıştır. Kadınlarımız kriz nedeniyle sadece

işsizleştirilerek ya da daha kötü koşullarda çalışmaya mecbur bırakılarak mağdur edilmemiş, evdeki yaşam koşullarının ağırlaşması da kadınların maddi ve manevi yükünü artırmıştır.

Cehalet kadının en büyük düşmanıdır. Cahil kadın, varolan haklarının farkına varamamakta, toplumdaki cinsiyet ayrımcı yaklaşımın da temelini cehalet oluşturmaktadır. Kadınların karşı karşıya bulunduğu sorunların çözümünde, yasal düzenlemelerin elbette büyük önemi vardır ama Medeni Kanuna rağmen hâlâ imam nikahı evliliklerinin yapılabildiği ülkemizde, yaşanan sorunların büyük bölümünün kadına bakış açısındaki çağdışılıktan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Türkiye kadına dair sorunları, yasalarla olduğu kadar, o yasaların uygulanmasıyla, eğitimle ve kadınların varolan haklarının farkına varmasıyla aşacaktır.

Bugün yaşanan krizin aşılmasında kadınların mağdur edilmemesi ve yaşam düzeylerinin yükseltilmesi önemli rol oynayacaktır. 'Yuvayı yapan dişi kuştur' öz deyişinden hareketle, kadınların işsizleştirilmesi ya da daha kötü çalışma koşullarına mahkûm edilmesi, evdeki huzursuzluğu ve dolayısıyla toplumsal huzursuzluğu artıracaktır.

Kadına dair tüm sorunların aşıldığı bir Türkiye dileğiyle başta üyelerimiz olmak üzere tüm kadınların 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü kutluyoruz."

Zorlu Enerji Özelleştirmenin Türkiye'deki Gerçek Yüzünü Gösterdi

TES-İŞ: "Özelleştirmeler nedeniyle sendikasılaştırma ve işsizleştirme yolunu seçen her işveren ülkemizin ekonomisine ve demokratikleşme sürecine zarar vermektedir."

TES-İŞ Yönetim Kurulu, Zorlu Enerji'nin özelleştirilen işyerlerindeki sendikasılaştırma girişimi ile ilgili 27 Şubat 2009 günü bir açıklama yaptı. Açıklamada şöyle denildi:

"Ankara Doğalgaz Üretim A.Ş. (ADÜAŞ)'ye ait yedi hidroelektrik, bir jeotermal ve bir doğalgaz santralinin özelleştirilmesini kapsayan ihaleyi 2008 yılı Mart ayında Zorlu Enerji grubu kazanmış ve devir işlemleri aynı yıl içinde gerçekleştirilmiştir. Zorlu Enerji, ihale ile TES-İŞ üyelerinin çalıştığı Van'da bulunan doğal gaz santralinin mülkiyetini alırken, Tokat, Eskişehir, Kars, Rize, Erzurum, Erzincan ve Tunceli'de bulunan hidroelektrik santralleri ile Denizli'de faaliyet gösteren Türkiye'nin en büyük kapasiteli jeotermal santralinin 30 yıllık işletme hakkına sahip olmuştur.

Zorlu Enerji Grubu ile sendikamız, süreç içinde çeşitli görüşmeler yapmış ve bu görüşmelerde sendikamıza iş yerlerinde sendikanın korunacağı ve iş yerlerinde çalışan 60'a yakın işçimizin özlük haklarına dokunulmayacağı yönünde sözler verilmiştir.

Buna karşın, Zorlu Enerji, yeni toplu iş sözleşmesi dönemi ile birlikte sendikamızın aldığı yetkiye itiraz ederek, kötü niyetinin ilk işaretlerini vermiş, daha sonra ise "bu işyerlerinde sendikalı işçi istemiyorum" yaklaşımı ile baskı oluşturarak, işçileri sendikadan istifaya zorlamıştır. Sendikadan istifa eden işçilerle yeni akitler imzalanmıştır.

Zorlu Enerji'nin ülkemizdeki "kötü niyetli" işveren kategorisinde yer alması üzücü olduğu kadar, özelleştirmelerin Türkiye'deki gerçek yüzünün bir kez daha ortaya çıkması açısından ibret vericidir. Bir kez daha görülmüştür ki özelleştirmeler önce sendikasılaştır-

mayı, ardından işsizleştirmeyi beraberinde getirmektedir.

Sendikasılaştırmanın amacı, işçiyi toplu iş sözleşmesinden doğan gücün-

de, enerji özelleştirmeleri sürecinde bir tek işçinin burnunun kanamayacağına dair sözler vermiştir. Zorlu Enerji'nin uygulamaları, Sayın Başbakan'ın verdiği sözlerin de bir karşılığı olmadığını or-

den yoksun bırakarak, daha az ücretle ve güvencesiz çalıştırmanın yolunu açmaktır. Piyasaların canlandırılması için önlemler düşünüldüğü bugünkü kriz ortamında, işçinin cebindeki parayı azaltmak ya da yeni işsizler yaratmak, ülke ekonomisine zarar verecek; sendikalaşmanın önemini kavranmadığı bir Türkiye'de ise Avrupa Birliği'ne uyum adına çıkarılan yasalara rağmen demokratikleşmeden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Özelleştirmeler nedeniyle sendikasılaştırma ve işsizleştirme yolunu seçen her işveren ülkemizin ekonomisine ve demokratikleşme sürecine zarar vermektedir.

TES-İŞ'in tüm uyarılarına rağmen enerji özelleştirmeleri devam etmektedir. Sayın Başbakan çeşitli söylemlerin-

taya çıkarmıştır.

Sayın Başbakandan talebimiz, bu kötü gidişe dur diyerek, özelleştirilen iş yerlerindeki sendikasılaştırma ve işsizleştirmeyi engelleyecek uygulamaların hayata geçirilmesi; özelleştirilmemiş enerji alanları ile ilgili olarak da özelleştirmelerden vaz geçilmesidir.

Bu talebimiz sadece TES-İŞ için değil, Türk Demokrasisi, Türk Ekonomisi, Türk Sendikacılığı içindir. Çünkü, enerjide özelleştirmeler Türkiye'nin bölgesel çıkarlarına uygun olmadığı gibi, kamu yararına da değildir. Türkiye'nin sosyal dengelerinin, enerjide özelleştirmeleri ile birlikte ortaya çıkacak sendikasılaştırma ve işsizleştirmeyi kaldıracabilecek durumda olmadığı da ortadadır."

TES-İŞ'ten •

Cumhurbaşkanı Gül TES-İŞ Sakarya Anadolu Lisesi'nde

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, hayatının beş yılını geçirdiği Sakarya'yı ziyareti sırasında TES-İŞ Sakarya Anadolu Lisesi'nde incelemelerde bulundu. TES-İŞ ve TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu ile TES-İŞ Genel Mali Sekreteri Hasan Tahsin Zengin'in de hazır bulunduğu incelemelerde Gül, okulu çok beğendiğini belirterek Kumlu'ya teşekkür etti.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, hayatının beş yılını öğretim üyesi olarak geçirdiği Sakarya'yı ziyaret etti. TES-İŞ Anadolu Lisesi'ni de ziyaret eden Gül, okulu çok beğendiğini belirterek öğrencilerin burada iyi bir eğitim alacağını söyledi. Gül, Sakarya'ya yakışan bu okulun yapımında emeği geçen herkese teşekkür etti.

Cumhurbaşkanı Gül, 30 Ocak 2009 günü Sakarya'yı ziyaret etti. Valilik makamında Sakarya Valisi Hüseyin Atak'tan kent hakkında brifing alan Gül, hayatının bir bölümünü geçirdiği Sakarya'ya Cumhurbaşkanı olarak gelmekten mutluluk duyduğunu belirtti. Cumhurbaşkanı Gül, "Sakarya'yı ziyaret etmekten, Sakarya'da değişik yerlere gidip eski hatıralarımı canlandırmaktan büyük bir memnuniyet ve kıvanç duyuyorum. Bütün vatandaşlarıma başarılar diliyorum, sevgi ve muhabbetlerimi iletiyorum" dedi.

Cumhurbaşkanı Gül, beş yıl boyunca öğretim üyesi olarak görev yaptığı Sakarya Üniversitesi'ni ziyaretinden sonra TES-İŞ Anadolu Lisesi'ne gelerek incelemelerde bulundu. Halk Eğitim Merkezi folklor ekibi ve coşkulu öğrenciler tarafından karşılanan Gül'e TES-İŞ ve TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, TES-İŞ Genel Mali Sekreteri Hasan Tahsin Zengin, TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Ergun Atalay, İl Milli Eğitim Müdürü Murat Yazıcı, Okul Müdürü Adil Şenol ve ünlü futbolcu Hakan Şükür eşlik etti. Okulu çok beğendiğini ve öğrencilerin burada iyi bir eğitim alacağına inandığını

belirten Gül, başta TES-İŞ ve TÜRK-İŞ Genel Başkanı olmak üzere okulun yapımında emeği geçen herkese teşekkür etti. Abdullah Gül, TES-İŞ Anadolu Lisesi öğrencileriyle hatıra fotoğrafı da çekti.

TES-İŞ'ten •

TES-İŞ'ten ATV/Sabah Grevine Destek

TES-İŞ Sendikası Yönetim Kurulu Turkuvaz Grubu'nda çalışan gazetecilerin 13 Şubat 2009 günü başlattıkları grevi destekleyen bir basın açıklaması yaptı. Açıklamada "Kapılarını örgütlülüğe kapatan yazılı ve görsel medya patronlarının sendikalaşmaya karşı besledikleri korku, aynı zamanda demokrasiden korktukları anlamına gelmektedir" denildi.

TES-İŞ Sendikası Yönetim Kurulu'nun Turkuvaz Grubu'nda çalışan gazetecilerin 13 Şubat 2009 günü başlattıkları greve ilişkin basın açıklaması şöyle:

"Turkuvaz Radyo Televizyon Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.'ye bağlı ATV, Sabah Gazetesi ve Turkuvaz Dergi Grubu'nda çalışan Türkiye Gazeteciler Sendikası üyesi gazeteciler, toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin anlaşmazlıkla so-

nuçlanması üzerine, işverenin tüm basıklarını göğüsleyerek 13 Şubat 2009 tarihinde greve başlamıştır.

"İşverenin sürdürülen yasal ve meşru grevi kırma çabaları, grev başladıkdan sonra da sürmüş, yasal mevzuat ihlal edilerek grevdeki işçilerin iş akdi feshedilmiştir.

"Basın emekçilerinin grevi, demokratik hak ve kazanımlar açısından

önemli bir grevdir. Kapılarını örgütlülüğe kapatan yazılı ve görsel medya patronlarının sendikalaşmaya karşı besledikleri korku, aynı zamanda demokrasiden korktukları anlamına gelmektedir. Çünkü sendikalar demokrasinin temel taşlarıdır.

"TES-İŞ, basın emekçilerinin grevi ni desteklemekte, Turkuvaz işverenin in uzlaşmaz tutumunu kınamaktadır."

Bahar Eğitimlerimiz Başlıyor

TES-İŞ Sendikası 2009 Bahar Eğitimleri başlıyor. Eğitim seminerlerimize yurdun doğusundan batısından, güneyinden kuzeyinden yüzlerce şube yöneticimiz, baştemsilcimiz ve temsilcimiz katılacak. Yurdun kalkınması, gelişmesi, güçlenmesi için yazın sıcağında, kışın soğukunda hayata can veren enerji işçileri, şimdi, yerküreye tsunami hızıyla yayılan derin bir kriz ortamında eğitim sıralarını dolduracaklar.

Her üyemiz, geldiği bölgeden kriz ortamının farklı manzaralarının tanıklıklarıyla gelecek: Cebinde çay parası olmadan boynu bükük bir şekilde kahvehane köşelerinde bekleyen gençlerin; her sabah bir iş umuduyla sokaklara çıkıp her gün hayal kırıklığıyla evine dönen, okula giden çocuklarına harçlık veremeyen babaların; her Allahın günü sofraya kurabilmek zaruretiyle kıtlıklardan bolluk yaratmak için didinen anaların; emekli maaşıyla sefa sürmesi gerekirken bin bir cefaya katlanan yaşlıların; kirasını, borcunu, harcını ödeyemediği için çareyi canına kıymakta bulan çaresizlerin; kepengini indiren esnafın; atölyesine kilit vuran üreticinin; bin bir zahmetle meydana getirdiği ürününe alıcı bulamayan köylünün tanıklıklarıyla...

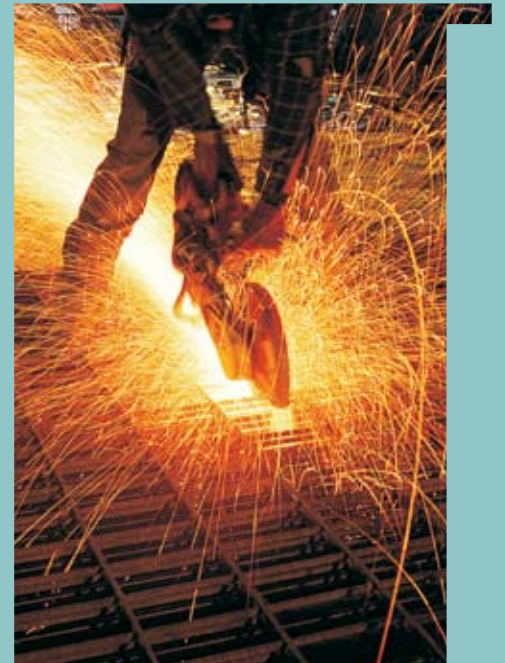
Miting meydanlarında “işsizliğin çaresini bulamadım, bulursan söyle, uygulamazsam siyaseti bırakırım” diyen Başbakanın; sanki sihirli bir formül icat eden âlimmişçesine “al sana çare” diyen, fakat büyük kitleleri inandıramayan muhalefet liderinin siyaseten acz için-

de bulunduğunu, bu aczi örtmek için her türlü atışmadan, sataşmadan medet uman bir siyaset üslubunun alıp yürüdüğünü gören üyelerimiz, şu sorularla gelecekler eğitim sıralarına: Dört mevsim ve yedi iklimi bir arada yaşayan, yer altı ve yer üstü kaynaklarıyla bir müstesna teşkil eden, bereketli toprakları, denizleri ve akarsularıyla dünyanın en der ülkelerinden biri olan, yokluklar içinde büyük destanlar yaratmış azimli insanlarıyla yedi cihana örnek olan Türkiye, nasıl olur da insanlarına iş ve aş veremeyecek bir hale gelir? Nasıl olur da, açlık, fakirlik ve işsizlik girdabı gözlerimiz her gün daha çok kişiyi içine çekerken krizin ülkemizi teğet geçtiği söylenebilir? Nasıl olur da, sanayi üretimi dibe vurmuşken, fabrikalar bir bir kapanırken, kepenkler bir bir indirilirken bu acı tablo “işini bilmemeye” bağlanabilir?

Türkiye’nin alıp başını yürüten iç ve dış borçlarını kapatmak için cumhuriyet tarihi boyunca kurulan kamu kurumlarını “babalar gibi” sata sata elde avuçta hiçbir şey bırakmamayı maharet sayan, “aman piyasaların tansiyonu yükselmesin” diye atacağı her adımı sanki bir canlı varlıkmişçesine borsaya, döviz göre atan bir iktisat politikasının sorgulanması eğitim seminerlerimizin konusu olacak. Yıllarca mücadeleyle, müzakereyle, eylemle, diyalogla kazandığımız yasal haklarımızı el çabukluğuyla geriye götüren mevcut sosyal politika uygulamaları eğitim seminerlerimizin konusu olacak. Yeni kamu yatırımlarına ayrıldığı cumhuriyet tarihinin

rekorunu kıran işsizlik oranını aşağıya çekebilecekken, bunun tam tersi yönde ilerleyen istihdam politikası eğitim seminerlerimizin konusu olacak.

Sendikal eğitim, anlaşılma anlama, bilinmezi bilmek, görünmezi görmek için elzemdir. TES-İŞ kurulduğu günden bu yana sendikal eğitime bu yüzden büyük bir önem vermiştir. Bu önem, içinden geçtiğimiz kriz ortamında her zamankinden daha çok artmıştır. Bilim insanlarının, uzmanların ve yöneticilerimizin birikimleriyle üyelerimizin tecrübe ve gözlemlerini birleştiren seminerlerimizin ufuk açıcı olacağına inancımız tamdır. Emekleriyle bu yurdu baştanbaşa aydınlatan enerji işçilerinin biraz daha aydınlanmasına katkıda bulunacak olan eğitim seminerlerimizin başarılı ve yararlı geçmesi dileğiyle...

TÜRK-İŞ'ten

Kumlu: 'Gün Dayanışma, Duyarlık Ve Samimiyet Günü' ■

Kumlu'dan Kadınlara 8 Mart Çağrısı: 'Cumhuriyete ve Sendikalara Sahip Çıkmın' ■

Kumlu: 'İşsizlik ve Sefaletin Yok Edilmesi İçin İlk Şart, Sosyal Adalet' ■

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu Bildirisi ■

Kısa Çalışma Ödeneği'nde Değişiklik Yapıldı ■

Toplu İş Sözleşme Görüşmeleri Başladı ■

"İnsan Onuruna Yakışır İş" Panelleri Sürüyor ■

Kumlu: 'Gün Dayanışma, Duyarlık ve Samimiyet Günü'

Genel Başkan Mustafa Kumlu, "Ülke olarak yaşadığımız sorunların yeni acılar yaratmaması için gerekli olan tek şey, dayanışma, duyarlılık ve samimiyettir" dedi.

TÜRK-İŞ ve TES-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu Dadaloğlu Derneği Merkez Binası'nın açılışına katıldı. 21 Mart 2009 günü yapılan açılışta konuşan Kumlu, "Ülke olarak yaşadığımız sorunların yeni acılar yaratmaması için gerekli olan tek şey, dayanışma, duyarlılık ve samimiyettir" dedi.

Mustafa Kumlu'nun konuşması özetle şöyle:

Mücadeleciydi Ama Yüreğinde Sımsıcak Sevgi Vardı

"Hiç kuşkusuz Dadaloğlu, 19'uncu yüzyıl halk şiirimizin en ilginç, en güçlü ozanlarının başında gelmektedir. Bizlerin her birinin gönlünü çalmasındaki en önemli nedenlerden biri ise Türkmenlerin Avşar boyundan gelmesi, yani hemşehrimiz olmasıdır. Günümüze ulaşan bilgilere göre Torosları yuva edinen Dadaloğlu, çok sağlam, yiğit, sert, savaşkan bir kimlik ve eylem içindedir, ama yüreğinde sımsıcak sevgiler taşır. Çoşuklu, tutkun bir yanı vardır.

"Osmanlı'nın o dönemdeki politikaları, göçerleri yerleşik düzene geçmeye zorlamaktadır. Bu nedenle Dadaloğlu'nun bağlı olduğu Avşar Boyu da Sivas'ın köylerinden birine gönderilir. Dadaloğlu'nun şiirleri, yerleşik yaşama geçmek istemeyen Türkmen aşiretlerinin çığlığı ve sözlü tarihi sayılabilir. Dadaloğlu, başkaldırır, hatta yiğit gür sesiyle Padişaha haber gönderir, 'Ferman Padişahın kardaş, dağlar bizimdir' diye.

"Biliniz ki, büyük Türk Ozanı Dadaloğlu'nun sanat anlayışını, kişiliğini ve yöresel kültürünü ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak, araştırmak, geliştirmek ve yaymak amacıyla kurulan der-

neğiniz, Türk Kültürü ve dayanışması adına büyük bir hizmet vermektedir.

Dayanışma Bilinci

"Başkaldırının yanı sıra yürekte taşıyabilecek en sıcak sevgilerin de şiirlerini yazan Dadaloğlu'nun şahsında insanlar arasında ekonomik, sosyal, kültürel yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamayı da amaçlayan derneğinizi geniş kesimlerce destekleneceğinden hiç kuşum yoktur. Türkiye'nin bugün en çok ihtiyacı olan şey, yaşadığı bu zor günlerde kendi kültürünü ve öz değerlerini hatırlamak, onları içselleştirip, yeni nesillere aktarabilmektir.

Zor Günler

"Evet, ülkemiz zor günler yaşamaktadır. Amerika kaynaklı ekonomik kriz maalesef ülkemize işsizlik krizi olarak yansımıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun son verilerine göre, bir önceki yılda 10.6 olan işsizlik oranı Aralık 2008 sonu

itibarıyla 13.6'ya yükselmiş, işsizlik, 3 milyon 274 bin kişi ile Cumhuriyet tarihinin en yüksek rakamına ulaşmıştır.

"Veriler içinde en dikkat çekici olan tarım dışı işsizlik oranının yüzde 17'yi aşmış olmasıdır. Bu, Türkiye'nin ekonomik bakımdan endüstri ve hizmetler sektöründe hızla küçülmeye başladığının yeni bir ifadesidir. Kayseri de de hem sanayici, hem işçiler zor günler yaşamaktadır. Bir çok iş yeri kapanmış, yüzlerce işçi işsiz kalmıştır. Türkiye ekonomisinin yaşadığı bu işsizlik sorunun önümüzdeki aylarda daha da derinleşeceği her gün kapanan fabrikalardan, indirilen kepenklerden anlaşılmaktadır. Ekonomik krizin işsizliği artırmasına izin verilmemelidir. Sadece sermaye kesiminden gelen şikayetlere çözüm arayarak; lüks konut satışlarını vergi dışı bırakarak; otomobil satışları üzerinden alınan vergileri düşürerek istenilen ölçüde istihdamı korumak mümkün olmayacaktır. Gün Hükümetin işsizliği önleyecek önlemler için en radikal kararları alması gerektiği gündür.

Acıya Doyduk

Asırlardır yaşananlarla topraklarımız acıya doymuştur. Sadece Kayseri değil, Türkiye'nin her yeri mücadelelerle dolu tarihimize acıya doymuştur. Artık acı çekmek değil, huzur içinde yaşama vaktidir. Ülke olarak yaşadığımız sorunların yeni acılar yaratmaması için gerekli olan tek şey, dayanışma, duyarlılık ve samimiyettir. Bu duygu ve düşüncelerle konuşmama son verirken, hepimizi saygı ve sevgilerimle selamlıyor, bana bu güzel topluluğa hitap etme şansını verdiği için Dadaloğlu Derneği'ne teşekkür ediyorum.

Kumlu'dan Kadınlara 8 Mart Çağrısı: 'Cumhuriyete ve Sendikalara Sahip Çıkmın'

TÜRK-İŞ, 8 Mart Dünya Kadınlar Gününü Adana'da düzenlediği "Emekçi Kadınlar Krizin Faturasını Ödemek İstemiyor" konulu toplantıyla kutladı. Genel Başkan Mustafa Kumlu, kadınlara "sizleri bugünkü medeni haklara kavuşturan cumhuriyetimize sahip çıkın. Örgütlülüğünüze, yani sendikalarınıza sahip çıkın... Sendikalarınızın yönetim kademelerinde yer almak için mücadele verin. Siz kararlı olursanız, önünüzde hiç kimse duramaz, yeter ki siz isteyin" diye seslendi.

TÜRK-İŞ, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü Adana'da, Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Salonunda düzenlediği "Emekçi Kadınlar Krizin Faturasını Ödemek İstemiyor" konulu toplantıyla kutladı. Toplantının açılış konuşmalarından önce, Adana Büyükşehir Belediyesi Türk Halk Oyunları Topluluğu tarafından bir halk oyunları gösterisi sunuldu, günün anlam ve önemini anlatan bir film gösterildi. TÜRK-İŞ'in hazırladığı "8 Mart Dünya Kadınlar Günü" kısa filminde, 8 Mart kadın hareketinin tarihçesine, Türkiye'deki kadın haklarının gelişimine, Novamed ve Desa grevlerine, kadın işçilerin sorunlarına ve çözüm yollarına yer verildi.

"8 Mart Dünya Kadınlar Günü, kadınların, cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan sorunlarının; bu sorunları çözme doğrultusunda on yıllardır atılan adımların anıldığı ve halen yaşanan sorunlar ile çözüm önerilerinin dile getirildiği özel bir gündür. 8 Mart, bizlere, ezilen ve hor görülen kadınların 152 yıl önce ağır çalışma koşullarına karşı başlattıkları mücadelenin bir armağanıdır. Bu armağanın verildiği günden bu yana kadınların hak ettikleri yerde olabilmesi için önemli adımlar atılmış, ama ülkemiz de dahil kimi ülkelerde halen istenilen noktaya gelinebilmiştir.

Atatürk'ün Öncülüğü

"Mustafa Kemal Atatürk, kadını zayıf ve ikinci sınıf sayan çağdışı anlayışa karşı çıkmış, Türk kadını birçok Avrupalı kadından önce seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur. Atatürk, toplumun her alanında kadın ve erkeğin omuz omuza yürüdüğü bir Türkiye hedeflemiştir. Ama bu hedefin gerekleri henüz ülkemizde tam olarak yerine getirilememiştir. Atatürk demiştir ki; "Şu kanaati kabul etmek gerekir ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir... Bir toplum, cinsinden yalnız birinin çağdaşlığın gereklerini elde etmesiyle yetinirse, o toplum yarım ve fazla zayıflık içinde kalır." Atatürk demiştir ki; "Bizim toplumumuzun başarısızlığının sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ihmal ve kusurdan kaynaklanmaktadır."

lumun her alanında kadın ve erkeğin omuz omuza yürüdüğü bir Türkiye hedeflemiştir. Ama bu hedefin gerekleri henüz ülkemizde tam olarak yerine getirilememiştir. Atatürk demiştir ki; "Şu kanaati kabul etmek gerekir ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir... Bir toplum, cinsinden yalnız birinin çağdaşlığın gereklerini elde etmesiyle yetinirse, o toplum yarım ve fazla zayıflık içinde kalır." Atatürk demiştir ki; "Bizim toplumumuzun başarısızlığının sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ihmal ve kusurdan kaynaklanmaktadır."

Kadına Yönelik Baskılar Dünya Sorunlarının Temeli

"Dünyanın ekolojik, fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik bozukluklarının ve dengesizliklerinin en büyük nedeni, dünyada yaşanan çeşitli biçimlerdeki eşitsizlikler ve bununla birlikte gelen baskılardır. Kadın ve erkek arasındaki dengesizlik ve kadın üzerine eğitimden sosyal yaşama kadar her alanda gösterilen baskılar, dünya üzerindeki birçok sorunun temel nedenidir. Kadınlarına acı çektiren bir dünyada, erkeklerin ve çocukların mutluluğundan bahsedilemez. Çünkü huzurlu ve mutlu bir dünya için temel koşul, hemen her konuda ve her zaman dengedir, adalettir.

Kriz En Çok Kadınları Etkiliyor

"Dünya maalesef bugün bu denge ve adaletten yoksundur. Bu yoksunluğun bir tezahürü de bugün yaşanan ekonomik kriz olmuştur. Bu kriz, büyük ser-

maye gruplarının daha fazla kâr hırslarının, 'hep bana' anlayışının sonucudur. Bu anlayış, tüm dünyada sosyal devleti budamış, özelleştirmelerle kamu alanını daraltmış, kamu harcamalarını kısıtlayıp, geniş halk kitlelerini her türlü sosyal haktan mahrum piyasa ekonomisine terk etme yolunu seçmiştir. İşte tüm bu yaklaşımların sonucunda bugün tüm dünyada ve ülkemizde bir kriz yaşanmakta, bu kriz yine emeği ile geçinenleri vurmakta ve işsizlik olarak kendini göstermektedir. Bu krizden kadınlarımız daha çok etkilenmektedir. Kriz, kadınlarımızı maddi manevi vurmuştur. Acılarını artırmış, yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmıştır. Şu bir gerçek ki kadınlar, çalışma yaşamına erkeklere göre daha az avantajla başlamaktadır. Bu dünyada da, Türkiye'de de böyledir. Kadınlar daha çok, küçük ölçekli, işten atılmaların kolay olduğu, teknolojik yatırımın en az olduğu sektörlerde çalışmaktadır. Krizden ilk darbeyi yiyen ve çabuk işçi çıkarılan işyerleri de bu tür iş yerleri olmaktadır. Ülkemizde tekstil iş kolu bunların başında gelmektedir.

Krizin Manevi Yükü de Kadınlara

"Ayrıca kadınlar dışarıda çalışanlar ya da çalışmasınlar, kriz onları, en çok evde etkilemektedir. Biliyorsunuz, yaşıyorsunuz. Kriz dönemlerinde kadınların ev işlerine ayırdıkları zaman artmaktadır. Kadınlar, ekonomik zorlukla baş edebilmek için en ucuz olan yerlerden alışveriş yapmaya çalışmakta, daha ucuz olduğu için, evine daha uzak

marketleri, pazarları tercih etmektedir. Üstelik bu uzak yolculuğu da daha önce otobüsle yapabilirken, artık genellikle yürüyerek yapmaktadır. Eski- den satın alabildiği tekstil ürünlerini artık alamamakta, çocuklarını giydirebil- mek için eskileri bozup, yeni giysiler ha- line getirmek yine kadına düşmektedir. Kılı kırk yarıp sofraya yemek koymak, kirasını, faturasını ödeyebilmek için ev harcamalarını as- gariye indirebilmek er- kekler kusur- bakmasın, genelde ka- dının gö-

revi olmaktadır. Bunlar krizin kadın- ların maddi yük bir yana manevi yü- künü artırdığına dair sadece birkaç ör- nektir. Sizler kendi yaşamınızdaki on- larca başka örnekle zaten bu zorluğu ya- şıyorsunuz.

Sosyal Devlet Kadının Hayatını Kolaylaştırır

“Türkiye bu krizi en çok kadınlar için aşmak zorundadır. Krizin temel nedeni, sosyal devlet politikalarından uzaklaşıl- masıdır. Çözümü de yeniden sosyal dev- let politikalarının uygulanmasında ola- caktır. Sosyal devlet, öncelikle kadının hayatını kolaylaştıran devlettir. Yeni iş imkânları yaratan, işsizleşmeyi önleyen, gelir düzeyini artırarak, kadını ve do- layısıyla çocuklarını beslenme, barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlardan mahrum bırak- mayan devlettir. Sos- yal devlet, çocukla- venle bak- devletin tamında kadınların ve rın geleceğe gü- malarını sağlayan adıdır. Bu kriz or- hükümet,

öncelikle kadınların mağduriyetini en- gellemelidir.

Dileğimiz Kadın Sorunlarının Çözüldüğü Bir Türkiye

“Bugün ülkemizde, kadınlarımızın ve çalışan kadınlarımızın gerek yasalar- dan kaynaklanan, gerekse toplumda var olan cinsiyet ayrımcı yaklaşımlar nede- niyle sorunları vardır. Bu sorunlar dün- ya kadınlar günü vesilesiyle her düzeyde dile getirilmektedir. Dileğimiz, kadına dair her türlü sorunun çözüldüğü bir Türkiye’de yaşamaktır. Çünkü, kadın- ların yaratıcı güçlerini ve yeteneklerini toplumsal ve siyasal yaşamda hissetme- yen toplumlar gelişemez, kalkınamaz. Bir toplumun yönünü bulabilmesi için kadın sezgisi ve sağduyusu şarttır. Çün- kü kadınlar yaratıcı ve yetenekli olduk- ları kadar anaçtır, şefkatlidir, sevgi do- ludur. Sevgi, şefkat, merhamet dolu ka- dın yüreği, acımasız olamaz. Çünkü ne olursa olsun bir kadın, yüreğini ‘bir kenara’ bırakamaz.

Sosyal Barış Kadınlarla Gelecek

“Yönetim mekanizmaların- da, siyasette ve toplumun her biriminde sevgi ve şef- katin kol gezdiği, yani ka- dınların bulunduğu bir Tür- kiye için elbette ki sosyal

barış uzak olmayacaktır. Çünkü, bu evrende konuşmadan alınıp verilebilen ve dalga dalga yayılıp huzura dönüşebilen tek enerji, sevgi enerjisidir. Türkiye bu enerjiye muhtaçtır. Bu nedenle Dünya Kadınlar Günü, Atatürk'ün yaktığı meşalenin ışığında daha da kararlı yürüyeceğimizi ifade ettiğimiz bir gün olmalıdır.

Hedefiniz Haklarınızı En İleri Düzeyde Kullanmak Olsun

Değerli kadınlar, toplumsal konumunuzu, tüm insan varlığının yarısını oluşturduğunuzun bilinci içinde belirleyin. Daha azına razı olmayın. Öncelikli hedefiniz, sahip olduğunuz hakları en ileri düzeyde kullanmak olsun. Mevcut haklarınızı tam olarak kullanamadığınız bir ortamda, yeni haklar için mücadele etmeniz, enerjinizi boşa harcamanız demektir. Sorunlarınıza bizzat kendiniz sahip çıkın, taleplerinizi kendiniz dile getirin, girişimlerinizin sonuçlarını kendiniz takip edin. Eğer bunları başkalarından beklerseniz, vesayetten kurtulamazsınız.

Cumhuriyete Sahip Çıkın

Sizleri bugünkü medeni

haklara kavuşturan cumhuriyetimize sahip çıkın. Bu hakların teminatı da demokrasi ve özgürlüklerin geliştirilmesidir. Bu perspektifi asla kaybetmeyin. Hayatın her alanında başarılı hemcinslerinize destek olun, onları daha büyük başarılar için teşvik edin. İş hayatında daha yaygın ve yoğun bir şekilde yer alın. Ekonomik özgürlüğün, diğer alanlardaki gayretlerinizin başarıya ulaşmasının başta gelen şartı olduğunu unutmayın. Kadın sorununu genel olarak insan sorunundan soyutlayarak cephelشمeye yol açmayın. Eşitliğin, kişilerin kadın veya erkek oluşlarıyla değil, aynı zamanda insanlık sıfatlarıyla ilgili bir gerek olduğunu unutmayın. Örgütlülüğünüze, yani sendikalarınıza sahip çıkın... Sendikalarınızın yönetim kademelerinde yer almak için mücadele verin. Siz kararlı olursanız, önünüzde hiç kimse duramaz, yeter ki siz isteyin.

"Bu anlayış ve umutla TÜRK-İŞ olarak başta kadın üyelerimiz olmak üzere, dünyadaki ve Türkiye'deki tüm kadınların, sizlerin, Dünya Kadınlar Günü'nü kutluyor, şükranlarımızı, saygılarımızı, sevgilerimizi sunuyoruz."

Aslantepe: Kadınlar Haklarını Korumalı ve Kazanmalı

Toplantıda konuşan ILO Türkiye Temsilcisi Gülay Aslantepe, kadın işçilerin sorunlarına küresel bir açıdan bakarak, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yaklaşımı üzerinde durdu, ILO sözleşmelerinin önemine dikkat çekti ve kadınların haklarını, çalışan kadın kimliğini önceleyerek, kendi mücadeleleriyle korumaları ve kazanmaları gerektiğini ifade etti.

Kadınlar Kürsüde

Toplantının ara bölümünde, "Slayt Gösterisiyle TÜRK-İŞ Kadın İşçiler Fotoğraf Sergisi"ne yer verildi. Daha sonra kadın temsilcilerin konuşmasına geçildi. Toplantıya Tekgıda-İş'ten katılan Naciye Tulukçu, Basisen'den katılan Tuğba Hotlar, Tezkoop-İş'ten katılan Hülya Özcan ve Harb-İş'ten katılan Meltem Şahiner kadın işçilerin işyerlerinde yaşadıkları sorunlara dikkat çektiler, çözüm yollarını ifade ettiler. Konuşmasının sonunda Meltem Şahiner, Genel Başkan Mustafa Kumlu'ya kadın işçi fotoğraflarının yer aldığı üç tablo armağan etti.

Kumlu: 'İşsizlik ve Sefaletin Yok Edilmesi İçin İlk Şart, Sosyal Adalet'

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, krizden çıkabilmenin yolunun, üretilen değerlerin hakça paylaşımından, sosyal devletin yeniden ve daha güçlü olarak uygulanmasından geçtiğini bildirdi. "İşsizlik ve sefaletin yok edilmesi için ilk şart sosyal adaletin sağlanmasıdır" diyen Kumlu, krizin IMF tarafından tüm ülkelere önerilen reçetelerin sonucu olduğunu vurguladı. Kumlu, krizden çıkış için bu politikaların tam aksinin hayata geçirilmesi gerektiğini belirtti.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, 14 Şubat 2009 günü, yani Kadıköy Meydanı'nda TÜRK-İŞ, DİSK ve KESK tarafından düzenlenen "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz. İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadele. Emek ve Demokrasi Mitingi"nden bir gün önce İstanbul'da toplandı. Başkanlar Kurulu toplantısı, Genel Başkan Mustafa Kumlu'nun açış konuşmasıyla başladı.

Kumlu'nun konuşması şöyle:

"TÜRK-İŞ, DİSK, KESK ve yaşananlar karşısında söyleyecek sözü olan tüm kesimler, yarın Kadıköy Meydanı'nda bir arada olacağız. Şikâyetlerimizi, itirazlarımızı, taleplerimizi yüksek sesle dile getireceğiz. Öyle umuyorum ki, yarın Kadıköy Meydanı'nı on binler dolduracaktır.

"Yarın Kadıköy'de işçiler, memurlar, işsizler, emekliler, tarım emekçileri, ev kadınları, kriz nedeniyle nasıl da tam 12'den vurulduklarını haykıracak ve çözümleri de göstereceklerdir.

Krizin Nedeni Sosyal Devletten Uzaklaşmak

"Hep söyledik, söylemeye devam edeceğiz. Eğer bugün dünyada bir kriz yaşıyorlarsa, bunun temel nedeni, sosyal devlet politikalarından uzaklaşmasıdır. Kriz, 'hep bana, hep bana' anlayışıyla, ücretleri düşüren, yoksulların vergilerini artıran, kamu hizmetlerini paralı hale getiren, kamu yatırımlarını azaltan ve kamuyu üretim alanından çekip, her şeyin özelleştirilmesini savunan ekonomik ve siyasi politikaların sonucu olmuştur.

Devlet İşsizleştirmeye Önlem Almalı

'Krizden çıkabilmenin yolu, üretilen değerlerin hakça paylaşımından, sosyal devletin yeniden ve daha güçlü olarak uygulanmasından geçmektedir. İşsizlik ve sefaletin yok edilmesi için ilk şart sosyal adaletin sağlanmasıdır. Bu kriz IMF tarafından tüm ülkelere önerilen reçetelerin sonucudur. Şimdi yapılması gereken bu politikaların tam aksinin hayata geçirilmesidir. Krizden çıkışın yolunun işçileri işten çıkartmak olduğunu sanan bazı işverenlerimiz büyük hata yapmaktadır. Dönem işsizleştirme değil, istihdamı genişletme dönemidir. İşverenlerimiz iflas korkusu ve kâr hırsıyla bunun farkına varamıyor olabilir. Ama devlet işsizleştirmeye karşı önlemini almalıdır.

"1994 ve 2001 yıllarında Türkiye iki

kriz yaşamıştır ve çalışanların bu krizlere ilişkin acı deneyimleri vardır. Her iki krizden de çalışanlar zararlı çıkmıştır. 2001 krizi bankacılık sektörü krizidir ve bankaların yeniden yapılandırılması ile rahatlama sağlanmıştır. 2001 krizi ile o zamana kadar yüzde 6-7'lerde olan işsizlik yüzde 9-10'lara yükselmiştir. Yaşadığımız krize ilişkin önlem alınmazsa bizim endişemiz, işsizliğin yüzde 12-13'lere oturmasıdır.

Krizin Sonucu: 400 Bin İşsiz

"Tüm bu gerçeklere rağmen Türkiye'de kriz maalesef bir işsizlik krizi olarak kendini göstermeye başlamıştır. Aralık ayı verilerine göre sadece TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye 30 bini aşkın işçimiz kriz nedeniyle işten çıkarılmış, binlerce işçi de ücretsiz izne ayrılmıştır. Bu sayının örgütsüz ve kayıt dışı kesim dikkate alındığında daha da fazla olduğu ortadadır. TÜRK-İŞ Bölge ve il Temsilcilerimizden aldığımız bilgiler kriz nedeniyle işsiz kalanların sayısının 400 bini aştığını göstermektedir. Nitekim, daha önceki gün, sadece Ocak ayında İş-Kur'a başvuranların sayısının yüzde 95 arttığı açıklanmıştır.

Çare İstihdamı Korumak

"Bugünkü kriz ortamının, Türkiye'de mümkün olduğu kadar az hissedilmesi veya çok düşük bir maliyetle atlatılması, her şeyden önce istihdamın korunması ve geliştirilmesine bağlıdır.

"Ülkemizde iş güvencesi yetersizdir. Uluslararası Çalışma Teşkilatı standartlarında bir iş güvencesi, işe iadeyi sağlayacak biçimde yeniden ve öncelikle düzenlenmelidir. Kamu kurum ve kuruluşlarının personel ihtiyaçlarının bekletmeden giderilmesi ve emekli olanların yerine yeni personel istihdam edilmesi işsizliği azaltacaktır. Ekonomik kriz döneminde işyerlerinde fazla mesai uygulaması yapılmaması, yasal çalışma saatlerine uyulmasının sağlanması, çalışma saatleri düşürülerek istihdam artırılması yoluna gidilmesi, krizin atlatılması için önemli uygulama alanları olacaktır. Esnek çalışma biçimlerinin kriz gerekçeyle yaygınlaştırılmaması; kayıt dışı eko-

nominin kayıt altına alınmasına öncelik verilmesi; bunun bir aracı olarak sendikal örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılması, üzerinde durulması gereken diğer önemli hususlardır.

Ücret, Talebi de Canlandırır

"Kriz ilk baş gösterdiğinde söyledik. 'Asgari ücret Türkiye'de uygulanan en yaygın ücrettir ve asgari ücrette yapılacak iyileşme krizi aşmada önemli bir adım olacaktır' dedik. Dedik ki, asgari ücreti vergi dışı bırakın, bir ailenin geçimini sağlayacak şekilde belirleyin. Dinlemediler. Böylece, krizin aşılmasında önemli fırsatlardan birini kaçırmış olduk. Ama şimdi kamu sözleşmelerinin bağtılanma dönemidir ve elimizde bir fırsat daha vardır. Hükümet kriz döneminde kamu işçileri için belirlenecek yeni ücreti bir maliyet unsuru olarak değil, çalışanların satın alma güçlerini geliştirmek ve böylece talebi artırarak ekonomiyi canlandırmak için araç olarak görmelidir.

Elektrik ve Doğal Gazda İndirimler Sürmeli

"Özelleştirme ve yabancılaştırma uygulamalarından vazgeçildiği; ağırlıklı olarak dar ve sabit gelirli kesimlerin tükettiği zorunlu temel ihtiyaç maddeleri üzerindeki dolaylı vergilerin kaldırıldığı, sanayide üretimi ve özellikle ara malı üretimini teşvik eden politikaların geliştirildiği; nihai ürün içinde yerli katma değer oranını artıracak teşvik politikalarının uygulandığı bir Türkiye'de, krizin çok daha kolay atlatılacağı açıktır. Elektrik ve doğalgaza yapılan zamlar hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Doğalgaz'a yapılan zammın indirilmesi olumlu bir adım olmuştur. Elektrik ve doğalgaz fiyatları hâlen olması gerekenin çok üzerindedir. İndirimler devam etmelidir.

İşsizlik Ödeneği Artmalı

"Kısa çalışma ödeneğinden yararlanma süresi ve miktarının artırılması olumludur. Ancak, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan yararlanma koşulları da geliştirilmeli; fona erişim imkânları kolaylaştırılmalı,

fondan yararlanma süresi uzatılmalı, işsizlik ödeneği miktarı büyütülmeli, fon, amacı dışında kullanılmamalıdır.

İşveren 'Hep Bana' Diyor

"Geçen hafta yapılan Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantısı ise krizden çıkış önerilerimizin bir kez daha tekrarlandığı bir toplantı olmuştur. Bu toplantı yeniden göstermiştir ki, işverenler krizden çıkışın yolunu hâlâ kıdem tazminatlarımıza el uzatmakta, işsizlik sigortası fonunun amacı dışında kullanılmasında, taşeron uygulamasının yaygınlaştırılmasında, özetle işçi hak ve özgürlüklerinin daha da kısıtlanmasında görmektedir. Kimi işverenlerimizin 'hep bana' anlayışını sürdürerek kendi sonlarını hazırladıklarını hâlâ fark etmemeleri üzücüdür. Kriz fırsatçılığı yapılarak çalışma mevzuatımızda ILO ve AB normlarından uzaklaşılması gündeme getirilmemeli, TÜRK-İŞ'in buna izin vermeyeceği bilinmelidir.

"Hükümet krizin başlangıcında konuya gereken ciddiyette yaklaşmamıştır. Öyle ki 2009 yılı bütçesi hükümetin krizi yeteri kadar algılayamadığının göstergesi olmuştur. Hükümet sorunun çözümü doğrultusunda bütüncül bir yaklaşımı kapsayan bir paketi kamuoyuna hâlâ sunmamıştır ve Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantısında da görüldüğü gibi Hükümet hâlâ öneri alma noktasındadır.

Mücadelemiz İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı

"Bizim gündemimiz ülkemizde krizin etkisiyle daha da artan işsizliktir, yoksulluktur. Mücadelemiz, işsizliğe ve yoksulluğa karşıdır. Mücadelemiz uygulanan ekonomik ve sosyal politikaların insanı temel alan yapıya dönüştürülmesi içindir. Bunun için her fırsatı ve platformu kullanacağız. Yarın Kadıköy'de, bunun bir adımını atarak bugün burada bir kısmını sizlerle paylaştığımız taleplerimizi, itirazlarımızı, on binlerce kişi el ele verip, tek bir yürek, tek bir ses olup haykıracağız. Mitingimize, tüm emek ve meslek örgütleri davetlidir. Değerli basın mensupları, sizler de davetlisiniz."

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu Bildirisi

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, 14 Şubat 2009 tarihinde toplanmış ve aşağıdaki bildiriyi yayınlamıştır:

TÜRK-İŞ Başkan Kurulu, dünyada yaşanan ekonomik krizi, sosyal devlet politikalarından uzaklaşılmasının bir bedeli olarak görmekte, çözümü de sosyal devletin yeniden ve daha güçlü olarak uygulanmasında görmektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, krizin bedelinin çalışanlara ödetirilmesine yönelik uygulamaları kınamakta, Hükümeti, ekonomik krize karşı işçileri ve çalışanları koruyacak, yatırım ve istihdamı artıracak uygulamalar yapmaya çağırmaktadır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, krizin daha kolay atlatılması için Hükümete ve işverenlere şu önerileri yapma kararı almıştır:

1-İstihdamın korunması ve geliştirilmesi temel yaklaşım olmalıdır. Kriz gerekçesiyle işten çıkarılma önlenmelidir.

2-Halen çalışmakta olan işçilerin dışında ilave istihdam yaratan işletmelerin sosyal güvenlik prim ödemeleri belli bir süre hazine tarafından üstlenilmelidir.

3-Uluslararası Çalışma Teşkilatı standartlarında bir iş güvencesi, işe iadeyi sağlayacak biçimde yeniden ve öncelikle düzenlenmelidir.

4-Kamu kurum ve kuruluşlarının personel ihtiyacı bekletilmeden giderilmeli, emekli olanların yerine yeni personel istihdam edilmelidir.

5-Ekonomik kriz döneminde işyerlerinde fazla mesai uygulaması yapılmamalı, yasal çalışma saatlerine uyulması sağlanmalı, çalışma saatleri dürüstlererek istihdam artırılması yoluna gidilmelidir.

6-Esnek çalışma biçimleri kriz ge-

rekçesiyle yaygınlaştırılmamalıdır.

7-Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasına öncelik verilmeli, bunun bir aracı olarak sendikal örgütlenmenin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

8-İşsizlik sigortası kapsamında olan işçilerin fondan yararlanma koşulları geliştirilmelidir. Bu çerçevede işçinin Fona ulaşımı kolaylaştırılmalı, Fondan yararlandırılma süresi ve miktarı artırılmalıdır.

9-Ekonomik kriz fırsatçılığı yapılarak çalışma mevzuatımızda ILO ve AB normlarından uzaklaşılması gündeme getirilmemelidir.

10-Kıdem tazminatı işçiler bakımından vazgeçilmez ve tartışılmaz bir haktır. İşçilerin kıdem tazminatı hakkı tartışma konusu yapılmamalıdır.

11-Ağırlıklı olarak dar ve sabit gelirli kesimlerin tükettiği zorunlu temel ihtiyaç maddeleri üzerindeki dolaylı vergiler kaldırılmalıdır.

12-İşsizlik sigortası kapsamında olmayan işten çıkarılan işçilerin zorunlu giderlerini karşılamaya yönelik olarak "dayanışma geliri" uygulanmalı, ayrıca elektrik, su, doğalgaz, yakacak, kira gibi ödemeleri belirli bir süre zamana yayılmalı ya da kamu bütçesinden sağlanmalıdır.

13-Elektrik ve doğalgaza yapılan zamlar hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Doğalgaz'a yapılan zammın indirilmesi olumlu bir adım olmuştur. Elektrik ve doğalgaz fiyatları halen olması gerekenin çok üzerindedir. İndirimler devam etmeli, zamlar geri alınmalıdır.

14-2009 yılında bağitlanacak kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri, çalışanların satın alma güçlerini geliştirmek ve böylece talebi artırarak ekonomiyi canlandırmak için araç olarak görülmelidir.

15-Sanayide üretimi ve özellikle ara malı üretimini teşvik edecek bir politika geliştirilmelidir. Nihai ürün içinde yerli katma değer oranını artıracak teşvik politikaları geliştirilmelidir. Dışa bağımlılık ve ithalata dayalı büyümenin yarattığı sorunlara karşı yeni bir politika olarak benimsenmelidir.

16-Türkiye'yi böylesi bir krizde zayıf kılan özelleştirme ve yabancılaştırma uygulamalarına devam edilmemelidir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 15 Şubat 2009 tarihinde İstanbul Kadıköy Meydanı'nda DİSK ve KESK ile birlikte yapılacak olan "Krizin Bedelini Ödeyeceğiz. İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadele. Emek ve Demokrasi Mitingi"ni "krizin bedelinin çalışanlara ödetilmesi politikalarına karşı kitlesel ilk uyarı eylemi" olarak tanımlamakta, Hükümetin ve işverenlerin bu uyarının gereklerini yerine getirmemesi halinde yasalardan kaynaklanan demokratik hakların kullanılmaya devam edileceğini bildirmektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, 13 Şubat 2009 tarihinde ATV-Sabah Grubu'nda başlayan grevi desteklemekte, işvereni uzlaşmaz tutumu nedeniyle kınamakta, sorunun bir an önce toplu iş sözleşmesi masasında çözümlenmesini dilemektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu TÜMTİS sendikamızın Mersin Limanı'nda verdiği örgütlenme mücadelesini desteklemekte, işverenin yaptığı işçi kıyımını kınamaktadır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Konfederasyonumuz üyesi sendikalara karşı uygulanan olumsuz tutumların derhal terk edilmesini ve Bakanlığın tarafsız davranmasını istemektedir

Kısa Çalışma Ödeneği'nde Değişiklik Yapıldı

Dünyada ve Türkiye'de yaşanan küresel ekonomik krize karşı önlemler alınmaya başlandı. Ülkemizde yaşanan istihdam daralması da dikkate alınarak kısa çalışma ödeneğinden yararlanma şartları ve ödeme miktarı iyileştirildi.

28 Şubat 2009 günlü ve 27155 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5838 sayılı Kanunla İşsizlik Sigortası Kanuna geçici bir madde eklenerek "Kısa çalışma için öngörülen azami üç aylık süre altı aya ve kısa çalışma ödeneği miktarının da yüzde 50 oranında artırılarak ödenmesi" biçiminde düzenlendi. Ayrıca "Kısa çalışma ödeneği olarak yapılan ödemelerin, başlangıçta belirlenen işsizlik ödeneği süresinden düşülmeyeceği" de kararlaştırıldı.

Konu ilk olarak Üçlü Danışma Kurulu'nun 28 Ocak 2009 günü yapılan toplantısında sosyal taraflar arasında görüldü. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in başkanlığında işçi ve işveren sendikaları konfederasyonlarının genel başkanlarının katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda TÜRK-İŞ'i Genel Başkan Mustafa Kumlu temsil etti.

Üçlü Danışma Kurulu'nda oluşturulan "alt komite" ekonomik krizden etkilenen çalışanların kısa çalışma ödeneğinden yararlanma koşulları, kapsamı ve uygulamanın nasıl yapılacağı konusunda teknik çalışmaları yürüttü.

Neden Gerek Duyuldu?

Bilindiği gibi, ekonomik kriz dönemlerinde çalışanların koruyucu sosyal politikalarla güvenceye kavuşturulması önem kazanıyor. Tüm dünyayı etkileyen genel ekonomik krizin yansımaları ülkemizde de olumsuz sonuçlar doğurmaya başlayınca, krizden ilk et-

kilenenler yine çalışanlar oldu. Çünkü işyerlerinde krizin atlatılması için genelde akla gelen ilk çözüm, işçi sayısının azaltma olarak görülüyor.

Kaç İşçi Yararlandı?

Oysa mevzuatımızda, genel ekonomik kriz veya zorlayıcı nedenlerle işyerinin faaliyetinin tamamen veya kısmen durması durumunda işverenlere "kısa çalışma ödeneği"nden yararlanılması imkânı veriliyor. İşyerindeki işçilerin tamamının veya bir kısmının haftalık ortalama çalışma sürelerini en az üçte bir oranında azaltan veya işyerinde faaliyetini tamamen veya kısmen durduran işverenlerin kısa çalışma ödeneklerinden yararlanması mümkün bulunuyor. Ancak bu uygulamadan yararlanma şimdiye kadar sınırlı sayıda kaldı. Nitekim 2005 yılında 21 kişiye 10.566,94 YTL, 2006 yılında 217 kişiye 64.398,01 YTL, 2007 yılında 40 kişiye 22.051,13 YTL kısa çalışma ödeneği ödenmiş. 2008 yılında ise ödeme yapılan kişi sayısı -krizle ilgili değerlendirmelerin devam etmesi nedeniyle- olmazken 2009 yılının daha başlangıcında 5.600 kişiye ulaşmış durumda. Ancak son dört ayda kısa çalışma ödeneğinden yararlanmak için

başvuruda bulunan firmalarda çalışan sayısı 100 bini aştı.

Yararlanma Koşulları Nedir?

4857 sayılı İş Kanunun 65. maddesi kısa çalışma ve kısa çalışma ödeneğini düzenliyor. Ancak daha sonra bu düzenleme 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununa Ek 2. Madde ile eklendi.

Buna göre:

- Genel ekonomik kriz veya zorlayıcı sebeplerle işyerindeki haftalık çalışma sürelerini geçici olarak önemli ölçüde azaltan veya faaliyeti tamamen veya kısmen durduran işverenin talebinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca uygun bulunması,

- İşyerinde genel ekonomik kriz veya zorlayıcı sebeplerle haftalık çalışma sürelerinin geçici olarak üçte bir oranında azaltılması veya faaliyetin kısmen veya tamamen durmasına neden olan sebeplerin en az dört hafta sürmüş olması,

- Kısa çalışmanın başladığı tarihte, 4447 sayılı Kanunu hükümlerine göre işçilerin, çalışma süreleri ve işsizlik sigortası primi ödeme gün sayısı bakımından işsizlik ödeneğine hak kazanmış olması,

TÜRK-İŞ'ten

• İşin, 4857 sayılı İş Kanununa tâbi olması,

• İşçinin Kısa Çalışma Ödeneği Bilirgesi ile birlikte işyerinin bağlı bulunduğu Kurum birimine müracaat etmesi gerekiyor. Koşullar uygun olması durumunda işverenlerin gerekçeleri ile birlikte, Türkiye İş Kurumu ilgili birimine, varsa toplu iş sözleşmesi tarafı sendikaya yazılı bildirimde bulunmaları şartı var.

İşçinin kısa çalışma ödeneğinden yararlanabilmesi için; kısa çalışmanın başladığı tarihte son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış ve son üç yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olması da ge-

reliyor.

Genel Ekonomik Krizin Tanımı

Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik 13 Ocak 2009 günü resmi gazetede yayımlandı. Yönetmelik genel ekonomik krizi "ulusal veya uluslararası ekonomide ortaya çıkan olayların, ülke ekonomisi ve dolayısıyla işyerini ciddi anlamda etkileyip sarstığı durumları" olarak tanımlıyor.

Miktarı ve Ödenmesi Ne Kadardır?

Günlük kısa çalışma ödeneğinin miktarı 28 Şubat 2009 günü yapılan değişiklikle artırıldı. Eski düzenleme sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük

ortalama brüt kazancının yüzde 40'ı (halen 266,40 TL) iken brüt kazancın yüzde 60'ına (399,60 TL) çıkarıldı. Bu şekilde hesaplanan ödenek miktarı, 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde 80'ini (halen 532,80 TL) geçemezken yeni düzenleme ile üst sınır yüzde 120'ye (799,20 TL) çıkartıldı.

Kısa çalışma uygulaması ile kısmen de olsa işçilerin işsiz kalması önlenabiliyor. Genelde amaç, çalışanı istihdamda tutabilmek. Çünkü işten çıkarılan bir işçinin yeniden iş bulması, istihdam edilmesi güç oluyor. İşçinin işyerinden çıkarılması yeni düzenleme ile altı ay daha geciktirilmiş oluyor, ama ay boyunca da işçi daha düşük ücret almak durumunda kalıyor.

Toplu İş Sözleşme Görüşmeleri Başladı

TÜRK-İŞ'e bağlı 27 sendikanın örgütlü olduğu 125 işletme-işyeri düzeyinde toplam 315 bin işçiyi kapsayan 2009 yılı kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri görüşmeleri başladı. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nca alınan karar gereği, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na çoğunluk tespit başvuruları, toplu olarak 10

Kasım 2008 günü yapılmıştı.

2009 yılında yenilenecek Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmeleri Koordinasyon Kurulu oluşturuldu. Kurulun birinci toplantısı 29 Aralık 2008 günü, ikinci toplantısı 20 Ocak 2009 günü yapıldı. Toplantılarda, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, bu dönemde de birlikte ve

kazanılmış haklardan ödün vermeden görüşmelerin sürdürülmesi ve Hükümet ile görüşmelerin başlaması kararı alındı. Bu karar çerçevesinde TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, kamu toplu iş sözleşmelerinin koordinasyonu ile görevli Devlet Bakanı Murat Başesgioğlu ile 04 Mart 2009 günü ilk görüşmeyi yaptı.

'İnsan Onuruna Yakışır İş' Panelleri Sürüyor

"İnsan Onuruna Yakışır İş" panelinin dördüncüsü, TÜRK-İŞ ve Sakarya Üniversitesi işbirliğinde Sakarya'da Demiryol-İş Sendikası Adapazarı Şubesi'nin 17 Ağustos salonunda yapıldı. "İnsan Onuruna Yakışır İş" panelleri daha önce Ankara, Bursa ve İzmir'de düzenlenmişti.

TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri ve Demiryol-İş Sendikası Genel Başkanı Ergün Atalay'ın açış konuşmasıyla başlayan toplantıya, Sakarya Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Duran, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Temsilcisi Gülay Aslantepe, bürokratlar, işçi, işveren ve meslek odalarının temsilcileri, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların şube başkanları ve yöneticileri, TÜRK-İŞ uzmanları, sivil toplum örgütü temsilcileri, akademisyenler ve işverenler katıldı.

Ergün Atalay, yaptığı konuşmada, onurlu bir işin kriterlerinin iş güvenliği, iş huzuru, eşitlik gibi unsurlar olduğunu dile getirerek, "Ülkemizde 1,5 milyon çocuk çalışıyor. 10 binlerce çocuk ise, sokaklarda yaşıyor. Ülkemizde, tersanelerde ölen işçilerimizin neden öldüğü konusu araştırılmıyorsa, onurlu bir iş var diyemeyiz. Sendikalara üye olan işçiler, işten çıkartılıyor. Ekonomik krizin bedeli, işçilerimize ödetiriliyor.

Krizde bağırıp çağıranlar ise her krizden güçlenerek çıkıyor" dedi.

Atalay, 15 Şubat günü İstanbul'da büyük bir miting yaparak kriz nedeniyle işten çıkarmaları protesto ettiklerini ve krizin bedelini ödemek istemediklerini tüm Türkiye'ye duyurduklarını belirtti.

Atalay, "Ülkemiz daha önce iki büyük kriz daha yaşadı. Bu krizlerde bedeli yine çalışanlar ödedi. Özellikle 2001 krizinde başta bankacılık olmak üzere bazı sektörlerde çok sayıda çalışan işsiz kaldı. Şimdi de aynı şey yapılmak isteniyor. Tekstil sektöründe, gemi inşa sektöründe, metalde ve daha birçok sektörde binlerce işçimiz işsiz kaldı, zorunlu izne çıkarıldı, ücretleri düşürüldü. Kârlarından fedakârlık etmek istemeyenler işçileri işten atarak krizi atlatacak istiyorlar. Bunu yapanları kınıyorum" diye konuştu.

Panelde bir konuşma yapan Sakarya Üniversitesi İİBF Dekanı Prof. Dr. Engin Yıldırım, insanlara onurlu bir iş sunmanın mümkün olabileceğini ve bu nedenle bu yolda belirlenmiş kriterlerin uygulanması gerektiğini belirtti.

Daha sonra söz alan ILO Türkiye Temsilcisi Gülay Aslantepe ise, Türkiye'nin insanlara onurlu bir iş konusunda dört eksiği bulunduğunu ve bu konuda

sözler verildiğini söyledi. Aslantepe, "Bunlardan ilki çocuk emeğinin sonlandırılması. Türk Hükümeti 2015 yılına kadar bitirme sözü verdi. İkincisi genç istihdamın sağlanması. Ne yazık ki genç işsizlik oranı genel işsizlik oranından daha fazla. Bu oran yüzde 24'lere kadar yükseldi. Üçüncü konu kadın istihdamının sağlanması. Bu konuda AB şartları kadın istihdam oranı yüzde 60, erkek istihdam oranı yüzde 70'tir. Türkiye'de ise erkek istihdam oranı yüzde 70, ama kadın istihdam oranı yüzde 24'lerde. Son olarak ise sosyal diyalogun sağlanması konusu. Bu konularda Türk Hükümeti, çözüm için söz vermiştir" diye konuştu.

Konuşmaların ardından panele geçildi. Paneli SAÜ İİBF Dekanı Prof. Dr. Engin Yıldırım yönetti. Panelde SAÜ Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman Benli 'Anayasal Sosyal Haklar', Yrd. Doç. Dr. Emel Çetinkaya 'Genç İşsizliği' ve Öğretim Görevlisi Şuayyip Çalış 'İnsan Onuruna Yakışır İş' konularında katılımcılara akademik bilgiler verdiler. Panelistler özellikle ülkemizde ve gelişmekte olan ülkelerde uzun çalışma saatleri ve kötü çalışma koşullarının sıkıntı oluşturduğunu belirterek, bu koşulların özellikle çocuk ve kadın işçileri oldukça olumsuz etkilediğini söylediler.

YURT'tan

- İşsizlikte Cumhuriyet Tarihi Rekoru ■
- Toplam İstihdamın Yüzde 43.2'si Kayıt Dışı ■
- TÜRK-İŞ: 'İşsizlik Felakete Dönüşüyor' ■
- Krizin Beş Aylık Bilançosu: 42 Bin Sendikalı İşsiz ■
- Doktoralı Mezuna İş Yok ■
- Gençlik Kayıt Dışı Çalışıyor ■
- Patronlar Artık İşçinin 'Tuvaletinden' de Kazanıyor! ■
- Posta Taşeron Firmalara Emanet ■
- Açlık Sınırı 745, Yoksulluk Sınırı 2.426 TL ■
- 6 Milyon İşsiz ve Ailelerinin Ruh Sağlığı Tehdit Altında ■
- Onbinlerce Emekçi "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz" Dedi ■
- 'Güç, Emegi ile Geçinen Milyonlarca Kadın ve Erkek, Yani Emekçi Halkta' ■
- Sendika Üyeliğini Engellemek İçin 41 Farklı Yöntem Var ■

İşsizlikte Cumhuriyet Tarihi Rekoru

Türkiye’de hiç böyle işsizlik görülmedi. İşsizlik, kasım-aralık-ocak döneminde yüzde 13.6’yla rekor kırarken, işsiz sayısı 3.3 milyona yaklaştı. Her dört gençten biri boşta. İşsiz sayısı bu dönemde geçen yıla göre 838 bin kişi artarak 3 milyon 274 bin kişiye ulaştı. İşsizlerin 533 bini bu dönemde işsiz kaldı, bu rakam aralıkta 279 bin oldu.

© M. Ali YILDIRIM

Krizin etkisiyle ekonomide yaşanan yavaşlama işsizliği rekor düzeye çıkardı. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, işsizlik oranı aralık döneminde üç puan artıp yüzde 13.6’ya yükselerek tüm zamanların en yüksek düzeyini gördü. İşsizlik en son 2004’ün ilk çeyreğinde bugüne kadarki en yüksek seviye olan yüzde 12.4’e çıkmıştı.

İşsizlik oranı kasımda yüzde 12.3 düzeyindeydi. Kasıma göre bir ayda işsiz sayısı 279 bin kişi arttı. İşsizlik oranı geçen yılın aynı döneminde ise yüzde 10.6’ydı.

Genç nüfusta işsizlik oranı yüzde 20.6’dan 25.7’ye çıktı. Böylece bir önceki yılın aynı dönemine göre, istihdam 293 bin kişi artarak 20 milyon 443 binden 20 milyon 736 bine yükselirken, işsiz sayısı 838 bin kişi artıp 2 milyon 436 binden 3 milyon 274 bine çıktı.

İstihdam oranı değişmedi

Mevcut işsizlerin yüzde 16.3’ü (533 bin kişi) bu dönemde işten ayrılanlar oluşturdu. Bu rakamlarla istihdam oranı yüzde 41.2 olarak sabit kaldı. Tarım dışı işsizlik oranı yüzde 13’ten yüzde 17.3’e, genç nüfusta işsizlik oranı yüzde 20.6’dan yüzde 25.7’ye çıktı.

Kentte işsizlik oranı yüzde 12.2’den yüzde 15.4’e, kırsalda işsizlik oranı yüzde 8.1’den yüzde 10.7’ye çıktı. ‘Umut-suzlar’ olarak bilinen, iş aramayıp, çalışmaya hazır olanların sayısı 548 bin kişi artarak 2 milyon 298 bine çıktı. Bu grup içinde yer alan, iş bulma ümidi olmayanların sayısı 166 bin kişi artarak 817 bine çıktı.

Tarımda 202 Bin Kişi

Umut-suzların 991 bini erkek, 1 milyon 307 bini kadınlardan oluştu. Aralık döneminde Türkiye’de kurumsal olmayan sivil nüfus bir önceki yılın aynı dönemine göre 759 bin kişilik bir artış ile 70 milyon 5 bin kişiye, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise 764 bin kişi artarak 50 milyon 339 bin kişiye ulaştı. Aralık döneminde istihdam edilenlerin sayısı, geçen yılın aynı dönemine göre 293 bin kişi artarak, 20 milyon 736 bin kişiye yükseldi. Bu dönemde tarım sektöründe çalışan sayısı 202 bin kişi, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı ise 91 bin kişi arttı.

İstihdam edilenlerin yüzde 24.7’si tarım, yüzde 19.7’si sanayi, yüzde 5.4’ü inşaat, yüzde 50.2’si ise hizmetler sektöründe yer aldı. Önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırıldığında, tarım sektörünün istihdam edilenler içindeki payının 0.7 puan, hizmetler sektörünün payının 0.7 puan arttığı, buna karşılık sanayi sektörünün payının 1.3 puan, inşaat sektörünün payının ise 0.1 puan azaldığı görüldü. Bu dönemdeki işsiz-

lerin; yüzde 74.2’si erkek nüfus, yüzde 61.3’ü lise altı eğitilmiş. Yüzde 24.3’ü bir yıl ve daha uzun süredir iş arıyor. İşsizler sıklıkla (yüzde 31.6) ‘eş-dost’ vasıtasıyla iş arıyor. Yüzde 88.6’sı (2 milyon 901 bin kişi) daha önce bir işte çalıştı. Daha önce bir işte çalışmış olan işsizlerin yüzde 44.1’i ‘hizmetler’, yüzde 25’i ‘sanayi’, yüzde 19.3’ü ‘inşaat’, yüzde 9.7’si ise ‘tarım’ sektöründe çalıştı. Yüzde 2’si ise sekiz yıldan önce işinden ayrıldı. İşsizlerin yüzde 31.2’sinin çalıştığı işin geçici olduğu belirlendi.

İşsizlerin Profili

Yüzde 19.3’ünü işten çıkarılanlar, yüzde 14.1’ini kendi isteğiyle işten ayrılanlar, yüzde 8.5’ini işyerini kapatan/

**Toplam
İstihdamın
Yüzde 43,2’si
Kayıt Dışı**

**TÜİK’in verileri, toplam
sayısı 20 milyon 736 bin
olan çalışanların yüzde
43.2’yle 8 milyon 955
bininin herhangi bir sosyal
güvenlik kurumuna kaydı
bulunmadığını gösteriyor.**

iflas edenler, yüzde 8.3'ünü ev işleriyle meşgul olanlar, yüzde 7.1'ini öğrenimine devam eden veya yeni mezun olanlar, yüzde 11.5'ini ise diğer nedenlerle işsiz kalanlar oluşturdu. Bu dönemde istihdam edilenlerin; yüzde 73.9'u erkek nüfustan oluştu. Yüzde 59.8'i lise altı eğitimli.

Yüzde 59.3'ü ücretli, maaşlı ve yevmiyeli, yüzde 28.3'ü kendi hesabına ve işveren, yüzde 12.4'ü ücretsiz aile işçisi. Yüzde 59.5'i '1-9 kişi arası' çalışanı olan işyerlerinde çalışıyor. Yüzde 3'ünün ek bir işi vardır. Yüzde 4.3'ü mevcut işini değiştirmek veya mevcut işine ek olarak bir iş arıyor.

Ücretli olarak çalışanların yüzde 89.4'ü sürekli bir işte çalışıyor.

Kayıtdışılık Yüzde 43.2

Yaptığı işten ötürü herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışanların oranı, önceki yılın aynı dönemine göre 0,2 puanlık azalışla yüzde 43.2 olarak gerçekleşti. Bu dönemde, geçen yılın aynı dönemine göre tarım

sektöründe sosyal güvenlikten yoksun çalışanların oranı yüzde 85.4'ten yüzde 85.2'ye, tarım dışı sektörlerde yüzde 30.1'den yüzde 29.4'e düştü. Aralık döneminde, Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, geçen yılın aynı dönemine göre 1.5 puanlık artışla yüzde 47.7 olarak gerçekleşti.

İşgücünün eğitim ve yaş dağılımları ise; toplam işgücünün yüzde 17.6'sını 15-24 yaş grubundakiler oluşturdu. Lise altı eğitimlilerde işgücüne katılma oranı yüzde 45.7 iken, yükseköğretim mezunlarında bu oran yüzde 79.3 oldu. Lise altı eğitimlilerde erkeklerin işgücüne katılma oranı yüzde 70 iken, kadınlarda yüzde 20.6. Lise ve dengi okul mezunlarında erkeklerde işgücüne katılma oranı yüzde 74.6 iken, kadınlarda yüzde 33.5. Yükseköğretim mezunlarında erkeklerde işgücüne katılma oranı yüzde 84.4 iken, kadınlarda yüzde 71.9 oldu.

1.2 Milyon Kişi Emekli

Aralık döneminde işgücü dışında olup, daha önce bir işte çalışanların yüz-

de 24.5'i 'tarım', yüzde 12'si 'sanayi', yüzde 4.1'i 'inşaat', yüzde 20.2'si ise 'hizmetler' sektöründe çalıştı. Yüzde 39.2'si ise 8 yıldan önce işten ayrıldı.

Daha önce bir işte çalışıp, sözkonusu dönemde işgücü dışında olanların (11 milyon 790 bin kişi); yüzde 10.7'si emeklilik, yüzde 3'ü mevsim gereği, yüzde 8.9'u sağlık nedeniyle, yüzde 4.9'u eşinin isteği ve evlilik, yüzde 4.4'ü işten çıkartılma/işyerinin kapanması, yüzde 3.4'ü işinden memnun olmama, yüzde 15.5'i diğer nedenlerle en son çalıştıkları işten ayrıldı.

Aralık döneminde 1 milyon 124 bin kişi işe yeni başladı veya iş değiştirdi. Bunun toplam istihdam içindeki oranı yüzde 5.4 olarak belirlendi. İşe yeni başlayan veya iş değiştirenlerin yüzde 30.5'i 25-34 yaş grubunda bulunuyor.

Bu dönemde işe başlayan veya iş değiştirenlerin yüzde 17.5'i 'sanayi', yüzde 40.2'si 'hizmetler', yüzde 23.4'ü 'inşaat' sektöründe, yüzde 18.8'i ise 'tarım' sektöründe işe başladı.

Türkiye'de 8 milyon 955 bin kişinin herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kaydı olmadan çalıştığı belirlendi.

ANKA'nın Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve rilerinden yaptığı belirlemelere göre, Aralık ayında istihdamdaki toplam nüfus 20 milyon 736 bin kişi olurken, bunun 8 milyon 955 binini herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kaydı bulunmayanlar oluşturdu. Ücretli ve yevmiyeli olarak çalışan toplam 12 milyon 300 bin kişiden yüzde 25.3 oranındaki 3 milyon 118 kişinin kayıtdışı çalıştığı belirtildi. İşveren olarak faaliyet gösteren 1 milyon 251 bin kişiden yüzde 28.6 oranındaki 358 bini ile kendi hesabına çalışan 4 milyon 615 bin ki-

şiden de yüzde 66.3 oranındaki 3 milyon 62 bininin de sosyal güvenlik kaydı bulunmuyor.

Ücretsiz aile işçiliği işsizliği gizliyor

Kayıt dışı "çalışanlar" içinde en büyük grubu ise ücretsiz aile işçileri oluşturuyor. Büyük bölümü tarım kesiminde bulunan ve standart bir istihdamdan farklı olarak tarım ya da ticaretle uğraşan ailesine yardım eden bu kişilerin toplam sayısı 2 milyon 570 bin kişi düzeyinde bulunuyor. Bunların da yüzde 94 oranındaki 2 milyon 417 bini sosyal güvenlik şemsiyesinden yoksun durumda. Normal bir istihdam olanağı elde edemediği için mevcut konumda yer alan bu kişilerin, ücretsiz

aile işçisi şeklinde tanımlanması, Türkiye'deki işsizliğin boyutlarını da olduğundan küçük gösteriyor.

Kayıt dışı çalışanlar toplamının 4 milyon 355 bini

tarımda, 4 milyon 600 bini ise tarım dışı sektörlerde bulunuyor. Kayıtdışılık oranı tarımda yüzde 85.2, diğer sektörler ortalamasında yüzde 29.4 düzeyinde bulunuyor.

İstihdamdaki nüfus ve kayıtdışı çalışanlar (Aralık-Bin kişi)

	Toplam İstihdam	Kayıt dışı İstihdam	Kayıt dışı Oranı (%)
Toplam	20.736	8.955	43,2
Ücretli / Yevmiyeli	12.300	3.118	25.3
İşveren	1.251	358	28.6
Kendi Hesabına	4.615	3.062	66.3
Ücretsiz Aile İşçisi	2.570	2.417	94.0
Tarım	5.110	4.355	85.2
Tarım Dışı	15.625	4.600	29.4

TÜRK-İŞ: 'İşsizlik Felakete Dönüşüyor'

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan hane halkı iş gücü araştırmasının 2008 Aralık dönemi sonuçlarına ilişkin değerlendirmesinde, "Bir yıllık toplam işsizlik oranının iş arama ümidini kaybedenlerle birlikte yüzde 20 sınırının üzerine çıkma eğilimi, Türkiye'nin nasıl bir felakete sürüklendiğinin göstergesidir" denildi.

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan hane halkı iş gücü araştırmasının 2008 Aralık dönemi sonuçlarını değerlendirdi. TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu tarafından yapılan açıklamada, şöyle denildi:

“Resmi rakamlara göre bir önceki yılda 10.6 olan işsizlik oranı Aralık 2008 sonu itibarıyla 13.6’ya yükselmiş, işsizlik, 3 milyon 274 bin kişi ile Cumhuriyet tarihinin en yüksek rakamına ulaşmıştır. Veriler içinde en dikkat çekici olan tarım dışı işsizlik oranının yüzde 17’yi aşmış olmasıdır. Bu, Türkiye’nin ekonomik bakımdan endüstri ve hizmetler sektöründe hızla küçülmeye başladığının yeni bir ifadesidir. Görülmektedir ki, IMF programı çerçevesinde uygulanan sosyal ve ekonomik politikalar açık bir şekilde Türkiye’ye zarar vermektedir.

Toplum Sağlığı Bozuluyor

"İşsizlik temel sorun olma niteliğini korumaktadır. İşsiz sayısı artmaktadır. İşsiz sayısı arttığı için bu sorun büyümekte; gelir düşmektedir. Gelir düşüklüğü sorunu derinleşmekte; yoksulluk artmakta; genç işsizlik oranı yükselmekte; işsizlikten vaz geçip işsizliği bir statü olarak kabul eden bir kesim oluşmakta; bütün bunlar Türk ekonomisi ve sosyal hayatı için büyük tehlike oluşturmakta; geleceğe olan ümitleri kırmakta, toplum

sağlığını bozmaktadır.

Türkiye Felakete Sürükleniyor

“Türkiye ekonomisinin yaşadığı bu işsizlik sorununun önümüzdeki aylarda daha da derinleşeceği her gün kapanan fabrikalardan, indirilen kepenklerden anlaşılmaktadır. Bir yıllık toplam işsizlik oranının iş arama ümidini kaybedenlerle birlikte yüzde 20 sınırının üzerine çıkma eğilimi, Türkiye’nin nasıl bir felakete sürüklendiğinin göstergesidir. Bugün yaşadığımız ekonomik kriz ortamı içinde her dört gençten birisi işsizdir ve bu oran artmaktadır. Türkiye geleceğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Türkiye’yi yönetenlerin ekonomik kriz karşısında hâlâ IMF ile yürüttükleri görüşmelerde ümit bağlaması, kararsızlık içerisinde bulunması, önlem diye bir takım yetersiz tedbirlerle meseleyi geçiştireceğini sanması büyük bir talihsizliktir.

Sadece Sermayenin Taleplerine Kulak Veriliyor

“Ekonomik krizin işsizliği artırmasına izin verilmemelidir. Sadece sermaye kesiminden gelen şikâyetlere çözüm arayarak; lüks konut satışlarını vergi dışı bırakarak; otomobil satışları üzerinden alınan vergileri düşürerek istenilen ölçüde istihdamı sağlamak mümkün olamayacaktır.

Ulusal İstihdam Stratejisi Şart

“Türkiye bir an önce ulusal istihdam stratejisi uygulamasına geçmelidir. İstihdamı artırmak için doğrudan ve dolaylı tüm tedbirler hayata geçirilmelidir. Türkiye’yi yönetenlerin sosyal ve ekonomik meseleyi birlikte değerlendirecek bir vizyona sahip olamamaları sadece toplumsal sorunları derinleştirmekte, işsizliği ve yoksulluğu artırmakla kalmayıp giderek ekonomiyi de içinden çıkılmaz problemlerle karşı karşıya bırakmaktadır.

Üretim Yeniden Organize Edilmeli

“TÜRK-İŞ olarak açıkça ifade ediyoruz ki sosyal ve ekonomik politikalar birbirinden bağımsız düşünüldükçe sorunun altından kalkılması mümkün değildir. Ekonomiye canlandıracak, disipline edecek ve sürdürülebilir bir büyümeyi taşıyacak unsurlar toplumsal aktörlerdir. Yani çalışanlar, üretenler bu ülkenin katma değer yaratan insanlarıdır. O halde yapılması gereken üretimi bu toplumsal aktörlerin konumlarını dikkate alarak yeniden organize etmektir.

“TÜRK-İŞ, işsizlik ve ekonomik krize ilişkin önerilerini, defaatle kamuoyu ile paylaşmış, başta hükümet olmak üzere yetkili tüm kurumlara görüşlerini iletmıştır. Gelinen nokta artık gerçek çözümlerin üretilmesi-
ni gerekli kılmakta, bu konuda da en büyük görev Hükümete düşmektedir.”

Krizin Beş Aylık Bilançosu: 42 Bin Sendikalı İşsiz

Krizin tırmadığı son beş ayda yaklaşık 42 bin sendikalı işçi işini kaybetti. Türk-İş'in 35 bin, DİSK'in 3 bin 800, Hak-İş'in ise 3 bin 602 üyesinin iş akdi feshedildi.

Küresel ekonomik krizin olumsuz etkisiyle yaklaşık 42 bin sendikalı işçi işini kaybetti. Edinilen bilgiye göre, ekonomik krizin ardından yaşanan işten çıkarma ve ücretsiz izin uygulamaları, sendikal örgütlenmenin olduğu iş yerlerinde etkisini gösterdi. Türk-İş'in oluşturduğu 'Krizle Karşı Emek Masası'na gelen bilgiler, işten çıkarma ve ücretsiz izin uygulamalarının otomotiv-metal, çimento-seramik, tekstil ve gemi yapımı sektörlerinde yoğunlaştığını gösteriyor.

Konfederasyona bağlı sendikaların Krize Karşı Emek Masası'na ilettiği verilere göre, geçen ay (Şubat), otomotiv-metal sektöründe örgütlü olan Türk Metal'in 4 bin 208 üyesi işten çıkarıldı, bin 150 üyesine ücretsiz izin verildi. Çimento-seramik sektöründe de Çimse-İş üyesi bin 233 işçinin iş akdi feshedildi, 2 bin 217 işçi ücretsiz izne çıkarıldı.

İşten Çıkarma Hızlandı

Öte yandan, şubat ayında Genel Maden-İşe üye olan 207, Ağaç-İşe üye 59, TEKSİF'e üye 29, Tekgıda-İşe üye 23, TÜMTİS'e üye 6 ve Türk Harb-İşe üye 1 kişi işini kaybetti.

Geçtiğimiz ay toplamda 5 bin 766 Türk-İş üyesi işten çıkarıldı, bunun yanı sıra 4 bin 139 kişi de ücretsiz izne ayrıldı. Son 5 aylık döneme bakıldığında ise Türk-İş'in çeşitli sektörlerden yaklaşık 35 bin üyesi işten çıkarıldı. Aynı dönemde, konfederasyon üyesi yaklaşık 12 bin işçiye ücretsiz, 19 bin işçiye de yarım ücretli izin verildi.

Bu arada son dönemde en çok üyesi işten çıkarılan sendika Türk Metal oldu. Sendikanın son 5 ayda işten çıkarılan

üye sayısı 19 bin 693'ü buldu.

3 Bin Disk Üyesi Grevde

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) üyeleri de ekonomik krizle birlikte yaşanan işten çıkarma ve ücretsiz izin uygulamalarından olumsuz etkilendi. Son aylarda DİSK'e bağlı olan tekstil, metal ve petro-kimya sektörlerinde çalışan yaklaşık 3 bin 800 işçi işten çıkarıldı. Ücretsiz izin uygulamalarında da 10 günü geçmeyen sürelerde yaklaşık bin 700 işçiye toplu izin verildi.

Ekonomik kriz, toplu sözleşme süreçlerini de etkiledi. İşverenlerin 'sıfır zam' teklifi nedeniyle DİSK'e bağlı sendikalarda bazıları greve çıktı. Çeşitli iş yerlerinde greve çıkan işçi sayısı yaklaşık 3 bini buldu.

Ücretsiz İzinler Arttı

Öte yandan, metal, tekstil ve gıda sektörlerinde Eylül 2008'den bu yana Hak-İş üyesi 3 bin 602 kişi işini kaybetti. Metal sektöründe bin 440 kişi işten çıkarılırken, 351 işçi ve işçi sayısı bildirilmeyen 11 işletmede ücretli/ücretsiz izin uygulamasına gidildi. Ayrıca, sektörde 350 işçinin çalıştığı bir işletme ve işçi sayısı bildirilmeyen 8 işletmede kısa çalışma ödeneği için İŞKUR'a başvuruldu.

Kısa Çalışma İstendi

Aynı dönemde tekstil sektöründe 2 bin 62 Hak-İş üyesi işten çıkarıldı, bin 817 işçi kısa çalışma ödeneği talebinde bulundu. Gıda sektöründe ise 100 işçinin işine son verildi, 440 işçi için kısa çalışma ödeneği başvurusu yapıldı. Ağaç sektöründe de 706 işçi için kısa çalışma ödeneği talep edildi.

Doktoralı Mezuna İş Yok

Küresel ekonomik krizle birlikte İŞKUR'a yapılan iş başvuruları sürekli yükseliyor. İş başvurusunda bulunanlar arasında doktora derecesine sahip olanlar da yer alıyor. Son beş ayda iş başvurusu yapan 324 doktoralı hiçbir işe yerleştirilemedi. 64 bin lisans ve yüksek lisans mezununun sadece yüzde 3'ü iş bulabildi.

Türkiye'de doktoralı işsizlerin sayısı da her geçen gün artıyor. İŞKUR'a son beş ayda başvuran 324 doktora mezunu hiçbir işe yerleştirilmedi. 64 bin lisans ve yüksek lisans mezununun yüzde 3'ü iş bulabildi.

Küresel ekonomik krizle birlikte iş için İŞKUR'a yapılan başvurular genel olarak artarken, bu eğilim eğitim düzeyi yüksek kesimler için de paralellik gösteriyor. Küresel ekonomik krizin etkilerinin ortaya çıkmaya başladığı 2008'in ekim ayında 2009 şubatına kadar geçen beş aylık dönemde, İŞKUR'a 324 doktora mezunu başvurdu. Başvuru sahibi doktora mezunlarından işe yerleştirilebilen olmadı. Ayrıca bu dönemde 59 bin 455'i lisans ve 4276'sı lisans üstü mezunu, iş beklentisiyle kuruma başvurdu. Lisans mezunlarının 1875'i, lisans üstü mezunlarının ise sadece 56'sı işe yerleştirilebildi. Yani iş için kuruma

başvuran yaklaşık 64 bin lisans ve yüksek lisans mezununun yüzde 3'ü iş sahibi olabildi. Şubat ayı itibarıyla kuruma kayıtlı işsizlerin 24 bin 557'si okur-yazar olmayanlardan, 561 bin 747'si lise altı eğitim seviyesindekilerden, 389 bin 455'i lise ve dengi okul mezunlarından, 175 bin 382'si de yüksek öğrenim mezunlarından oluşuyor.

Üniversite Mezunu da İşsiz

Türk-İş Araştırma Müdür Yardımcısı Enis Bağdadioğlu, İŞKUR'un eğitim düzeylerine göre başvuru ve işe yerleştirmelerle ilgili verilerinin çok çarpıcı olduğunu söyledi. Bağdadioğlu, eğitim seviyesi yüksek olanların iş başvurusunun son aylarda artmasında ekonomik krizin etkisinin olduğunu, ancak bunun yanında istihdam konusunda Türkiye'de bazı temel sorunlar bulunduğunu vurguladı. Önceki yıllarda kuruma nitelik-

siz, belli bir konuda uzmanlığı olmayan, eğitim düzeyi ilköğretim, ortaokul gibi düşük iş gücünün başvurduğunu anlatan Bağdadioğlu, özellikle son bir yılda eğitim seviyesi yüksek kesimden kuruma gelen başvuruların önemli oranda arttığına işaret etti.

Üniversite mezunu, bir alanda uzmanlığı olan birçok gencin işsizlik sorunuyla karşı karşıya kaldığını dile getiren Bağdadioğlu, makine mühendisi gibi nitelikli, sanayinin ihtiyacı olan, üretime dönük bir alanda bile üniversite mezunlarının istihdam sorunu yaşadıklarına dikkat çekti. Bu verilerin Türkiye'de eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin kopukluğunu gösterdiğini belirten Bağdadioğlu, gençlere istihdam alanları yaratılamamasının bu tabloyu daha da olumsuz hale getirdiğini kaydetti. Bağdadioğlu, son dönemde yapılan düzenlemelerle İŞKUR'un elektronik ortamda başvuru kabul etmeye başlamasının bu konudaki verilerin daha gerçekçi olmasını sağladığını söyledi. Mezun takibi yapılmalı İŞKUR'un aktif iş gücü politikaları uygulayacak imkânlarla kavuşturulması gerektiğini vurgulayan Bağdadioğlu, ayrıca üniversiteler açısından da istihdam konusuyla bağlantılı bir 'başarı kriteri' geliştirilmesi gerektiğini belirtti.

Bağdadioğlu, şöyle konuştu: "Üniversiteler mezun takibi yapmalı. Birçok gelişmiş ülkede üniversiteler mezuniyet sonrasında öğrencileri izleyip, istihdam konusunda yönlendirici oluyor. Üniversitelerin, mezunlarının ne kadarının istihdam edilebildiği, üniversiteler açısından bir başarı kriteri olarak değerlendirilmeli. Üniversiteler de eğitim-istihdam ilişkisinin daha sağlıklı kurulmasına katkı sağlamalı."

Gençlik Kayıt Dışı Çalışıyor

Türkiye'nin 81 ilinde binlerce genç tarafından kurulan Genç Meclis, Türkiye'nin "Gençlik Durumu Raporu"nu hazırladı. Rapora göre, kayıt dışı çalışanların büyük bir bölümünün gençler olduğu, özellikle hizmet, tekstil gibi bazı sektörlerin kayıt dışı çalışan işçilerin neredeyse tamamını gençlerin oluşturduğu ortaya çıktı.

Genç Meclis tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Gençlik Durum Raporu"na göre gençlik, önündeki problemler nedeniyle geleceği düşünemez hale getirildi, gençliğin aldığı eğitim de yetersiz bulunuyor.

Genç Meclis, çalışmalarına hızla başlarken Türkiye'nin 81 ilinde yaptığı araştırma sonucunda Türkiye'nin Gençlik Durum Raporu'nu hazırladı. Söz konusu rapora göre gençlik, önündeki problemler nedeniyle geleceği düşünemez hale getirilirken, aldığı eğitim

de yetersiz bulunuyor.

Rapora göre, 15 yaşındaki gençlerin yüzde 32'sinin okuduğunu anlamadığı, yüzde 52'sinin basit matematiksel problemleri dahi çözemediği belirtilerek, bu durumun nedeni olarak ÖSS mantığıyla "şıklardan giderek" matematik sorusu çözmeye çalışan "lise gençliğinin" yetiştirilmesi olduğu kaydedildi. Liselileri zorlayan durumun matematik ya da bilim olmadığı belirtilen raporda, verilen eğitimin "öğrenmeye değil, yarışmaya dönük" olduğu ifade edildi.

Sanatsal Beceriler Karın Doyurmuyor

Oyuncu, heykeltıraş, müzisyen, dansçı gibi mesleklerin "meslek olarak kabul görmediği" kaydedilen raporda, bu durumu yaratan en önemli unsurun hükümetlerin sanata önem vermemesinden kaynaklandığı vurgulanıyor. İşsizliğin yüksek olduğu bu dönemde meslek olarak sanatçılığı seçmenin "zor ve cesur" bir karar olduğunu belirten raporda, sanatçıların üretim imkânları olmadığı gibi güvencelerinin de bulunmadığı kaydedildi. Politikalar nedeniyle sanatsal becerilerin daha da önemsizleştiği ifade edilen raporda, gençlerin de "karın doyurmaması" nedeniyle sanatçılık mesleğine ilgisinin azaldığı belirtildi. Söz konusu politikalar nedeniyle de kültürel anlamda ilerleme kaydedemeyen Türk toplumunun, gün geçtikçe resme, heykele, baleye ve birçok sanat yapıtına daha duyarsız olduğu vurgulandı.

Resim Dersinde ÖSS Sorusu

Raporda kültürel, sanatsal ve sportif gelişimin de ortaöğretim okullarında çok düşük kaldığı belirtilerek, "Birçok lisede resim ve müzik dersleri verilmiyor. Ya da bu dersler, gençlerin '100 tane daha ÖSS sorusu' çözmelerine yarayan bir 'etüt saati' olarak görülüyor" denildi. Lise son sınıflarda okuyan öğrencilerin ikinci dönemin son iki ayında türlü yollarla okula gitmediğine de dikkat çekilen raporda, dershaneye gitmenin ise bir zorunluluk haline geldiğine dikkat çekildi.

Gençler Sınavlarla Kuşatıldı

Eğitimde önemli eşitsizliklerin olduğu kaydedilen raporda şu tespitlerde bulunuldu:

“En düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin yüzde 51'i meslek liseleri ve çok programlı liselere devam ederken yüzde 5'i Anadolu Lise-si'ne gidebiliyor. En yüksek sosyo ekon-omik düzeydeki öğrencilerin sadece yüzde 3'ü meslek liseleri ve çok prog-ramlı liselere giderken, yüzde 49'u Ana-dolu liselerinde eğitim görüyor. An-nenin tek ebeveyn olduğu hanelerde kız çocuklarının ilköğretime katılım ora-nı yüzde 38, ortaöğretime katılım ora-nı yüzde 69 daha düşük. Babası bir yıl daha fazla eğitilmiş erkek çocuklarının ortaöğretime eğitime katılım olası-lık oranı yüzde 15, kızlarındaki yüzde 10 daha yüksek. Gelirinin yarısından faz-lası tarımdan gelen hanelerde kızların eğitime katılım olasılığı yüzde 19 daha düşük. Zorunlu ilköğretime yüzde 100 okullaşma hâlâ sağlanabilmiş de-ğil. Bölgeler arası farklar artıyor. Gü-neydoğu Anadolu'nun kırsal kesiminde yaşayan bir kız çocuğunun ilköğretime erişim olasılığı yüzde 48-52.

Üniversiteden mezun olan öğrenci-ler kendi alanlarında iş bulamamak gibi sorunlardan muzdaripken aslında iş arama hakkına dahi sahip olamayabili-yor. Yetkin mühendislik, stajyer avukat-lık uygulamaları bir taraftan, T ı p -ta Uzmanlık Sınavı, KPSS başka bir taraftan me-zunları kuşatmakta-dır.”

İşsizlik Öğretmen Adaylarını Vuruyor

Eğitim fa-külteleri ile fen edebiyat Fakülte-leri öğrencilerinin

en büyük sorununun işsizlik olduğuna dikkat çekilen raporda, iki yüz bin öğ-retmen adayının işsiz olarak atama bek-lediğine işaret edildi. Genç öğretmenle-rin yoğun işsizlik nedeni ile hiçbir gü-vencesi ve geleceği olmayan sözleşmeli öğretmenliğe “razı” bırakıldığı vurgu-lanan raporda, “Fen Edebiyat Fakülte-lerinin bazı bölümlerinin mezunları ise formasyon alarak yani iki yıl daha öğ-renciliğe devam ederek öğretmenlik hakkı kazanabilmektedir. Başka bir iş bulma şansı olmadığı içinde genelde bu yola başvurulmaktadır. Böylelikle yük-selen işsizlik rakamlarının bir parçası olarak öğretmenler özel ders hanelerde çok ağır koşullarda düşük ücretle çalış-mak zorunda bırakılmaktadır” denildi.

Harç Engeli

İlk olarak 1984 yılında alınmaya başlanan öğrenci “katkı payları”nın baş-larda cüzi bir miktarda olduğu anımsa-tılan raporda, 2008 yılına gelindiğinde ise bu katkı paylarının çok yüksek mik-tarlara ulaştığı ve gençliğin yüksek okul okumasının önünde büyük engel teşkil ettiği belirtildi. 2005 yılında Manisa Ce-lal

Bayar Üniversitesi İnşaat Mühendisli-ği Bölümü öğren-cisin harç parasını ödeyemediği için intihar ettiği, geçen ay da

(Şubat 2009) Gaziantep Üniversitesi Fi-zik Mühendisliği Bölümü öğrencisinin harç parasını ödeyebilmek için Gazi-antep'te bir kuyumcuyu soyduğu anım-satılan raporda, harcını ödeyemediği için üniversiteden atılan veya fiili ola-rak okuyan ancak üniversite hizmetle-rinden yararlanmayan öğrencilerin de olduğuna işaret edildi. Öğrencilerin in-dirimli harç ödemesini sağlayan katkı kredilerinin ise kısa vadeli bir çözüm olduğu kaydedilen raporda, kredi alma-ya başlarken imzalanan binlerce TL'lik senetlerin öğrencileri büyük bir borcun altına soktuğu belirtildi. Yurtkur'dan düzenli olarak öğrenim ve katkı kre-dileri alan bir öğrencinin okulu bitir-diğinde devlete yaklaşık 9 bin TL borç-lu olduğu anımsatılan raporda, öden-meyen her yıl bu borcun “diplomalı iş-sizler” düşünüldüğünde ciddi bir oran-da artarak sıkıntı yarattığı vurgulandı.

Genç İşçiler Kayıt Dışı

Raporda, askerliğini yapmadan ça-lışma yaşamına giren işçilerin kayıt dışı çalışmaya mahkûm edildiği, bekâr kız-ların ise sadece çeyiz parasına çalıştı-rıldığı ifade edilerek, bu durumun top-lumda yaygın olarak kabul gördüğüne de dikkat çekildi. Genç işçilerin, hiz-met, tekstil gibi bazı sektörlerde ka-yıt dışı çalışan işçilerin neredeyse ta-mamını oluşturduğu belirtilen raporda, “İşsizlerin sayıca fazla olmasının kayıt dışı çalışmayı kolaylaştırması, çalışma yaşamına ilk kez giriş yaparken kayıtlı çalışmanın işçiler açısından önemsen-memesi, günlük çıkarlarını düşünen işçiler açısından telafisi mümkün olmayan gelişmeleri barındı-rıyor” denildi.

Patronlar Artık İşçinin 'Tuvaletinden' de Kazanıyor!

İşçilerin olabileceğin en üst seviyede üretim yapmalarını hedefleyen patronların imdadına 'Perkotek Personel Devam Kontrol Teknolojileri ve Güvenlik Sistemleri' firması yetişti! İşyerine kurulan takip sistemleriyle 'verimi' artıran işverene Perkotek, "Üçün beşin hesabını yapmıyoruz demeyin. Biz yapıyoruz" diyerek yeni bir açılım sundu: "İşçinin tuvalette kaybettiği vakti kazanmak."

Tekstil sektöründe yaygınlaşan 'tuvalet takip sistemi'yle işçilerin tuvalete gitme sayısı ve süresi kısıtlandı. Hekimler ve sendikalar uygulamayı insan haklarına aykırı buluyor.

Perkotek Firması ortaklarından Cenk Yerlikaya'nın anlatımıyla "Personelin mesai saatleri içerisinde tuvalete gitmek bahanesi ile sigara içmesi, arkadaşları ile muhabbet etmesi ve işten kaytarmasını engelleyerek çalışma saatlerinin verimli geçirilmesini sağlamak" amacıyla oluşturulan sistem, patronların talebiyle iki yıl önce ortaya çıkmış. Patronlar, tuvaletteki bu zaman kaybının maddi zarara neden olduğunu ve işçilerin yetişmediğini söyleyerek 'ya acaba üçün beşin hesabı yapılır mı?' diye firma yetkililerine sormuş.

Perkotek bir hesap yapmış: Her personel tuvalette günde 20 dakika ekstra vakit harcarsa 100 personelden, eder 2 bin dakika. 22 işgünü var desek, eder 44 bin dakika. İşçilerin bir saatlik ücreti ortalama 3 TL desek, eder 2 bin 199 TL. Patronlara "İşçilerin hakları olmadan sizden aldıkları zamanın para olarak size geri dönüşümü..." diye seslenen Perkotek, 'tuvalet takip sistemi'ni pazarladı.

Kim, Kaç Kere Gitti?

Şu anda ağırlıklı olarak tekstil sektöründe kullanılan, yavaş yavaş makine sanayiinde yaygınlaşmaya başlayan sistemin çalışması için tuvalet kapılarına bir cihaz takılıyor. İşçi, bu cihaza kartını ya da parmak izini okutarak tuvalete gi-

riyor ve çıkıyor. Böylece sistemde kimin günde kaç kere tuvalete gidip, kaç dakika kaldığının kaydı tutuluyor. Her işletme tuvalet için kendi kurallarını koyuyor ama genelde günde üç kere 10'ar dakika tuvalet hakkı veriliyor. Bu sınırı aşan işçilerin maaşından kesinti yapılıyor. Sistem öyle herkese uygulanmıyor, beyaz yakalılar tuvalete dilediği kadar girebiliyor. Yerlikaya bunun nedenini şöyle açıklıyor:

"Beyaz yakalılar belirli bir duruma vakıf oldukları için, olayın ciddiyetinin farkında oldukları için olayın dışında tutuyorlar."

Ünlü Firmalar da Kullanıyor

Yerlikaya, 1200 ile 3 bin TL'ye mal olan sistemin kendisini bir iki ayda amorti ettiğini söylüyor. Türkiye'de şu anda 132 fabrikada kullanılan sistem, Kıbrıs, Arap ülkeleri, Mısır, Türkiye cumhuriyetler, Hollanda, Almanya ve İngiltere gibi ülkelere de şimdiye kadar 40 adet satılmış. Yerlikaya sistemi kullanan firmaların isimlerinin duyulmasını istemediklerini şu sözlerle ifade ediyor:

"Çok tanınmış tekstil şirketleri de var. Aklınıza gelebilecek en fazla ismi duyulmuş markaları düşünün. Biraz rahatsızlık duyuyorlar bu konuda. Eskiden sigara odalarında da kullanılıyordu. Şimdi sigara içeride yasaklanınca o sistem bitti. Komple personelin içeri giriş çıkış saatlerinden tutun da, bölümler arasında geçirmiş oldukları zamana kadar her şeyi kurduğumuz firmalar var. İsimlerinin duyulmasından rahatsız olan firmalar var."

"Bu sistemimiz için tepkiler de aldık" diyen Yerlikaya şöyle devam ediyor: "İşçiler sabah 8'de işe başlıyor. 10.00 - 10.30 arası çay paydosu, 12.00 - 13.00 arası yemek, 16.00 - 16.30 arasında da yine çay paydosu var. Bu molalar süresince sistem otomatik olarak devreden çıkıyor. Kişiler limitsizce ihtiyaçlarını gideriyorlar. Sıkıntı mesai saati içinde sürekli gitme olayı. Hak ve özgürlüklerini kısıtlayan bir unsur değil."

'Çin'le Rekabette Zorlanıyoruz'

Sistemi kullanan firmalardan biri olan Sema Tekstil İdari İşler Müdürü Sedat Aydın sistemi bir buçuk yıl önce kullanmaya başladıklarını söylüyor ve şunları anlatıyor: "Çin'le rekabette zorlanıyoruz. Bu yüzden kâr edemiyoruz. Bu sistemi kurmadan bir hafta önce aldığımız işi vaat ettiğimiz zamanda yetiştiremediğimiz için 72 bin TL ceza yedik. Personellerimizin sorumsuz davranışları yüzünden firmamız ciddi zarara girdi. Şu an personelimiz mesai saatleri içerisinde iki kere tuvalete girme hakkına sahip. Zaten sabah çayı, öğle

YURT'tan •

yemeği ve akşam çay molarında sınırsız kullanabiliyorlar. Günde beş kere tuvalete girilmesinin de yeterli olacağını düşünüyoruz. Pek rahat ettik. 220 personelimizden aylık toplam 3 bin TL civarında fazla tuvalet kullanmalarından dolayı kesinti yapılıyor. Bu paraları yine işçiler için kullandık.”

Madalyonun İki Yüzü

Madalyonun bir de öteki yüzü var. Yani işçiler. Tekstil işçisi Ayşe, eski iş yerinde bant sistemiyle çalıştıklarını, bu bantların her birinde yaklaşık 15 işçi olduğunu belirtiyor: “Her bantta bulunan bir liderde tuvalet kartı vardı. İşçiler ancak liderden kartı alarak tuvalete gidebiliyordu. Aynı anda iki işçi tuvalete gidemiyordu. İşe başlamadan ve paydostan yarım saat önce tuvalete gitmek yasaktı. Ben böbrek hastasıyım. Doktor günde 15 bardak su içmemi tavsiye etti. Tuvalete daha sık gitmemek için o suyu içmiyordum. Hakaret ediyorlardı.”

Başka bir tekstil işçisi Gül ise “Sistemden önce de iş yetişsin diye kimse tuvalete bile gitmiyordu” diyor ve yaşadıklarını şöyle özetliyor: “Hastayken çok sık tuvalete giden birisiydim. Bağırıp çağırıyorlardı. Kendimi sıkıyordum paydosa kadar. Böyle çok arkadaşımız vardı. Sürekli hakaret vardı. Bir keresinde yine hastaydım çok gittim diye maşımından 10 TL kesmişlerdi. Tuvalette biri kalınca lider kapıda bekliyordu. ‘Çık’ diyordu.”

‘Kabul Edilemez, İnsan Hakkı İhlali’

Hekimler bu uygulamaya karşı çıkıyor. Ankara Tabip Odası Başkanı Prof Dr Gülriz Ersöz “Sadece patolojik durumlarda değil, fizyolojik farklılıklar nedeniyle de insan farklı zamanlarda tuvalet ihtiyacı hissedebilir. Uygulama kabul edilebilir değil” derken Türk Tabibleri Birliği İşyeri Hekimliği Komisyon Başkanı Mustafa Tamyürek şöyle diyor: “İnsani değil. Eğer ortada bir sorun varsa, bu insani ihtiyaçların engellenmesiyle, tuvalet kapısına kilit vurarak engellenemez. İşçiler bu kadar

çok tuvalete gidiyorlarsa, ‘çok mu uzun oturuyorlar, birbirleriyle özel bir şey mi paylaşmak istiyorlar, neden burası amacının dışında kullanılıyor’ diye sormak gerekir. Böbrek, akut bağırsak, kadın hastalığı gibi nedenlerle işçiler beş altı kereden fazla tuvalet ihtiyacı duyabilir. Mantıklı bir yöntem değil, hukuk açısından da geçerli değil.”

Tekstil-Sen Genel Sekreteri Beycan Taşkiran ise sistemin özellikle tekstil sek-

töründe kullanıldığı belirterek, “Tekstil atölyeleri Hitler’in toplama kampları gibi. Patronlar artık her bir saniyeyi kullanıyorlar. Bu insan hakları ihlalidir. İnsan bedeni ihtiyaçlarını hiçe saymaktır. Arjantin’de çalışan kasiyer kadınlara tuvalete gitmesinler diye çocuk bezi tak-tırmışlardı Yakında ülkemizde de böyle şeyler yaşanacak.”

(Ömür Şahin, *Radikal*)

Posta Taşeron Firmalara Emanet

Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın verdiği bilgiye göre PTT'nin personel eksiği nedeniyle posta dağıtımı ağırlıklı olarak taşeron firmalar tarafından yapılıyor. Bakan Yıldırım, geçmişte 22 başmüdürlükte taşeron firma kullanılmaktayken PTT kargo hizmetinin başlamasıyla taşeron firma elemanı çalıştıran Başmüdürlük sayısının 52'ye yükseldiğini bildirdi. Taşeron firmalara son 4 yılda yaklaşık 40 milyon TL ödendi.

►► Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın CHP Mersin Milletvekili Ali Rıza Öztürk'ün soru önergesine verdiği yanıt, PTT'nin personel eksiği nedeniyle posta dağıtımının ağırlıklı olarak taşeron firmalar tarafından yapıldığını ortaya koydu.

Bakan Yıldırım geçmişte 22 başmüdürlükte taşeron firma kullanılmaktayken PTT kargo hizmetinin başlamasıyla taşeron firma elemanı çalıştıran Başmüdürlük sayısının 52'ye yükseldiğini bildirdi.

Yıldırım, PTT Genel Müdürlüğü'nde sözleşmeli personel ve daimi işçilerle birlikte toplam 20 bin 909 personelin görev yaptığını belirtirken "Mevcut personel yeterli olmadığından alınan yetkiler çerçevesinde taşeron firma elemanı istihdamına gidilmektedir" dedi.

Yıldırım, PTT Genel Müdürlüğü'nde sözleşmeli personel ve daimi işçilerle birlikte toplam 20 bin 909 personelin görev yaptığını belirtirken "Mevcut personel yeterli olmadığından alınan yetkiler çerçevesinde taşeron firma elemanı istihdamına gidilmektedir" dedi. Yıldırım'ın verdiği bilgiye göre taşeron firmalara son 4 yılda yaklaşık 40 milyon TL ödendi.

Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, CHP Mersin Milletvekili Ali Rıza Öztürk'ün PTT Genel Müdürlüğü'nün posta ayırım ve dağıtım işlerini taşeron firmaların çalışanlarına yaptırdığı yönündeki iddiaları gündeme getirdiği soru önergesini yanıtladı. Öztürk "Söz konusu taşeron firma çalışanlarına tebligat ve kayıtlı gönderi dağıtıldığı doğru mudur? Doğru ise 7201 sayılı yasaya aykırı olan bu uygulamayı doğru buluyor musunuz?" diye sordu. Bakan Yıldırım

ise Posta Kanunu'nun 2'nci maddesinde yer alan açık ve kapalı mektupların ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 41'nci maddesine göre tebliğ evrakının PTT personeli tarafından Posta Tekeli kapsamında kabul ve dağıtımının gerçekleştirildiğini belirtirken bunun dışındaki tüm posta maddelerinin ayırım ve dağıtım işlerinin ise taşeron firmalara ihale yoluyla yaptırıldığını bildirdi.

52 Başmüdürlük taşeron firma çalıştırıyor

Yıldırım, 2000'li yıllarda PTT Genel Müdürlüğünde posta ayırım ve dağıtım hizmetlerinde çalıştırılmak üzere uzun yıllar personel ataması yapılamaması, emeklilik, ölüm ve istifa, nakil gibi nedenlerle boşalan kadroların yerine yeni alımın yapılmadığını ve PTT'nin kargo hizmetine başlamasından dolayı posta tekeli dışında kalan gönderilerin ayırım ve dağıtım hizmetlerinin ihale yoluyla firmalara yaptırıldığını kaydetti. Geçmişte 22 başmüdürlükte taşeron firma elemanı kullanılmaktayken PTT kargo hizmetinin başlamasıyla bu rakamın 52'ye yükseldiğini bildiren Bakan Yıldırım şu bilgileri verdi:

"PTT Genel Müdürlüğünde 30 Haziran 2008 tarihi itibarıyla, 9 bin 999 adet memur, 12 bin 212 adet başdağıtıcı ve dağıtıcı, bin 105 adet 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye tâbi kadrolu personel ile bin 155 adet teknik personel görev yapmakta olup, bu unvanlar dışında görev yapan sözleşmeli personel ve daimi işçilerle birlikte toplam 29 bin 909 personel görev yapmaktadır. Piyasaya koşullarında en iyi şekilde hizmet verilmesi, çağdaş ve kaliteli hizmet sunularak müşteri beklentilerinin karşılanması ve müşteri memnuniyetinin sağlanması amaçlandığından hizmetle-

rin aksatılmadan yürütülebilmesi için mevcut personel yeterli olmadığından alınan yetkiler çerçevesinde taşeron firma elemanı istihdamına gidilmektedir."

40 milyon TL ödendi

Herhangi bir nedenle sözleşmesi feshedilen taşeron firma elemanlarına ilişkin ihbar ve kıdem tazminatı, işe iade ve benzeri sebeplerle PTT aleyhine açılan ve halen derdest olan dava sayısını 142 olarak bildiren Bakan Yıldırım, işe iade talebiyle açılıp sonuçlanan dava sayısının da 84 olduğunu kaydetti. Özel güvenlik hizmet alımı nedeniyle PTT işyerlerinde görev yapan silahlı özel güvenlik görevlilerine asgari ücretin yüzde 50 fazlası, silahsız özel güvenlik görevlilerine ise yüzde 15 fazlasının ücret olarak ödendiğini belirten Bakan Yıldırım, buna ek olarak büyükşehir statüsünde bulunan illerde çalışan özel güvenlik görevlilerine günlük 3,60 TL yol, 3,50 TL de yemek ücreti verildiğini söyledi. Tekel dışı gönderilerin ayırım ve dağıtım işinde çalışan personele asgari ücret ödendiğini ifade eden Yıldırım, çalıştıkları günler için de yemek ve yol ücreti ile ilave ücret ödendiğini ifade etti.

Yıldırım, sözleşme sürelerinin 2004-2005 ve 2005-2006 dönemi için 1 yıl, 2006-2008 ihale dönemi için 2 yıl olduğunu kaydetti. Bakan Yıldırım, ihaleler sonucunda posta taşımaları için 2005 yılında 11 milyon 212 bin 806 TL, 2006 yılında 10 milyon 824 bin 080 TL, 2007 yılında 11 milyon 732 bin 344 TL ve 2008 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla da 5 milyon 820 bin 233 TL ödendiğini belirtirken, taşeronlara son 4 yılda ödenen miktar da 39 milyon 598 bin 463 TL'yi buldu. (ANKA)

Açlık Sınırı 745, Yoksulluk Sınırı 2.426 TL

Türk-İş'in araştırmasına göre, dört kişilik bir ailenin açlık sınırını 745 TL, yoksulluk sınırını da 2.426 TL. Türk-İş açıklamasında, yaşanan ekonomik krizin yakıcı etkisinin özellikle çalışanların ağırlıklı bölümünü oluşturduğu dar ve sabit gelirli kesimlerde kendini gösterdiği kaydedildi. Açıklamada, "Bir ailenin 'insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi' sürdürebilmesi için yapılması gerekli harcama tutarını karşılayacak gelir ancak 4.6 aylık asgari ücrettir" denildi.

Türk-İş, dört kişilik bir ailenin açlık sınırını 745 TL ve yoksulluk sınırını da 2.426 TL olarak belirledi.

Türk-İş'in açlık ve yoksulluk sınırı araştırmasının Mart ayı sonuçları açıklandı. Buna göre, Mart 2009 döneminde dört kişilik bir ailenin sadece sağlıklı beslenebilmesi için yapması gereken gıda harcaması tutarı 744,65 TL oldu. Gıdanın yanı sıra yapılması zorunlu konut, ulaşım, giyim, eğitim, haberleşme ve benzeri harcamalar da dikkate alındığında gerekli tutar 2 bin 425,55 TL olarak gerçekleşti.

Türk-İş açıklamasında, yaşanan ekonomik krizin yakıcı etkisinin özellikle çalışanların ağırlıklı bölümünü oluşturduğu dar ve sabit gelirli kesimlerde kendini gösterdiği kaydedildi.

Açıklamada, yetersiz ve düşük gelir nedeniyle gıda gibi temel tüketim harcamalarında bile kısıntı yapılmak zorunda kaldığı vurgulanarak, "Bir anlamda ailenin 'insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi' sürdürebilmesi için yapılması gerekli harcama tutarını karşılayacak gelir ancak 4.6 aylık asgari ücrettir. Türk-İş'in çalışmasına göre, dört kişilik ailenin bir önceki yıla göre yapması gereken ek harcama tutarı gıda için 48 lira, toplam harcamalar için 156 liraya ulaşmaktadır. An-

cak yılbaşına göre bu tutar sadece 5 ve 16 lira olmaktadır" denildi.

Açıklamaya göre, Ankara'da yaşayan dört kişilik bir ailenin "gıda için" yapması gereken asgari harcama tutarı bir önceki aya göre yüzde 0.62 oranında arttı. Gıda harcaması tutarı, yılın ilk üç ayında yüzde 0.67 oranında artış gösterdi. Gıda harcaması tutarındaki artış son oniki ay itibarıyla yüzde 6.87 düzeyinde oldu. Yıllık ortalama artış ise yüzde 10.43 oranında gerçekleşti.

Süt Ucuzladı, Balık Fiyatı Arttı

Süt, yoğurt, peynir grubunda; süt fiyatı uygulanan promosyonlar nedeniyle biraz geriledi. Sütün litre fiyatı markalara göre 2.05 ile 1.39 lira arasında değişti. Peynir ve yoğurt fiyatında da indirim tespit edildi. Bu gruptaki gıda maddelerinin fiyatlarındaki gerileme mutfak harcamasına olumlu yansıdı. Et, tavuk, balık, sakatat, bakliyat gibi ürünlerin bulunduğu grupta; et ve sakatat fiyatı aynı kaldı. Tavuk fiyatı artış gösterirken yumurta fiyatı değişmedi. Balık fiyatı ise ortalama olarak arttı.

Gelen Bahar Pazara Henüz Yansımadı

Bakliyat ürünleri (kuru fasulye, nohut, yeşil ve kırmızı mercimek, barbunya) fiyatı ise genelde değişmedi, sadece

değişik marketlerde az da olsa fiyat ayarlamaları gözlemlendi. Havaaların ısınmasıyla gelen bahar pazara henüz yansımada. Geçtiğimiz ay mutfak harcamasını nispeten rahatlatan sebze-meyve fiyatı bu ay artış gösterdi. Şubat ayında ortalama kilogram sebze fiyatı 1.88 lira ve meyve fiyatı 1.82 iken, bu ay sebze fiyatı 2.25 lira ve meyve fiyatı 2.00 lira olarak hesaplandı. Hesaplama pazarda yoğun olarak bulunan ve satılan ürünler temel alındı. Örneğin fiyatı 7 lira olan yeşil biber, fiyatı 4 lira olan çilek, ayva, mandalina, fiyatı 6 lira olan nar gibi meyveler hesaplamada dikkate alınmadı.

Pirinç Ucuzlarken, Bulgur Fiyatı Arttı

Ekmek, pirinç, un gibi ürünlerin bulunduğu grupta; ekmek, makarna, un ve irmik fiyatı aynı kaldı, pirinç ise ucuzladı. Bulgur fiyatında ise artış görüldü. Son grup içinde yer alan gıda maddelerinden; tereyağı fiyatı arttı, margarin, zeytinyağı ve ayçiçeği yağı fiyatı değişmedi. Siyah ve yeşil zeytin fiyatı ise biraz geriledi. Baharatlardan (kimyon, nane, karabiber, vb) sadece pul biber fiyatı arttı, diğerleri aynı kaldı. Şeker ve tuz fiyatı da değişmezken, yağlı tohum (ceviz, fındık, fıstık vb) ürünlerinden fındığın fiyatı arttı, Antep fıstığının fiyatı düştü. Çay ve ıhlamur ile salça fiyatı bu ay yine değişmedi.

6 Milyon İşsiz ve Ailelerinin Ruh Sağlığı Tehdit Altında

Psikiyatri Derneği, işsiz bırakılanlar için ücretsiz ruh sağlığı destek üniteleri kurulması, çocuklarına ücretsiz koruyucu sağlık hizmeti verilmesi ve işsizlik yardımının artırılması gerektiğini söylüyor. İş olanlar da stres ve tükenme riskiyle karşı karşıya.

Türkiye Psikiyatri Derneği'ne (TPD) göre, işsizlik ve yoksulluğun ürettiği toplumsal ruh sağlığı sorunlarıyla baş edebilmek için acil önlemler gerekiyor.

TPD, işsiz bırakılan kesimler ve aileleri için ücretsiz koruyucu sağlık hizmetlerine ihtiyaç olduğunu belirtiyor. Derneğe göre, yoksulluk ve işsizlik, depresyon, intiharlara bağlı ölüm, alkol ve madde kullanım bozuklukları, anksiyete bozuklukları gibi birçok psikiyatrik hastalık riskini önemli oranda artırıyor: "Ekonomik kriz, bireyi etkilemeye başladığı süreçte, bedenin ve ruhsal yapının krizi olarak devam eder."

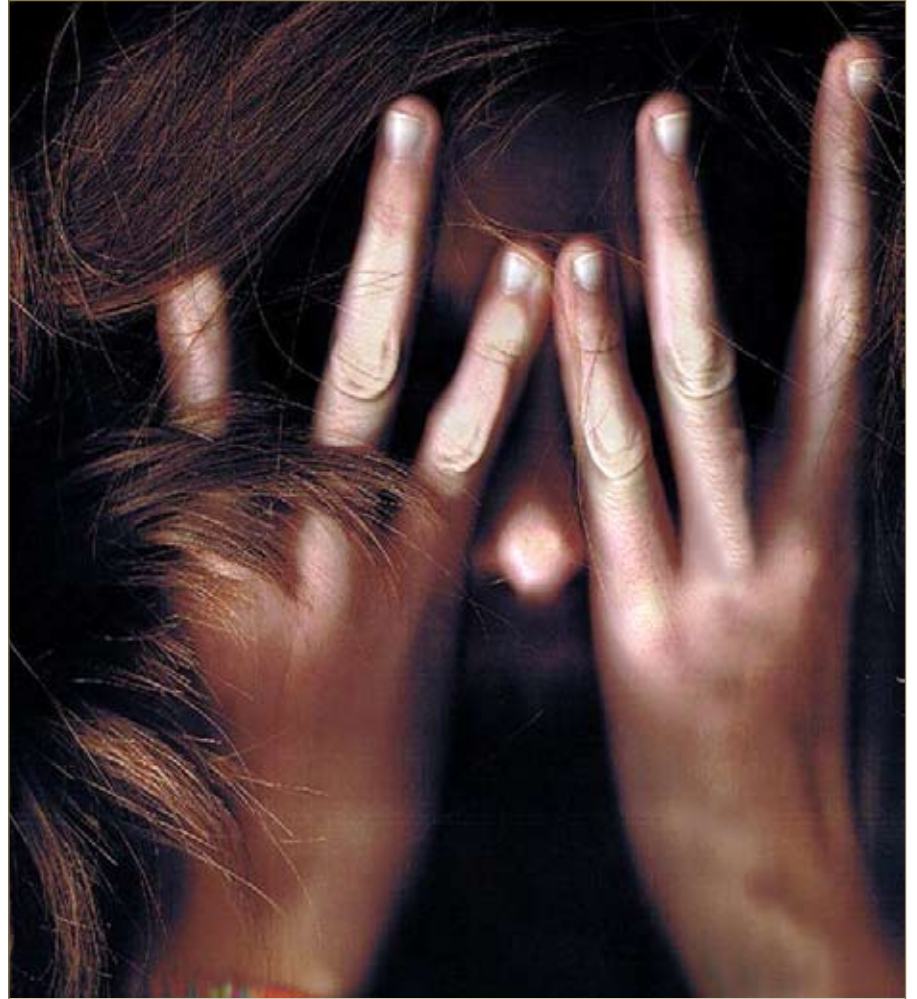
6,2 Milyon İşsiz ve Aileleri Risk Altında

İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 16 Şubat 2009'daki açıklamasına göre, Kasım 2008 itibarıyla Türkiye'de 645 bin yeni işsiz var. Toplam rakamsa 2,3 milyon kişi. Ancak iktisatçı Mustafa Sönmez, TÜİK'in dahil etmediği, iş aramaktan vazgeçen, umudunu yitirenlerin de katılmasıyla, toplam gerçek işsiz sayısının 6,3 milyon olduğunu söylüyor.

'İşsizler İçin Ücretsiz Ruh Sağlığı Birimleri Kurulmalı'

Psikiyatri Derneği yapısal düzenlemeler gerektiğini, "toplum, işyeri ve okul temelli psikiyatri hizmetlerinin ülke çapında örgütlenmesinin, psikiyatrik hastalıklar açısından riskli bireylerin, psikiyatrik hastalıkların erken saptanıp önemli sosyal ve fiziksel kayıplar yol açmadan tedavi edilmesini sağlayacağını" vurguluyor.

TPD'nin somut önerilerinden ba-

zıları şöyle:

Ücretsiz ruh sağlığı hizmeti: Sağlık hizmetleri ve ruh sağlığı hizmetleri ücretsiz ve kolay ulaşılabilir olmalıdır. İşsiz bırakılan kesimlere yönelik ücretsiz ruhsal destek üniteleri kurulmalı.

Çocuklara özel koruyucu hizmet: Özellikle işsiz kesimdeki ailelerin çocukları beslenme, vitamin desteği, viral ve enfeksiyöz hastalıklar açısından düzenli aralıklarla ve tamamen ücretsiz olarak izlenmeli ve gerekli tedavi ve bes-

lenmeleri sağlanmalıdır.

Katkı payını kaldırın: Çalışan kesimlerden sağlık hizmetlerinde alınan katkı payları ve ilaç yüzdeleri kaldırılmalı.

Eğitim programları: Her düzeyde eğitim kurumlarında/okullarda ruhsal ve bedensel rahatsızlıklara karşı eğitim programları hazırlanmalı.

İşsizlik yardımı artmalı: İşsizlik yardımının miktarı, kapsamı ve süresi artırılmalı. (Bağımsız İletişim Ağı)

YURT'tan •

On Binlerce Emekçi "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz" Dedi

Binlerce işçi, 15 Şubat günü İstanbul Kadıköy Meydanı'nda toplanarak "Krizin bedelini ödemeyeceğiz" diye haykırdı. TÜRK-İŞ, DİSK ve KESK öncülüğünde gerçekleştirilen mitingde konuşan TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, "Hükümete sesleniyorum: Bugün hükmediyor olabilirsiniz ama güç bizde. Güç, emeğiyle geçinen milyonlarca kadın ve erkekte. İşçilerin ekmeğini kaybetmesine yol açan politikaları terk edin" dedi.

TÜRK-İŞ, DİSK ile KESK öncülüğünde düzenlenen ve bazı siyasi partilerin yanı sıra sivil toplum örgütlerinin de destek verdiği "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz: İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadele, Emek ve Demokrasi Mitingi"ne on binlerce kişi katıldı.

İstanbul Kadıköy İskele Meydanı'nda yapılan miting için polis yoğun güvenlik önlemi aldı. Miting alanına çıkan yollar trafiğe kapatıldı. Mitinge katılacak gruplar da sabah saat 10.00'dan itibaren Haydarpaşa hastaneler ve Nautilius bölgesi olmak üzere iki ayrı noktada toplanmaya başladı. 'Krizin beledini ödemeyeceğiz' ve 'İşsizliğe yoksulluğa hayır' pankartları arkasında kortej oluşturan binlerce kişi daha sonra İskele Caddesi'ne doğru yürüyüşe geçti. Gruplar Kadıköy Meydanı'nda toplandıktan sonra miting başladı.

Mitingde konuşan Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu, 10 binlerce kişinin meydana toplanıp umudu tercih ettiklerini belirterek, şöyle konuştu: "Kriz fırsatçılığı yapanlara, krizin emekçileri yüreğinden vurmasına sebep olanlara karşı birleşmeyi tercih ettik. Değerli kardeşlerim, 'Mühür kimdeyse Süleyman O'dur' diyorlar. 'Para kimdeyse güç ondadır' demek için daha fazla kâr için çocuklarımızın, gençlerimizin geleceğini karartıyorlar. Sözüm kriz fırsatçılığı yapan işverenlere; krizi bahane ederek emekçilerin ekmeğiyle oynamayın. Bilin ki, ana babası işsiz çocukların vebali sizin üzerindedir. Hükümete sesleniyorum; bugün hükmediyor olabilirsiniz ama güç bizde. Güç, emeğiyle geçen milyonlarca kadın ve erkekte. İşçilerin ekmeğini kaybetmesine yol açan politikaları terk edin."

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, Türkiye'nin artık yangın yerine dönüştüğünü, evde tencerelerin kaynamadığını, babaların eve ekmek götüremediğini belirterek, "Kulağı olup da duymayanlar, gözü olup da görmeyenler buradaki 10 binlerin sesini işitmiyor, bizleri görmüyor. Hükümet insanları, sadaka toplumuna biat etmeye yönelen bir siyaset yürütüyor. Suyu olmayan yerlere çamaşır makinesi, elektriği olmayan yere de buzdolabı götürüyor. İşten atılmalara, işsizliğe ve yoksulluğa 'hayır' diyoruz. Kriz bahane edilerek, ücretler düşürülmesin diyoruz. Demokrasi istiyoruz, barış istiyoruz" diye konuştu.

KESK Genel Başkanı Sami Evren de, hükümetin kriz karşısında uyguladığı politikaları eleştirerek, kriz bahane edilerek, kayıt dışı ekonominin teşvik edildiğini savundu. Evren, kıdem tazminatlarını ödemememin yollarının arandığını, toplu sözleşmelerin sıfır zamlarla kapatmak istendiğini vurgulayarak krizin patronların kasasına para aktararak aşılamayacağını, çözümün herkesten ekonomik gücü ve gelirine göre vergi almak olduğunu dile getirdi. Konuşmasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a da seslenen Evren, krizde temel önceliğin emekçi ve yoksul kesimlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi olduğunu belirterek, "Emeğimizi yok saydınız. İşimizle, aşımızla oynadınız. Toplu sözleşme ve grev hakkımızı gasp etmeye devam ediyorsunuz. Bizi korkak sanmayın, cesaretimizi görün diye buradayız" diye konuştu.

Miting, konuşmaların tamamlanmasının ardından TÜRK-İŞ Genel Başkanı Kumlu, DİSK Genel Başkanı Çelebi ve KESK Genel Başkanı Evren'in el ele katılanları selamlamasıyla sona erdi.

*TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu'nun 15 Şubat 2009 günü
Kadıköy Meydanındaki "Emek ve Demokrasi Mitingi"nde yaptığı konuşma*

'Güç, Emeği ile Geçinen Milyonlarca Kadın ve Erkek, Yani Emekçi Halkta'

İşçiler, memurlar, emekliler, işsizler, gençler, bacılarım, kardeşlerim;

Türkiye'nin dört bir yanından, bu kış günü yağmuru çamuru hiçe sayıp, yollara düşüp gelen cesur arkadaşlarım. Hepinizi Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve şahsım adına sevgilerimle, saygılarımla selamlıyorum. Hoş geldiniz.

İşte on binler burada.

On binler burada; çünkü kaderciliğin ötesine geçtik, umudu tercih ettik. On binler burada; çünkü kriz fırsatçılığı yapanlara, krizin emekçileri yüreğinden vurmasına sebep olanlara karşı, birleşmeyi tercih ettik.

Herkesin eşit olmaya, herkesin özgür olmaya, herkesin mutluluğun peşinden koşmaya hakkı olduğu gerçeğini, yeniden, yeniden hatırlatmak için

bir araya geldik.

İşte biz bugün burada, artık acı çekmek istemediğimizi haykırmak için bir araya geldik.

Bizler, fabrikalarımız çalışsın istiyoruz. Bizler, toprağımızı ekmek, kazandığımızla geçinebilmek, gelecek kaygısı duymadan ülkemiz için alın teri dökmek, çocuklarımızı okutmak, onları sağlıklı büyütmek, memleketimiz için çalışmak, çalışmak, çalışmak istiyoruz.

Bu memleketin ürettiği her değerde bizlerin alın teri var.

Eğer bugün memleketimiz Avrupa Birliği kapısına dayanabildiyse, bunun nedeni nesilden nesile devrettiğimiz çalışkanlığımız, üretkenliğimiz, demokrasiye olan aşkımız değil mi?

Bu gerçekler Türkiye'yi var etmedi

mi?

Öyleyse neden?

Neden ilk fırsatta işsiz aşsız kapıya bırakılan, açlığa yoksulluğa mahkûm edilen bizler oluyoruz?

Bunu kabul edecek miyiz arkadaşlar? Buna boyun eğecek miyiz?

Değerli Kardeşlerim, "Mühür kimdeyse Süleyman odur" diyorlar.

Para kimdeyse güç ondadır demek için.

Daha fazla kâr için, çocuklarımızın, gençlerimizin geleceğini karartıyorlar, bizi katıksız, bizi umutsuz bırakmaya çalışıyorlar.

Olmuyor beyler, olmuyor.

Yanlış yoldasınız. Bu kriz öyle yok-

sullaştırarak, işsiz bırakarak aşılacak bir kriz değil.

Böyle gitmeye devam ederseniz, kendi kazdığınız kuyuya kendiniz düşeceksiniz, haberiniz var mı?

Çünkü dünya biliyor, görüyor, önlemini alıyor. Sadece zenginler korunarak bu çark artık dönmüyor.

Ey Hükümet, sen de gör, sen de bil artık, al önlemini.

Herkes bilsin, herkes beynine kazı-sın, işçiler, emekçiler için iyi olan, Türkiye için de iyidir.

İşçiler çalışmazsa, emek olmazsa, ülkenin hali ne olur? Biz Türkiye'yi sözde değil, alınterimizle, emeğimizle seviyoruz.

Sözüm kriz fırsatçılığı yapan işverenlere.

Krizi bahane ederek emekçilerin ekmeği ile oynamayın.

Bilin ki ana babası işsiz çocukların vebali sizin üzerinizdedir. Sizin paranız çok olabilir.

Ama bilin ki, bu sefalet karşısında refahınız tehlikededir.

Hükümete sesleniyorum.

Bugün hükmediyor olabilirsiniz.

Ama güç bizde.

Güç, emeği ile geçinen milyonlarca kadın ve erkekte, yani emekçi halkta, yani bu meydanda.

Bunu unutmayın ve işçilerin ekmeğini kaybetmesine yol açan politikaları terk edin.

Değerli Kardeşlerim, bazı-

ları çok unutkan. Geçmişte bu halka zulüm edenlerin sandıktan çıkamadıkları

unutulmuş gibi. Aynısı başımıza gelmez sananlar var.

Evet, ağır başlıyız.

Evet, olgunuz.

Evet, kimi zaman kan kusarız “kı-zılcık şerbeti içtik” deriz.

Ama o sandık önümüze konduğunda var ya, yeri göğü inletiriz.

İnletir miyiz arkadaşlar? İnletiriz elbette.

Herkes aklını başına toplasın.

Bizim gücümüzün temelinde para yok, kâr yok, tahakküm yok.

Bizim gücümüzün temelinde inanç var, masumiyet var, savunduklarımızın haklılığı var.

Bizim gücümüzün temelinde, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına duyduğumuz saygı var.

Ey Hükümet, sözüm sana.

İşçileri, emeği ile geçinenleri sefaletle baş başa bırakmamak, sizin görevinizdir. İşsize iş, aş yaratmak sizin görevinizdir.

İşsizlik ve sefaletin yok edilmesinin yolu, sosyal adaletin sağlanmasından, insanları aç, işsiz bırakmamaktan geçiyor.

Bakin, şu çok iyi bilinsin ki, emeği ile geçinenler, haklarına el uzatanları, çocuklarının geleceğini karartanları, acı ve mutsuzluk yaratanları affetmeyecektir.

Şu da bilinsin ki, tahammülün de bir hududu vardır.

Bilinsin ki, sorumluluk hatada ısrar edenlerin olacak, bu meydanı dolduranların değil.

Değerli kardeşlerim,

Bugün işçiler, memurlar, emekliler kazanılmış haklarını kaybetmemek için, işsizliğe ve yoksulluğa hayır demek için, krizin bedelini ödemeyeceğiz demek için ayağa kalkmış, bu meydanı doldurmuştur.

Bu miting gelinen noktada artık bir ihtiyaç olmuştur.

H ü k ü m e - te düşen görev vurdumduymazlıktan vaz geçip, artık hiç vakit kaybetmeden taleplerimizi dikkate almak, gereğini yapmaktır.

Bu ses, Türk halkının sesidir.

Haykırılım hep beraber, krizin bedelini ödemeyeceğiz.

Sizlere selam olsun.Yurdu-muzun dört bir yanındaki emekçi kardeşlerime selam olsun. İş kazalarında yitirdiğimiz emekçi kardeşlerimize, Tuzla şehitlerine selam olsun, ruhları şad olsun. Sağolun, varolun.

Sendika Üyeliğini Engellemek İçin 41 Farklı Yöntem Var

İşverenlerin, işçilerin sendikaya üye olmasını engellemek amacıyla 41 farklı yöntem kullandığı ortaya çıktı. Liman-İş Sendikası'nın raporuna göre her yıl ortalama 10 binden fazla işçi sendikaya üye olduğu için işten çıkarılıyor.

Liman-İş Sendikası, "Türkiye'de Sendikalaşma ve Özel Sektörde Sendikal Örgütlenme" başlıklı bir rapor hazırladı. Hazırlanan raporda, özel sektör işverenlerinin, sendikalaşmayı engellemek için çeşitli yöntemlere başvurduklarına yer verildi. Bu yöntemlerin çoğunluğunun 'Hukuk ihlali', bir kısmı ise 'Endüstriyel ahlaka aykırı' olduğu öne sürülen raporda, Türkiye'de işyerlerinde yürütülen sendikal örgütlenme sürecinde yaşanan engellemelerin 41 maddelik listesi çıkarıldı.

İşçi Tehdit Ediliyor

Raporda, sendikal örgütlenme aşamasında, 'İşçileri sendikalardan uzak tutmak için sendikaları ve sendikalaşmayı karalayan ideolojik söylemlere başvurulduğu', 'Sendikalaşma durumunda işten çıkarma ya da işyerini kapatma tehdidiyle işçilerin iş güvencesinin baskı altında tutulduğu' ifade edildi. Sendikalaşmaya öncülük eden işçilerin en fazla baskı yaşayan grubu oluşturduğu vurgulanan raporda, bu işçileri yönelik olarak 'İşten çıkarma, ödünç iş ilişkisi ile başka işyerlerine gönderme, fiili şiddet uygulama' gibi olumsuzluklar yaşanabildiği belirtildi. Raporda, sendikal örgütlenme sürecinde iş yerlerinde kullanılan engelleme yöntemlerinden bazıları şöyle sıralandı:

* Akrabalık, hemşerilik gibi geleneksel ilişkileri kullanarak sendikalaşmanın işverene ihanet anlamına geldiğini öne sürerek, işçileri psikolojik olarak baskı altında tutma.

* Sendikalaşma faaliyetini önceden

haber alıp, engellemek için işçiler arasında muhbirler oluşturma ve işçiler arasında güvensizlik yaratma.

* İşçiler arasındaki siyasi görüş, inanç, etnik köken ve benzeri ayrımları kışkırtarak işçileri birbirine düşürme ve işçilerin ortak hareket etmesini engelleme.

* İşçileri sendikalaşmadan vazgeçirmek için, işçilere maaş dışı maddi yardım ve ödeme teklif etme.

* İşçilere sendikaya üye olmamaları durumunda yüksek maaş artışı sağlanacağını vaat etme ve/veya bu artışı gerçekleştirme.

Garanti Alınıyor

* İşe giriş sırasında (hukuksal olarak hiçbir geçerliliği olmamasına rağmen) işçilere 'Sendikaya üye olmayacağım' yazılı kâğıt imzalatma ya da işçilerden senet alma.

* Kayıt dışı istihdama başvurarak işçilerin sendikalaşma ihtimalini tamamen ortadan kaldırma.

* Sendikaya üye olan işçileri tümüyle ya da kısmen işten çıkarma.

* Sendikalı işçileri işten çıkardıktan sonra yeni işçi olarak sendikanın yetkisini düşürme.

* İş yerine noter getirerek ya da işçileri iş yeri servisleriyle notere götürerek işçilerin sendikadan istifa etmesini sağlama.

* Sendikaya üye olan işçileri yıldırma için işçinin görev yerini değiştirme, işçiye daha zor iş verme ve işçiyi mesleki bilgisi ve yeterliliği dışındaki işleri yapmaya zorlama.

* İşçiler arasında suni ayrımlar ve ücret farklılıkları yaratarak işçilerin bir-

likte hareket etmesini engelleme.

* Kâğıt üzerinde iş yerinin adını değiştirerek ya da iş yerini kapatıp yeni bir iş yeri açarak sendikanın yetki almasını engelleme.

* İşçileri baskı, tehdit ve zor yöntemleriyle sendikadan istifaya zorlama.

* Kasıtlı olarak iş kolu ve yetki itirazı yaparak sendikalaşma sürecini uzatma ve işçileri yıldırmaya çalışma.

* Çoğunluk tespiti sırasında hukuk dışı uygulamalara başvurma.

* Sendikalaştığı için işten atılan ve işe iade davasını kazanan işçilere işbaşı yaptırmama.

* Özellikle organize sanayi bölgeleri, sanayi siteleri ve serbest bölgelerde işverenlerin birlikte hareket etmesi ve sendikalaşan ya da sendikalaşmaya meyilli olan işçiler hakkında 'kara listeler' oluşturarak bu işçilerin aynı bölgedeki farklı işletmelerde iş bulmasını engelleme.

Zorluk Çıkarılıyor

* Sendikalaşan kadın işçilere kocaları ya da aileleri yoluyla sendikadan istifa etmeleri için baskı yapma.

* Mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini kullanarak, 'kadının sendikayla işi olmaz' gibi söylemlerle, kadın işçileri sendikadan uzak tutmaya çalışma.

* Hamile ya da çocuklu kadın işçileri, sendikadan istifa etmeleri için zorla mesaiye bırakma, çalışma saatlerini uzatma.

* Sendikalaşan kadın işçilere fiziksel veya sözlü cinsel tacizde bulunma.

* Sendika yöneticisi ya da işyeri temsilcileri hakkında asılsız suçlamalarda bulunma veya çeşitli yollarla sendikacı-

ların gözaltına alınmasını ya da tutuklanmasını sağlama.

* Özellikle yerel gazeteleri kullanarak, basın aracılığıyla sendikalaşan işçiler ve sendikalar arasında asılsız iddiaları gündeme getirme ve kamuoyu nezdinde karalama kampanyası yürütme.

* Sendikalaşma sürecinin yaşandığı işyerlerinde, çalışma saatlerini uzatma, ücretleri geciktirme, molaları kısaltma, molada verilen çayı kaldırma, servisleri kaldırma, öğle yemeği çıkarmama.

* İşçilerin işyerinde kendi aralarında konuşmalarını yasaklama.

* Sendikalaşma sürecinde sendikalı işçileri tek vardiyada toplayarak, sendikalı işçilerin diğer işçilerle temasa girmesini engelleme.

* Sendikalaşan işçileri, eşleri ya da çocuklarına zarar verme ile tehdit etme.

* Taşeronlaştırmaya giderek sendikal örgütlülüğü dağıtma.

* Sendikaya üye olan işçileri 'fazla mesaiye bırakmama' ve işçilerin 'ücretlerinde keyfi kesintiye gitme' yoluyla işçilerin reel ücretlerini düşürme ve işçileri sendika üyeliğinden istifaya yöneltme."

Raporda, verilen engelleme yöntemleriyle ilgili olarak 'Sunulan liste, abartılı değildir. Listenin eksikliği vardır, fazlası yoktur' değerlendirmesinde bulunuldu.

Örgütlenmek Zor

Raporda ayrıca bu yöntemlerden en sık kullanılanın, sendikalaşan işçilerin hepsini ya da bir kısmını işten atmak olduğu belirtildi. Raporda, şunlar söyledi:

"Türk-İş'in hazırladığı 'Türkiye'de Sendikal Örgütlenmenin Bedeli: İşten Atılmak' başlıklı rapora göre, 2003-2005 yılları arasında 15 bin 531 işçinin sendikal örgütlenmelere katıldığı için işten atılmıştır. Türk-İş'e bağlı sendikalara üye olduğu için yılda 5 bin 177 işçi işten atıldığı söylenebilir. 2003-2008 yıl-

ları arasında DİSK'e bağlı sendikalara üye olduğu için 30 bin civarında işçi işten atılmıştır. Yani DİSK'e bağlı sendikalara üye olduğu için yılda 5 bin işçi işten atılmaktadır. Sonuç itibarıyla, her yıl ortalama 10 binden fazla işçi, Anayasal

haklarını kullanarak Türk-İş ve DİSK'e bağlı sendikalara üye oldukları için işini kaybetmektedir." (aa)

SEKTÖR'den

Ekonomik Kriz ve Türkiye Elektrik Enerjisi Sektörü ■

Ekonomik Kriz ve Türkiye Elektrik Enerjisi Sektörü

TES-İŞ Enerji Araştırmaları Birimi

Türkiye yüz binlerce kişinin işinden olduğu, milyonlarca kişinin geçim sıkıntısı çektiği, üretimin, tüketimin, ihracatın hızla düştüğü ağır bir ekonomik krizi yaşıyor. “ABD kaynaklı”, “küresel ölçekli”, “mali temelli”... Adına ne denilirse denilsin, çıkış yeri, kapsadığı alan veya gerekçesi nasıl açıklanırsa açıklansın, tam anlamıyla reel olan ve hal-kın günlük yaşamını birebir etkileyen bir krizle karşı karşıyayız.

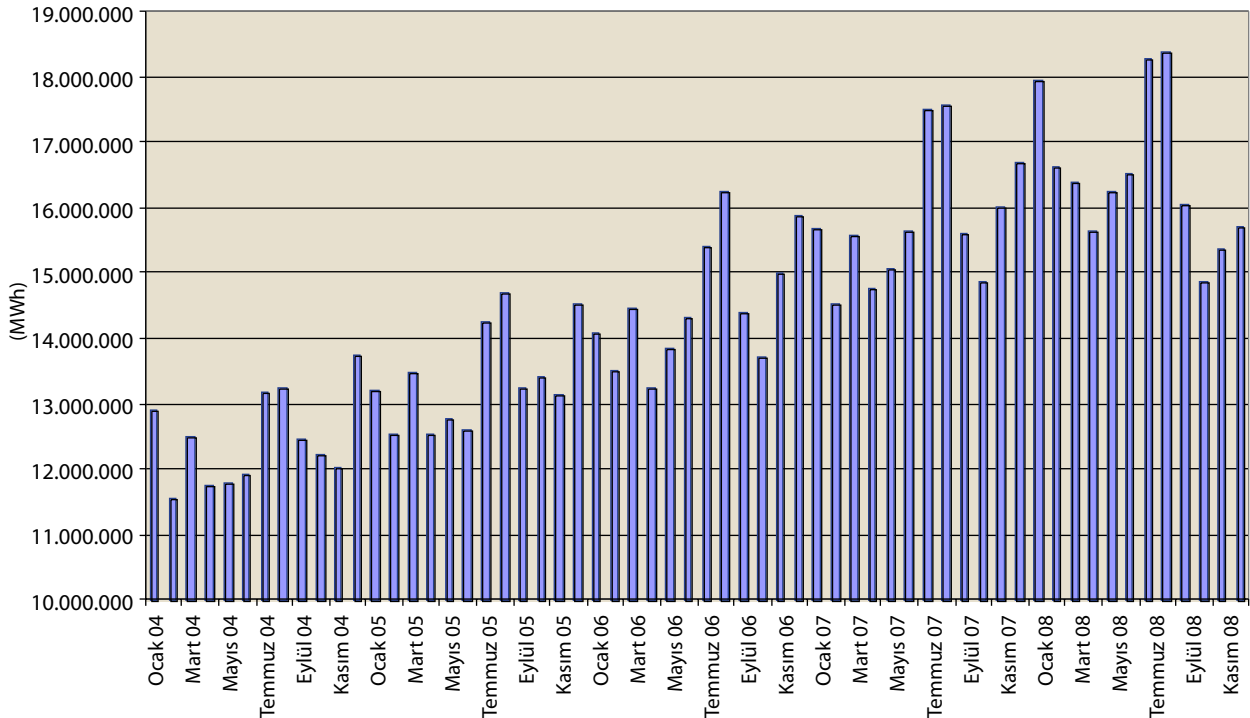
IMF'nin sürekli olarak aşağı doğru revize ettiği öngörülerine göre dünya ekonomisinin ortalama büyüme hızı 2008'de yüzde 3.7'e, 2009'da da yüzde 2.2'ye geriledi. Öngörülere göre, “dünya kapitalizminin üretim atölyesi” du-

rumundaki Çin'de büyüme hızı 2009'da yarı yarıya düşecek ve yüzde 5 düzeyine gerileyecek. IMF uzmanları dünya ekonomisi için yüzde 3'lük büyüme oranının altını resesyon-durgunluk olarak tanımlıyor. Bir başka ifade ile 2009'un dünya ekonomisi için “durgunluk” yılı olacağı artık IMF tarafından dahi resmen açıklanmış durumda.

“Dünya kapitalizmi son 70 yılın en ağır bunalımını yaşıyor. Küresel ekonominin içine sürüklendiği 2007 krizi, kapitalizmin kaçınılmaz krizlerini finansallaşma ile aşma çabasının doğrudan bir ürünüdür. Küresel krizin bizlere öğrettiği ilk temel ders ise ‘serbest’ piyasanın dengeli ve istikrarlı bir eko-

GRAFİK 1: Elektrik Tüketiminin Üçer Aylık Gelişimi

nomi yaratacağını savlayan neoliberal iktisat dogmalarının geçersizliğinin ortaya çıkmasıdır.”¹

Kriz özellikle çalışanları çalışamaz duruma getirmesi ve daha da fakirleştirmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurmuştur:

Ülkemizde resmi rakamlara göre işsiz sayısı 2008 yılı Kasım ayında bir önceki yılın aynı ayına göre 645 bin kişi artarak 3 milyona, işsizlik oranı da bir yılda 2.2 puan artarak yüzde 12.3’e ulaşmıştır. Bu rakam son 5 yılın en yüksek değeridir.

Milyonlarla ifade edilen resmi işsiz tanımı içinde değerlendirilen bu rakamlara, bir de geçici, gizli işsizleri, iş bulmaktan umudunu kesip (işsizlerin yüzde 26.6’sı bir yıl ve daha uzun süredir iş bekliyor) iş aramaktan vazgeçmiş olan çoğunluğu genç milyonlarca kişiyi ilave etmek gerekir. İşgücüne dâhil olmayan 25.9 milyon kişi içindeki iş aramayan ancak çalışmaya hazır olan 1 milyon 968 bin kişi de eklendiğinde işsiz sayısının 4 milyon 963 bin kişiye ulaştığı, bir başka deyişle işsizlik oranının yüzde 20’yi aştığı hesaplanıyor.

Üstelik açıklanan resmi rakamların fiili durumun birkaç ay gerisinden geldiğini, ekonomik krizin asıl etkisinin ve işten çıkarmaların esasen son üç ayda görüldüğünü ve buna ait rakamların henüz açıklanmadığını, daha da vahimi önümüzdeki aylarda bir iyileşme değil daha da kötüleşme beklendiğini dikkate aldığımızda, ne kadar korkutucu bir tablo ile karşı karşıya olduğumuzu daha iyi anlayacağız.

Daha da önemlisi, kriz gerekçesi ile maaşını yetiremeyen, işsiz kalıp eve eklemek götüremeyen ve daha aylarca, belki de yıllarca götüremeyecek olmanın korkusunu duyan, aldığı ücret kısılmış, vardiyası azaltılmış, fazla mesaiye mahkûm edilmiş, zorunlu ücretsiz izne çıkartılmış, işçilerin, emekçilerin yaşadığı

zorluklar, acılar, sıkıntılar rakamların ve oranların ötesinde çok derin anlamlar taşıyor.

Bu krizde ülkemiz imalat sanayindeki kapasite kullanım oranı 1991 yılından bu yana en düşük seviyeye gerileyerek yüzde 63’e düştü.

Bugün ülkemizde her dört gençten biri işsiz durumda.

Bu krizin etkisinin 2008 yılında başlayıp bu yıl sona ereceğini söylemek de doğru değil. En iyimser tahminler bile ekonomik toparlanmanın ancak 2010 yılının sonlarına doğru başlayabileceğini gösteriyor.

Merkez Bankası Başkanı Durmuş Yılmaz da benzer bir değerlendirmede bulunuyor. Krizin etkisiyle enflasyon endişelerinin yerini deflasyon (genel fiyat düzeyleri düşerken ulusal gelir, üretim ve istihdamın da düşmesi durumu) riskine bıraktığına dikkat çeken Yılmaz şunları söylüyor:

“Yatırım eğiliminde ve ekonomideki toparlanma uzun zaman alacak. Bu krizin geçmişte yaşanmış krizlerden en önemli farkı, klasik bir finans krizi olmaması, karmaşık ve yüksek hacimli türev ürünlerini kapsamaması. Son veriler orta vadeli öngörülerimizin baz senaryoya yakın olduğunu gösteriyor. Ancak öngörülerimizde, küresel toparlanmada 2010’un ikinci yarısında gerçekleşeceği öngörülen geç toparlanma olasılığını da gündeme alıyoruz”²

Sonuç olarak ne “teğet geçen”, ne “fırsata dönüştürülecek” ne de “en az zararlarla atlatılacak” bir sorundur bu.

Esasen bedeli emekçilere ödetilen ve daha da ödetilmek istenen, bilhassa dar gelirli olanların tam ortasında oldukları, onları teğet geçmeyip cepheden vuran büyük bir kriz ile karşı karşıyayız.

Bu girişin ardından, 2008 yılını

² <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/11137544.asp?gid=254>

TABLO 1: Aylar İtibariyle Elektrik İstatistikleri

	Üretim (GWh)	İthalat (GWh)	İhracat (GWh)	Tüketim (GWh)
Ocak	17.888	65	5	17.947
Şubat	16.590	66	27	16.629
Mart	16.519	45	173	16.391
Nisan	15.700	68	125	15.644
Mayıs	16.217	125	80	16.263
Haziran	16.544	48	78	16.513
Temmuz	18.283	81	77	18.288
Ağustos	18.427	34	84	18.376
Eylül	16.074	67	92	16.048
Ekim	14.928	66	122	14.873
Kasım	15.409	66	96	15.380
Aralık	15.750	59	103	15.705
TOPLAM	198.329	790	1.062	198.057

¹ Erinç Yeldan, Cumhuriyet 17 Aralık 2008 (http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Yeldan193_17Ara08.pdf)

SEKTÖR'den •

elektrik enerjisi sektörü açısından genel olarak değerlendirerek, böyle bir krizin Türkiye elektrik enerjisi sektörü üzerinde ne tür etkileri olduğunu ve olacağını tartışmaya geçebiliriz.

Türkiye enerji sektöründe 2008 yılından itibaren dünya çapında yaşanan ekonomik krizin olumsuz etkileri görülmeye başlanmıştır.

Bir başka ifade ile, Türkiye elektrik enerjisi sektörünün yıllardır uygulana-

gelen yanlış enerji politikalarının sebep olduğu kırılgan yapısında zaten mevcut olan yatırımların yetersizliği ve süreklilik taşınamaması gibi sorunlar, krizin yarattığı komplikasyonların etkisiyle daha da boyut kazanmıştır.

Bu tespitimizi açıklayıp krizin yatırımları nasıl etkilediği hususunu tartışmadan önce, elektrik üretimi ve tüketimi açısından bir durum değerlendirmesi yapmak istediğimizde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Türkiye'nin bilhassa 2008 yılının son aylarında daha yoğun bir şekilde etkisini gösteren ekonomik krizin elektrik enerjisi tüketimi üzerinde olumsuz etkileri olmuştur.

Bilhassa sanayi üretiminin azaltılmasına paralel olarak elektrik enerjisi talebi de azalmış, öte yandan 2008 yılı boyunca elektrik fiyatlarına ardı ardına yapılan zamların ve konut tüketiminde tasarruf eğiliminin ağırlık kazanmasının da kısmi etkisiyle talepteki azalma daha da boyut kazanmıştır.

Bunun sonucunda, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın öngörülerine göre 2008 yılı için elektrik enerjisi talebinin yüzde 7,4 oranında artacağı öngörülmüş olmasına rağmen gerçekleşme yüzde 4,5 düzeyinde kalmıştır.

Bu kapsamda, 2008 yılında Türkiye yurtiçi toplam elektrik enerjisi talebi (brüt talep) 198 milyar kilovatsaat, toplam elektrik enerjisi üretimi ise 198,3 milyar kilovatsaat olarak gerçekleşmiştir.

Ekonomik krizin 2008 yılının son aylarındaki etkisini Eylül-Kasım 2008 dönemindeki aylık elektrik tüketimlerini geçmiş yıllarla kıyasladığımızda da görmek mümkündür.

Grafik 1, 2004 yılı Ocak ayından 2008 yılı sonuna kadar üçer aylık dönemler halinde elektrik tüketimlerini göstermektedir.

Buna göre, elektrik enerjisi talebinin artış hızındaki yavaşlama Eylül ayında görülmeye başlamış ve yılın son çeyreğinde artarak devam etmiştir. Önceki yıllar ile bir kıyaslama yapıldığında, 2008 yılının son çeyreğindeki elektrik enerjisi talebinin 2006 yılı düzeyine kadar gerilediği anlaşılmaktadır.

Mevsimler itibarıyla bakıldığında 2008 yılı brüt elektrik talebinin dağılımı ilkbahar aylarında 48,3 milyar kilovatsaat (yüzde 24,4), yaz aylarında 53,1 milyar kilovatsaat (yüzde 26,8) sonbaharda 46,3 milyar kilovatsaat (yüzde 23,4) ve kış aylarında 50,3 milyar ki-

TABLO 2: Üreticilerin 2008 Yılı Üretimlerinin Dağılımı

	Üretim (Milyon kWh)	Üretimdeki Payı (yüzde)
Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) Santralleri	75.063	37,9
EÜAŞ Bağlı Ortaklıkları	22.796	11,5
İşletme Hakkı Devri Santralleri	4.315	2,2
Mobil Santraller	292	0,1
Otoprodüktör-Otoprodüktör Grubu	15.327	7,7
Yap-İşlet Santralleri	43.437	21,9
Yap-İşlet-Devret Santralleri	13.161	6,6
Özel Sektör Üretim Şirketleri	23.615	11,9
Özelleştirme Programındaki Santraller	323	0,2
ÜRETİM TOPLAMI	198.329	100,0
TÜKETİM TOPLAMI	198.057	

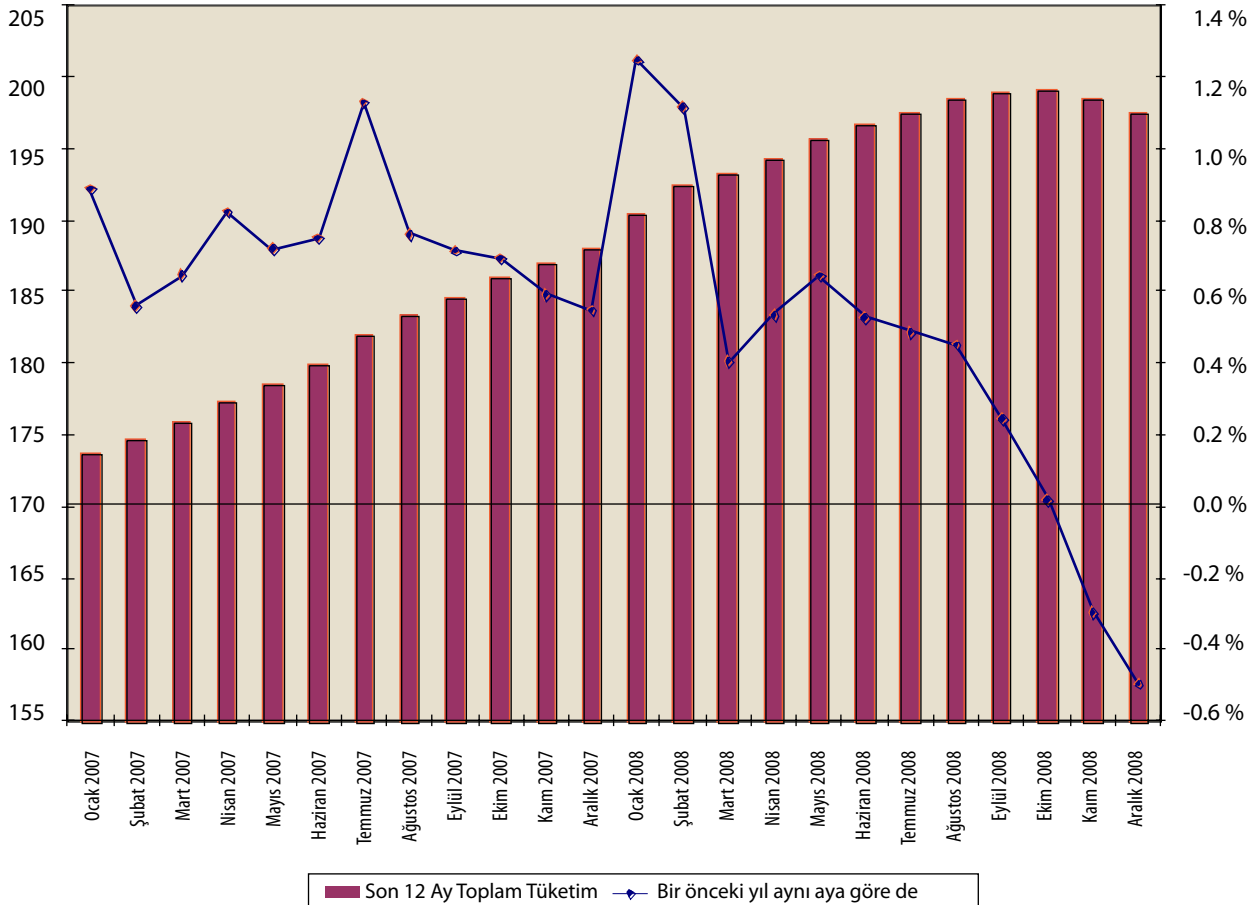
lovatsaat (yüzde 25,4) olmuştur.

Tablo 2'de 2008 yılı aylara göre elektrik üretim, ithalat, ihracat ve tüketim rakamları yer almaktadır.

Görüldüğü üzere, yılın ortasına kadar yaklaşık olarak 16.5 ile 18.3 milyar kilovatsaat seviyelerinde seyreden elektrik enerjisi tüketimi, Ağustos ayından itibaren hızlı bir düşüş eğilimine girmiş ve Ekim ayında yaklaşık 14.8 ile 15.7 milyar kilovatsaat arasında seyreden seviyelere kadar gerilemiştir.

Grafik 2, çarpıcı bir şekilde elektrik enerjisi talebi artış hızının, 2008 yılının Ocak ve Şubat aylarında, 2007 yılının ortasından beri düzenli bir azalma içerisinde olduğunu, küresel ekonomik krizin etkisi ile de 2008 yılı Ekim ayından başlayarak ise negatif değerlere indiğini göstermektedir.

GRAFİK 2: Elektrik Tüketim ve Talep Artışı

SEKTÖR'den •

2009 yılının ilk ayın açısından bir durum değerlendirmesi yapıldığında da tüketim seviyesindeki

de 10 oranında azalarak 16.7 milyar kilovatsaat olmuştur.

Şubat ayının ilk 15 günlük döne-

lük elektrik tüketim rakamlarında da görülmektedir. Geçen yıl günde 600 milyon kilovatt saat olan tüketim, bu yıl günde 540 milyon kilovatsaat seviyelerine düşmüştür. Bu daralma elektrik tüketiminin yılsonunda tahminlerin yüzde 15 altında gerçekleşeceğinin sinyalini vermektedir.

TABLO 3: 2008 Yılı Kaynaklarına Göre Üretim Miktarları

Kaynaklar	Üretim (GWh)	Üretimdeki Payı (yüzde)
Fuel-Oil	9.277	4,7
Motorin	496	0,2
Taş Kömürü	3.052	1,5
İthal Kömür	12.551	6,3
Linyit	41.865	21,1
Doğal Gaz	95.531	48,2
LPG	461	0,2
Nafta	687	0,3
Hidrolik	33.264	16,8
Rüzgâr	797	0,4
GENEL TOPLAM	197.981	99,7

TEİAŞ önümüzdeki aylarda elektrik tüketiminin daha da düşüş göstereceğini belirtirken, tahminleri revize etmeyi öngörmektedir.

Kamu İşletmeleri Olmasaydı

2008 yılında Türkiye toplam elektrik enerjisi üretiminin yüzde 30,9'u kamunun alım garantisi verdiği Yap-İşlet ve Yap-İşlet-Devret modelini kapsamında yapılan "mevcut sözleşmesi bulunan üretim tesisleri"nden, yüzde 49,5'i kamu mülkiyetindeki üretim tesislerinden sağlanmıştır.

Grafik 3'de görüldüğü gibi, özel sektör tarafından işletilen üretim tesislerinin 2008 yılında üretime katkıları sırasıyla şöyledir:

Kamu kuruluşlarının alım garantileri ile üretim yapan ve elektrikliğini TETAŞ'a satan Yap-İşlet modeli kapsamındaki santraller yüzde 21,9, özel sektör üretim şirketi santralleri yüzde 11,9, otoprodüktörler ve otoprodüktör grubu santraller yüzde 7,7, Yap-İşlet-Devret modeli kapsamındaki santraller yüzde 6,6, İşletme Hakkı Devri modeli kapsamındaki santraller yüzde 2,2 ve mobil santraller binde 1,5.

2008 yılı istatistiklerine baktığımızda son 4 yıldır değişmeyen bir gerçeğin bir kez daha teyit edildiği görülmektedir.

Piyasa kanunlarının yasalaşması ve son 10 yıldır kamunun elektrik üretiminde yatırım yapmayarak, sahayı tamamen özel sektöre devretmesi politikasının tüm propagandası ve uygulama girişimlerine rağmen kamuya ait elektrik üretim santralleri 2008 yılını yüksek bir performansla ve öngörülenin üzerinde üretim artışları ile tamamlamış

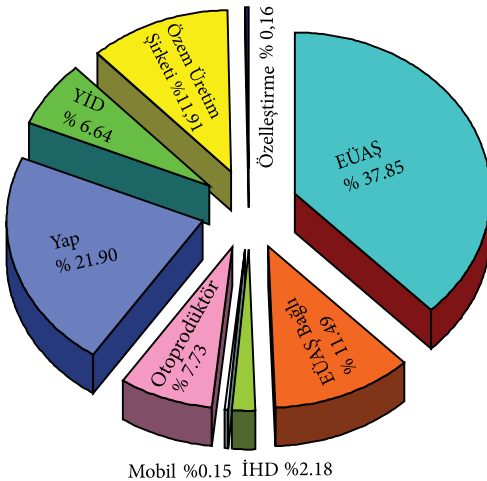
hızlı düşüşün devam etmesi dikkat çekicidir.

Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'nin (TEİAŞ) verilerine göre, 2008 yılı Ocak ayında yaklaşık 17.9 milyar kilovatt saat elektrik tüketimi gerçekleştirilirken, 2009 yılının aynı ayında bu rakam yüz-

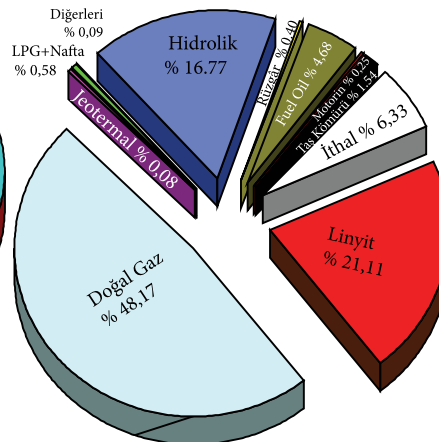
minde de benzer bir tablo yaşanmıştır. 2008 yılı Şubat ayının ilk 15 günlük döneminde 8.6 milyar kilovatsaat elektrik tüketimi gerçekleşirken, bu yılın aynı döneminde ise bu rakam 7.7 milyar kilovatsaata inmiştir.

Elektrik tüketimindeki azalma gün-

GRAFİK 3: Üretimin Üretici Gruplarına Göre Dağılımı (2008)

GRAFİK 4: Üretimin Kaynaklara Göre Değişimi (2008)

TABLO 4: Elektrik Kurulu Gücü Değişimi

Yakıt/Kaynak Türü	Kurulu Kapasite (MEGAVAT)		Değişim Oranı (yüzde)	Kaynakların güce katkısı
	2007	2008		
Hidrolik	13.394	13.828	3	33
Doğal Gaz	12.879	13.239	3	32
Linyit	8.226	8.110	-1	19
Çok yakıtlılar	2.055	2.211	8	5
Fuel Oil	1.785	1.745	-2	4
İthal Kömür	1.651	1.651	-	4
Rüzgâr	147	363	147	1
Taş kömürü	335	335	-	1
Motorin	214	206	-4	-
Yenilenebilir + Atık	42	59	40	-
Jeotermal	23	29	30	-
Nafta	21	21	-	-
Toplam	41.546	42.778	3	99

bulunmaktadır.

2004-2008 yıllarına yönelik istatistikler incelendiğinde, özel sektör üretim şirketleri ile otoprodüktör ve otoprodüktör gruplarının paylarında sadece 2 puanlık artış kaydedilirken kamu santrallerinin üretime katkısının 4 puan arttığı görülmektedir.

Üretimin Dağılımı Aynı

Geçtiğimiz yıl etkisini göstermeye başlayan ekonomik krizin etkilemediği bir unsur ise elektrik üretim kompozisyonunu aynı şekilde korunmasıdır.

2008 yılında elektrik enerjisi üretiminin yüzde 48,2'si doğal gazdan, yüzde 21,1'i linyitten, yüzde 16,8'i hidrolikten, yüzde 6,3'ü ithal kömürden, yüzde 4,7'si fuel-oil'den, yüzde 1,5'i taşkömüründen ve kalan kısmı diğer kaynaklardan elde edilmiştir.

TES-İŞ Dergisi'nin önceki sayılarındaki çalışmalarımızı takip edenler, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hil-

SEKTÖR'den •

mi Güler tarafından sıklıkla dile getirilen “elektrikte yerli payının arttırılıp doğal gazın payının azaltıldığı” şeklindeki söylemin doğru olmadığı sürekli olarak vurgulandığını hatırlayacaklardır. Bu yazılarda, doğal gaz ağırlıklı mevcut kaynak dağılımı ile özel sektör tarafından devreye alınan santrallerin durumları gibi hususlar dikkate alınarak elektrik üretiminde yerli kaynakların payının artırılmadığı, ithal kaynakların oranının da azaltılmadığı ortaya serilmiştir. Ayrıca özel sektöre

verilen ithal kömür ve doğal gaz santral lisansları dikkate alındığında yenilenebilir kaynakların elektrik üretiminde uzun vadede ağırlık kazanmasının çok zor olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 5’de 2008 yılı sonu istatistiklerinden yararlanarak 2004 yılından bugüne bu tablonun ciddi hiçbir değişimliğe uğramadığını bir kez daha görülmektedir.

Buna göre, 2004-2008 yılları arasında kömür ve doğal gaza dayalı elektrik enerjisi üretiminin payı artarken, hid-

rolik dahil yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik enerjisi üretiminin payı azalmıştır.

Kömüre dayalı elektrik enerjisi üretimindeki artış linyit yakıtlı santrallerden sağlanmışken, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik enerjisi üretimindeki azalma ise hidroelektrik üretimdeki azalmadan kaynaklanmıştır.

2008 yılında elektrik enerjisi üretiminin yüzde 60’lık kısmı ithal kaynaklardan sağlanmıştır. 2004-2008 yılları arasında, hidroelektrik üretimdeki

TABLO 5: Elektrik Kurulu Gücünün Üreticilere Göre Değişimi

Kuruluş	Kurulu Kapasite (MEGAVAT)		Değişim Oranı	Kuruluşların güce katkısı
	2007	2008		
EÜAŞ	20.041	20.146	1	48
EÜAŞ’a Bağlı Ortaklık Santralleri	3.834	3.834	-	9
İşletme Hakkı Devredilen Santraller	650	650	-	2
Mobil Santraller	262	262	-	1
Yap İşlet Santralleri	6.101	6.101	-	15
Yap İşlet Devret Santralleri	2.449	2.449	-	6
Serbest Üretim Şirketleri	3.824	4.836	26	12
Otoprodüktör Santralleri	3.613	3.521	-3	8
TOPLAM	40.774	41.799	3	101

TABLO 6: 2008 Yılında Devreye Alınan Yeni Yatırımların Dağılımı

Yakıt/Kaynak türü	Kurulu güç (megavat)	Toplam içerisindeki oran (yüzde)
Doğal Gaz	380	39
Hidrolik	327	34
Rüzgâr	217	23
Çöp Gazı	17	2
Fuel Oil	14	2
Jeotermal	7	1
Toplam	962	101

azalma ve doğal gaza dayalı elektrik üretimindeki artışa bağlı olarak elektrik üretimindeki yerli kaynakların payı tedrici olarak azalmıştır.

Bu durumu daha da somutlaştırmak üzere 2007 yılı Türkiye elektrik kurulu gücü ile 2008 rakamları arasında kaynak bazında bir kıyaslama yapmak yararlı olacaktır (Bakınız Tablo 4).

Buna göre 2007 yılına göre 2008 yılı sonu itibarıyla hidrolik kurulu gücü 13 bin 394 megavattan sadece yüzde 3 oranında bir artışla 13 bin 828 megavat seviyesine ulaşırken Türkiye’nin toplam kurulu gücü de yine yüzde 3 oranında

bir artışla 41 bin 802 megavata çıkmıştır.

Toplam kurulu kapasitenin yüzde 33'ü hidrolik kaynaklara, yüzde 32'si doğalgaza ve yüzde 24'ü kömüre dayalıdır.

Tablo 5, Türkiye'nin 2008 yılı elektrik kurulu gücünün üretici şirketlere göre dağılımını göstermektedir.

Buna göre toplam 41 bin 802 megavat kurulu gücündeki kapasitenin yüzde 57'si kamu şirketlerine, yüzde 24'ü kamunun alım garantisi verdiği "mevcut sözleşmesi bulunan özel şirketler"e ve kalan kısmı piyasaya satış yapan özel şirketlere aittir.

3 Bin Değil, Bin Bile Değil

Bilindiği gibi 2000'li yılların başından beri elektrik sektörünün yeniden yapılandırılarak tamamen özel sektörün inisiyatifine bırakılmak istenmesinin temel gerekçesi olarak hızla artan elektrik enerjisi talebinin karşılanması için her yıl sisteme 2-3 bin megavatlık ilave kurulu gücün dahil edilmesi gerekliliği sunulmuştur. Bu ihtiyacın kısıtlı kamu kaynakları ile karşılanamayacağı gibi yanlış bir kabulden yola çıkılarak özel sektörün gerekli yatırımları yapacağı varsayılmıştır.

Halbuki aradan geçen 8-9 yıllık süre zarfında özel sektörün bu sisteme yaptığı katkı yıllık 500-800 megavat düzeylerinde seyrettiği gibi 2008 yılı için de farklı bir durum yaşanmamıştır.

2008 yılı içerisinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından sadece 963 megavatlık kapasiteye sahip yeni üretim tesislerinin kabulü yapılarak işletmeye başlanmıştır.

Gaz Tüketimi de Düşüyor

2008 yılı ortasından itibaren insanların ekonomik krizin etkisini duymasına paralel olarak doğal gazda tasarrufa yönelmiştir. Doğal gaza 2008 yılının sonunda kış ayının başlangıcında yapılan yüksek oranlı zam tüketicileri mağdur

SEKTÖR'den •

ettiği gibi, üreticilerin girdi maliyetlerine de önemli bir yük getirmiştir.

İlaveten, küresel ekonomik krizin bir yansıması olarak sanayi üretimindeki düşüş ve işyerlerinin kapanması gibi birçok etmene bağlı olarak da doğal gaz tüketimi gerilemektedir.

Tüm bunların sonucunda 2007 yılında 35,4 milyar metreküp olan doğal gaz tüketimi 2008 yılı için sınırlı miktarda artarak 36,8 milyar metreküp olarak gerçekleşmiş iken ekonomik krizin ve yüksek doğal gaz fiyatlarının etkisi ile 2009 yılı ulusal doğal gaz tüketiminin 35 milyar metreküpe kadar gerileyeceği tahmin edilmiştir. Bir başka ifade ile ekonomik krizin sonucunda 2009 yılında gerçekleşecek doğal gaz tüketimi 2 yıl öncesine ait tüketim rakamlarının dahi altında olacaktır.

Zam Kriz Dinlemedi

Ne ekonomik kriz ne dünya çapında petrol fiyatlarında varilde 140 dolarlardan 30 dolarlara kadar varan hızlı düşüş ülkemiz elektrik satış fiyatlarında bir ucuzlama sonucunu doğurmuştur. Aksine 2008 yılında elektriğe yapılan yüksek zamların olumsuz etkisi 2009 yılının ilk aylarında da görülmüştür.

2008 yılı ardı ardına elektriğe zamların yapıldığı yıl olmuştur. Bu zamların sonucunda vergiler hariç, 2002 yılında mesken aboneleri tarifesi 11,48 Kr/kWh ve orta gerilimden bağlı sanayi aboneleri tarifesi 11,34 Kr/kWh düzeyinde iken 2009 yılına gelindiğinde bu değerler sırasıyla 19,80 Kr/kWh ve 17,14 Kr/kWh düzeyine ulaşmıştır.

Buna göre geçen 6 yıllık dönem zarfında mesken aboneleri tarifesinde yüzde 72,5 ve sanayi aboneleri tarifesinde yüzde 51'lik artış olmuştur. Vergiler dâhil edildiğinde tarifelerin düzeyi daha da yükselmektedir, cari tarifeler mesken aboneleri için 24,93 Kr/kWh ve orta gerilimden bağlı sanayi aboneleri için ise 20,93 Kr/kWh'tır. Tarifelerde vergi, fon ve payların oranı, mesken aboneleri için yüzde 20,6 ve orta gerilimden bağlı sa-

nayi aboneleri için yüzde 18,1 civarındadır.

Şebeke hizmetlerinin payı ise mesken aboneleri için yüzde 12,9 ve orta gerilimden bağlı sanayi aboneleri için yüzde 9,8 düzeyindedir. Bir başka ifadeyle, tüketicinin ödemiş olduğu her 100 TL'lik elektrik enerjisi faturasının 20 TL'si TRT Payı, Enerji Fonu Kesintisi, Belediye Tüketim Vergisi ve Katma Değer Vergisine, 10 TL'si ise iletim ve dağıtım şebekelerinin yatırım ve işletme giderleri ile sayaç okuma gibi diğer hizmetlere gitmektedir.

Grafik 6, 2002 yılından bugüne orta gerilim sanayi ile mesken elektrik fiyatlarının artışı gösterilmektedir. Grafikte özellikle 2008 yılında elektrik fiyatlarındaki hızlı artış dikkat çekicidir.

Özellikle 2007 yılından itibaren elektrik fiyatlarına ardı ardına yapılan zamlara gerekçe olarak, ülkemiz elektrik üretiminin yarısının doğal gazdan sağlandığı dikkate alındığında dış piyasalarda belirlenen fiyatlardaki oynamaların elektrik fiyatlarını da mecburi olarak artırması gösterilmiştir.

Hâlbuki dünya çapında yaşanan ekonomik kriz petrol fiyatlarının 30 dolarlara kadar geriletip 2009 yılı Şubat ve Mart aylarında 40 dolar seviyelerinde sabitlemiştir. Dolar kurunda da bu süre zarfında çok yüksek bir artış olmamasına rağmen, elektrik ve doğal gaz fiyatlarını ucuzlatmaya yönelik tersi yönde bir düzenlemeye gidilmemiştir.

Burada bir parantez açarak, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler'in elektrik zamlarına yönelik yöneltilen bir soru önergesine verdiği ibret alınacak türden cevaba dikkat çekelim. "Türkiye'de elektrik enerjisinin önemli bir kısmının doğalgaz, fuel-oil ve kömüre dayalı termik santrallerinden üretildiğini" ifade eden Bakan Güler, "elektrik üretim maliyetlerindeki artışların özellikle dar gelirli vatandaşların mağduriyetine yol açmaması için hükümet politikaları uygulandığını" belirtirken elektriğe yapılan zamları da asgari ücret artışıyla ki-

yasladı.

Bakan Güler, 1 Ocak 2002-1 Temmuz 2008 tarihleri arasında asgari ücretteki toplam artışın yüzde 208 olduğunu, aynı dönemde kilovatsaat başına elektrik fiyatındaki toplam artışın ise yüzde 53 olduğunu bildirerek, "Elektrik üretim maliyetlerinin artması sonucu elektrik fiyatlarının yükselmesine rağmen, halkımızın elektrik zamlarıyla mağdur edilmesi gibi bir durum söz konusu değildir" dedi.³

Bakan'ın 2009 yılında verilen bir cevapta 2008 yılı ortasına ait verileri kullanması bir yana, bilhassa 2008 yılı sonuna gelindiğinde başta elektrik ve doğal gaz olmak üzere enerji fiyatlarına yapılan zamların bırakın dar gelirliyi, işçiyi emekçiyi, sanayiciyi, tüccarı etkilemediğini söyleyebilmek hiçbir mantıkla bağdaşmaz.⁴ Çünkü bu ülkede son aylarda enerji fiyatlarındaki artış yüzünden bazı sanayi işletmelerinde atıkların yakılmasına kadar varan geçici tedbirler alınıyor.⁵

Burada doğal gaz fiyatları ile ilgili bir başka habere bakalım:

"BOTAŞ Genel Müdürü Saltuk Düzyol, 'Doğal gazda mayıs ayında ciddi bir indirim yapabileceğimizi şimdiden öngörüyoruz' dedi.

"Düzyol, doğal gaz maliyetlerinin it-halat kontratları çerçevesinde üçer ay-

³ 2 Şubat 2009

⁴ Bir örnek; Kocaeli Sanayi Odası Başkanı Yılmaz Kanbak, krizin ve elektrik fiyatının yükselişinin aslında ne kadar olumsuz sonuçları olabileceğine örnek olacak şekilde şunları söylüyor:

"Vardiya azaltılırken en az maliyetli olanlarının çalışmasına özen gösteriliyor. Elektrik en pahalı kullanıldığı saat 16.00-24.00 vardiya çalıştırılıyor. Sonraki önlem olarak da yıllık izinler kullanılıyor, gelecek yılın izinleri kullanılıyor, ücretli izinler uygulanıyor, bunları karşılama güçlerini yitirince de süreç işten çıkarmaya kadar gidebiliyor. İşten çıkarmayı önleyebilmek için sanayicimizin işsizlik fonundan ve kısa çalışma ödeneğinden yeterince yararlanabilmesi gerekir." (<http://haber.vatanim.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=215823&Categoryid=2>)

⁵ Boydak Holding Yönetim Kurulu Başkanı Hacı Boydak, "Elektrik ucuz olduğu saat için vardiya değiştirdik. Doğal gazdaki artıştan kurtulmak için, çıkan tahta ve benzeri atıkları yakacak bir kazan yapardık" dedi. (Vatan Gazetesi 1 Mart 2009)

lık dönemler itibarıyla değiştiğini, Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararıyla 1 Temmuz'dan itibaren yürürlüğe girmiş olan maliyet bazlı fiyatlandırma çerçevesinde de birer aylık gecikmelerle birlikte vatandaşa bu maliyetlerdeki değişimlerin pozitif ya da negatif yönde yansıtıldığını söyledi.

Petrol fiyatlarının düşük seviyelerde kalmaya devam etmesi nedeniyle mayıs ayında doğal gazda ciddi bir indirim yapabileceklerini ifade eden Düzyol, "Tabii yapılacak olan indirimin oranı döviz kurlarına da bağlı olacak. Netice itibarıyla doğal gaz ithal ettiğimiz bir ürün. Dolayısıyla dolardaki hareketlenme çok fazla artış yönünde olmaz ise vatandaşlarımız mayıs ayından geçerli olmak üzere bu maliyet avantajlarından istifade etmeye başlayacak" diye konuştu.

Doğal gazda yapılacak indirimin oranı konusunda şu anda bir şey söylemesinin uygun olmayacağını belirten Düzyol, "Mayıs ayını bekleyeceğiz. Nisan sonuna kadar satış rakamlarına bakmamız lazım. Maliyet bazlı fiyatlandırma politikası çerçevesinde maliyet-

ki düşüşü olduğu gibi yansıtacağız vatandaşımıza" dedi.⁶

BOTAŞ Genel Müdürü'nün 3 Mart'ta basına yansıyan "Mayıs ayında doğal gaz fiyatlarında indirim yapılacağı"na yönelik açıklamada bir başka ibret vesikasını oluşturmak olup havaların ısındığı ilkbahar aylarında gaz fiyatlarını ucuzlatmanın tüketicinin bütçesine hiçbir ciddi katkı sağlamayacağını bilmek için birazcık sağduyulu olmak kâfidir.

Hal böyle iken, 2009 yılının ilk aylarında doğal gazda yapılan yüzde 17'lik indirim sadece görüntüyü kurtarmaya yönelik bir operasyon olarak değerlendirilebilir. Zira hükümetin zam yaparken ortaya sunduğu gerekçeleri ilereleyen aylarda petrol fiyatlarındaki düşüşlere rağmen indirim yapmakta kullanmaması, indirimi sürekli bugün yarın diyerek erteleyip, tüketicileri boş umutlarla oyalaması, yanlış enerji politikalarının bugün ülkemizi getirdiği noktanın en açık göstergesidir.

Tekrar esas konumuza dönersek,

⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/11117232.asp?gid=254>

elektrik ve doğal gaz fiyatları üzerine "bugün yarın indirim yapılacak" şeklindeki oyalama taktikleri ve yanıltıcı açıklamaların çok daha kapsamlı ve boyutlu olanları ekonomik krizin Türkiye enerji sektörüne etkisi özelinde yapılmıştır.

Dünyada Krizin Yansımaları

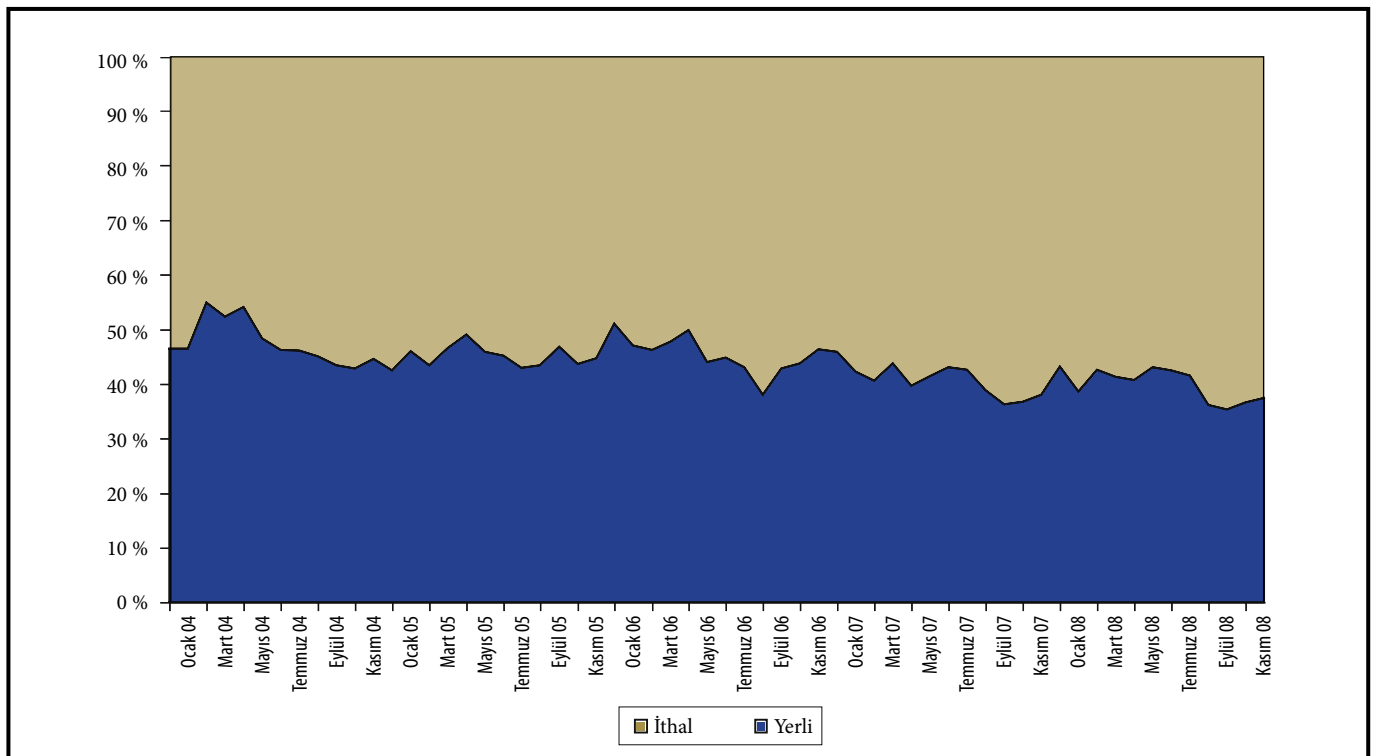
Acaba krizin elektrik üretimi, tüketimi ve fiyatlar dışında yatırımlar özelinde ne tür etkileri olmuştur ve olmaktadır?

Bu soruya cevap vermeden önce dünyada ve özellikle ABD'de krizin başta yenilenebilir enerji kaynakları olmak üzere enerji yatırımlarını nasıl etkilediğine dair bazı bilgiler vermek yerinde olacaktır.

ABD'de 2008 yılına kadar bilhassa yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapan şirketler hızla büyümüştür.

Rüzgâr ve güneş gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanmaya yönelik yatırımlar son yıllarda hızla art-

GRAFİK 5: Üretimin Yerli - İthal Kaynaklara Göre Değişim Seyri

SEKTÖR'den •

miş, 2007 yılı itibarıyla 9 milyon kişi bu alanda istihdam edilmiştir. Ancak bu şirketler ekonomik krizle birlikte fonların kurulması nedeniyle yatırımlarını ertelemeye ve işgücünü daraltmaya başlamıştır.

New York Times gazetesinde 'Yeşil enerji için kara günler' başlığıyla yayımlanan haberde son yıllarda hızla artan rüzgâr türbini ve güneş paneli fiyatlarının düşmeye başladığı, yenilenebilir enerji sektörü için ekipman üreten fabrikaların son haftalarda işgücünü önem-

desi olan güneş enerjisi şirketleri ile rüzgâr türbini pervanesi ile kulelerini üreten Clipper Windpower, LM Glasfiber de işgücünde daralmaya gideceklerini bildirdiler. Hatta büyük çaplı rüzgâr enerjisi şirketi NextEra Energy Resources ve Teksaslı milyarder yatırımcı T. Boone Pickens bile konudaki yatırımlarını erteleme kararı aldı.

Vergi ve proje finansmanı uzmanı Keith Martin, yaptığı açıklamada yaşanan sorunların önemli bir bölümünün Wall Street bankalarının kredi krizi nedeniyle dizginleri sıkmasından kaynak-

nı Craig Matczynski sektörün donma noktasında olduğunu dile getirdi.

Rüzgâr enerjisinden yararlanan şirketlerin dev türbinleri yerleştirmeleri için geniş araziler şart. Bu da rüzgâr çiftliklerinin proje maliyetlerini karşılamak için bankalara ihtiyaç duyduğu anlamına geliyor. Bu alandaki şirketler proje finansmanının yaklaşık yüzde 50'sini bankalardan aldıkları kredilerle gerçekleştiriyor. Bu alanda en aktif bankalardan birisi olan JP Morgan Chase, 2003 yılından bu yana 54 rüzgâr çiftliğine ve bir güneş enerjisi istasyonuna

TABLO 7: Özel Sektör Lisans Başvuruları (Mart 2009)

	Başvuru		İnceleme-Değerlendirme		Uygun bulma		Lisans Verilen		Toplam Adet	Kurulu Güç Toplamı (MW)
	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)	Adet	Kurulu Güç (MW)		
Yakıt Türü										
Hidrolik	87	2.484	154	2.456	141	3.559	482	13.452	864	21.952
Doğal Gaz	14	6.930	18	5.718	9	2.544	175	9.127	216	24.321
Diğer Kömür	7	5.051	17	9.638	5	4.647	18	7.549	47	26.887
Rüzgâr	6	75	750	76.910	15	1.054	91	3.274	862	81.314
Linyit	1	30	-	-	-	-	32	1.965	33	1.995
Fuel Oil	1	93	-	-	2	56	40	1.287	43	1.437
Diğer Termik	-	-	-	-	-	-	11	96	11	96
Jeotermal	-	-	-	-	-	-	6	94	6	94
Çöp Gazı	1	4	-	-	-	-	6	40	7	44
Biyogaz	-	-	1	3	-	-	8	17	9	21
Diğer Yenilenebilir	6	450	-	-	1	4	2	6	9	461
Genel Toplam	123	15.117	940	94.725	173	11.864	871	36.907	2107	158.622

li ölçüde küçülttüğü, yeni ekipmanların kurulumunda yüzde 30-50 oranları arasında azalma beklendiği belirtildi.

ABD'de yenilenebilir enerji sektöründe kullanılan ekipmanları üreten DMI Industries adlı kuruluş, satışlarının düşmesi nedeniyle işgücünde yüzde 20 kesinti yapacağını duyurdu.

OptiSolar, Ausra, Helivolt, SunPower gibi daha önce yatırımcıların göz-

ladığını belirterek, daha önce 18 banka ve finansal kuruluşun rüzgâr türbinlerini ve güneş enerjisi kullanan merkezleri destekleyip cömert vergi teşviklerinden yararlandıklarını ancak krizin etkisini göstermesiyle birlikte destekçi banka sayısının dörde indiğini söyledi.

Rüzgâr ve güneşten yararlanarak elektrik enerjisi üreten şirketler sermaye açlığı yaşarken, Renewable Energy Systems Americas kuruluşunun başka-

yatırım yaptı.

ABD'de yenilenebilir enerji sektörünün geçen yıl çok iyi bir çıkış yapmasına karşın ülkedeki elektrik üretiminin yalnızca yüzde 3'ünü gerçekleştirdiğine dikkat çeken *BusinessWeek* dergisi ise bu konuda yayımladığı haberinde "Fonlardaki azalma yeşil enerjinin boynunu bükecek mi?" sorusunu sordu.

ABD'nin yeni başkanı Obama ye-

nilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimindeki payının 2012'ye yüzde kadar 10'a çıkarılmasını istiyor. Rüzgâr ve güneş enerjisi şirketleri Kongre'den sektörün canlandırılması için gerekli önlemlerin alınmasını bekliyor.

CNNMoney.com sitesinde yer alan habere göre, ABD'nin "ekonomiyi canlandırma paketi"nden yenilenebilir enerji sektörüne 100 milyar dolar gibi oldukça büyük bir pay ayrılacak. Bu paydan memnun olanlar kadar yeterli bulmayanlar da var. Destekleyenler iyi bir ilk adım atıldığını savunurken, karşı çıkanlar yeni hükümetin petrole bağımlılığı azaltma konusunda ciddi bir adım atabilmesi için alternatif kaynaklara çok daha fazla yatırım yapması gerektiğini ileri sürüyor.⁷

Sadece ABD'de bağımlı kalmadan uluslararası ölçekte bir durum değerlendirmesi yapıldığında da benzer sonuçlara varılıyor:

Avrupa Birliği ülkeleri genelinde elektrik üretiminin yüzde 43'ü rüzgârdan sağlanıyor. Rüzgâr, doğal gaz, kömür ve nükleer enerji gibi tüm teknolojileri geride bırakıyor.

Ancak Avrupa'da yetkililer rüzgâr yatırımları ile ilgili altı ay öncesinde talepte patlama yaşanırken, bugün tüm siparişlerin durduğuna dikkat çekiyorlar. Örneğin Siemens Wind Power, Şubat ayında Danimarka'daki üretim biriminden 400 işçinin görevine son verdi.

Dünyanın en büyük rüzgâr türbini üreticisi Danimarka merkezli LM Glasfiber için de durum farklı değil. Avrupa Rüzgâr Enerjisi Birliği Başkanı Christian Kiaer, Avrupa genelinde rüzgâr türbini siparişlerinin tamamen sona ermediğini, fakat sektöre yönelik büyük büyüme beklentilerinin geri çekildiğini kaydediyor.

Sektör yetkililerine göre rüzgâr projelerinin finans kaynağı bulamamalarının sorumlusu bankalar. Bankalar mil-

yarlarca Euro'luk kurtarma paketlerine rağmen, hâlâ iş dünyasına kredi vermekte isteksiz davranıyorlar."⁸

"Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) Başekonomisti Fatih Birol, finansal kriz nedeniyle enerji sektöründe birçok yatırımın askıya alındığına dikkat çekerek, "Gelecek dönemde talep canlandığında sektör çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilir" diyor. Birol, dünyanın artan enerji ihtiyaçları nedeniyle her yıl ortalama 1 trilyon dolar enerji yatırımı

⁸ <http://www.euractiv.com.tr/enerji/article/ekonomik-kriz-ab-ruzgar-sektorunu-olumsuz-etkiledi-004473>

gerektiğini ancak küresel krizin en çok sarstığı alanlardan başında enerjinin geldiğini söylüyor. Birol, "2004-2007 arasında yenilenebilir enerjiye yatırım 7 kat arttı. 2008'de yüzde 40 düştü. Eğer bu kriz devam ederse ve petrol ile doğal gaz fiyatları daha da düşerse, şirketlerin kömür ve doğal gaza daha sıcak bakabilir. Bu hem enerji arz güvenliği hem çevre için iyi bir haber değil" diyor.

Avrupa Komisyonu geçtiğimiz Ara-

lık ayında ekonomik krizin Birlik üyesi ülkeleri nasıl etkileyeceğini değerlendirmek için toplandı. Bu toplantıda Slovakya, Bulgaristan, Romanya ve Polonya sadece yüzde 4'lük bir büyüme beklerken İngiltere, İrlanda, İspanya, Litvanya ve Estonya'nın ekonomilerinde küçülme yaşanacağı, Fransa, İtalya ve Almanya gibi ülkeleri ise ne ilerleme ne de gerileme beklendiği tespit edildi.

Avrupa Birliği ekonomik krize karşı açıklanan, işsizlik ve yeni istihdam konuları ön plana çıkan 200 milyar dolarlık ekonomik paket çerçevesinde enerji konusunda iki hususa öncelik verileceği vurgulandı; bunlardan biri binalarda enerji tasarruf sağlamaya yönelik yeri tedbirlerin alınması bir diğer ise taşıtlar için çevreci ve temiz teknolojiler geliştirmek.

Şubat ayında yapılan değerlendirmelerde ise, "küresel ekonomik kriz nedeniyle başta otomotiv, demir-çelik ve kimya endüstrisi olmak üzere tüm endüstri kollarının 2008 yılını büyük kayıpla kapattığı ve mali krizin etkilerinin şimdiye kadar tahmin edilenlerin dahi çok üzerine çıktığı" tespit edildi.

Kısaca dünyanın gündeminde kriz koşullarında, enerji tasarrufunun ve gerekli yatırımların nasıl yapılacağı gibi birçok konuda tartışmalar yapılıyor ve gündelik yaşamın her alanında belli adımlar atılıyor.⁹

"Kriz Teğet Geçiyor" mu?

Ekonomik kriz dünya çapında enerji yatırımlarını bu şekilde olumsuz şekilde etkilerken acaba ülkemizde durum ne-

⁹ Basit ve ilginç bir örnek: "Paris Belediyesi, mali kriz ve ardından gelen enerji kriziyle birlikte alınan yeni tasarruf önlemleri çerçevesinde, vatandaşlara örnek olmak amacıyla başta Eyfel Kulesi olmak üzere başkentin ünlü tarihi ve turistik mekânlarının ışıklandırılmasında kısıntıya gidilmesini kararlaştırdı. Enerji tasarrufu için, Eyfel Kulesi ile birlikte Notre Dame kilisesi, Petit Palais, Belediye Sarayı ve diğer tarihi binaların ışıklandırılma sürelerinde kısıntıya gidilecek. Turistlerin uğrak yeri ünlü kuleyi, 330 projektör, 20 bin spot ışıklandırıyor." (<http://www.haberform.com/haber/eyfel-kulesi-paris-mali-kriz-enerji-tasarruf-turistik-tarihi-4839.htm>)

⁷ Referans gazetesi 6 Şubat 2009 http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=116351-&HTP_KOD=1

SEKTÖR'den •

dir?

Yukarıdaki bölümlerde 2008 yılının, tıpkı önceki yıllarda olduğu gibi, özel sektör enerji yatırımları açısından pek parlak geçmediğini ve elektrik enerjisi kurulu gücüne sınırlı miktarda bir katkı sağlandığını belirtmiştik.

Acaba 2009 yılında elektrik enerjisi sektörü yatırımları açısından vaziyet

güç ülkemizin mevcut elektrik enerjisi kurulu gücünün neredeyse dört katıdır.

Başvuru aşamasında olan ve çoğu rüzgâr santrali projesi olup elemeye tabii tutulacak olan toplam 76 bin megavat kurulu gücündeki 750 adet projeyi bir tarafa bırakalım, EPDK tarafından uygun bulma kararı alınan 173, lisans verilen 871 özel sektör projesinin toplam kurulu gücü 48 bin 777 megavatır. Bu rakam da ülkemizin toplam elektrik

Bu yaklaşıma göre, “özel sektör dur durak bulmadan lisans almakta, enerji projeleri hâlâ kredi bulmakta, yatırımlar yapılmakta, yabancı şirketlerin Türkiye’ye ilgisi devam etmektedir.”

Bu bakış açısı son derece yanıltıcıdır ve önemli olan, verilen lisansların ne kadarının yatırıma dönüştüğü ve dönüşmekte olduğudur.

Gelin “enerji krizinin nasıl fırsata dönüştürüleceği”ne dair gazetelerde çıkan kerameti kendinden menkul “uzmanlar”ın yorumlarından birine bakalım:

PwC Türkiye Enerji Sektörü Lideri Faruk Sabuncu, “Enerji sektörünü, Türkiye’yi krizden çıkaracak sektör” olarak görüyor. Sabuncu “Türkiye, özellikle yenilenebilir enerji yatırımlarına ağırlık vermesi durumunda, dünyayı derinden sarsan finansal krizi yumuşak bir şekilde atlattırmasını sağlayacak” diyor.

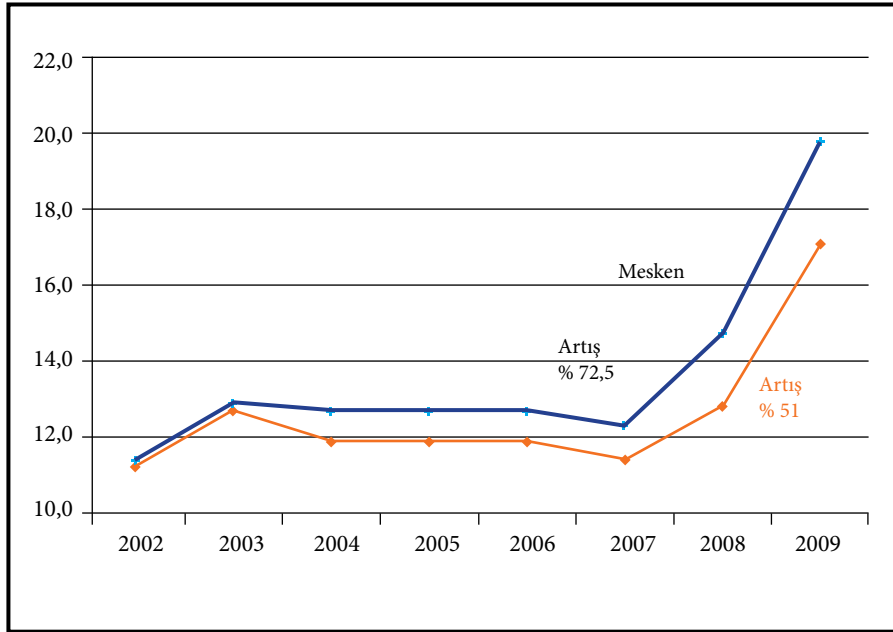
Finansal krizin diğer sektörlerle göreli olarak enerji sektörünü daha az etkilediğini belirten Sabuncu, kriz nedeniyle diğer sektörlerde yaşanan yüzde 30 oranındaki daralmalara kıyasen enerji sektöründe sadece yüzde 10’luk bir daralma yaşandığını söylüyor.

Özellikle yerel seçimlerden sonra hükümetin elektrik dağıtım özelleştirmelerine hız vereceğini iddia eden Sabuncu, enerjideki varlıkların el değiştirmesi, enerji endüstrisindeki işlem hacmini artıracığına dikkat çekiyor.

Yeni yatırımların devamı ile ilgili sektörde az da olsa finansman sıkıntısı yaşandığını anlatan Sabuncu, “Avrupa şu anda altyapı yatırımlarında bütçe kısıtlamalarına gidiyor. Bu büyük bir tehliktir. Bunun etkisi Türkiye’ye de yansıyor. Çünkü Türkiye bazı altyapı projelerinin finansmanının AB’den gelecek olan kredilerle yapmayı planlıyor. Bu da 2009’daki Türkiye’de yapılacak ya-

Dakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1002148&Date=12.10.2008&Kategori=ekonomi&b=Kuresel%20mali%20krizi,%20Türkiye%20enerji%20sektörü%20açısından%20bir%20firsata%20donusturebiliriz.

GRAFİK 6: Sanayi (Orta Gerilim) ve Mesken Aboneleri Fiyatlarındaki Değişim

ne olacak, diye baktığımızda ilk ele almamız gereken özel sektörün yeni yatırımlar yapmaya istekli olup olmadığıdır. Bunu anlayabilmenin yegâne yolu da özel sektör yatırımları için lisans başvurularını kabul eden ve “izleyen” Kurumun verileridir.

Bu veriler incelendiğinde gerek 2008 gerekse 2009 yılının yeni yatırım başvuruları açısından hiç hız kesmediği görülmektedir.

Tablo 7’de görüldüğü üzere, 2009 yılının Mart ayı itibarıyla özel sektör tarafından Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’na (EPDK) başvurusu yapılan, incelemeye değerlendirmeye alınan projelerin adeti 2 bin 107’yi kurulu gücü ise 158 bin megavatı aşmıştır. Bu kurulu

enerjisi kurulu gücünün üzerindedir.

Böyle bir tablo karşısında ilk bakışta “artık bu iş bitmiş, özel sektör aldığı lisanslarla bu ülkenin enerji sektörüne yatırım yapmaya ne kadar istekli olduğunu göstermiş ve bu kadar çok yatırım için başvurmuş” demek ve “krizin fırsata dönüşeceği” gibi “iyimser” bir bakış açısına sahip olmak mümkündür.

Keza, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler ile EPDK Başkanı Hasan Köktaş’ın katıldıkları toplantılarda ekonomik krize dair yaptıkları konuşmalara ve medyada yer alan demeçlerine bakılırsa “kriz Türkiye enerji sektörü için bir fırsata dönüştürülmekte, kriz enerji sektörünü teğet geçmektedir.”¹⁰

¹⁰ <http://www.milliyet.com.tr/Ekonomi/Son->

SEKTÖR'den •

tırımları etkileyecek-
tir” sözleriyle 2009 yı-
lndaki sektördeki yatırım
öngörülerini özetliyor.

Sabuncu, finansman tarafında ya-
şanması beklenen bu sıkıntının devletin
enerjiye vereceği fiyat ve satın alım ga-
rantileri ile aşılabileceğini vurguluyor.¹¹

Kriz nedeniyle Türkiye enerji sektö-
ründeki şirketlerin varlık değerinde bir
düşüş yaşanmadığını belirten Sabuncu,
şunları söylüyor:

“Türkiye’de talep kriz nedeniyle bir
süreliğine düşmüş olsa bile, uzun va-
dede talep artışının devam etmesi bek-
lenen bir sektör. Fiyat ve nakit getirisi
olarak bir problem yaşanması ihtimali
düşük bir sektör. Türkiye’de krizin et-
kilerini azaltacak bir numaralı sektör
enerji sektörüdür.”¹²

Sabuncu’nun değerlendirmelerinin
yazımızda kapsamlı olarak aktarılması,
bu konudaki genel bir eğilimin temel
tespitlerini barındırmasındandır.

Bu yaklaşıma göre “kısmi küçük so-
runlar” dışında “ekonomik krizin ener-
jide bir fırsata dönüşeceği” ve özel sek-
tör açısından geleceğin parlak olduğu
aşıkârdır”

Ancak işin aslı gerçekten öyle midir?
Hayır değildir.

Özel sektör ile Bakanlık ve kamu ku-
rumları arasında yapılan toplantılarda
ifade edilen gerçekler basına yansıtılan
havanın tam aksi yöndedir. Üstelik bu
havayı görebilmek için gizli kapılar ar-
dında yapılan toplantılara katılmak da
gerekmemektedir. Zira özel sektör yö-
neticileri sektör dergilerine verdikleri
demeçler başta olmak üzere belli açık-
lamalarında krizin enerji sektörünü na-
sıl olumsuz etkilediğini ifade etmekte-

dirler.¹³

Elektrik enerjisi sektöründe yatı-
rımların krizden olumsuz etkilendiği-
ne dair temel tespitler ve bunların iza-
hı şöyle olabilir:

1- Dünya çapında sürmekte olan
projelere finansman teminindeki prob-
lemler Türkiye elektrik enerjisi sektö-
ründe yatırım yapmak isteyen bu kap-
samda kredi arayışı içinde olan şirketleri
de son derece olumsuz etkilemektedir.

Rüzgâr, hidroelektrik santralleri gibi
ilk yatırım maliyetleri yüksek olan kü-
çük ve orta ölçekli projelerin yanısıra
kurulu gücü 500-1000 megavat ara-
sında değişen lisans almış ve kredi ara-
yışı sürmekte olan projeler için de ulus-
lararası kreditorler finansal destek sağ-
lamamakta ya da kredi faizleri çok yük-
sek olduğu için paketler ve kapılar açıl-
madan kapanmaktadır.

Burada yeri gelmişken bir parantez
açarak rüzgâr santralı yatırımları konu-
suna değinelim.

Ülkemizin rüzgâr kaynaklarını
elektriğe dönüştürmek özel sektörün
yatırımlarına yönelik üretim lisansı baş-
vurularının kabul edildiği 1 Kasım 2007
tarihinde bir günde toplam 78 bin me-
gavatlık afâki bir başvuru yapıldı.

Türkiye’nin toplam kurulu gücünün
dahi iki katına yaklaşan bu 750 adet baş-
vurunun kabul edilmesinin üzerinden
14 ayın üzerinde bir zaman geçti.¹⁴

Peki bu 14 ay içinde ne oldu kaç pro-
je lisans aldı? Kaç proje için finansman

bulundu, yatırıma başlandı, ve sonuç-
landırıldı? Sıfır. Ortada ne lisans alan,
ne kredi bulan ne yatırıma başlanan bir
tek proje var.

Rüzgâr diye diye, hiçbir teknik, ida-
ri ve hukuki hazırlık yapılmadan kabul
edilen lisans başvuruları ve başvurular
kabul edildikten sonra 14 aydır sür-
mekte olan teknik kriterlerin nasıl be-
irleneceği, aynı bölge ve trafo için baş-
vuran birden fazla özel şirket arasında
seçimin, ihalenin nasıl yapılacağı... tar-
tışmaları. Ve 1 Kasım başvurularından
bir tane olsun kazma vurulmuş özel sek-
tör yatırımı yoktur.

2009 yılında devreye alınması bek-
lenen yegâne büyük proje Sabancı-Ver-
bund ortaklığındaki Enerjisa şirketi ta-
rafından Bandırma’da yapılmakta olup
finansman paketi ekonomik krizin
olumsuz etkileri görülmeden önce ka-
patılan yaklaşık bin megavatlık doğal
gaz santralıdır.

2- EPDK son birkaç ayda enerjisi-
nin büyük bir kısmını, olmayacak du-
aya amin dercesine, gerçekleşmeyeceği-
ni bile bile özel şirketlere yeni lisanslar
vermenin yanında daha önce lisans al-
mış ya da uygun bulma kararı verilmiş
projeler için şirketlerin ek süre taleple-
rini karara bağlamaya harcamaktadır.

Kurum, kredi bulmakta zorluk çek-
tiğini ve bu yüzden yatırımlarını ger-
çekleştiremediğini bildiren “yatırımcı-
lara” “mücbir sebep” gerekçesi ile ek sü-
reler vermektedir.

İlk bakışta yatırımcıları ve sektörü
kollamaya yönelik olduğu intibai uyan-
dıran bu tür düzenlemeler, ellerindeki
lisansları yatırımlara değil ticarete, sim-
sarlığa yönlendirenler açısından yeni bir
iş kapısı doğurmaktadır. Zira bu sefer
kriz gerekçesiyle, yıllardır üzerine yat-
tıkları lisansları yatırımlara değil avan-
ta paraya dönüştürmekte uzmanlaşmış
olanlara lisanslarının ellerinden alın-
ması gibi bir korku olmadan, daha ra-
hat pazarlık yapabilme olanakları doğ-
maktadır. Kriz işte bu kesimler için tam
anlamıyla bir fırsata dönüşmektedir.

¹¹ Sabuncu, “özel sektöre sonsuz güvenen ve her
şeyi piyasanın halledeceğini” söyleyenlerin, her za-
man olduğu gibi başları her sıkıştığında devletin
yardımından, alım ve fiyat garantisi vermesinden
medet ummalarının tipik bir örneğini sergiliyor.

¹² <http://www.haberturk.com/ekonomi/haber/124366-Enerji-sektoru-Turkiyeyi-krizden-kurtaracak.aspx>

¹³ Örneğin, kriz koşullarında yatırıma devam eden
sayısı bir elin parmağını geçmeyen şirketlerden
Enerjisa’nın Yönetim Kurulu Başkanı Selahattin
Hakman, Zaman gazetesinde 30 Aralık 2008 ta-
rihinde yer alan değerlendirmesinde, küresel kriz
ortamında finansman sıkıntısının enerji yatırımları-
nın önündeki en büyük engel olduğuna değine-
rek, “Bu olumsuz etkinin minimize edilmesi için,
devletin genel bir yatırım teşviki ve istihdam po-
litikasının bir parçası olarak enerji yatırımlarının
finansmanına yönelik destek sağlanması faydalı
olacaktır” diyor.

¹⁴ Hatırlanacağı gibi bir günde 750 proje ve 78 bin
megavatlık bir başvuruyu kabul edenler o zaman
da “bu rüzgârın önünde kimse duramaz” şeklinde
demeçler vermişlerdi.

3- Daha önce kredisini temin etmiş ya da öz kaynakları ile enerji yatırımlarına başlamış özel şirketler de krizi fırsata çevirmeye çalışmaktadır.

Bu şirketler “zaten kriz koşullarında taşın altına elimizi koyuyor ve ülkenin uzun vadede karanlıkta kalmamasını sağlıyoruz, ülkenin yerli kaynaklarını ekonomiye kazandırıyoruz” zihniyeti ile önlerine çıkan tüm doğal, hukuki, “engelleri” aşmanın telaşına düşmüştür.

Bunun en somut örneği doğal sit alanı, tarımsal sulama alanı olmasına bakılmaksızın lisanslandırılıp yatırımlarına başlanan projelere karşı genellikle yöre halkı adına ve çevre dernekleri tarafından açılan mahkemelerin verdiği yürütmeyi durdurma kararlarına karşı verdikleri mücadeleleridir.

Özellikle Karadeniz bölgesinde sürmekte olan hidroelektrik santral projeleri hakkında yarattığı çevresel tahribatlar nedeniyle mahkemeler tarafından yürütmeyi durdurma kararları verilmesi özel şirketlerin yoğun lobi faaliyetlerine sebep olmaktadır.

Bu şirketlerin sektör dergilerinde yer alan görüş ve taleplerini kendi ifadelerinden dikkatinize sunuyoruz:

“Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinde lisans alınmış olan projeler için bazı sivil toplum kuruluşları, yöre insanını projelere karşı yapılmaması yönünde kıskırtmakta ve maalesef Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurullarını da etkileyerek sadece projelerin bulunduğu alanları ‘Doğal Sit’ kapsamına aldılmaktadır. ÇED Olumlu Belgesi alınan projeler içinde mahkemelerden yürütmeyi durdurma kararları çıkartmaya çalışmaktadırlar.

Bu durumun önüne geçirebilmesi için, bir kanun düzenlemesi ile nehir tipi santralların yapımlarının önünün açılması gerekmektedir, aksi takdirde buradaki hidroelektrik potansiyel değerlendirilemeyecektir.”

Görüldüğü gibi şirket temsilcileri dava açanlara karşı haksız suçlamalar

yapmanın yanında mahkeme kararlarını bertaraf etmek için doğal sit alanı olan bölgelerde hidroelektrik santral kurabilmek için kanuni düzenleme yapılmasını istemek kadar ileriye gidebilmektedir.

Sadece hidroelektrik santralları ve barajlar mı?

Başbakan Tayyip Erdoğan’ın talimatı ile Antalya’da Aksa şirketi tarafından bin megavatlık bir doğal gaz santral kurmaya yönelik son 2 yıldır yoğun bir faaliyet sürdürülmektedir.

Yöre halkının bu bölgenin tarımsal sulama alanı olduğuna dair tüm itirazları ve sürmekte olan mahkemelere rağmen inşaatına başlanan santralin 200 megavatlık bölümü özellikle Mart 2009 seçimleri öncesi Başbakan Erdoğan’ın katıldığı bir törenle hizmete alınmıştır.

Ardından Şubat ayı sonunda bir mahkeme kararı ile bu bölgenin tarımsal sulama alanının olduğu için yürütmeyi durdurma kararı verilmesi üzerine santral ve sürmekte olan inşaat mühürlenmiş ancak birkaç gün sonra alınan yeni bir mahkeme kararı ile üretime ve inşaatı tekrar başlanmıştır.

Sonuç olarak bırakın 150 bin megavatlık dev ama içi boş özel sektör lisans portföyünü, kriz koşullarında, bazıları da binbir türlü hukuki soruna rağmen yatırımı sürmekte olan büyük ölçekli projelerin sayısı 2-3 ile sınırlı olup bunlar da doğal gaz ve ithal kömür santralleridir.

Her biri biner megavat gibi yüksek kurulu güce sahip olan bu santralların adım adım devreye alınması durumunda ülkemiz elektrik üretimindeki yerli kaynakların payı biraz daha azalmış ve ithalata bağımlılığımız da biraz daha artmış olacaktır.

4- Satış kriz dinlememektedir

2008 yılının ortasına kadar, elektrik dağıtımında kamu işletmeciliğinin payı yüzde 90’lar seviyesinde gerçekleşirken sadece Kayseri elektrik dağıtım şirketi özel sektör tarafından işletilmekte idi.

Ancak bu tablo özellikle 2008 yılından itibaren ciddi bir değişime uğramaya başlamıştır.

Geçtiğimiz Temmuz ayından bugüne toplam 24 şehrimizi kapsayan Başkent, Sakarya, Meram ve Aras elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirme ihaleleri yapılmış ve 3 şehrimizi içeren AYDEM dağıtım bölgesi de özel bir şirkete devredilmiştir.

Bu işlemlerden Başkent Elektrik Dağıtım A.Ş’nin Enerjisa’ya devri 28 Ocak’ta, Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş’nin Akcez ortaklığına devri de 11 Şubat’ta Ankara’da beş yıldızlı otellerde düzenlenen imza törenleri ile gerçekleştirilmiştir. Önümüzdeki aylarda Meram şirketinin Aslim-Alarko, Aras elektrik dağıtım şirketinin Kiler Grubuna devri yapılacaktır.

Böylece Türkiye elektrik dağıtımında özel sektörün payı kısa süre zarfında yüzde 2’lerden yüzde 25 düzeylerine çıkmaktadır.

Buna devir işlemleri devam eden AKEDAŞ (Adıyaman ve Kahramanmaraş) da dâhil edildiğinde 2009 yılı sonuna kadar ülkemizin 30 şehrinin elektrik dağıtımını özel şirketlere devredilmiş olacaktır.

Harita geçtiğimiz Temmuz ayından bugüne hızla sonuçlandırılan özelleştirme operasyonunun ülkemiz sathında ne kadar geniş bir alana yayıldığını gözler önüne seriyor.

Görünen o ki, ülkemiz elektrik enerjisi sektörü açısından ekonomik kriz koşullarından olumsuz etkilenmeyen tek husus elektrik dağıtım ve üretim tesislerinin özelleştirilmesine yönelik sürdürülmekte olan yersiz inattır.

Bugünlerde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, “kriz koşullarında kamunun malı satılır mı, değerinin çok altında gider, rekabet olmaz, katılım olmaz” gibi uyarıları dahi hiçbir şekilde dikkate almadan, hükümetin talimatı ile iki elektrik dağıtım bölgesini daha özelleştirmek

SEKTÖR'den •

üzere hazırlıklar yapılmaktadır.

Davulun yükünün kamuda, tokmağın ise özel sektörün elinde olduğu, yani özel sektöre devredilmiş olsa da geçiş dönemi boyunca tüm yatırımları kamunun sırtına yıkılmış, tarifeleri belirlendiği için tüketiciye bir ucuzluk vaat etmeyen özel işletmelerin sayısı artırılarak sektörün kaotik bir piyasa yapısına sürüklenmesine devam edilmek istenmektedir.

Ayrıca 2009 yılında elektrik üretim tesislerinin özelleştirilmesine de başlanmak istendiği bilinmektedir.

Hâlbuki, geçmiş dağıtım özelleştirmeleri uygulamalarının çalışanlar açısından oluşturduğu sorunlar bir yana artık üretim özelleştirmelerinin ilk örneklerinde de benzer durumlar görülmeye başlanmıştır.

Hatırlanacağı gibi, kamunun uhdesindeki Ankara Doğalgaz Üretim A.Ş.'ye (ADÜAŞ) ait yedi hidroelektrik, bir jeotermal ve bir doğalgaz santralının özelleştirilmesini kapsayan ihaleyi 2008 yılı Mart ayında Zorlu Enerji grubu kazanmış ve devir işlemleri aynı yıl içinde gerçekleştirilmiştir.

Zorlu Enerji, ihale ile Van'da bulunan doğal gaz santralının mülkiyetini alırken, Tokat, Eskişehir, Kars, Rize, Erzurum, Erzincan ve Tunceli'de bulunan hidroelektrik santralleri ile Denizli'de faaliyet gösteren Türkiye'nin en büyük kapasiteli jeotermal santralının 30 yıllık işletme hakkına sahip olmuştur.

Zorlu Enerji Grubu ile TES-İŞ, süreç içinde çeşitli görüşmeler yapmış ve bu görüşmelerde sendikamıza iş yerlerinde sendikanın korunacağı ve işyerlerinde çalışan 60'a yakın işçimizin özlük haklarına dokunulmayacağı yönünde sözler verilmiştir.

Buna karşın, Zorlu Enerji, yeni toplu iş sözleşmesi dönemi ile birlikte sendikamızın aldığı yetkiye itiraz ederek, kötü niyetinin ilk işaretlerini vermiş, daha sonra ise "bu işyerlerinde sendika-

lı işçi istemiyorum" yaklaşımı ile baskı oluşturarak, işçileri sendikadan istifaya zorlamıştır. Sendikadan istifa eden işçilerle yeni akitler imzalanmıştır.

Sendikamız tarafından 27 Şubat 2009 tarihinde yapılan bir basın açıklaması ile bu sorun kamuoyunun dikkatine sunulmuş ve yapılması gerekenler şu şekilde özetlenmiştir:

"Zorlu Enerji'nin ülkemizdeki 'kötü niyetli' işveren kategorisinde yer alması üzücü olduğu kadar, özelleştirmelerin Türkiye'deki gerçek yüzünün bir kez daha ortaya çıkması açısından ibret vericidir. Bir kez daha görülmüştür ki özelleştirmeler önce sendikasızlaştırmayı, ardından işsizleştirmeyi beraberinde getirmektedir.

"Sendikasızlaştırmanın amacı, işçiyi toplu iş sözleşmesinden doğan gücünden yoksun bırakarak, daha az ücretle ve güvencesiz çalıştırmanın yolunu açmaktır. Piyasaların canlandırılması için önlemler düşünüldüğü bugünkü kriz ortamında, işçinin cebindeki parayı azaltmak ya da yeni işsizler yaratmak, ülke ekonomisine zarar verecek; sendikalaşmanın önemini kavranmadığı bir Türkiye'de ise Avrupa Birliği'ne uyum adına çıkarılan yasalara rağmen demokratikleşmeden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Özelleştirmeler nedeniyle sendikasızlaştırma ve işsizleştirme yolunu seçen her işveren ülkemizin ekonomisine ve demokratikleşme sürecine zarar vermektedir.

"TES-İŞ'in tüm uyarılarına rağmen enerji özelleştirmeleri devam etmektedir. Sayın Başbakan çeşitli söylemlerinde, enerji özelleştirmeleri sürecinde bir tek işçinin burnunun kanamayacağına dair sözler vermiştir. Zorlu Enerji'nin uygulamaları, Sayın Başbakan'ın verdiği sözlerin de bir karşılığı olmadığını ortaya çıkarmıştır.

"Sayın Başbakandan talebimiz, bu kötü gidişe dur diyerek, özelleştirilen iş yerlerindeki sendikasızlaştırma ve işsizleştirmeyi engelleyecek uygulamalar hayata geçirilmesi; özelleştirilmemiş enerji alanları ile ilgili olarak da özel-

leştirmelerden vazgeçilmesidir.

"Bu talebimiz sadece TES-İŞ için değil, Türk Demokrasisi, Türk Ekonomisi, Türk Sendikacılığı içindir. Çünkü enerjide özelleştirmeler Türkiye'nin bölgesel çıkarlarına uygun olmadığı gibi, kamu yararına da değildir. Türkiye'nin sosyal dengelerinin, enerjide özelleştirmeler ile birlikte ortaya çıkacak sendikasızlaştırma ve işsizleştirmeyi kaldıracabilecek durumda olmadığı da ortadadır."

Sonuç olarak buraya kadar istatistiklerle ve yapılan yorumlarla gösterilmeye çalışıldığı gibi dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik kriz Türkiye enerji sektörü açısından yeni imkânları değil, zaten var olan sorunlara yeni sorunları ilave etmektedir.

Mevcut ekonomik kriz koşullarında Türk-İş Başkanlar Kurulu'nun 14 Şubat 2009 tarihli bildirisinde yer bulan iki önemli talebi yerine getirilmesi gerekmektedir:

1- İstihdamın korunması ve geliştirilmesi temel yaklaşım olmalıdır. Kriz gerekçesiyle işten çıkarılma önlenmelidir.

2- Elektrik ve doğalgaza yapılan zamlar hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Elektrik ve doğalgaz fiyatları halen olması gerekenin çok üzerindedir. İndirimler devam etmeli, zamlar geri alınmalıdır.

Şu hususun herkes tarafından çok iyi anlaşılması gerekmektedir:

Hükümet sözcülerinin ve enerji sektöründeki bazı kamu yöneticilerinin sorunun adını bile doğru koymayıp bir "fırsat"tan bahsetmeleri, kamu yararına enerji politikaları uygulayıp, ilave tedbirler geliştirmeyip, bir planlanma yapmayıp bunun yerine kör göze parmak misali hâlâ özel sektörcü, özelleştirmeci, piyasacı bir anlayış sergilemek suretiyle gösterdikleri aymazlık, tünelin ucunda ışığı görmemize değil krizin daha da derinleşmesine sebep olacak niteliktedir.

DÜNYA'dan

- 5. Dünya Su Forumu Sona Erdi ■
- Bakanlar, Su Forumu Bildirisini Açıkladı ■
- “Su İnsan Hakkıdır” Diyen Ülkeler ve Gençler Var ■
- Fransa’da İkinci Genel Grev: Üç Milyon Kişi Sokağa Çıktı ■
- ILO: Bu Yıl 22 Milyon Kadın İşsiz Kalacak ■
- Avrupa Birliği Mali Krize Çözüm Bulamadı ■
- İngiltere’de Kriz Çocukları da Vuruyor ■
- Kriz Zenginden Çok, Fakir Ülkeleri Etkileyecek ■
- Kriz , İşsiz Sayısını Hızla Yükseltti ■
- Amerikan Ekonomisi 2009’da Daha da Kötüleşecek ■

5. Dünya Su Forumu Sona Erdi

Türkiye ile Dünya Su Konseyi, “Farklılıkların Suda Yakınlaşması” temasıyla 16-22 Mart arasında “5. Dünya Su Forumu”nu düzenledi.

Dünyadaki su sorununu uluslararası gündeme almak, dünya su kalkınma raporunu yayınlamak ve Binyıl Kalkınma Hedefleri’ni gözden geçirmek amacıyla Sütluçe Kongre ve Kültür Merkezi ile Feshane Kültür Merkezi’nde düzenlenen foruma 92 ülkeden 33 bin kişi katıldı.

Değişik ülkelerden 3 prens, 3 cumhurbaşkanı, 5 başbakan, 95 bakan ve bakan yardımcısı, 263 parlamenter, 200 belediye başkanı, 91 şehirden vali yardımcısı ve 155 ülkeden üst düzey yetkili ve delegeenin katıldığı forumu, Birleşmiş Milletler dahil su konusunda uzman yaklaşık 5 bin katılımcı kurum, 14 uluslararası örgüt başkanı, 1268 basın mensubu takip etti.

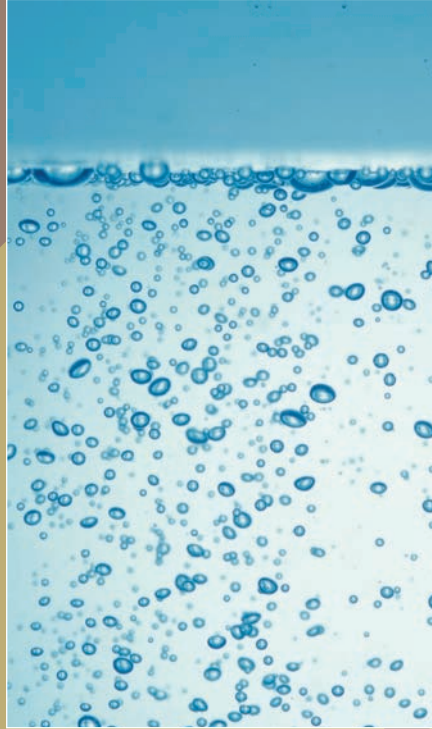
Dünya Su Konseyi, Devlet Su İşleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi’nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen forumda, politik gündemde suyun önemini vurgulamak, 21. yüzyılda uluslararası su sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak, somut çözümler ortaya koymak ve dünya kamuoyunu bu çözümlerin önemini anlatmak ve politik taahhütler üretmek hedeflendi.

İlkeler

Forum kapsamındaki politik süreç, ilk defa birçok devlet ve hükümet başkanını bir araya getirdi. Bölgesel yöneticiler politik süreç kapsamında İstanbul Su Mutabakatı’nı hazırlayıp imzaladı. Gündem 21, kadınlar, gençler ve çocuklar, işletme ve sanayi, yerel idareler, bilim ve teknoloji, işçi sendikaları, yerli halk, çiftçi ve sivil toplum örgütleri gibi temel grupların forumun

değişik alanlarında temsil edilmesini sağladı. Çevre dostu forum, çevreye zararlı atık ve emisyonların azaltılma faaliyetlerine öncülük etti.

Sanal buluşma alanı “<http://portal.worldwaterforum5.org>” tüm global su ailesini bir araya getirdi.

Etkinlikler

Forum kapsamında, Devlet Başkanları Zirvesi, Parlamenterler Toplantısı, Bakanlar Konferansı, Yerel Yönetimler Süreci, Üst Düzey Üçlü Diyalog Toplantıları yapıldı. Devlet Başkanları Beyannamesi, Parlamenterler Yardım Masası, Bakanlar Beyannamesi, İstanbul Su Mutabakatı, Gençlik Beyannamesi, Avrupa Parlamentosu Kararları’nın masaya yatırıldığı forumda, şehir su kaynaklarını başarıyla yönettikleri için Avustralya’nın Brisbane, Avusturya’nın Viyana, Fransa’nın Paris, Houdan, Maxevielle ve Strasbourg şehirleri “Şampiyon Şehir” ilan edildi.

Ödüller

“5. Dünya Su Forumu”nda, su konusunda toplum bilincinin artmasına katkıda bulunan Anadolu Ajansı Muhabiri Özgür Çoban’a, *Aqua Media International*’dan Alison Bartle’e, Haber 24’ten Özgür Yılmaz, *Zaman* ga-

Bakanlar, Su Forumu Bildirisini Açıkladı

5. Dünya
Su Forumu
kapsamında
düzenlenen
‘Bakanlar
Konferansı’
sonunda 95
bakanın imzaladığı
‘Bakanlar Bildirisi’
açımlandı.

92 ülkeden 33 bin kişinin katılımıyla gerçekleştirilen 5. Dünya Su Forumu sona erdi. Avustralya'nın Brisbane, Avusturya'nın Viyana, Fransa'nın Paris, Houdan, Maxevielle ve Strasbourg şehirleri su şampiyonu şehirler seçildi.

zetesinden Gürhan Savgı ve NTV'nin Yeşil Ekran programına "Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Su Ödülü" verildi. Öte yandan, "2. Hasan Dünya Su Ödülü", su kaynaklarının gelişmesine katkıda bulunan Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Arap Fonu Baş-

kanı Dr. Abdulatif Yousef Al-Hamad, en iyi kamusal su politikasına verilen "Meksika Su Ödülü" Çin'den Guangzhou Province, Meksika'dan Leon Guanajuato ve Peru'dan Lima aldı. Binyıl Kalkınma Hedefleri ve benzer küresel hedeflerin gerçekleştirilmesine katkıda

bulunanlara sunulan "Kyoto Dünya Su Ödülü" Watershed Organisation Trust'tan (WOTR) Marcella D'Souza'ya verildi. "5. Dünya Su Forumu" İstanbul'dan önce, 2006'da Mexico City, 2003'te Kyoto, 2000 Lahey, 1997'de Marakeş'te düzenlenmişti.

"5. Dünya Su Forumu" kapsamında düzenlenen Bakanlar Konferansı sonunda imzalanan "Bakanlar Bildirisi" açıklandı. Bildiride, bakanlar, Gündem 21 ve Johannesburg Eylem Planı'ndakiler de dahil olmak üzere, su ve sanitasyon konusunda uluslararası düzeyde kabul edilmiş hedeflere ulaşmada, ulusal hükümetlerin üstlendikleri önceki taahhütlerini bir kere daha teyit ettiklerini, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun kararlarını, su, su kullanımı, sanitasyon ve sağlıkla ilgili çok taraflı anlaşmaları kabul ettiklerini belirttiler.

Bildiride, su güvenliğinin sağlanması ihtiyacını bildiklerini ifade eden bakanlar, bu hedefe varmak için tüm küresel değişikliklere su yönetiminin adaptasyonunu ilerletmek ve her seviyede işbirliğini geliştirmenin hayati olduğu kanısında olduklarını vurguladı.

Bakanlar, dünyanın, nüfus artışı, göç, kentleşme, iklim değişikliği, çölleşme, kuraklık, çevresel bozulma ve arazi kullanımı ile ekonomik ve beslenme değişiklikleri

gibi hızlı ve daha önce önerge bulunmayan küresel değişikliklerle karşı karşıya bulunduğunu hatırlattıkları bildiride, Binyıl Kalkınma Hedeflerine erişmekte ve sosyo-ekonomik kalkınma için uygun seviyedeki su güvenliğine ulaşmakta özellikle Afrika gibi dünyanın çeşitli yerlerine özgü zorlukları bildiklerini ifade etti.

"5. Dünya Su Forumu" Bakanlar Konferansı'na katılan bakanlar ve heyet başkanları, şu görüşleri paylaştıklarını kaydetti: "Binyıl Kalkınma Hedefleri gibi uluslararası düzeyde kabul görmüş hedeflere ulaşmak ve güvenli ve temiz suya, sanitasyona erişimi, sağlıklı ve temiz ekosistemler için uygun politikalar ve her seviyede yeterli mali kaynaklar sağlayarak, mümkün olan en kısa sürede iyileştirme çabalarımızı arttıracaktır."

"Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde, su ile ilgili küresel zorlukları çözmeye kararlıyız.

"Hızla artan nüfusları ve değişen tüketim kalıplarını dikkate alarak, yeterli gi-

danın sürdürülebilir üretimini gerçekleştirmek, özellikle kırsal alanlarda yaşam standartlarını iyileştirmek ve uluslararası kabul görmüş kalkınma hedefleri ve diğer ilgili uluslararası anlaşmalarla tutarlı ve uyumlu olarak yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak için, uygun şekilde, sulama şebekeleri kurma ve tarımda yağmur suyundan yararlanma da dahil olmak üzere; su talep yönetimini ve tarım için su kullanımının üretkenliğini ve etkinliğini iyileştirmeye, bunların yanı sıra, tarımsal üretkenliği arttırmaya ve suyu korumaya gayret edeceğiz."

Küresel değişikliklerin su kaynakları, doğal hidrolojik süreçler ve ekosistemler üzerindeki etkileri konusundaki yaklaşımlarını ve tüm sektörlerin yüzey ve yer altı sularında yarattığı kirliliği önlemek için çabalarını güçlendireceklerini ifade eden bakanlar, su sıkıntısı çekilen bölgelerde, deniz suyunun arıtılması ve atık suların yeniden kullanımı için temiz yapma ve bu yatırımların

sürdürülebilir ve finanse edilebilir olması için teknolojik destek ve bilgi sağlama gereksinimini dikkate alacaklarını vurguladı. Silahlı çatışmalar zamanında su kaynaklarının, su alt yapılarının ve çevrenin korunmasını amaçlayan uluslararası hukuka saygı göstereceklerini ve gerekli olması durumunda, bunu daha da geliştirmek için işbirliği yapacaklarını belirten bakanlar, küresel değişikliklerin olası etkilerini öngörmek ve ortadan kaldırmak için sınır ötesi, ulusal veya bölgesel planlar ve programları geliştirmeye, uygulamaya ve daha da güçlendirmeye kararlı olduklarını kaydetti.

Taşkınlar ve kuraklık da dahil olmak üzere doğal ve insan kaynaklı afetleri önlemek ve karşılık verebilmek için çalışmaya kararlı olduklarını ifade eden bakanlar, su izleme sistemlerini iyileştirmek ve yararlı bilgilerin, komşu ülkeler de dahil olmak üzere, tüm ilgili nüfusların serbest kullanımına açık olmasını sağlamak için çabalayacaklarını belirtti.

“Su İnsan Hakkıdır” Diyen Ülkeler ve Gençler Var

Suya insan hakkı değil, “temel ihtiyaç” diyen su forumu bildirgesine 20 ülke ve Afrika Birliği karşı çıkıyor. 9 ülke Dünya Su Forumu’nun organizasyonunun BM’ye verilmesinden yana. Ancak bunun yetmeyeceğini söyleyen su hakkı savunucuları da var.

Su hakkı savunucularının suyun ticarileştirilmesinden başka amacının olmadığını söylediği 5. Dünya Su Forumu’nun (WWF) son gününde, “Bakanlar Bildirgesi” açıklandı. Bildirge suyu temel bir insan hakkı olmak yerine, “temel bir ihtiyaç” olarak tanımlıyor. Ancak, Alternatif Su Forumu’nun kapanışında konuşan, aynı zamanda WWF’i de izleyen Kanadalı su hakkı savunucusu Anil Naidoo, 20 ülkenin, ayrıca 53 ülkenin oluşturduğu Afrika Birliği’nin bildirgenin tersine suyun insan hakkı olduğunu vurguladığını bildirdi.

Bu ülkeler arasında, Benin, Bolivya, Çad, Şili, Küba, Ekvador, Etiyopya, Guatemala, Honduras, Fas, Namibya, Nijerya, Panama, Paraguay, Güney Afrika, İspanya, Sri Lanka, Uruguay ve Venezüella var.

Gençler “Su İnsan Hakkıdır” Diyor

WWF’deki Gençlik Forumu Bildirgesi’nde de Bakanlar Bildirgesi’nin tam tersi bir yönelim var.

Yasalarda su hakkı: Ulusal yasalarda temiz, uğraşılır, emin ve kolayca ulaşılabilir suyun temel bir insan hakkı olduğunun konulması.

Katılım: Katılım olmadan iyi su yönetimi olamayacağı

Herkes ticari olmayan, ücretsiz su: Hükümetlerin kayıtsız şartsız ödeyebilme kapasitesi olan veya olmayanlara içme suyu sağlaması gerektiği.

Su Forumu Bm’ye Devredilmeli mi?

Naidoo’nun verdiği bilgiye göre, Benin, Bolivya, Şili, Küba, Ekvador, Hon-

duras, Panama, Paraguay, Venezüella su şirketlerinin egemen olduğu Dünya Su Konseyi yerine, Birleşmiş Milletler’in düzenlediği bir Dünya Su Forumu’nu da savunuyor.

Ancak, 22 Mart “Dünya Su Günü” dolayısıyla dün İstanbul’da bir açıklama yapan Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu, bu öneriye karşı: “Dünya Su Konseyi’ni ve Dünya Su Forumu’nu kara listeye alırken, Birleşmiş Milletler’i su sorununa ev sahipliği yapmaya çağıranlara da bir çift sözümüz var. Biz, Dünya Su Konseyi’ni kuran ve yaşatanın Birleşmiş Milletler olduğunu da, bu çağırışı yapanların oynadığı oyuna ‘tavşana kaç,

tazıya tut’ dendiğini de biliyoruz.”

Amaçlarının suyu ticarileştirme niyetindekilerin ilan ettiği Dünya Su Günü’nü kutlamak olmadığını söyleyen Platform, Dünya Su Forumu’nun ana gündeminde şu kararların olduğunu söylüyor:

-Evlerimize kontrollü su sayaçlarının takılması,

-Suyun piyasada fiyatlandırılması,

-Tarlaların bile kontrollü sayaçlardan geçen su ile sulanması,

-Nehirlerin üzerine onlarca baraj inşa edilmesi,

-Tamamen kurumaları pahasına da olsa derelerin, akarsuların yollarının değiştirilmesi,

-Yer üstündeki bütün su kaynaklarının depolanabilir hale getirilmesi, yer altı sularının kullanıma açılması,

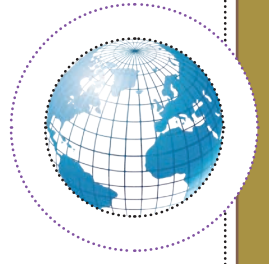
-Doğanın kendi çevriminin geri dönüşsüz bir şekilde bozulmasına yol açacak alt yapıların inşa edilmesi,

-Dere, göl, lagün ve yer altı akiferlerinden oluşturdukları su depolarına su transferi yapılması,

-Su alt yapı yatırımlarının hızlandırılması için dış borçlanma kanallarının daha da açılması, IMF ve Dünya Bankası gibi tefeci kurumlara verilen tavizlerin daha da artırılması

-“Kirlenen öder” prensibiyle, doğa katliamlarının meşrulaştırılması,

-Sermayenin krizinin, tüm canlıların suyunu satışa çıkararak aşılması.

Fransa'da İkinci Genel Grev Üç Milyon Kişi Sokağa Çıktı

40 kentte, üç milyon kişinin katıldığı genel grevde "İşten atılmaların durdurulması ve çalışanların krizden korunması" istendi. Başbakan Fillon "Talepler makul ama yeni bir programımız yok" derken, sendikaların yorumu "Bu gidişle kortej daha da uzar" oldu.

Fransa'da bu yıl yapılan ikinci genel grev gününde, hükümetten ücretliler lehine, alım gücünün yükseltilmesini ve sosyal güvencelerin artırılmasını talep eden yaklaşık üç milyon kişi eylem yaptı. Başbakan François Fillon, "Hükümetin yeni bir ekonomi planı olmadığını" açıkladı. Sendikalar "böyle giderse kortejlerin uzayacağını" bildiriyor.

"İşten Çıkartmalar Durdurulsun"

Fransa'da 29 Ocak'tan sonraki ikinci genel grev gününde (19 Mart), sendikalarla göre yaklaşık üç milyon kişi hükümet politikalarını protesto etmek için sokağa çıktı. Grevde işten çıkarmaların durdurulması ve alım gücünün yükseltilmesi başta olmak üzere çalışanların uluslararası ekonomik krizin olası tüm etkilerinden korunması ve sosyal güvencelerinin artırılması öncelikli talepler arasında yer aldı.

Yaklaşık 40 şehirde düzenlenen eylemlerde sık sık "Fransa satılık değil", "2012'de görüşeceğiz", "Bankalara değil, eğitime, sağlığa destek", "İşçiye öncelik, alım gücünde yükselme", "Çek git zengin enayi" sloganları atıldı.

Grev dolayısıyla demir, hava ve kara yollarında ulaşımın aksadığı belirtilirken, ilk ve orta dereceli okullarda öğretmenlerin de greve katılmasıyla, bazı okulların tatil edildiği bildirildi. Sekiz büyük sendikanın yaptığı çağrıya, posta idaresi çalışanları, bankacılar, otomobil sektörü işçileri, elektrik idaresi çalışanları, devlet dairelerinde çalışanlar ve liman işçileri katılıyor. Elektrik idaresi çalışanlarının bazı bölgelerde, protestolarını dile getirebilmek için elektrik dağıtımında kesintiye gittikleri, liman iş-

çilerinin de, barikatlar oluşturarak deniz taşımacılığını engelledikleri gelen haberler arasında.

29 Ocak'ta yapılan yılın ilk genel grevi, sendikalarla göre iki buçuk, polise göre bir buçuk milyon kişinin protesto gösterileri ile hemen hemen tüm iş kollarında uygulanmıştı. Çünkü greve katılım ise, ocaktakinden fazla oldu. Halkın büyük çoğunluğu da greve destek verdi. Fransa'nın en büyük sendikası CGT'nin Başkanı Bernard Thibault, "Göstericiler için birçok otobüs tahsis edildi. Grevler fabrikalarda kararlaştırıldı. Bu yüzden katılım oldukça fazla" dedi.

Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ise, genel grev öncesi yaptığı açıklamada halkın kaygılarını anladığını ancak hükümetin de kriz nedeniyle zor günler geçirenlere yardım etmek için elinden geleni yaptığını iddia etti.

Renault, Total, Peugeot Ve Carrefour İşçileri De Greve Katıldı

Kamuda eğitim, sağlık, iletişim, ta-

şımacılık, teknoloji sektörlerinin yanı sıra Renault, Peugeot, 555 işçinin çalıştığı Total, Carrefour gibi şirketler de ülke çapında sekiz sendikanın çağrısıyla genel greve katıldı. Öğretim görevlilerin statülerini düzenleyen yasaya karşı 2 Şubat'tan beri grevde olan eğitimciler ve birçok üniversitede "dersleri bloke etme" kararı alan öğrenciler de gösterilere geniş katılımında bulundu.

Fillon: Yeni Bir Ekonomi Planımız Yok

29 Ocak'tan bir buçuk ay sonra daha geniş ve güçlü bir şekilde gerçekleştirilen "19 Mart Grevi", sendikalar tarafından başarı olarak kutlanırken, TF1 televizyonuna açıklamada bulunan başbakan Fillon, "Talepleri meşru bulduğunu fakat gösterilerin ekonomik krizin neden olduğu problemleri çözemeyeceğini ve hükümetin yeni bir ekonomi planı olmadığını" belirtti. Sendikaların cevabı ise, "Hükümetin sosyal, ekonomik ve mali politikaları değişmediği sürece kortejlerin gittikçe büyüyeceği" şeklinde.

ILO: Bu Yıl 22 Milyon Kadın İşsiz Kalacak

Uluslararası Çalışma Örgütü, süregiden ekonomik kriz yüzünden, bu yıl dünyada 22 milyon kadının daha işsiz kalacağını açıkladı. ILO, kalkınmakta olan ülkelerde yaşayan ve boğaz tokluğuna, tarım alanında veya evlerde hizmetçi olarak çalışan kadınlar konusunda özellikle kaygı duyduğunu vurguladı.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), kadınların çalışma hayatında izlediği çizgiye ilişkin olarak yayımladığı yeni raporda, artan işsizliğin öncelikle erkek çalışanları etkilemiş olmasına rağmen, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların da ekonomik gerilemeden kurtulamayacağını kaydetti.

Dünyanın yaşadığı ekonomik kriz, önce en varlıklı ülkelerin finans ve emlak sektörlerinde patlak vermişti. Bu sektörler, erkek çalışanların egemen olduğu alanlardı, dolayısıyla da, önce erkekler işleri kaybetti. Ancak yeni ILO raporunu kaleme alan Jeff Johnson, işsizliğin, bu sektörlerin ötesine de yayılmakta olduğunu bildirdi.

Johnson, önce Kuzey Amerika'da görülmeye başlanan ekonomik yavaşlamanın, ilk aşamada finans, sigortacılık, emlak, inşaat ve imalat sektörlerini etkilediğine ve bu alanlarda daha çok erkekler çalıştığı için, öncelikle erkeklerin işsiz kaldığına işaret etti.

Jeff Johnson, krizin kapsamı genişledikçe, ekonominin diğer sektörlerinin de etkilendiğini, birçok sanayileş-

miş ülkede kadınları çalıştıran hizmet sektörüyle, toptan ve perakende satış sektörünün de, işsizlikten payını aldığını belirtti.

Tüketiciler arasında güven duygusunun azalmasıyla, geleneksel olarak kadınların çalıştığı garsonluk ve mağaza tezgahtarlığı gibi çalışma alanlarında da daralma görülüyor.

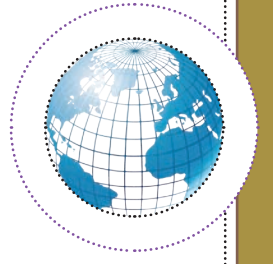
Uluslararası Çalışma Örgütü ILO, kalkınmakta olan ülkelerde yaşayan ve boğaz

tokluğuna, tarım alanında veya evlerde hizmetçi olarak çalışan kadınlar konusunda özellikle kaygı duyduğunu vurguladı.

Bu kesimlerde çalışan kadınlar, herhangi bir sosyal güvenceye sahip değiller ve bir ekonomik kriz döneminde yaşamları daha da zorlaşıyor.

ILO, bu yıl dünya çapında işsiz sayısının 51 milyon artacağını ve bunun 22 milyonunu kadınların oluşturacağını kaydetti.

ILO, hükümetleri, devreye sokacakları ekonomik canlandırma programlarıyla, eşit ücret ve sosyal güvenlik koşulları içeren yeni iş alanları yaratmaya çağırıyor.

Avrupa Birliği Mali Krize Çözüm Bulamadı

Avrupa Birliği devlet ve hükümet başkanları, küresel mali krize karşı önlemler için Brüksel'de yaptıkları toplantıda ortak bir çözüm geliştiremediler. Zirvede kendi işletmelerini korumak adına "ekonomik milliyetçilik" yapmakla suçlanan Fransa gibi ülkelerin kontrol altına alınması istendi.

Avrupa Birliği'ne üye 27 ülkenin hükümet ve devlet başkanı, AB dönem başkanı Çek Cumhuriyeti'nin çağrısı üzerine 1 Mart 2009 günü bir araya geldi. Zirve, ekonomik kriz sonucu her geçen gün işsizliğin ve ekonomik durğunluğun arttığı, piyasaların kötüleştiği ve karamsar beklentilerin güçlendiği bir dönemde mali krize bir yanıt bulunması amacıyla düzenlendi. AB liderleri zirvede kendi işletmelerine imtiyazlar getirme çabasına giren ve son dönemlerde 'ekonomide milliyetçilikle' suçlanan Fransa gibi ülkelerin dizginlenmesini üzerinde tartıştılar. Liderler, AB projesinin başarıya ulaşmasının mali krizden en az zararlı çıkılmasına bağlı olduğunu belirttiler.

Görüş Ayrılıkları Hâd Safhada

Mali krizin derinden sarstığı AB ül-

keleri, krizden çıkma konusunda bölünmüş durumda. Başını Almanya'nın çektiği grup piyasalara devlet müdahalesine karşı çıkarken, kurtarma paketleri hazırlanmasına da mesafeli yaklaşıyor. Öte yandan Fransa ve İtalya gibi AB üyesi ülkelerin otomotiv sektörüne yönelik kurtarma paketleri hazırlaması, Almanya başta olmak üzere Doğu Avrupa ülkelerinin büyük eleştirisine neden oluyor. Toplantıyı düzenleyen AB Dönem Başkanı Çek Cumhuriyeti, üye ülkeler arasındaki görüş ayrılıklarını gidermeyi hedeflediklerini açıkladı.

Son dönemde açıkladığı önlemlerle 'ekonomide milliyetçiliğe ve korumacılığa sarılmakla' suçlanan Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, AB zirvesi öncesinde yaptığı açıklamada, "Her yerde eleştiriliyoruz. Bana korumacı denildi, fakat şimdi diğerleri bizi taklit edi-

yor" dedi.

Ukrayna, Sırbistan, Macaristan, Romanya ve diğer kırılgan ülkelere gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde 70'inden fazla kredi açan Avusturya, kendisinin de iflase sürüklenmemesi için AB'nin Orta ve Doğu Avrupa'yı kurtarmasını talep ediyor. Bölgedeki olası bir çöküşten İtalya, İrlanda, Fransa, Belçika, Almanya ve İsveç bankaları da olumsuz etkilenecek.

Zirvede ortak para Avro Bölgesi'ne dâhil olmalarına rağmen borçlarını çevirmekte zorlanan İrlanda, Yunanistan, Avusturya'yla para birimleri hızla değer kaybeden Letonya, Litvanya, Macaristan ve İngiltere gibi mali göstergeleri alarm veren AB üyelerinin kurtarılması da gündeme geldi.

DÜNYA'dan •

İngiltere'de Kriz Çocukları da Vuruyor

İngiltere'de yapılan bir araştırma, ekonomik krizden çocukların da psikolojik olarak etkilendiğini gösterdi. Ayrıca, çocukların geçmişte benzer araştırmalara katılan yaşlılarına göre ekonomik kriz konusunda çok daha bilgili oldukları belirlendi.

“Children's Society” adlı, çocukların psikolojik ve sosyal refahını sağlamayı hedefleyen sivil toplum örgütü tarafından yapılan araştırmada, çocukların daha çok, ekonomik krizin anne babaları üzerinde yarattığı etkiden etkilendiklerini ortaya koydu.

Araştırmaya katılan 11-13 yaş grubundaki çocukların yarıya yakını, ebeveynlerinin ekonomik gidişat konusunda “çok kaygılı olduğunu” söylerken, 17-19 yaş grubundaki gençlerin beşte birinin, ailesinin yükünü hafifletmek için iş aradığını ancak bulamadığını belirtti. Araştırmaya katılan çocuk ve gençlerin yüzde 29'u, harçlıklarının da düşürüldüğünü kaydetti.

Araştırmacılar ankete katılan çocuk ve gençlerin şimdilik yüzde 10'un altında kalan bir bölümünün ebeveynlerinin kriz yüzünden işini kaybettiğini söylediğine dikkati çekti. Araştırmacılara göre, bu oran arttıkça, “ekonomik kriz kaygısı duyan çocuk” oranı da artacak.

Uzmanlar ayrıca, ankete katılan çocukların geçmişte benzer araştırmalara katılan yaşlılarına göre ekonomik kriz konusunda çok daha bilgili olduklarını belirtti. Çocukların büyük bölümünün kredi krizinin ne anlama geldiğini bildiği üçte birinden fazlasının da televizyon haberlerini kaygıyla izlediği ortaya çıktı. Krizden etkilenmediğini söyleyen çocukların oranı ise yüzde 15'te kaldı.

Bu arada Milli Eğitim Bakanlığının çocuk, okul ve aileden sorumlu birimi bir açıklama yaparak, çocukların ekonomik kriz korkusunun mutlaka yenilmesi gerektiğini, bu konuda aile ve okullara önemli görevler düştüğünü bildirdi.

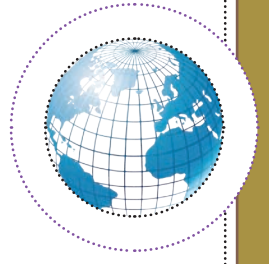
Childre's Society Başkanı Bob Reitemeier ise çocukların ekonomik krizle yapılan mücadelenin cephesinde yer aldığını, bu nedenle krizin etkilerinden korunmalarının kolay olmadığını söyledi.

Araştırmacılar, krizin çocuklar tarafından çabuk algılanmasının ve çocukların bu mücadelede yer aldıklarını düşünmesinin sebebinin ise çocukların okul gezileri, tatil, oyuncak gibi masraflarının krizin ilk kurbanları arasında bulunması olduğunu belirtti.

Ankete katılan çocukların verdikleri yanıtlar da bu tezi doğruladı. Anket sorularını yanıtlayan her beş çocuktan biri bu yıl ailesiyle tatile gitme imkânının olmayacağını söyledi.

Ankete katılan çocuklardan biri olan 15 yaşındaki Patricia, ekonomik krizi, aile bütçesinin geldiği noktadan kolaylıkla algılayabildiğini belirtirken, “Ailece tasarruf yapmaya çalışıyoruz, gereksiz masraflardan kaçınıyoruz. Ailem için endişe duyuyorum. Evi ayakta tutacak kadar paramız olup olmadığını bilemiyorum” dedi.

14 yaşındaki Peter da annesinin işini kaybetmesinden korktuğunu, genel olarak gidişatın kendisini endişelendirdiğini söyledi. Annesinin işsiz kalması halinde okumaya devam edemeyeceğinden korktuğunu da belirten Peter, “durumun düzeleceğine dair bir umudu bulunmadığını” da ifade etti.

Kriz Zenginden Çok, Fakir Ülkeleri Etkileyecek

Küresel krizin gelişmekte olan ülkelerdeki fakir insanları daha derinden etkilemesi bekleniyor. Dünya Bankası gelişmekte olan ülkelere de fon aktarılmasını öneriyor. Dünya Bankası Başkanı Robert Zoellick, dünyanın teşvik paketlerine odaklandığını, fakat gelişmekte olan ülkelere yaşayan fakir insanların unutulmaması gerektiğini belirtti.

ABD'de başlayan ve Avrupa'dan tüm dünyaya yayılan ekonomik krizin gelişmekte olan ülkeleri daha çok etkilemesi bekleniyor. IMF'nin tahminine göre, 2007'de yüzde 8.3 büyüyen gelişmekte olan ekonomiler, 2009 yılında yüzde 3.3 büyüyecek.

Dünya Bankası Başkanı Robert Zoellick, gelişmiş ekonomilerin destek paketlerinden yüzde 0.7'lik payın gelişmekte olan ülkelere aktarılması gerektiğini düşünüyor. Dünya Bankası'nın Birleşmiş Milletler ile birlikte ve bölgesel kalkınma bankaları aracılığı ile bu parayı dağıtabileceği belirtiliyor. Zoellick, mevcut kriz şartları altında gelişmekte olan ülkelerin yalnız bırakılmaması gerektiğini ifade ediyor.

Robert Zoellick, Şubat ayının ilk haftasında yaptığı açıklama da ise Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanmakta olan sorunlara da dikkat çekti. Bölgeye yardım edilmesi gerektiğini ifade eden Zoellick Avrupa'nın 1989 yılında tekrar birleşmesinin gerçekleşmesinden sonra bir daha ayrılmasına izin verilmemesi gerektiğini aksi halde bu durumun bir trajedi olacağını savundu. Zoellick, dünyanın banka kurtarma operasyonlarına, teşvik paketlerine odaklandığını, fakat gelişmekte olan ülkelere yaşayan fakir insanların unutulmaması gerektiğini belirtti. Dünya Bankası'nın İnsani Gelişim bölümü Başkanı yardımcısı Joy Phumaphi ise global krizin etkisi ile sağlığa yapılan harcama kesintilerinin ciddi etkileri olabileceğini, yaşam kayıpları ile sonuçlanabilecek sorunlar çıkabileceği uyarısında bulundu.

Yatırımlar Durdu

Gelişmekte olan ülkelere iç ve

dış yatırımlar donma noktasına gelmiş durumda. Daralan kredi koşulları ve global resesyonun kamunun elindeki kaynakları eritmesi sonucunda gelişen ülke hükümetlerinin sağlık, eğitim gibi alanlarda kullanabilmek için yeterli paranın kalmadığına dair bilgiler geliyor. Eğer ekonomik faaliyetler daha kötü giderse çok daha fakir insanın mevcut koşullara karşı korumasız kalacağı belirtiliyor. Dünya Bankası, kurumsal olarak bu yılın büyük ekonomik zorlukların yaşanacağı bir yıl olacağı öngörüsünde bulunuyor. Kurum ayrı olarak yoksul ailelere yönelik iyi tasarlanmış güvenlik ağlarına ve nakit transferi programlarına olan talebin tüm dünyada giderek arttığı görüşü belirtiliyor.

Asya Kalkınma Bankası Başkanı Haruhiko Kuroda Şubat ayının ilk haftasında yaptığı konuşmada Asya'nın gelişen ekonomilerinin global krizden beklentilerinden üzerinde etkilendiğini belirtti. Kuroda, Çin ve Hindistan'ın dünya ekonomik krizinin etkilerinin hafifletilebilmesi için iç talebin güçlendirilmesi ve ihracata yönelik

tüleşme riski altında bulunduğunu söyledi. IMF'nin 2009 yılına ait gelişen Asya bölgesi ile ilgili büyüme tahminiye yüzde 5.5 düzeyinde bulunuyor. 2007'de bu oran yüzde 10.6 seviyesindeydi.

Dünya Bankası Ne Bekliyor?

Dünya Bankası ve ekonomistlerin mevcut krizin etkilerine dair beklenti ve değerlendirmeler şöyle:

* Ekonomistler yaptıkları tahmine göre, dünya genelinde gelişmekte olan ülkelere yüzde 1'lik azalma, 20 milyon daha fazla insanın fakir hayatı içinde yaşamasına neden oluyor.

* Dünya Bankası'nın tahminlerine göre, mevcut krizin uzaması halinde 2009 ile 2015 yılları arasında yıllık bazda 200 bin ile 400 bin arasında bebeğin ölebileceği belirtildi. Çünkü dünya ekonomik krizinin uzaması halinde gelişmekte olan ülkelere sağlığa yapılan harcamaların azalması sebebi ile bu tür sıkıntıların doğmasından endişe ediliyor. Krizin devam etmesi halinde bu süre içinde toplam olarak 1.4 milyon ile 2.8 milyon bebeğin hayatı tehlike altında bulunuyor.

* 107 gelişmekte olan ülkenin yüzde 40'ının global krizden direk ve ciddi anlamda etkileneceği belirtiliyor.

* 2009 yılı tahminlerine göre, düşük ekonomik büyüme 46 milyonun insanın daha günlük bazda 1.25 doların altında yaşamasına neden olacak. Aynı olarak 53 milyon insan daha günde 2 doların altında yaşamaya mecbur kalacak. Öte yandan 2 doların altındaki yaşam, tüm dünyada fakirlik hattı olarak tanımlanıyor.

Kriz, İşsiz Sayısını Hızla Yükseltti

Küresel kriz, işsiz sayısını hızla yükseltti. İşsizlik rakamları sadece Türkiye'nin değil, bütün dünyanın başına belâ olacağı benziyor. Dünyanın dev ekonomik güçleri istihdam kaybı yüzünden zor günler geçiriyor. Krizin kaynağı ABD, istatistik verilerini tutmaya başladığı tarihlerden bu yana en yüksek işsiz sayılarını kaydetmeye başladı. ABD'nin İş Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre, 17 Ocak itibariyle işsiz sayısı 4.78 milyona ulaşmış bulunuyor. Bu sayı, istatistik verilerin tutulmaya başladığı 1967 yılından bu yana en yüksek işsizlik sayısı olarak açıklandı.

ABD'de işsizlik verileri Kasım 2008'de son 14 yılın rekorunu kırmaya başladı. Ekim 2008'de 240 bin kişi işsiz kalmıştı ve işsizlik oranı yüzde 6.4'e yükselmışti. Şubat 2008'de ise işsizlik oranı yüzde 4.8 oranındaydı. Aslında bu sayıya ABD Kongresi'nin 'yardım paketi'nden yararlanan 1.7 milyon uzun süreli işsizler de eklenirse, işsiz sayısı 6.5 milyonu oluşturacak.

Avrupa'da 16 Milyon İşsiz

Küresel kriz Rusya'da da işsizlik sayısını artırıyor. Rusya'nın Sağlık ve Sosyal Bakanlığı'nın basın bildirisine göre, 21 Ocak 2009 itibariyle işsiz sayısı 30 binlik artışla 1.548 milyona ulaşmış bulunuyor.

Diğer bir ekonomik devlerden Japonya'nın istihdam alanı da küresel ekonomik krizden etkileniyor. 2008 Aralık ayında endüstri üretimi bir ay önceye kıyasen yüzde 9.6 oranında düşmesi, istihdam alanını da olumsuz etkilemiş oldu. 1953 yılından bu yana en büyük ekonomik gerileme yaşayan Japonya'nın 2008 yılında ortalama yüzde 3.9 olan işsizlik oranı 4.4'e ulaştı ve işsiz sayısı 2.7 milyona ulaştı.

Avrupa Birliği (AB)'de yapılan bir araştırma ise AB genelinde işsizlik oranının geçen yıla kıyasen aynı olduğunu ortaya koydu. AB'nin istatistik dairesi Eurostat'ın yaptığı açıklamaya göre, Belçika, Almanya, İrlanda, Yunanistan, İspanya, Fransa, İtalya, Kıbrıs, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Avusturya, Portekiz, Slovenya ve Filanda gibi ülkelerin yer aldığı 15 ülkede işsizlik oranı yüzde 7.6'yı oluşturdu. AB'nin 27 ülkesindeki

işsiz oranı ise yüzde 6.8. Bu 15.970 milyon kişinin işsiz olduğu manasına geliyor. Geçen yılın şubat ayına kıyasen AB'de işsiz oranı yüzde 0.7 puan azaldı. 15.970 milyon işsizin 10.909 milyonun yukarıda sıralanan AB'nin 15 ülkesinde olması dikkat çekici.

En Çok İşsiz Slovakya'da

AB'nin en düşük işsizlik oranına Hollanda sahipken, en yüksek oran ise Slovakya'da. Hollanda'da işsizlik oranı yüzde 2.7'i, Slovakya'da ise yüzde 9.9'u oluşturuyor. AB'nin yeni üyeleri olan Polonya'da işsizlik oranı yüzde 10.8'den 8'e, Bulgaristan'da ise 7.7'den 6'ya azalması dikkat çekici. AB üyeleri arasında işsizlik oranının en fazla arttığı ülke ise İspanya. İspanya'da yüzde 8.1 olan işsizlik oranı yüzde 9'a yükseldi. İtalya'nın işsizlik oranı ise AB ortalamasının altında. G8 üyesi İtalya'nın işsizlik oranı 6.8.

Almanya'da 4 Milyona Yaklaşıyor

Otomotiv endüstri sektörünün devlerinden Almanya'da da işsiz sayısı artmaya başladı. Alman İstihdam ve Mesleki Araştırmalar Enstitüsü'nün (IAB) verilerine göre, Almanya'da işsizlik sayısı bu yılın sonuna kadar 400 bin daha artarak 3.7 milyona ulaşacak. Alman Hükümeti ise işsizlerin sayısı ortalama 250 bine artacağı tahmininde bulunmuştu. Diğer görüşlere göre Almanya'nın işsizlik oranı beklendiğinden daha fazla artacak ve kritik sınır olan 4 milyon sınırını geçecek. Almanya'da geçen yılın Kasım ayında ise işsiz sayısı 3.15 milyona düşmüştü. 82 milyon nüfuslu Almanya, 2006 yılında 4.4 milyon olan işsiz sayısını 4 milyon sınırının altına düşürmeyi başarmıştı.

İngiltere Rekor Kırıyor

İngiltere'de de istihdam alanında tüm olumsuz rekorlar kırılmaya devam ediyor. Geçtiğimiz yıl yüzde 5.2 olan işsizlik yüzde 6.1'e ulaşmış bulunuyor. 60 milyon nüfuslu İngiltere'de işsiz sayısı 2 milyonu yakalamış bulunuyor.

AB'nin diğer bir ekonomik devlerinden Fransa da aynı sorunla karşı karşıya kaldı. Fransa İş Bakanlığı'nın açıklamasına göre, geçen kasım ayında işsiz sayısı 64 bin daha artarak 2,069 milyona ulaştı. İşsizlik oranı ise yüzde 3.2'lik artışla yüzde 7.3'e ulaştı.

Çin'de ise işsiz sayısı tam belli değil. Resmi verilere göre şehirlerdeki işsizlerin sayısı 8.9 milyona ulaşmış durumda. Ama bu verilere akademisyen ve kırsal bölgelerdeki işsizler dahil edilmemiş durumda

Amerikan Ekonomisi 2009'da Daha da Kötüleşecek

Küresel kriz, dünyanın en büyük ekonomisi ABD'yi derinden sarsmaya devam ediyor. Merkez Bankası FED'e göre, ülke ekonomisi 2009'da daha da kötüleşecek. Banka, işsizlik oranının yüzde 8,5'e çıkacağını, daralmanın da en az yüzde 0,5 olacağını tahmin etti.

deceğini tahmin ediyor. Bu arada ABD Federal Sigorta Mevduat Şirketi Başkanı Sheila Bair, Obama yönetiminin konutlara icra yoluyla el konulmasının önüne geçmek için hazırladığı 275 milyar dolarlık konut programının etkilerinin mart ayından itibaren hissedilmeye başlanacağını belirtti.

Almanya'da Rekor Daralma

Almanya Merkez Bankası (Bundesbank), ülke ekonomisinin olağanüstü sertlikte bir düşüş içinde olduğunu ve bu durumun gelecek aylarda da devam edeceğini bildirdi. Avrupa'nın en büyüğü olan Almanya, 2008'in son çeyreğinde rekor bir daralma yaşadı. Ekonominin İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana gördüğü en derin resesyonun bu yıl gerçekleşmesi bekleniyor. Bankanın açıklamasında, "Alman ekonomisi 2008 yılının sonbaharında derin bir resesyona girmiştir ve bu durum gelecek aylarda da devam edecektir." denildi.

İngiltere Para Basacak

İngiltere Merkez Bankası'nın, ekonomik durgunluğun giderilmesi ve canlılık için, 30 yıl aradan sonra ilk kez para basmaya hazırlandığı öne sürüldü. *The Independent* gazetesi, Merkez Bankası Başkanı Mervyn King'in önümüzdeki günlerde Maliye Bakanı Alastair Darling'e bir yazıyla başvurup, bu konuda iznini almaya hazırlandığını duyurdu. Uzmanlar bankanın bu adımını resesyonun önlenmesi için bugüne kadar atılan en dramatik adım olarak nitelendiriyor. Eleştirmenler ise, para basma girişiminin enflasyonu körükleyebileceği uyarısında bulundu.

60 trilyon dolarlık dünya gayri safi milli hasılasının yaklaşık 15 trilyon dolarla dörtte birini tek başına oluşturan Amerikan ekonomisinin 2009 yılı görünümüne ilişkin projeksiyonlarını yenileyen FED, bu yıl işsizlik oranının yüzde 8,5 ile yüzde 8,8 arasında seyretmesini bekliyor. Gelecek yıl için bu oranın yüzde 8 ile 8,3; 2011 yılında ise yüzde 7,5 ile 6,7 arasında olacağı tahmin ediliyor. FED, ABD ekonomisinin bu yıl yüzde 0,5 ile 1,3 arasında daralacağını öngörüyor. FED, ABD ekonomisinin gelecek yıl yüzde 2,5 ile 3,3 arasında büyümesini bekliyor. Amerikan ekonomisi en son 1991 yılında tüm yıl için yüzde 0,2 kü-

çülme yaşamıştı.

En Zayıf Performans Bekleniyor

Yeni projeksiyonların doğru çıkması durumunda ABD ekonomisi 1982 yılındaki yüzde 1,9'luk daralmanın ardından 2009'da en zayıf performansını gösterecek. FED yetkilileri, genel olarak ekonomideki iyileşmenin alışılmadık derecede yavaş ve uzun süreceğini tahmin ediyorlar. Yetkililer, işsizliğin, başka ekonomik şoklar olmasa dahi 2011 yılının sonuna kadar normalin üzerinde kalacağını öngörüyor. FED, enflasyonun da yüzde 0,3 ile yüzde 1 arasında seyre-

“Kriz: Nedenler, Sonuçlar ve Çıkış Yolları”

DOSYA

Prof. Dr. Cem SOMEL ■

Prof Dr. Erine YELDAN ■

Önay BURAK ■

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nca
Oluşturulan Akademik Kurul Raporu

Yrd. Doç. Dr. Nilgün Tunçcan ONGAN ■

Prof. Dr. Tayfun ÖZKAYA ■

İktisadî Buhran ve Sermaye Birikimi

Prof. Dr. Cem SOMEL

Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Alman tiyatro yazarı Brecht'in bir oyununda esas olan Ustura Mack isimli bir soyguncudur. Oyunda Ustura yakalanıp mahkemeye düştüğünde kendini savunmak için yargıçlara "Hangisi daha büyük cürüm; banka soymak mı, yoksa banka kurmak mı?" diye sorar.

2007'de başlayıp hâlen adım adım derinleşmekte olan buhranı izlerken insan ister istemez Ustura'ya hak veriyor. Çünkü bu buhranı başlatan gelişmiş denilen ülkelerdeki bankalar oldu.

Kapitalizm ortaya çıktığından beri buhranlar geçirmektedir. Bu buhranların ortak genel sebepleri var. Ancak her buhran kendine özgü tarihsel şartlarda gelişiyor. Acaba bankaların başlattığı bu buhranın tekrarlanmasını önlemek mümkün mü? Ya da buhranları tamamen önlemek mümkün mü? Ve şimdi emekçiler ne yapmalı? Bu soruları cevaplandırmak için kapitalist buhranları anlamak, ardından şimdiki buhranın özelliklerini ve Türkiye'yi neden etkilediğini incelemek gerekir.

Kapitalizmde Buhran

En az bir buçuk asırdan beri kapitalizmin merkez ekonomileri ("gelişmiş ülkeler") millî gelirin ve istihdamın (çalıştırılan işçi sayısının) bir dönem artıp bir dönem azaldığı devir hareketleri geçirmektedir. Bunun temeli yatırım harcamalarındaki artış ve azalıştır. Devrî hareketin genişleme aşamasında yatırım harcamaları artar: yeni firmalar kurulur, dükkânlar açılır, firmalar tesislerini genişletir, yeni üretim araçları tedarik ederler vs. Yatırım harcamalarındaki artış işçi istihdamını artırır; dolayısıyla tüketim harcamaları da artar. Neticede mal ve hizmet üretimi (millî hâsıla) artar. Üretimle birlikte kâr ge-

lirleri, kira gelirleri, faiz gelirleri ve ücret gelirleri artar.

Yatırım harcamalarını artıran firmalar birbirilerinden ve özellikle bankalardan borçlanır. Yatırımların ve millî hâsılanın genişleme aşamasında banka kredileri de hızla artar.

Bu genişleme üç yıl da sürebilir, yedi sekiz yıl da sürebilir. Önünde sonunda genişleme sona erer. Yatırımların bir kısmı zarar eder. Yatırımından dolayı zarar eden firmalar üretimini ve işçi istihdamını azaltır; bazıları iflas eder. İşsizlik artar. Zarar eden ve işçi çıkaran firmaların sayısı belli bir seviyeye ulaşınca toplam tüketim harcamaları azalmaya başlar. Zarar eden firmalar artık yatırım yapamadığından ve ortam yatırım yapabilecek firmaların da hevesini kırdığından toplam yatırım harcamaları azalır. Millî hâsılanın artış oranı azalır, hatta millî hâsıla azalmaya başlar. Bu da devrî hareketin daralma safhasıdır (buna "resesyon" da derler).

Daralmaya bankalar da katkı yapar. Zira bankalar zarar eden firmalardan alacaklarını alamayınca, sağlam firmalara da kredi vermektan çekinmeye başlar. Bankalardan borçlanmanın zorlaşması, firmaların yatırım yapmasını

ayrıca köstekler.

Üretim azala azala ekonomi "dibe vurur". Yavaş yavaş yatırımlar ve krediler tekrar artmaya başlar. Daralmada işsizliğin artması sonucu işçi ücretlerinin azalmış, işgücünün ucuzlamış olması firmaların toparlanmasına yardımcı olur. Ekonomiyi daralmadan çıkarmak için merkez bankası bankalara ucuz kredi vererek onları da kredi vermeye teşvik edebilir. Bu para politikası, daralma aşamasını kısaltabilir.

Daralmada iflâs eden işverenlerin serveti azalır; diğer işverenler iflâs edenlerin tesislerini ucuz ucuz kapar; servet patronlar arasında el değişir. Ancak hiç bir patron daralmada ne kadar zarar ederse etsin işçi olmaz, çiftçi olmaz; esnaf olarak iş tutmaz; hiç biri buhranlarda gerçekten yoksul hâle gelmez. Daralmalarda işçi, küçük esnaf, üretici köylü sınıfları gelir kaybına uğrar, yoksullaşır.

Kapitalizmin konjonktür devri böyle cereyan eder. Devletin kapitalist ekonomiyi en iyi denetlediği ülkelerde ve dönemlerde bile bu ıstıraplar yaşanır. Zira kapitalizmde yatırımları eşgüden bir teşkilat olmadığından, firmaların toplumun talebine tekabül etmeyen fazla üretim kapasitesi kurmasını önleyecek bir mekanizma yoktur. Piyasa mekanizması denen şey böyle bir eşgüdüm sağlayamaz. Yatırımları eşgüdümsüz plansız özel firmaların yaptığı bir ekonomide bazı yatırımların zarar etmesi, bazı firmaların iflas etmesi mukadderdir. Dolayısıyla bankalarda geri dönmeyen krediler oluşması da kaçınılmazdır. Buna ilâveten, çok kâr etme hırsı ile olur olmaz müşteriye sorumsuzca kredi veren bankalar da her zaman bulunur. Bunun neticesinde bankaların geri dön-

meyen kredileri artıp mudilerin mevduatını ödeyememe tehlikesine maruz kalınca bankaların kredileri kısması ekonomiye bir darbe daha vurur.

Şimdiki Buhranın Özelliği

1980'lerde finans kurumları serbestleştirilmeden önce, genel olarak devletler sanayi, tarım, hizmet firmalarının yatırım projeleri dışında faaliyetlere bankaların kredi vermesini önlemekte idi. Örneğin birçok ülkede bankaların konut spekülasyonu, borsa spekülasyonu yapanlara kredi vermesi yasaktı. Bazı ülkelerde bankaların hisse, tahvil

aliyetleri üzerinde bu tür kısıtlamalar kaldırıldı. Dolayısıyla bankalar, gereksiz kapasite yatırımı yapan firmalara kredi vermenin yanı sıra, hiç bir üretkenliği olmayan vurguncu faaliyetlere de kredi vermeye başladı. Bankalar borsalarda spekülasyon yapmaya girişti. Bankalar çok sayıda ülkede şube açmaya başladı. Öyle ki hiç bir devletin banka denetleme kurumu uluslar arası çalışan bankaların topyekûn durumunu izleyemez oldu. Değişik ülkelerde mevduat toplayıp bu paraları değişik ülkelerde olur olmaz kredilere bağlayan bankalar tehlikeli bir durum oluşturdu. 2007'de Amerika Birleşik Devletleri'nde değişken faizle yok-

İpotekli krediler yüzünden zarara uğrayıp batma noktasına gelen bankalar ipotekli kredisini ödeyemeyen (kimisi emekçi) ailelerin teminat olarak gösterdiği konutlarına el koydu. Ama artık kimse konut almadığından konut fiyatları azalmaya başladı; bu sebeple bankalar ellerindeki konutları satarak alacaklarını toplayamadı.

Başka bir sorun dışarıdan aşırı borçlanmış bankaların batmasıdır. Örneğin İzlanda'nın üç büyük bankasının Avrupa ülkelerindeki şubeleri muazzam miktarlarda euro cinsinden mevduat

alıp satması da yasaktı. Devletler ayrıca ülkelerinde yabancı bankaların faaliyetlerini kısıtlamakta idi. İlâveten devletler bankaların, firmaların yurt dışından borçlanmasını kontrol etmekte idi.

1980'lerden bu yana bankaların fa-

sullara konut kredisi veren dalavereci bankalar alacaklarını alamayınca bunlar batmaya başladı; mudiler panik hâlinde tasarruflarını bütün bankalardan çekmeye başlayınca çok sayıda çok büyük banka battı.

topladı. İzlanda euro kullanan ülkelerden olmadığından topladıkları bu euro mevduat İzlanda bankaları için yabancı parayla aldıkları borç mesabesinde idi. ABD'de finans buhranı başlayınca Avrupalı mudiler İzlanda bankalarından

mevduatlarını çok miktarda çekmeye başlayınca İzlanda bankaları mevduatı ödeyemez duruma düştü. İzlanda merkez bankası da bu bankaların euro ihtiyacını karşılayamadı; euro rezervi yetmedi.

Merkez ülke banka sistemlerinde sorunlar bununla bitmemektedir. Batan birçok büyük bankada üst kademelerde yöneticilerin bankalarını aldıkları muazzam maaşlarla, ikramiyelerle "hortumladığı" ortaya çıktı. Müflis Lehman Brothers bankasının genel müdürü 5 Ekim 2008'de sekiz yılda aldığı maaşın ve ikramiyelerin toplam 310 milyon dolar tuttuğunu itiraf etmiştir. ABD'de 2003-2007 yıllarında, içlerinde banka, ipotekli kredi veren finans şirketleri, öğrenci kredisi veren finans şirketleri, borsa simsarları ve konut mütaahhitleri bulunan 120 şirkette üst düzey yöneticilerine 21 milyar Amerikan doları ödendiği ortaya çıktı. On beş büyük konut inşaat ve konut finansman şirket müdürü, beş yılda maaşları ile ikramiye olarak verilen şirket hisselerini satarak 100'er milyon dolar kazandı; yılda ortalama 20 milyon dolara gelmektedir (*Wall Street Journal* 21.11.2009). Bu finans şirket yöneticileri, hem mudilerden hem de küçük hissedarlardan kendilerine muazzam haksız kazanç sağlamıştır

Bu yetmiyormuş gibi, finans sistemi sarsılmaya başlayınca bazı büyük bankaların aslında kurucu sahipleri tarafından da soyulduğu ortaya çıktı. Bunlar, 1980'lerde Türkiye'deki bankerler gibi, anormal yüksek faiz taahhüdüyle topladıkları mevduatı ciddi firmalara kredi vererek nemalandırmayıp keyfi kullanmakta; mevduatını çekenlere ödemeleri yeni yatırılan mevduattan yapmakta idiler. Finans kurumlarına güven azaldığı ve ekonominin daraldığı ortamda mudiler bunlardan tasarruflarını çekmeye başlayınca foyaları ortaya çıktı. ABD'de 2008'de bu tip saadet zinciriyle işleyen 23 banka meydana çıktı. Bunlardan en büyüğü Madoff bankası olup kurucusu 26 Ocak 2009'da tutuklandığında mudilerini 50 milyar dolar dolandırmıştı.

Diğerlerinin soygun meblağları yüz milyonlarca dolarla hesaplanmaktadır (*Wall Street Journal*, 29.01.2009).

2008 yılı sonunda ABD'de, Japonya'da ve Avrupa ülkelerinde devlet bankaları kurtarmaya girişti. Dava, batan bankalardaki yitik mevduata bir yerden karşılık bularak mevduat sahiplerinin infial hâlinde sokağa dökülmesini önlemek; ve sakatlanmış bankaları tekrar kredi verebilir hâle getirmektir.

Bu amaçla çeşitli yöntemler önerilmekte ve uygulanmaktadır. Yöntemlerden biri bankaların hesaplarındaki ödenmeyen kredi alacaklarını devletin üzerine alması, yani bankaların ödenmeyen batık kredilerini devletin bütçesinden ödemesidir. Başka biri devletin batık kredili bankaya sermaye vererek devletin bankada hissedar olmasıdır. Başka biri devletin yeni devlet tahvilleri çıkararak bankalara kendi tahvillerini hibe etmesidir. Bankalar bu tahvilleri gerektiğinde satabilir. (Türkiye'de devlet 2001'de batan bankalara bunu uyguladığından kamu borcu birikti.) Bunlardan bir adım daha ileri yöntem, devletin batmakta olan bankaları tümüyle kamulaştırmasıdır. İzlanda devleti İngiltere başta olmak üzere başka devletlerin baskısı altında bunu yaptı; batık İzlanda bankalarını kamulaştırdı ve bankaların biriktirdiği borçların mesuliyetini üstlendi. Yani bankaların euro borçları İzlanda halkının ödeyeceği vergilerle karşılanacak.

Bu yöntemlerin tümü halkın ödediği vergilerden bankalara transfer teşkil etmektedir. Bu transferler emekçi halka kamu hizmetinin azalması, azalan kamu istihdamı, memur maaşlarının kısılması şeklinde yansıyacaktır. Banka yöneticilerinin, büyük banka patronlarının ve savurgan yatırım yapan patronların yok ettiği mevduatı bu işte hiç bir dahli ve günahı olmayan emekçiler ödemektedir. Buna mukabil en sorumsuz banka müdürlerinin, en savurgan firma yöneticisinin bile görevden uzaklaştırıldıktan sonra mülksüz bir işçi konumuna düştüğü görülmez. Kanunen

bir suç işlememişse, bunlar yükünü tutmuş olarak emekli olur.

Buhranın Türkiye'ye Etkileri

ABD'den dünyaya yayılan buhran Türkiye'yi iki mecradan etkilemektedir. Biri ihracat, diğer de finansal ilişkilerdir.

Türkiye'de bazı iktisatçılar 1980'lerde uygulamaya konulan ekonomiyi dış açma ve ihracata dayalı büyüme denilen politikaları yıllardır eleştirmektedir. Ekonomiyi ihracata koşturmayı karşı çıkmalarının gerekçesi bu politikaların Türkiye'nin kendine yeterliğini azalttığı, başka ülkelere iktisadi bağımlıyı artırdığıdır. Şimdiki buhran bu endişelerin haklı olduğunu göstermektedir. Çünkü ihracat yaptığımız ülkelerde millî gelir artışı duraklayınca, daha kötüsü daralma olunca Türkiye'nin ihracatı azalmakta, yurdumuzda üretim azalıp işsizlik artmakta, emekçi halk yoksullaşmaktadır.

1980'lerden bu yana ihracata dayalı büyüme dışında bir politika uygulanamaz mıydı? Devlet yabancı piyasalardan ziyade iç piyasayı hedefleyen bir büyüme politikası izleyebilirdi. Bunun gereği olarak işçi sınıfının satın alma gücünü yükseltecek asgari ücret ve çalışma politikaları uygulasa, memurların satın alma gücünü artıracak istihdam ve maaş politikaları uygulasa, üretici köylülerin satın alma gücünü destekleyecek tarımsal destekleme ve girdi fiyat politikaları uygulasa, esnaf da dahil tüm emekçilerin harcama gücünü artıracak sosyal güvenlik ve vergi politikaları uygulasa, 70 milyon nüfusun tüketimini (ve buna bağlı yatırımları) karşılayarak üretim ve millî gelir pekâlâ artabilirdi. Refahımız yükselebilirdi. Bu politikalar uygulansa idi şimdi ekonomi dış âlemdaki daralmadan bu kadar etkilenmezdi.

Oysa 1980'den bu yana Türkiye'de kurulan hükümetlerin tümü bunların tam tersini uygulamıştır. Devlet, sanayicilerin Çin, Hindistan gibi ülkelere karşı rekabet ederek merkez ülkelere

ucuz ihracat yapması için işçi, köylü ve memur gelirlerini bastırmıştır (ki bu esnaf sınıfına da yansımaktadır). İhracata dayalı büyüme stratejisi, birçok yoksul ülkeyi ihracat rekabetine sokarak merkez ülkelerine ucuz ithal mal temin etmektedir; bu sebeple kapitalizmin merkez ülkelerine yarayan, o ülkelerdeki varlıklı sınıfın istediği bir uygulamadır. Türkiye'de sermayedarlar ve onları çıkarlarını güden hükümetler 1980'lerden beri bu konuda merkez ülkelerdeki sermayedarlarla işbirliği yapmaktadır.

Buhranın Türkiye'ye etkisinin finansal mecrasına gelelim. Türkiye'de bazı iktisatçılar 1989'da uygulamaya konan serbest döviz alım satım serbestisini, dışarıya para gönderme ve dışarıdan borçlanma serbestisini (konvertibiliteyi) eleştirmektedir. Bu serbestinin birkaç zararlı etkisi vardır. Serbest borçlanma ortamında firmalar ve bankalar dışarıdan borçlanmakta, bu borçların toplam miktarını ve nerede kullanıldığını kimse denetlememektedir. Bu borçlanmayla ülkemize giren döviz, dövizin fiyatını ucuzlatıp (kuru düşürüp) ithalatı şişirmektedir. İthalat üzerinde de bir devlet kontrolü olmadığından, borç para ile meyveden lüks otomobile kadar gereksiz bir sürü ithalat yapılmaktadır. Borçlanma ile ülkeye giren dövizin bir kısmını da varlıklı yurttaşlar dışarıya servet kaçırmakta kullanılmaktadır. Gün gelip firmalarla bankaların dışarıdan daha fazla borçlanması zorlaşınca mevcut borçları ödemek için merkez bankasında birikmiş döviz rezervi yetmediğinden döviz buhranı baş göstermektedir. Böyle bir döviz sıkıntısı, 2001'de olduğu gibi yabancıların Türkiye'nin borçlarını ödeyeceğinden kuşkulunup kredileri kesmesi ile başlayabilir. Ya da şimdiki buhran gibi, tamamen dış âlemde başlayan bir finansal krizle başlayabilir.

Döviz buhranı, aniden büyük miktarda dış borç ödeme baskısı altında kalan ülkede merkez bankasının ve bankaların döviz varlıkları yetmediğinde ortaya çıkan durumdur. Dövizin fiyatı hızla yükselince (devalüasyon olunca)

bazı bankalar ve firmalar zarar eder; kimisi iflas noktasına gelir. Çalışanlar işten çıkarılır ve işsizlik artar.

Türkiye'de 2002'den bu yana özel sektör dışarıya döviz borçları biriktirmektedir. Merkez Bankası verilerine göre 2002-2008 arasında özel sektör 186 milyar dolar dış borç biriktirmiş görünmektedir (yabancılar hisse ve tahvil satışından ve yabancıların kredilerinden temin edilen dövizdir bu). Özel sektör, dışarıda yaptığı doğrudan yatırımlar dahil, bu yedi yılda yurt dışına 56 milyar dolar transfer etmiş; dışarıda varlık biriktirmiştir. Şimdi bankalarla firmaların 186 milyarlık dış borcunu "çevirmek" için dışarıdan borçlanmak zorlaştığından hükümet IMF'den borç almaya hazırlanmaktadır. Devlet IMF'den borçla döviz alıp özel sektöre satacaktır. Özel sektör (bankalar, firmalar) dış borçlarını bu dövizle ödeyecektir. Böylece döviz kıtlığının yol açabileceği büyük boyutlu bir devalüasyon önlenmiş olacaktır; özel sektör borçlarını ödeyebilmek için döviz çok pahalıya almadan kurtulacaktır. Devlet IMF'den kredi alıp özel sektöre kullandırınca, özel sektörün dış borcu azalıp kamu sektörünün dış borcu kabarcaktır. Kamu sektörünün IMF'ye borcunu emekçiler ödeyecektir. Zira kamunun IMF'ye borcu vergi gelirlerinden eğitim, sağlık ve diğer sosyal harcamaları kısarak, kamu istihdamını kısarak, memur maaşlarını kısarak ödenecektir.

Bu sebeple TÜSİAD ve TOBB gibi sermaye örgütleri ısrarla hükümetten IMF'den borçlanmasını ve krediyi özel sektöre kullandırmasını talep etmektedir.

Kıssadan Hisse

İktisadi buhranlar, hem merkez ülkelerinde hem de çevre ülkelerinde, mudileri soyarak, hissedarları soyarak, mevduatı hortumlayıp devleti banka kurtarmaya mecbur ederek, işçi ücretlerini memur maaşlarını bastırarak, büyük firmalarla bankaların biriktirdiği dış borçları kamu sektörüne yükleyerek, kamu hizmetlerini kısarak... sermaye-

darların nasıl sermaye biriktirdiğini gözler önüne sermektedir.

Buhranların sebebi olan yukarıda anlatılan bütün politikalar (bankaların kredi faaliyetlerinin denetlenmemesi, ihracata dayalı büyüme, dışarıdan kontrolsüz borçlanma, vs.) birçok uzman tarafından eleştirilmiş ve tehlikeleri anlatılmıştır. Ancak buhranlara yol açan politikalar sermaye biriktirmek için gerekli olduğundan; buhranların külfetini işçi, memur, küçük esnaf ve çiftçi çektiğinden; buhranların en korkunç maddi ve manevî darbelerine bunlar maruz kaldığından, sermayedarlar ve onların siyasetçileri mecbur kalmadıkça bu politikalarından vazgeçmez.

ABD'de ve Avrupa'da emekçiler daha örgütlü ve siyasî olarak daha hareketli olduğundan oralarda devlet yöneticileri son otuz yıldır uygulanan serbestiyetçi politikaları gözden geçirme (en azından bunu taahhüt etme) mecburiyetini hissetmektedir. O ülkelerde sermaye örgütleri de devletin özel sektörü daha çok denetleme fikrine karşı mücadele etmektedir.

Buna mukabil emekçilerin örgütsel olarak bölünmüş olduğu, örgütlenme düzeyinin düşük olduğu ve demokratik tepkilerin bastırıldığı Türkiye'de, yaşanan faciaya rağmen sermayedarların çıkarlarını gözetken siyasetçiler, holding basını ve televizyonları ve sermayedar örgüt temsilcileri, ihracata dayalı büyüme ve konvertibilite politikalarını asla tartışmaya açmamaktadır.

Bu politikaları tartışmaya açmak başta işçi sendika konfederasyonları olmak üzere tüm emekçi örgütlerinin, vicdan ve insaf sahiplerinin görevidir. Bu politikalara açıkça karşı çıkmayanlar, son yedi yılda yapılan ithalat savurganlığını, ve (yurdumuzdan yedi yılda çıkarılan 56 milyar dolarlık servet dahil) patronların devasa dış borcunu bu memleketin emekçilerine ödetme komplosunun manevî ve ahlâkî mesuliyetinden sıyrılamaz.

Kriz İdaresindeki Yanlışlar

Prof. Dr. Erinc YELDAN

Bilkent Üniversitesi Ekonomi Bölümü

Geçtiğimiz hafta sonunda hükümet bir dizi tedbir açıklayarak küresel krizin ulusal ekonomiye olan olumsuz etkilerini aşma gayreti içindeydi. Özet olarak, dayanıklı tüketim malları, otomotiv ve konut sektörlerinde uygulanmakta olan özel tüketim ve katma değer vergisi oranlarında indirim içeren paket, ekonomi medyasında “5.5 milyar TL’lik 4. paket” olarak abartıyla tanıtıldı.

Paketin ‘bedelinin’ nasıl bir hesaplama varsayımı ile 5.5 milyar TL’ye ulaştırıldığını ve bundan önceki üç paketin ne zaman açıklanıp, neler içerdiklerini tam olarak anımsayamamaktayım. Ancak, söz konusu paketin “zayıf” sayılması gereken unsurlarının içerdiği tedbirlerin rakamsal boyutlarında değil, bizzat hedeflediği amaçta ve uygulamakta olduğu yöntemde gizli olduğunu düşünüyorum. Krize karşı geliştirilmiş olan “4. paket” özü itibariyle yurt içi tüketim talebini malların fiyatlarında ucuzluk sağlayarak canlandırma amacı gütmektedir. Oysa Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu kriz sürecinin ana unsurları daralan gelirler ve yüksek dış borç yükünden kaynaklanmaktadır. Gelirlerin daralmasının ardında da doğrudan doğruya istihdamın yavaşlaması ve işsizliğin hızla yükselmesi olguları yatmaktadır. İstihdamı canlandırıcı, dolayısıyla gelirleri artırıcı önlemler

alınmadan mevcut krizin aşılması doğrultusunda gerçekçi kazanımlar elde edilmesi olanaksızdır.

Nitekim bu hafta başında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), tarafından açıklanan ve 2008 Aralık dönemini kapsayan Hanehalkı İşgücü Araş-

tırması sonuçlarına göre, bir önceki yılın aynı dönemine göre, işsiz sayısı 838 bin kişi artarak 2 milyon 436 binden 3 milyon 274 bine çıktığı hesaplanmaktadır. Mevcut işsizlerin 533 binini (yüzde 16.3’ünü) son üç ayda işten ayrılanlar oluşturmuş; böylece işsizlik oranı yüzde 13.6’ya yükselmiştir. Söz konusu oran, bir önceki

yıla göre yüzde 3’lük bir artışı vermektedir. Tarım dışı kesimde işsizlik oranının yüzde 13’ten yüzde 17.3’e, genç nüfusta iş-

sizlik oranının ise yüzde 20.6'dan yüzde 25.7'ye çıktığı hesaplanmaktadır.

Türkiye ekonomi yönetimi 2007/2008 krizi sürecinde kanımca dört temel hata yapmıştır. Birincisi, 2003 sonrası dönemde uluslararası finans piyasalarında gözlenen sanal şişkinlik, gerçek değerler olarak algılanmış ve “şimdi artık herşey değişik” inancıyla ulusal ekonomiye olan spekülative finansal sermaye girişleri iyi idare edilememiştir. Türkiye 2003 sonrasında dış borçları arttırıcı ve ulusal sanayinin ithalat bağımlılığını derinleştirici biçimde dış kaynak kullanımına yönelmiş; dış kırılganlık artmış; büyüme ise spekülative yönlü gerçekleşerek, istihdamsız-büyüme nitelikleri sergilemiştir.

İkinci hata ise küresel krizin ana nedeni ve tezisi -

si ve bilanço yapıları üzerine herhangi bir gözetim sürdürülmemiştir. Finans dışı şirketler 2001 öncesinde bankacılık sistemini andırır biçimde dış borçlanarak, kur riski almış ve Merkez Bankası'nın tahminlerine göre 2008 Eylül ayı itibarıyla açık pozisyonları 85 milyar dolara ulaşmıştır. Dolayısıyla küresel krizden ilk elden ve doğrudan etkilenen kesimin bankalardan ziyade, reel üretici finans dışı şirketler kesimi olması beklenmelidir.

Üçüncü olarak, krizin etkilerinin kendi kendine, sanki bir tılsım değmişçesine, ortadan kalkacağı varsayılmıştır (ve varsayılmaktadır). Beklentilere göre, IMF'den gelmesi muhtemel bir 20-25 milyar dolarlık ek kaynak ile 2009'un yaz ayları atlatılabilirse, dış kaynak girişinin canlanmasıyla birlikte Türkiye krizden çıkacaktır. Halbuki bu beklenti ham bir hayalden ibarettir. Dünya ekonomisinin 2007 öncesindeki ticaret ve finans akımları daha uzun bir süre yeniden geliştirilmesi olanaksız bir biçimde tahrip edilmiş durumdadır. Küresel ekonomiyi daha uzun yıllar düşük bir kredi hacmi ve düşük finansal değerler sistemi beklemektedir. Uluslararası iş bölümünün ve ulusal sınırların yeniden düzenlenmesinin olası olduğu böylesi bir dönemde Türkiye'nin “krizin bizi teğet geçeceğine” inanarak, pasifize olarak bir köşeye çekilmesi ve reel ekonomiyi ilişkin tedbirlerini geciktirmesinin maliyeti çok yüksek olmuştur.

Son olarak, reel üretici sektörlerin doğrudan etkileneceği kriz biçiminin bundan önceki krizlerden farklı olarak, birden bire finansal değerlerin (dövizin, para piyasalarının ve borsanın) şiddetle çökmesi olarak değil, zamana yayılmış durgunluk olarak yaşanacağı beklenmelidir. Zira reel üretici sektörlerin krize intibak süreci, finans kesiminin aksine daha yavaş ve daha uzun olmaktadır.

İktisat medyasında kriz ve sonrası “V” şeklinde bir çöküş ve hemen toparlanma olarak değil; yukarıda özetlediğimiz biçimde “L” tipi bir kriz ve uzun süreli durgunluk ile betimlenmeye başlanmıştır. Bazı piyasa araştırmacılarının bu süreci “olumsuz görünüm istikrar kazandı” diye yorumlayarak olumlu karşılama eğilimine dahi girdikleri gözlenmektedir. Ancak, ne yazık ki Türkiye ekonomisi daha “L” tipi bir kriz ve intibak düzeninden dahi uzak görünmektedir. Türkiye'nin mevcut iktisadi verileri hâlâ “I” tipi bir görünüm çizmektedir.

h ü r ediş biçimiyle ilgilidir. Amerikan konut piyasasında 2007'nin yaz aylarında patlak veren kriz, “bizim bankacılık ve konut kredisi (mortgage) sistemimiz sağlam” inancıyla karşılanmış; krizin yapısal nedenleri ile tetikleyici unsurları birbirine karıştırılmıştır. Türkiye'nin 2001 krizi sonrasında küresel ekonomiye olan ilişkilerinin baş aktörleri bankacılık kesimi değil, doğrudan doğruya finans dışı, reel üretim şirketleridir. Bankacılık kesiminin bilanço yapıları, sermaye yeterlilik oranları gibi göstergelerinin yakından denetlenmiş olmasına karşın, reel üretim şirketlerinin dış borçlanma-

Küresel Kriz ve Türkiye'nin Krizi

Önay BURAK

Dünya, 2006 yılından itibaren ABD'nin cari işlemler ve bütçe açıklarının tedirginliğini yaşıyordu. Dünyayı büyük bir krize sürüklemeyen, ABD'nin bu açıklarını azaltamayacağına inananlar, küresel krizin yakın bir gelecekte patlayacağını tahmin ediyordu. Zira söz konusu açıkları azaltmak amacıyla yapılan faiz artırımları, çok yüksek borçluluk içerisinde bulunan ABD'deki ailelerin, giderek kredi geri ödemelerini güçleştiriyordu. Buna bir de neredeyse hiç denetim yapılmayan finansal kuruluşların çok yüksek borçluluğa dayalı abartılı şekilde kazanç elde etme hırsı eklenince, 2000'li yılların başından itibaren şişmeye başlayan balon patladı ve tüm dünya için bir felakete dönüştü.

Küresel finansal kriz, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren küresel durgunluğa dönüştü. 2006 yılının ikinci yarısından itibaren yavaşlama eğiliminde olan Türkiye ekonomisi, 2008 yılının ikinci çeyreğinde durgunluğa girdi. Yılın son çeyreğinde ise küçülmeye başladı. Ekonominin 2008 yılının son çey-

reğinde yüzde 5 civarında küçüldüğü ve yılın tümünün de yüzde 1 civarında bir büyüme oranıyla tamamlandığı tahmin ediliyor. Türkiye nüfusunun yıllık ortalama yüzde 1,3 oranında arttığını dikkate aldığımızda kişi başına düşen gelirin de reel olarak küçüldüğü anlaşıyor.

Ancak Türkiye ekonomisinin bu durgunluk sürecine girmesinin tek nedenini küresel krize bağlamak yanlış bir teşhis olur. 2001 krizinden sonra doğal olarak başlayan büyüme sürecinde 2005 yılından sonra belirgin bir yavaşlama

zaten yaşanıyordu. ABD'de başlayan finansal krizin etkilerinin henüz diğer ülkelere yansımadağı 2007 yılının ikinci yarısında ise Türkiye ekonomisinin hızla durgunluğa doğru sürüklendiği artık iyice ortaya çıkmıştı.

Ancak Türkiye açısından asıl tehlikeli olan ise durgunlukla birlikte temel makro ekonomik büyüklüklerdeki dengesiz gelişmeydi. Ekonomi durgunluğa girdiği halde cari işlemler açığı Ağustos 2008'e kadar tehlikeli bir şekilde büyümesini sürdürüyordu. Enflasyon Ekim 2008'e kadar yükseliyordu. Yaklaşan yerel seçimler nedeniyle kamu harcamaları artıyordu. Kamu kesiminin dış borçlanması azalsa da özel sektör dış borçlanmayı tüm hızıyla sürdürüyordu. Normal koşullarda büyümeyi hızlandırması gereken bu gelişmelere rağmen ekonominin hızla durgunluğa doğru gitmesiyle gözler önüne serilen dengesiz gelişme Türkiye ekonomisinin, küresel krizden bağımsız olarak hızla yeni bir darboğaza doğru yol aldığına işaret ediyordu.

Türkiye ekonomisi açısından bir başka önemli ilişkiyi ise Merkez Bankası'nın, bir yandan küresel durgunluğa dikkat çekerken bir yandan da (Temmuz 2008'e kadar) faiz artırmaya devam etmesi oluyordu. Finansal krizi yaşamaya başlayan ülkeler ise yaklaşan ekonomik durgunluğu dikkate alarak ard arda faiz indirimine gidiyordu. Örneğin FED faiz indirimlerine Eylül 2007'de başlamıştı. Diğer ülkeler faiz indirirken Türkiye'de Merkez Bankası'nın faiz artırmaya devam etmesi durgunluğun daha da derinleşmesine küçülmeye dönüşmesine yol açtı. Peki, ama Merkez Bankası, durgunluğu Temmuz 2008'e kadar niçin para politikasını böylesine sıkılaştırma-yı tercih ediyordu?

ÇEYREKLER İTİBARIYLA GSYH BÜYÜME HIZLARI (%)

	1. Çey	2. Çey	3. Çey	4. Çey	Yıllık Ort.
2001	1,3	-6,3	-6,5	-9,8	-5,7
2002	0,3	6,4	6,2	11,1	6,2
2003	8,1	4,0	4,3	5,2	5,3
2004	10,0	11,9	8,1	8,0	9,4
2005	8,5	7,7	7,6	9,8	8,4
2006	5,9	9,7	6,3	5,7	6,9
2007	8,1	4,1	3,3	3,6	4,6
2008(*)	6,7	2,3	0,5		3,1

(*) 2008 yılına ilişkin büyüme oranı ilk dokuz aylık dönem itibariyledir.

Bana göre Merkez Bankası'nın faiz artırımını o dönemde de sürdürmesinin altında yaşanan küresel finansal krizin Türkiye'den sıcak para çıkışına yol açma korkusu yatıyordu. Diğer bir ifadeyle Merkez Bankası "yüksek faiz düşük kur" politikasının Türkiye'yi yaklaşan finansal krizden koruyacağına, krizin "Türkiye'yi teğet geçmesini" sağlayacağına inanıyordu. Aslında 2001 krizini izleyen ve ekonomide "işler yolunda gidiyor" görüntüsünün altında da "yüksek faiz-düşük kur" tercihi yatıyordu. Enflasyonda kaydedilen düşüş, milli gelirde ve dolaşısıyla kişi başına gelirde yaşanan artış, milli gelirin yüzde 7'sine kadar yükselen cari işlemler açığının finansmanı, Merkez Bankası rezervlerindeki artış ve özel sektörün dışarıdan büyük bir iştahla borçlanması bu politika sayesinde gerçekleşmişti. Hatta 2003-2004 ve kısmen 2005 yıllarında yaşanan tüketim patlamasının arkasında da Türk parasının değerlenmesinin bulunduğu biliniyor.

Aslında Türk Lirası'nın değerlenmesine, ihracata, ucuz işgücüne, yüksek dış borçlanmaya ve sıcak paraya dayalı büyümenin sonsuza kadar sürdürülemediğini ekonomi yönetimi hariç herkes görüyordu. 2007 yılının ikinci çeyreğiyle birlikte büyüme oranı yüzde 5'in altına inmişti ve yılın tümü de yüzde 4,6'lık bir büyümeyle tamamlanmıştı. Büyük olasılıkla, 2007 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde artırılan kamu harcamalarının gecikmeli etkisi nedeniyle 2008 yılının ilk çeyreğinde yüzde 6,7'ye çıkan büyüme oranı yılın üçüncü çeyreğinde ise yüzde 0,5'e kadar indi.

Türkiye ekonomisinin büyüme hızında yaşanan düşüş, hane halkı tüketim harcamaları artış hızının yavaşlamasıyla birlikte başladı. Buna bir de yatırım harcamalarındaki azalma eklenince, küçülme kaçınılmaz oldu.

TÜİK'in verileri iç talep artışındaki yavaşlamanın 2006 yılının ikinci yarısıyla birlikte başladığını gösteriyor. Nitekim özel tüketim harcamaları artış hızı 2006 yılında yüzde 5'in altına iner-

ken 2007 yılında yüzde 4,1'e geriledi. 2008 yılının son çeyreğinde ise sıfıra yakın bir noktaya indi. Dayanıklı tüketim malları, otomobil ve benzeri iç talebe ilişkin öncü göstergeler özel tüketimde 2008 yılının son çeyreğinde ve içinde bulunduğumuz 2009 yılının ilk çeyreğinde 2001 krizini aratmayacak şekilde daraldığına işaret ediyor.

2004, 2005 ve 2006 yıllarında oldukça yüksek oranlarda büyüyen yatırım harcamalarının artış hızı 2007 yılı başından itibaren özel sektörün yatırım harcamalarını kısımaya başlamasıyla birlikte azalmaya başlamıştı. Toplam

yatırım harcamaları (kamu+özel) 2008 yılının ikinci çeyreğiyle birlikte ise azalmaya başladı. Yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 5,4 oranında daralan yatırım harcamalarında yılın son çeyreğinde çok daha yüksek oranlı bir daralma yaşandığı tahmin ediliyor.

Türkiye ekonomisi küresel finansal krizin doğrudan etkilerini yukarıda özetlemeye çalıştığım ekonomik tabloyla yaşadı. Yani diğer ülkeler krizin yol açacağı durgunluğu en aza indirmeye yönelik önlemler almaya çalışırken, Türkiye'de toplam talebin, gerek gelirler

© M. Ali YILDIRIM

politikasıyla gerekse de sıkı para politikasıyla baskı altına alınmaya çalışıldığı gözlemlendi.

IMF'nin de baskısıyla Türkiye 2001 krizi sonrasında "ucuz işgücü"nü dış ticarete rekabet avantajı sağlayan bir unsur olarak kullanıyordu. Dolayısıyla hem kamu hem de özel sektör çalışanlarının reel gelirleri önemli ölçüde azaldı. Enflasyon 2002 öncesine göre oldukça gerilemekle birlikte, ücret ve benzeri gelirlere yapılan zam oranları da oldukça düşük tutularak geniş kitlelerin satın alma gücü azımsanamayacak derecede eritildi. Bankacılık sektörü bir süre, dış borçlanmayla sağladığı fonlarla tüketicileri finanse ederek iç talebi canlı tuttu. Ancak tüketici kredisi ve kredi kartı gibi araçlarla tüketimde sağlanan canlanma da sermaye hareketlerinin tersine dönmesiyle birlikte sona erdi. 2008 yılının son çeyreğinde ailelerin büyük bir bölümü hem satın alma gücü azalmış, hem de geri ödenmesi gereken önemli bir borç yüküyle baş başa kalmıştı.

Aynı değerlendirme yatırım harcamaları için de yapılabilir. Türkiye'nin 2001 krizinden çıkmaya başladığı dönem, aynı zamanda dünya genelinde paranın bollaşmaya ve dünya ekonomisinin hızlı bir büyüme trendine girdiği dönemin de başlangıcı olmuştu. Bu dönemde özellikle özel sektör yurt dışından sağladığı borçlanmayla yatırım harcamalarını finanse ederken, finansal kriz yüzünden dış kaynak bolluğunun sona ermesiyle birlikte yatırımlar da duruyordu.

Ekonomistler dünyanın yaşadığı son krizin tarihin ilk küresel ekonomik krizi olduğuna inanıyorlar. Bu krizden hemen hemen tüm ülkelerin etkilenmesinin nedeni de sermaye hareketlerinin serbest bırakılmış olmasıyla açıklanıyor. IMF'nin açıkladığı son tahminler de dünyadaki tüm ülkelerin krizin olumsuz etkilerine maruz kaldığını, ancak Türkiye'nin de aralarında bulunduğu kimi ülkelerin krizin olumsuz etkisini çok daha derin yaşadığını ortaya koyuyor.

IMF'nin tahminlerine bakmadan önce Eylül 2009 sonundan itibaren Türkiye'ye yansımaya başlayan krizin, yılın son üç aylık döneminde yaptığı tahribatın boyutunu görebilmek için şöyle bir tablo çizmek mümkün:

Eylül-Ekim aylarında yapılan tahminlerde Türkiye ekonomisinin 2008 yılında yüzde 4 oranında büyümesi öngörülüyordu. Ancak, ekonominin 2008'in son çeyreğinde yüzde 5 düzeyinde küçüldüğü, yıllık büyüme hızının ise yüzde 1'e kadar düştüğü tahmin ediliyor. 802 milyar dolara kadar ulaşacağı varsayılan 2008 yılı milli gelirinin, hem büyüme hızının yavaşlaması hem de Türk parasının son üç ayda yüzde 20 oranında değer kaybetmesinin etkisiyle 750 milyar dolar civarında kaldığı belirtiliyor. 2008 yılında kişi başına gelirin 11 bin 200 doları aşacağı hesaplanıyordu, bu rakamın 10 bin 400 dolar civarında gerçekleştiği öngörülüyor. Yine Eylül-Ekim aylarında yapılan simülasyonlarda 2008 yılında Türkiye'nin toplam ihracatının 138 milyar dolara kadar ulaşacağı hesaplanıyordu. Oysa ihracat, 132 milyar dolarda kaldı. Yüzde 8-9 civarında seyreden bir işsizlikle uğraşan Türkiye, krizle birlikte yüzde 12'yi de aşan bir işsizlik problemiyle karşı karşıya bulunuyor.

Krizin büyük etkisi ise 2009 yılında gözlenecek. Ekim 2008'de açıklanan 2009 Yılı Ekonomik Programı'nda Türkiye ekonomisinin 2009 yılında yüzde 4 oranında büyüyeceği öngörülmüştü. Milli gelirin 788,4 milyar dolar olacağı, kişi başına gelirin de 10 bin 900 dolar civarında gerçekleşeceği öngörülmüyordu. Son günlerde yapılan iyimser tahminlerle bile 2009 yılında Türkiye ekonomisinin en az yüzde 1 oranında küçüleceği, milli gelirin 605 milyar dolara kadar azalıp, kişi başına gelirin de 8 bin 300 dolara kadar gerileyeceğini gösteriyor.

Yine 2009 programında Türkiye'nin bu yıl 149 milyar dolar civarında ihracat yapabileceği hesaplanıyordu. Küresel krizin dış talepte yol açtığı daralma yüzünden bu yıl ihracatın 100 milyar dolar civarında kalacağı gözleniyor.

IMF gibi uluslararası kuruluşların tahminleri Türkiye'nin küresel krizden diğer gelişmekte olan ülkelere göre çok daha olumsuz etkilendiğini ortaya koyuyor.

IMF 5 Şubat 2009'da açıkladığı G-20 ülkeleriyle ilgili notta Türkiye ekonomisinin 2008 yılında yüzde 1 oranında büyüdüğü, 2009 yılında ise yüzde 1,5 oranında küçülebileceği tahmininde bulundu. 2010 yılında ise yüzde 3,5'le oldukça düşük bir büyüme yaşanabileceği öngörüldü. IMF'nin bu iyimser tahminine göre bile G-20 içerisinde yer alan gelişmekte olan ülkeler içerisinde 2009 yılında en fazla küçülmeyi Türkiye yaşayacak. Bu kapsamdaki gelişmekte olan ülkeler içerisinde Türkiye ile birlikte sadece Rusya'nın yüzde 0,7, Meksika'nın yüzde 0,3 oranında küçülebileceği öngörülmüyor. Buna karşılık Çin'in 2009 yılında yüzde 6,7'yle, Hindistan'ın yüzde 5,1'le, Endonezya'nın yüzde 4'le, Brezilya'nın yüzde 1,8'le büyümeye devam edeceği tahmini yapılıyor.

IMF, 2009 yılında dünya ekonomisinin yüzde 0,5 oranında büyüyeceğini, 2010 yılında ise yüzde 3 civarında bir büyümeye ulaşabileceğini öngörüyor. 2009 yılı için yapılan tahmin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde dünyanın yaşadığı en düşük büyüme oranı olacak.

Türkiye'nin ihracatının büyük bölümünü gerçekleştirdiği, turizm gelirlerinin önemli bir kısmını sağladığı AB ülkelerinde yüzde 1,8, oranında küçülme bekleniyor. Küresel krizin derinleşmesine paralel olarak tahminlerini son aylarda sürekli olarak olumsuz yönde revize eden IMF'nin Türkiye için yaptığı yüzde 1,5 oranındaki küçülme tahmininin de oldukça iyimser kaldığı değerlendiriliyor. Türkiye ekonomisinin 2009 yılında yüzde 4 civarında bir küçülmeye karşı karşıya kalma tehlikesi giderek büyüyor.

IMF'den daha karamsar bir tahminde bulunmamızın nedenini 2008 yılının

oraniyla devam etti. Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin verilerine göre ilk iki ayda ihracatta yaşanan azalma yüzde 31'i buldu.

Türkiye geçen yıl temmuz ayında 33 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmine ulaşmıştı. Bu yıl şubat ayında ise bunun yarısına yakın bir noktaya yani 17 milyar dolara kadar gerileyen bir dış ticaret hacmiyle karşı karşıya kalındı. Dünyayla yapılan ticarete yaşanan bu yüzde 48,4 oranındaki daralma Türkiye'deki ekonomik aktivitede ortaya çıkan yavaşlamanın boyutunu da ortaya koyuyor.

Üretim, iç talep ve ihracat azalırken işsizliğin artması kaçınılmazdı. İşsizlik oranı geçen yılın son çeyreğinde yüzde 12,3'le, son çeyrekler itibariyle rekor kırdı. TÜİK'in hane halkı işgücü anketlerini hazırlamaya başladığı 1988 yılından bu yana işsizlik oranı sadece 2004 yılının ilk çeyreğinde yüzde 12,4 olmuştu. İşsizlik oranının izleyen aylarda ise daha da yükseldiği izleniyor.

İşsizlik oranı tarım dışı sektörlerde ise yüzde 15,4 oranıyla şimdiye kadarki en yüksek düzeyine çıktı. Bir önceki yıl, yani 2007 yılının aynı döneminde tarım dışı işsizlik oranının yüzde 12,6 seviyesinde olduğu dikkate alındığında, Türkiye'nin bu gün karşı karşıya olduğu sorunun büyüklüğü ortaya çıkıyor.

Krizin Türkiye ekonomisini doğ-

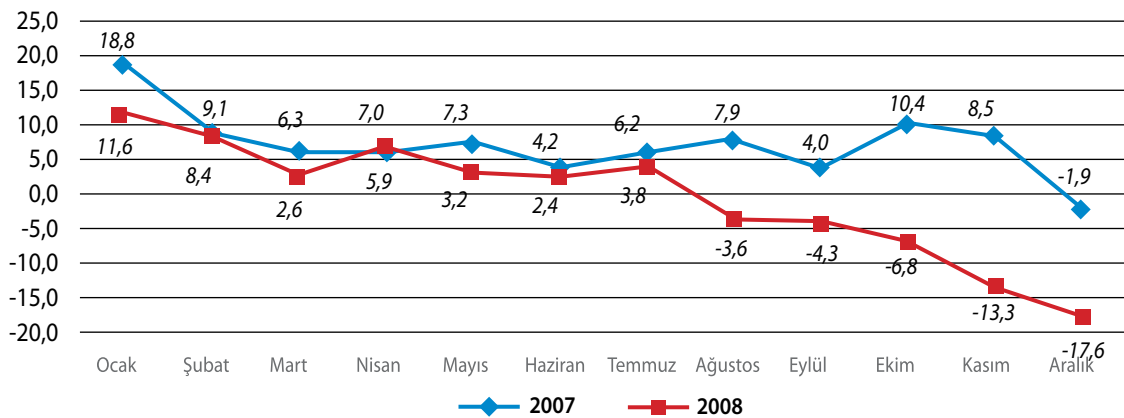
son çeyreğinde ve bu yılın ilk aylarında yaşanan gelişmeler oluşturuyor.

Küresel krizin doğrudan etkisi altına girdiği 2009 yılının son üç aylık döneminde Türkiye'nin toplam sanayi üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre ortalama yüzde 12,5 oranında küçüldü. Sanayi sektörünün üretimi geçen yıl Ekimde yüzde 6,8, Kasımda yüzde 13,3, Aralıkta yüzde 17,6 oranında azaldı. Türkiye, hem kendi yapısal sorunları hem de küresel krizin olumsuz etkileri nedeniyle olumsuz bir tabloyla başladı-

ğı bu yıl geçen yıla göre çok daha büyük bir durgunlukla karşı karşıya bulunuyor. İmalat sanayi sektörünün kapasite kullanım oranının Ocak ayında yüzde 63,8'e kadar gerilemesi, sanayi sektörü üretimindeki daralmanın, bu yıl da derinleşerek devam ettiğine işaret ediyor.

Geçen yılın son üç aylık döneminde toplam ihracat yüzde 13,4, ithalat ise yüzde 20,9 oranında azaldı. Bu yıl Ocak ayında ihracat yüzde 25,7, ithalat yüzde 43,3 oranında daraldı. İhracatta yaşanan azalma şubat ayında yüzde 35,2

Sanayi Üretimindeki Değişim (%) 2005 = 100

DOSYA

rudan etkilemeye başladığı 2008 yılının son 3-4 aylık döneminde resmi işsiz sayısında 550 bin kişilik artış yaşandı. TÜİK'in iş aramadıkları için işsiz saymadığı işsizlerle mevsimlik çalışanlar da dahil edilerek hesaplanan geniş anlamdaki işsizlerin sayısı ise 1 milyondan fazla arttı.

Küresel krizle birlikte enflasyon ve cari işlemler açığı azalmaya başladı. Ancak her iki göstergedeki küçülme de kontrolsüz olarak, diğer bir ifadeyle sadece ekonomik durgunluğun giderek derinleşmesinden kaynaklanıyor. Her iki göstergedeki küçülmenin sürmesi ekonomik daralmanın gittikçe derinleştiğine işaret ediyor.

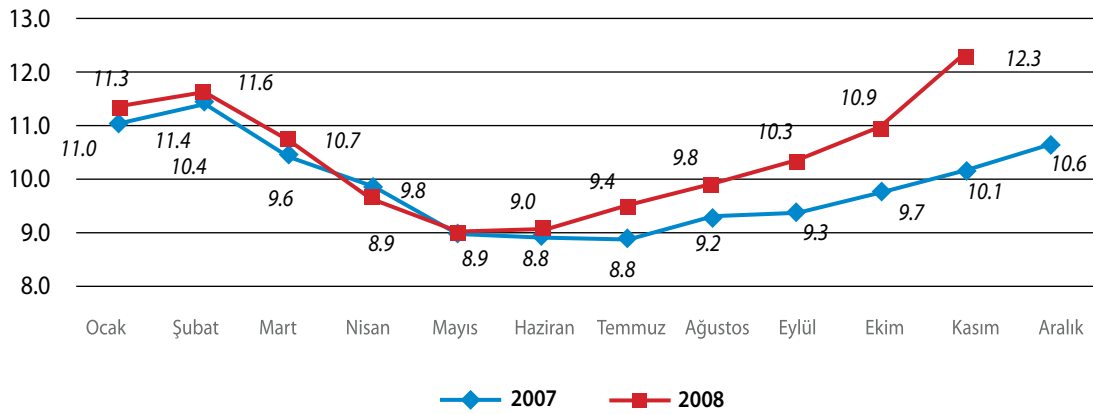
İç ve dış talepte yaşanan daralma

enflasyonun düşüş trendine girmesine yol açtı. Merkez Bankasının faiz indirerek para politikasını gevşeterek yol açtığı parasal genişleme ve döviz kurlarında yaşanan, ancak şimdilik enflasyona yansımaya artışıların, gelecek dönemde önemli bir enflasyon baskısı oluşturmaması kaçınılmaz gözüküyor. Henüz ne zaman olacağı pek tahmin edilemeyen ancak 2010 başı gibi gözükten krizden çıkış süreci Türkiye için yeni bir enflasyonist dönemde başlangıcı olabilir.

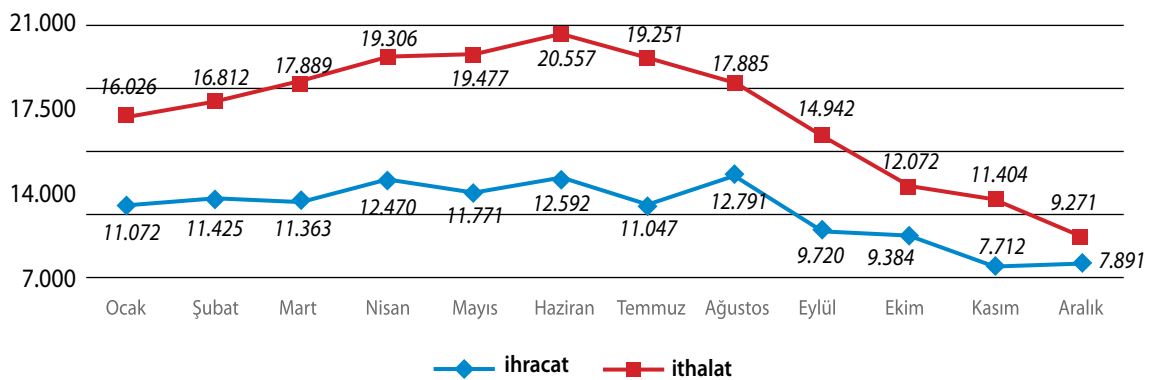
Ekonominin içerisinde bulunduğu kriz ortamı, enflasyonun yanı sıra cari işlemler açığında da kontrolsüz bir küçülme trendi başlamasına yol açtı. 2008 yılının tümünde 2007 yılına göre yüzde 8,4 oranında artarak 41,4 milyar doları bulsa da yılın son dört ayında yüzde 53 oranında gerileyen cari işlemler açığı

Aylık İşsizlik Oranları (%)

Son 12 aylık dış ticaret (Milyon Dolar)

ğının 2009 yılında 20 milyar dolara kadar düşmesi bekleniyor. Ancak küresel krizin gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımları üzerindeki olumsuz etkisi, düşen bu cari işlemler açığının finansmanının önceki yıllardaki yüksek açıklara göre daha fazla maliyet yaratabileceğine işaret ediyor.

2001 krizinden sonra uygulanan sıkı

fazlanın azalmasına bağlı olarak 2009 yılı kamu borçlarının önemli ölçüde büyüyeceği bir yıl olabilecek. 2009 yılı 2001 krizinden sonraki dönemde kamu borçlarının milli gelire oranının yeniden artmaya başladığı bir yıl olacak.

Merkez Bankası'nın gecelik borçlanma ve borç verme faiz oranlarında son aylarda yaptığı indirimler Hazine

107 milyar dolara kadar tırmanan sıcak para oluşturunuyordu. Eylül 2008 sonunda 82,5 milyar dolara kadar gerileyen yabancıların Türkiye'deki bu portföy yatırımlarında 2008 yılının son üç ayında 36,5 milyar dolarlık bir küçülme yaşandı. Elbette küçülmenin tümü yabancı yatırımcıların Türkiye'den çıkardıkları para anlamına gelmiyor. Kü-

DÖVİZ MEVDUAT HESAPLARI (Milyon Dolar)

	VATANDAŞLARIN DÖVİZ MEVDUATI	ŞİRKETLERİN DÖVİZ MEVDUATI	TOPLAM
Aralık 2007	67.104	27.663	94.767
Ağustos 2008	70.929	31.923	102.852
Eylül 2008	67.634	31.481	99.115
20 Şubat 2009	53.974	28.553	82.526
Fark(Ağustos 2008- Şubat 2009)	-16.955	-3.370	-20.325
Kur farkından (Euro/dolar kuru) kaynaklanan değişim	-2.642	-1,192	-3,816
Net Değişim	-14.332	-2.178	-16,509

maliye, halk arasında bilinen tanımıyla kemer sıkma politikaları kamu maliyesinde önemli bir toparlanmayı birlikte getirmişti. Ancak hem yerel seçimler nedeniyle artan kamu harcamaları hem de kriz yüzünden durgunlaşan piyasaları canlandırmaya yönelik olarak kamu harcamalarını artırma baskısı 2008 yılının son çeyreğinden itibaren kamu maliyesinde önemli bir bozulmayı da beraber getirdi. Ocak 2009 ayı bütçe sonuçları, yerel seçimlere doğru 2008 yılının son aylarında bütçe disiplini başlayan bozulmanın 2009 yılında da devam edeceğine işaret ediyor. Ekonomide yaşanan küçülme kaçınılmaz olarak bütçe gelirlerinin öngörülenin altında kalmasına yol açacak. Ocak ayı bütçe gerçekleştirmelerinden net olarak gözlenen bu gelişmeye rağmen, bütçe harcamalarının ise tahminlerin oldukça üzerinde büyüdüğü izleniyor.

Bütçe açığının artmasına ve faiz dışı

iç borçlanma faiz oranlarının da son aylarda yüzde 15'ler düzeyine yeniden gerilemesine yol açtı. Faiz oranlarında yaşanan düşüşe rağmen banka kredilerinde azalmanın devam etmesi ekonomideki daralmanın uzun bir süre devam edeceğine işaret ediyor.

Kriz öncesinde Türkiye ekonomisinin en zayıf yanını 2007 yılı sonunda

çülmenin büyük bölümü kriz nedeniyle hisse senetlerinin fiyatlarında yaşanan düşüşten ve döviz kurunda kaydedilen artıştan kaynaklandı. Merkez Bankası'nın verilerine bakıldığında Ekim, Kasım, Aralık 2008 aylarında yabancıların portföylerini satarak Türkiye'den çıkardıkları tutarın net 5 milyar dolar olduğu, buna bir de yabancıların mevduatlarındaki 1,7 milyar dolarlık azalma ek-

MERKEZ BANKASININ DÖVİZ REZERVİ (Milyon Dolar)

	Altın Rezervi	Döviz Rezervi	Toplam
Aralık 2006	2.373	60.912	63.285
Aralık 2007	3.123	73.317	76.440
Eylül	3.477	76.562	80.039
27 Şubat 2009	3.229	67.574	70.776
Fark (Ağustos 2008- Şubat 2009)	-248	-8.360	-8.635

DOSYA

lendiğinde üç ayda yaşanan net çıkış 6,7 milyar dolar düzeyinde kaldı. 70 milyar doların üzerinde bir döviz rezervi olmasına rağmen yabancıların bu ölçüde bir döviz çıkarması bile Türk parasının yüzde 20 gibi bir oranda değer kaybetmesine ve ekonomide yüzde 5'e yakın bir küçülme yaşanmasına yol açtı.

Kriz Nasıl Yansıyor?

Küresel krizin Türkiye'de piyasalar-daki ilk yansımalarına ilişkin veriler ise şöyle:

1-Bankalardaki Döviz Tevdiat Hesapları Azalıyor...

Küresel krizin derinleşmeye başlamasıyla birlikte Türkiye'de döviz kurları hızla yukarı doğru giderken, **ilk haf-**

talarda vatandaşlarda bunu fırsat bilerek bankalarda mevduat olarak tuttukları dövizin önemli bir kısmını sat-

Merkez Bankası'nın verilerine göre Eylül 2008'den bu yana **vatandaşların**

döviz hesaplarında 16 milyar 955 milyon dolarlık, şirketlerin hesaplarında ise 3 milyar 370 milyon dolarlık olmak üzere toplam 20 milyar 325 milyon dolarlık azalma yaşandı.

(Ancak bu azalmanın 3 milyar 816

BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KREDİ HACMİ (Milyon YTL)

	Toplam	Türk Parası Krediler	Döviz Cins. Krediler	Tüketici Kredileri
Aralık 2007	242.894	215.427	27.467	94.186
26 Eylül 2008	306.044	272.748	33.296	118.279
20 Şubat 2009	296.856	257.976	38.880	117.035
Fark	-9.188	-14.772	5.584	-1.244

DÖVİZ KURLARI

	DOLAR/YTL	EURO/YTL
Eylül	1,2316	1,7978
6 Mart 2009	1,7791	2,2572
Eylül-6 Mart 2009 arasındaki fark (%)	44,5	25,6

milyon doları Euro'nun dolar karşısında değer kaybetmesinden kaynaklandı. Dolayısıyla net azalış 16 milyar 509 milyon dolar olarak gerçekleşti (Ağustos 2008 sonunda 1 Euro = 1,40 dolar idi. 20 Şubat tarihinde ise 1 Euro = 1,26 dolara indi. Bu yüzden Euro olarak açılan hesapların dolar karşılığı da azaldı)

Euro/dolar kur farkından arındırıl-

dığında bu dönemde vatandaşların döviz hesaplarında 14 milyar 332 milyon dolarlık, şirketlerin hesaplarında ise 2 milyar 178 milyon dolarlık çekiliş yaşandı. Toplam döviz mevduatı çekilişi ise 16 milyar 509 milyon doları buldu. Döviz hesaplarının yaklaşık yüzde 16'sı kriz sonrasında çekildi.

2-Merkez Bankası'nın Döviz Rezervi Azalıyor...

Türkiye'den yurt dışına önemli ölçüde sıcak para çıkışı yaşanıyor. Büyük bir olasılıkla ülkeye para girişi de durdu. Bu nedenle Merkez Bankası'nın döviz rezervi de hızla azalıyor. Merkez Bankası'nın Bankanın döviz rezervinde Ağustos 2008 sonundan Şubat 2009 sonuna kadar olan sürede 8 milyar 635 milyon dolarlık azalma yaşandı.

Bankanın Ağustos ayı sonunda 79 milyar 411 milyon dolar olan döviz rezervi 27 Şubat 2009'da 70 milyar 776 milyon dolara kadar geriledi. Türk parasının değer kaybında yaşanan hızlanma Merkez Bankası'nın döviz rezervi kaybını daha da hızlandıracak.

3-Bankalar Kredileri Kısıt...

Krizle birlikte bankacılık sektörü yurt içi kredileri önemli ölçüde kısımaya başladı. Bankalar, katılım bankaları ve tüketici finansman şirketlerinin açtığı toplam kredilerde Eylül 2008'den Şubat 2009'a kadar olan dönemde toplam 9,2 milyar TL'lik bir azalma yaşandı. Gerçek azalma ise bu rakamın oldukça üzerinde bulunuyor.

Döviz cinsinden kredileri kur farkından arındırdığımızda kredi stokundaki gerçek azalmanın boyutu 20 milyar TL'yi buluyor. (Bankaların döviz cinsinden kullandıkları krediler bu dönemde 3,8 milyar dolar azalmakla birlikte, dolar kurunun 1,23 YTL'den 1,67 TL'ye yükselmesi nedeniyle döviz cinsinden kredilerde 5,6 milyar TL artış yaşanmış gibi gözüktü)

Bankalar, katılım bankaları ve tüketici finansman şirketlerinin tüketicilere kullandıkları kredilerde bu dönemde

1,2 milyar TL azaldı.

4-Dolar Kuru Yüzde 44,5 Euro Kuru Yüzde 25,6 Arttı...

Krizle birlikte Türk parası hızla değer kaybetti. Eylül 2008'den 6 Mart 2009'a kadar olan dönemde dolar kuru yüzde 44,5 ve Euro kuru yüzde 25,6 oranında artış kaydetti.

Eylül ayı sonunda 100 YTL verilerek 81 dolar alınabiliyordu. 6 Mart 2009'da e 100 YTL'nin alabileceği dolar miktarı 56 dolara indi.

5-Borsa'daki Şirketlerin Değeri Üç Haftada 100 Milyar Dolar Azaldı...

Hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin piyasa değeri 30 Eylül 27 Şubat 2009 günleri arasında toplam 97 milyar 156 milyon dolar azaldı. Şirketlerin Eylül sonunda 197 milyar 618 milyon dolar olan piyasa değeri 27 Şubat 2009'da 97 milyar 156 milyon do-

lara kadar geriledi.

İMKB'deki şirketlerin değerinde 2007 sonundan bu yana olan kayıp ise 187 milyar 828 milyon doları buldu. Borsa şirketlerinin 2007 yılı sonundaki değeri 288 milyar 290 milyon dolar olarak hesaplanıyordu.

6-Sıcak Para 17 Günde 27,7 Milyar Dolar Eridi...

Yabancılar ait olan Türkiye'deki sıcak para Eylül 2008 sonundan Ocak 2009'a kadar olan dönemde 32 milyar 666 milyon dolar azalarak 52 milyar 324 milyon dolara indi.

Sıcak paradaki azalmanın bir kısmı hisse senedi fiyatlarındaki düşüş ve döviz kurlarının yükselmesinden kaynaklanırken, önemli bir kısmı da yabancıların parasını alıp gitmelerinden kaynaklanıyor.

HİSSELERİ BORSA'DA İŞLEM GÖREN ŞİRKETLERİN DEĞERİ

	MİLYON YTL	MİLYON DOLAR
2007	333.984	288.290
Eylül 2008	243.209	197.618
27 Şubat 2009	169.399	100.462
Eylül- 27 Şubat 2009 Fark	-73.810	-97.156
2007-27 Şubat 2009 Fark	-164.585	--187.828

SICAK PARA

	Milyon Dolar
2007	107.115
Eylül 2008	82.506
Ocak 2009	49.840
Fark (Eylül 2008-Ocak 2009)	-32.666

İstihdamın Korunması ve Geliştirilmesi: Uygulanması Gereken Para ve Maliye Politikaları

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nca Oluşturulan Akademik Kurul

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, küresel krizin acı sonuçlarıyla yaşandığı ortamda değişik üniversitelerden bilim insanlarının katıldığı "Akademik Kurul" oluşturarak krizin yükünü çeken emekçiler açısından yaşanan sorunlara ilişkin teşhisler ve çözüm önerileri geliştirmek için önemli bir adım attı. "Akademik Kurul", ilk raporunu 14 Şubat 2009'da İstanbul'da yapılan TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'na sundu. TES-İŞ Dergisi'nin dosya konusuyla bağlantılı olan raporun tam metnini yayımlıyoruz.

Durum Tespiti

• Türkiye ekonomisi, 2001 sonrası dönemde uluslararası likidite koşullarının etkisiyle yoğun bir dış kaynak kullanma imkânına kavuşmuştur. 2003 yılının başında 131 milyar dolar olan dış borç stoku, 2008 yılının Haziran ayı itibarıyla 285 milyar dolara yükselmiştir. Dış borç stokundaki artışın neredeyse tamamı özel sektörün dış borçlanmasındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Özel sektörün dış borçlanması mutlak olarak artarken dış borçlanmada vade yapısı da uzamıştır. 2003 yılının başında reel sektör 1 \$'lık kısa vadeli borçlanmasına karşılık yurt dışından 0,56 \$ uzun vadeli dış borç bulabilirken; 2008 Haziran itibarıyla 1 \$'lık kısa vadeli borçlanmasına karşılık yurt dışından 1,69 \$ uzun vadeli dış borç bulabilir hale gelmiştir.

• Benzer biçimde, finansal sektör 2003 yılının başında 1 \$'lık kısa vadeli borçlanmasına karşılık yurt dışından 0,71 \$ uzun vadeli dış borç bulabilirken; 2008 Haziran itibarıyla 1 \$'lık kısa vade-

li borçlanmasına karşılık yurt dışından 2,23 \$ uzun vadeli dış borç bulabilir hale gelmiştir.

• Türkiye ekonomisinin dış borcunun ve dış borçlanma vadesinin arttığı bu ortamda elde edilen dış kaynakların döviz üretme yeteneği olan alanlara tahsisinde belli bir başarı sağlanmış olmasına rağmen ekonominin net döviz girişi yaratma potansiyelinin artırılamadığı görülmektedir.

• Burada karşımıza çıkan temel olgu ihracatın ithalata bağımlılığının önemli ölçüde artmış olmasıdır. Başka biçimde ifade edilirse, ihracatın yurt içi katma değer yaratma potansiyeli giderek azalmaktadır. Türkiye ekonomisinin döviz üretme yeteneği hızlı biçimde artarken bir yandan da döviz tüketme yeteneğinin daha hızlı arttığı gözlenmiştir.

• Türkiye ekonomisinin döviz bağımlılığının artmasında yurt içi ara mal üretme potansiyelini harekete geçirici bir sanayi politikasının olmayışı en önemli rolü oynarken; dış kaynakların harcama unsuru olarak ekonomiye pompalanmasının temel aracı durumundaki bankaların ekonomik birimleri kredilendirme biçimi tüketim harcamaları ile cari gelir arasındaki bağlantıyı koparmış ve yurt içi tasarrufların azalışına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

• Bu iki olgu Türkiye ekonomisinin döviz tüketme yeteneğini artırırken, Türkiye ekonomisine döviz açığının çok üzerinde dış kaynak girişinin sözkonusu olması net döviz üretme po-

tansiyelimizdeki düşüşle ilgili temel yapısal sorunlarımızı unutturmuş ve ithal mal tüketiminin vergilendirilmesi gibi alternatif maliye politikası önerilerinin tartışma gündemine gelmesi bile mümkün olmamıştır.

• Kısaca vurgulamak gerekirse, Türkiye 2001 sonrasında uluslararası ekonomiyle olan bağlantılarını reel sektörün borçluluğu üzerinde sürdürürken teknolojik ilerleme ve sanayileşme sorunlarını göz ardı etmiştir. Türkiye sözkonusu dönemde küresel ölçekte para bolluğundan kaynaklanan sermaye girişlerini iyi idare edememiştir.

• Bu çerçevede ele alındığında durgunluk koşullarına giren Türkiye ekonomisinde dünyadan kaynaklanan krize karşı önlemler geliştirilirken bu önlemlerin sadece kısa vadeli sorunları aşmaya yönelik önlemler olmayıp aynı zamanda uzun vadeli bir perspektif içermesi gerekmektedir. Başka biçimde ifade edilirse, uygulanacak politikalar kısa dönemde büyüme oranının potansiyel büyüme oranına yaklaşmasına hizmet etmeli, uzun dönemde ise potansiyel büyüme oranının artırılmasına yönelik uygulamalar tasarlanmalıdır.

• Politika uygulayıcılar uzun dönem perspektifine hizmet eden kısa dönem önlemlerini bir bütünsellik içinde ortaya koymalıdır. Kısa dönem öncelikli olarak ele alınmalıdır. Çünkü 2009 yılında işsiz sayısının 3 milyona çıkması beklenmektedir. İşsizliği bu 3 milyon rakamında sabit tutmak için bile Türkiye ekonomisi için gerekli asgari büyüme

oranı yüzde 5-6 oranındadır.

- Bu anlamda Türkiye ekonomisinin kısa dönemde hızlı biçimde potansiyel büyüme oranına yaklaşması gerekmektedir. Ancak kısa dönemde tercih edilen politika uygulamalarının uzun dönemde Türkiye ekonomisinin potansiyel büyüme oranının artırılması hedefine hizmet edeceği, uzun dönem hedefi ile çe-

lişmeyeceği politika uygulayıcıları tarafından kamuoyuna açıklanmalıdır.

IMF'siz Program

- Bu çerçevede Türkiye ekonomisinde kriz koşullarında uygulanacak program IMF ile mi uygulanmalı IMF'siz mi uygulanmalı sorusu aslında çok anlamlı görünmemektedir. Çünkü Türkiye eko-

nomisinin IMF'ye başvurmasının temel nedeni cari açık yani döviz açığıdır. Türkiye ekonomisi döviz açığı sorununa kalıcı çözümler üretebildiği takdirde IMF ile program yapma zorunluluğu ortaya çıkmayacaktır.

- IMF'siz bir program yapmak Türkiye ekonomisinin uzun vadeli önceliği

olmalıdır. Çünkü söz konusu dönemde Türkiye bir yandan yüksek ithalat talebiyle dış açığını genişletirken, diğer yandan da dış açığı yoğun olarak kısa vadeli nitelikli olan “sıcak” sermaye girişleri ile dış borçlarını arttırıcı biçimde finanse etmiştir.

- Oysa yüksek reel faiz sunarak, uluslararası spekülasyon oyunu içerisinde “ayrıcalıklı” bir konum kapma uğraşı

biçimde süren IMF birlikteliğinden elde edilen bilgi ve deneyim birikimi, “IMF programının” temel unsurlarının ve uzantılarının iki kümede toplanabileceğini göstermektedir:

- Uluslararası sermaye hareketlerine tam serbesti sağlamak ve Türkiye’nin uluslararası finans şebekesine yüksek reel faiz sunan bir ekonomi olarak eklemelenmesini gözetmek; yüksek reel faizin cezbediği sıcak para akımlarının

aslında 2001 krizi sonrasında Türkiye’ye bizzat IMF tarafından telkin edilmiştir. IMF programı Türkiye’yi, dünya ekonomisi içerisinde “yüksek reel faiz” sunan ve sıcak para girişleriyle ekonomisini istikrara kavuşturmaya çalışan bir ülke olarak değerlendirmektedir.

- 1998 yılından itibaren kesintisiz

olası kıldığı ucuz döviz kaynakları aracılığıyla Türkiye’yi bir ucuz ithalat merkezine dönüştürmek, bu arada bir yandan kaçınılmaz olarak genişleyen cari işlemler açığının finansman gereksinimi, bir yandan da YTL’li yüksek kredi faizlerinden kaçmak isteyen şirketlerin ucuz dövizli krediler araması sonunda dış borçlanmanın dörtmala artışı...

- “Yapısal reformlar” söylemi altında, iktisadi politikaları demokratik kontrol süreçlerinin dışına çıkartmak ve devletin ekonomideki rolünü uluslararasılaşmış sermayeye yeni kaynak aktarım mekanizmaları sağlayacak biçimde yeniden düzenlemek; “işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi” adı altında emeğin kazanımlarının sınırlandırılması gözetmek ve emeğin ulusal gelirden aldığı payın azaltılması yoluyla sermaye birikiminin önünü açmaya çalışmak; “özelleştirme” söylemleri ile kamu kesiminin stratejik nitelikli varlıklarının yerli ve yabancı sermaye kesimlerine aktarılmasını yönlendirmek ve devletin ekonomiye müdahale olanaklarını olabildiğince kısıtlayarak, ekonomimizin geleceğini sermayenin kâr ve rant elde etmeye yönelik çıkar hesaplarına terk etmek...

- Türkiye, IMF programı altında dış borçlanmaya dayalı, spekülatif nitelikli bir büyüme süreci yaşamıştır. Bu sürecin bedeli ise ileri düzeyde dış kırılganlık (cari işlemler açığı) ve göreceli olarak düşük istihdam (yüksek işsizlik) olarak ortaya çıkmıştır. Program, son beş yılda Türkiye’nin dış borç stokunun dolar bazında iki misli artırılması sayesinde 1999–2001 arasında gerileyen potansiyel hasıla düzeyine yeniden ulaşmak için gereken ithalatın finansmanını sağlamış, ancak işsizlik ve cari açığın yüksek tempoda sürdürülmesine seyirci kalmıştır.

- Türkiye, yükselen piyasa ekonomileri diye anılan grup içerisinde, yüksek cari işlemler açıkları ve dış borç yükü nedeniyle, küresel krizin etkilerini en yoğun yaşayan ekonomiler arasındadır. Bu durum on yıldır kesintisiz uygulanmış bulunan IMF programının ve AKP Hükümetinin bu programı uygularken yaptığı siyasi tercihlerin doğrudan bir sonucudur.

- Bu gözlemler ışığında, yukarıda sıralanan hedefler doğrultusunda hâlâ “yabancı yatırımcıya güvence vermek” söylemi altında yeniden oluşturulacak bir IMF programının ne Türkiye ekono-

misinin kronikleşen dış açık ve ithalata bağımlı yapısına, ne de ayakta kalma mücadelesi veren emekçilerin her gün artan sorunlarına çözüm üretebileceğini vurgulamamız gerekmektedir.

Uzun Vadeli Yaklaşım Gereği

- Küresel krizin ana unsurları ürün piyasalarındaki enflasyonist baskılardan değil, finansal varlıkların değerlerindeki şişkinlik ve istikrarsızlıktan kaynaklanmaktadır. Uluslararası şoklara açık ve kırılgan yapısıyla Türkiye'nin uluslararası mal ve finans piyasalarından gelecek kriz dalgalarına sadece faiz oranlarında günlük ayarlamalarla ve "biricik sorumluluğumuz fiyat istikrarıdır" kör inancıyla karşı koyması olanaklı değildir.

- Dolayısıyla bundan sonraki dönemler için IMF'siz politika uygulamalarının hayata geçirilebilmesi için cari açığın yapısal nedenlerini gözeterek uzun vadeli bir bakış açısı geliştirilmelidir. Böyle bir bakış açısı kısa vadeli politika önlemlerinin uzun vadeli bir bakış açısıyla hayata geçirilmesini gerektirmektedir. Çünkü uzun dönemde para ve maliye politikaları aracılığı ile ülkemizin refah düzeyinin kalıcı biçimde artırılması mümkün değildir.

- Uzun dönemde ülkemizde hayat standartlarını yükseltmenin yani ekonominin mal ve hizmet üretme potansiyelini artırmanın sadece ve sadece üç yolu vardır:

- o İşgücünün miktarını ve kalitesini artırmak

- o Sermaye stokunu artırmak

- o Ekonominin teknolojik yenilik yapma kapasitesini artırmak.

- Bu üç olgu "nasıl bir sanayileşme politikası tasarlamalıyız" sorusuna cevap verilmesini gerektirmektedir. Bu anlamda krizin fırsata dönüştürülmesi para ve maliye politikaları ile değil ulusal sanayi katma değer yaratma potansiyelini arttırmaya yönelik kapsamlı bir mikro reform gündemi ile müm-

kündür.

- Bu süreçte oluşturulacak bir politika demetinin ana fikri şu olmalıdır: İşçi (ve genel olarak çalışanlar) için iyi olan ekonomi için de iyidir. Durgunluk koşullarında işçi için iyi olan ekonominin bütünü açısından bir aksaklık yaratmayacaktır. Çünkü Türkiye ekonomisinde bugünün ekonomik koşullarında işçi bir maliyet unsuru olarak değil bir harcamaya unsuru olarak görülmelidir.

- Türkiye ekonomisinin yaşadığı durgunluk koşullarının genel çerçevesini şu biçimde ifade edebiliriz. Burada sistem fiili bir kredi kısıtlaması ile yüz yüzedir. Kredi kısıtlaması kredi mekanizmasının tıkanmasını ifade etmekte ve iki biçimde ortaya çıkmaktadır. Bir yandan yurt içi firmaların bankalardan aldıkları kredi miktarı azalmakta, diğer yandan firmaların ve bankaların yurt dışından aldıkları kredi miktarı düşmektedir. Buna ek olarak, dış talep yetersizliği sözkonusu olmakta ve bu iki si birden ekonomide güvensiz bir ortam yaratmakta, ekonomide oluşan bu güvensizlik ise kredi sınırlamasının daha da genişlemesine neden olmaktadır. Bu üç olgu kendi aralarında bir kısır döngü yaratmaktadır.

Para ve Maliye Politikası Ne Olmalı?

- Bu kısır döngünün aşılabilmesinde "para ve maliye politikası hangi rolleri nasıl oynayabilir?" sorusu son derece önemlidir.

- Çünkü kriz koşullarını çözmeye yönelik bir iktisat politikası yaklaşımı bir yandan finansal sistemin etkin biçimde işlemlerini sağlamaya hizmet etmeli; diğer yandan ise toplam talepteki düşüşe odaklanmalı, toplam talebin artışı sağlanmalıdır. Toplam talebin artırılması kredi mekanizmasının etkin biçimde işleyişinin sağlanması açısından önemlidir. Çünkü toplam talebin artması ekonomik birimlerin gelir düzeyinin iyileşmesini sağlayarak finansal sistemi rahatlatıcı etki yaparken, finansal sistemin rahatlaması toplam talebi uyandıracak bir kredi genişlemesi yaratır. Baş-

ka biçimde ifade edilecek olursa finansal sistemin iyileşmesi ile toplam talebin artması karşılıklı olarak birbirini beslemektedir.

- Finansal sistemin işleyişini yeniden sağlamak kabaca ekonomik birimlerin yurt içinde yarattığı yükümlülüklerin diğer ekonomik birimler tarafından kabul edilmesinin önündeki engellerin kaldırılması/azaltılması anlamına gelmektedir. Çünkü piyasa ekonomisine dayalı bir sistemde "yükümlülükleri kabul edildiği sürece herkes para yaratabilir".

- Kriz koşulları ekonomik birimlerin yükümlülüklerinin kabulündeki olağan standartların yükseltildiği dönemlerdir ve karşımıza kredi hacminin kısıtlanması olarak çıkmaktadır. Kredi mekanizmasının çalışmasını sağlamada Merkez Bankası'nın önündeki en önemli araç, politika faiz oranıdır. Ama politika faiz oranı tek başına kredi mekanizmasının sağlanmasına hizmet edemez. Çünkü kriz koşullarında geleneksel aktarım mekanizmaları zayıflamaktadır.

- Ekonomik birimlerin yükümlülüklerin kabulü, geleceğe ilişkin güvenle ilgilidir. Ve bugün bu güvenin tesis edilmesinde toplam talebin artırılması son derece önemlidir. Bu çerçevede ele alındığında para politikasının görevi, maliye politikasının genişletici etkisinin önünde engel oluşturmamak olmalıdır. Para politikası bu şekilde engel olmama biçiminde şekillenirken bunun nasıl yapılacağı son derece önemlidir.

- Türkiye'de 2002'nin başından beri para politikası rejimi olarak enflasyon hedeflemesi, döviz kuru rejimi olarak esnek kur sistemi uygulanmakta ve sermaye hareketlerinin serbestliği devam etmektedir. Bu üç olgu bir bütün olarak parasal çerçeveyi oluşturmaktadır. **Ve kriz koşullarına giren ülkemizde politika uygulayıcı parasal çerçevenin bu üç unsuru ile ilgili olarak herhangi bir politika değişikliğine yönelmemiştir.**

- Parasal çerçeve veri olarak alın-

makta ve Türkiye ekonomisini krizden çıkarma sürecinde para politikası aracılığıyla faiz oranları düşürülürken maliye politikası aracılığıyla ne yapılabileceği konusunda bütünsel bir yaklaşımın oluşturulamadığı görülmektedir.

- Bunun en önemli göstergesi 2009 yılı bütçesidir. 2009 yılı bütçesi neredeyse yapılmak zorunda olduğu için yapılmış bir bütçe görünümündedir. Yani politika uygulayıcı parasal çerçeve ile ilgili tercihlerinde bir değişiklik yapmazken kriz koşullarında bu parasal çerçeveye en uygun maliye politikasının ne olacağı konusunda bir fikir sahibi görünmemektedir.

- Ülkemizde enflasyon hedeflemesi rejimi enflasyon oranını düşürmek amacıyla uygulanmaya konmuş olan bir para politikası rejimidir. Oysa ki şu anda Türkiye ekonomisi durgunluk koşullarına girmektedir. Bu bağlamda, “enflasyonla mücadeleyle yönelik kurulanmış bir para politikası rejimi durgunlukla mücadele etmede kullanılabilir mi?” sorusu son derece önemli hale gelmektedir. Burada verilebilecek temel cevap şudur: Durgunluk koşulları yani enflasyonist baskıların azalması, Merkez Bankasına politika faiz oranını düşürmesine imkân tanımakta ve bu halyle Merkez Bankasının para politikası

uygulanması durgunlukla mücadeleye destek veriyor gibi görünmektedir. Ancak Merkez Bankası faiz oranını hızlı biçimde düşürmek zorunda kalmaktadır.

- Burada temel sorun şudur: Merkez Bankası politika faiz oranını önemli ölçüde düşürdüğünde faiz oranlarının vade yapısını istediği yönde değiştirebilir mi? Bu soruya olumlu cevap vermek mümkün görünmemektedir. Çünkü bugünkü ekonomik koşullarda bütçe açığının planlanandan çok büyük olacağı dikkate alındığında Merkez Bankasının kamu iç borç yükünün artma olasılığının bulunduğu koşullarda, piyasa faiz oranını arkasından sürüklemesi mümkün görünmemektedir.

- Ayrıca döviz kurundaki artış eğilimi, para birimi uyumsuzluğunun en önemli sorun haline geldiği ekonomimizde, enflasyon üzerindeki etkilerinden daha çok bilanço kırılganlıkları yaratma potansiyeli nedeniyle son derece büyük bir risk unsurudur. Bu nedenle önümüzdeki dönemde Merkez Bankası'nın döviz kurunu dikkate almaksızın sadece enflasyon beklentilerine göre faiz oranı şekillendirmesi son derece zordur.

- Bu çerçevede ele alındığında maliye politikasının temel rolü toplam talebi artırmaktır. Ancak maliye politikası toplam talebi artırmaya yönelik olarak

formüle edilirken toplam talepteki düşüşün kaynaklarıyla ilgili sağlıklı saptamalar yapılması gerekmektedir. Maliye politikası günümüzde toplam talebin dış unsuru ile iç unsurundan hangisine odaklanmalıdır? Günümüz koşullarında maliye politikası aracılığı ile sisteme yönelik önlemlerin kısa zamanda sonuç vermesi son derece önemlidir. Bu anlamda maliye politikasının dış talebi artırıcı önlemlere yönelmesi çok fazla anlamlı olmayacaktır. Çünkü dış talepte ortaya çıkan düşüş temel olarak ihracat pazarlarımızdaki durgunluktan kaynaklanmaktadır.

- Maliye politikası iç talebi artırmaya odaklanmalıdır. İç talebi arttırmaya odaklanan bir maliye politikasıyla ilgili temel soru şudur: Acaba maliye politikası toplam talebi arttırmaya odaklanırken kamu harcamalarını artırıcı önlemlere mi yönelmeli yoksa ekonomik birimlerin harcanabilir gelirlerini artırmaya yönelik önlemlere mi (vergi oranlarının düşürülmesi ve transfer harcamalarının artırılması) yönelmelidir? Bu çerçevede bir defaya mahsus önlemlerle ekonomik birimlerin reel gelirlerinin artırılmaya çalışılması istenen sonuçları vermeyebilir; bir defalık önlemlerle ortaya çıkan reel gelir artışı döviz talebi haline dönüşebilir. Çünkü günümüz Türkiye ekonomisinde döviz açıklarının yarattığı riskin realize olma olasılığı kuv-

vetlenmiştir. Böyle bir ortamda dövize yönelik potansiyel TL kaynağını artırmak çok anlamlı görünmemektedir.

- Bu anlamda bu günkü koşullarda maliye politikasının harcamaları arttırmasının çarpan etkisinin çok daha büyük olacağı ve krizin dört-beş çeyrek kadar süreceğinin beklendiği bir ortamda harcamaların ekonomi üzerindeki etkilerinin gecikmeli olarak çıkmasının karşı bir argüman olarak ileri sürülemeyeceği söylenebilir. Ancak kriz koşullarında hangi harcama unsurunun çarpan etkisinin daha büyük olduğunun öngörülmesi kolay olmadığı için harcama unsurlarının çeşitlendirilmesi gereklidir.

- Harcama unsurlarının çeşitlendirilmesi başka bir açıdan da önemli bir gerekliliktir. Çünkü bütçe gelirleri itibarıyla içinde bulunan konjonktürden doğrudan doğruya etkilenmektedir. 2009'da büyüme oranının sıfıra yakın gerçekleşeceği konusundaki tahminler dikkate alındığında bütçe gelirleri hedeflerin altında kalacaktır, bütçenin harcama tarafı ise harcamaların kompozisyonu itibarıyla son derece katı bir görünüm arz etmektedir. Yani bazı harcama unsurlarının (iç ve dış borç faiz ödemeleri başta olmak üzere) azaltılması mümkün değildir. Bu anlamda hangi harcamaların kısıllacağı hangi harcamaların arttırılacağı son derece önemlidir. Harcama unsurlarının çeşitlendirilmesi ve bu çeşitlendirme yapılırken "hangi harcama unsurunun kısa dönemde genişletici etkisi daha büyük olur?" sorusunun sağlıklı biçimde sorulması son derece önemlidir.

- 2009 bütçesinin varsayımları bütçe yılının başlangıcı itibarıyla gerçekçiliğini kaybetmiştir. Büyüme oranının yüzde 4, dolar kurunun 1,41 TL, ihracatın 149 milyar dolar, ithalatın 232,5 milyar dolar olacağı ve iç borçlanmalarda kamunun faiz oranı riski ve döviz kuru riskinden kaçınacağı varsayımlarına dayanan 2009 bütçesi daha dönem başında inandırıcılığını kaybetmiştir. Dolayısıyla maliye politikasının en önemli

unsuru olan bütçe itibarıyla maliye politikasının başlangıç güvenilirliği (kredibilitesi) son derece düşüktür.

- Bütçenin başlangıç güvenilirliği bu kadar düşükken, yani bütçe açığının GSMH'ye oranının yüzde 1,4 olarak gerçekleşmesinin ulaşılabilir bir hedef olarak görülmediği bir ortamda, politika uygulayıcının fiilen planladığı bütçe açığının daha yüksek olduğu tartışmasız bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında, "Politika uygulayıcı hangi alanlarda daha fazla bütçe açığı öngörmektedir?" sorusu son derece önem-

rel yönetimler kömür, gıda gibi aynı yardımlar yapmaktadır.

- Bu tür yardımlar ülkemizde uzun bir süreden beri yapılmakta ve bu haliyle hane halklarının cari geliri sürekli gelirini aşmakta ve bu durum fiilen süreklilik arz etmektedir. Böyle bir ortamda, ekonomik birimler sürekli gelirine göre değil cari gelirine göre hareket etmeyi kazanılmış bir hak olarak görmeye başlamaktadır. Oysa ki ekonominin başka kesimlerinde insanlar bugün sürekli gelirlerini kaybetmekte ya da sürekli ge-

	Öngörü	Gerçekleşme Tahmini	Gerçekleşme
2006	+299	+445	-1.015
2007	+423	+91	-3.848
2008	-256	-3.028	
2009	+594		

lidir. Yani politika uygulayıcının kendisinin de bu bütçeye inanmadığını, bu bütçenin daha fazla açık vereceğini bildiğini varsaydığımızda soru şudur: "Politika uygulayıcı bütçe açığının hangi kalemler aracılığı ile oluşmasını öngörmektedir?" Bu soruya farklı açılardan cevap vermek mümkündür. Ancak ülkemizde bir seçim atmosferi yaşanacağı düşünüldüğünde yerel yönetim harcamaları ile ilgili yapı özellikle dikkat edilmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Yerel Yönetim Bütçe Dengesi (milyon TL)

- 2006, 2007 ve 2008 rakamlarından hareketle kabaca politika uygulayıcının 2009 için 3 milyar dolar civarında bir yerel yönetim bütçe açığı öngördüğü söylenebilir. Acaba kamunun 3 milyar dolarlık bütçe açığını yerel yönetim harcamaları aracılığı ile vermesi maliye politikasından beklenen genişletici etkilerin sağlanmasına iyi biçimde hizmet edebilir mi? Bize göre hayır. Çünkü ye-

lirlerini kaybetme riskini taşımaktadır. Dolayısıyla kamu harcamalarının hedefi ekonomik birimlerin cari gelirlerinin sürekli gelirlerinden daha fazla olmasını sağlamak değil sürekli gelirlerin devamlılığını sağlamak olmalıdır. Bu anlamda her şeyden önce, çalışanların sürekli gelirlerinin korunmasına hizmet edecek biçimde, planlanan bütçe açığının doğrudan üretim ve istihdam bağlantısı olan alanlara yöneltilmesi sağlanmalıdır.

- Bu çerçevede kredi mekanizmasının işlemesi; günümüz koşullarında bankaların uyguladıkları miktar kısıtlarının aşılabilmesi ya da azaltılabilmesi açısından kamu kesiminin krediler için kefil olmasını sağlayacak bir sistemin acilen tasarlanması ve kamunun planlanan bütçe açığını bu kanaldan vermesi son derece önemlidir. Çünkü bankalara olan borçlarını düzenli olarak ödeyebilen firmalar bile kriz koşullarının etkisiyle verdikleri teminatın değerinin düşmesi nedeniyle sorunlar yaşamakta; bankalar ya yeni teminatlar verilmesini

istemekte ya da teminat dışı kalan krediyi kesmekte; yani verdikleri kredi miktarını azaltmaktadır. Bu davranış biçimi banka açısından doğrudur. Çünkü kriz koşullarında bankaların teminat değerlerini gözden geçirmeleri kendi maksimizasyon koşulları açısından son derece doğrudur. Ancak bu durumda firmalar kesiminin elde edebildiği kredi hacmi düşmektedir.

- Burada temel sorun sadece bankaların verdiği kredi hacmindeki düşüşün birincil etkisi değildir. Bu durumu sağlıklı biçimde örneklendirebilmek için reel sektördeki firmaların normal koşullarda bile bankalardan kredi elde etme olanakları açısından aynı imkânlara sahip olmadıkları özellikle vurgulanmalıdır. Yani firmalar kesimi “bankalardan kredi alma imkânı olan firmalar” ve “bankalardan kredi alma imkânı olmayan firmalar” olarak iki kısma ayrılabilir. Bu açıdan bakıldığında bu iki tür firma arasındaki ticari kredilendirme ilişkisi göz önüne alındığında bankaların verdiği kredi miktarındaki azalmanın ekonomide yarattığı çarpan etkisi çok daha büyük olmaktadır. Bir benzetmeyle söylemek istersek dolarizasyon olgusu nedeniyle Merkez Bankası’nın nihai ödünç veren rolünü açıkça oynamakta zorlandığı günümüz koşullarında kamu kesimi doğrudan doğruya üretici firmalara yönelik olarak nihai kefil rolünü oynamalıdır.

- Bu rolü oynayabilmesi için bir kredi garanti mekanizması hayata geçirilmelidir. Yani kredi mekanizmasının canlı tutulması kredinin sadece birincil etkileri açısından değil firmalar arası kredilendirme ola-

rak işleyen ikincil etkileri (çarpan etkisi) açısından önemli görülmelidir. Ki bu ikincil etkilerin ortaya çıktığı alanda küçük ölçekli firmalar egemendir ve bu firmaların istihdam yaratma gücü son derece yüksektir. Baştaki vurgularımız çerçevesinde tekrar edecek olursak kamunun planladığı bütçe açığı doğrudan doğruya üretimle bağlantısı olan alanlarda ortaya çıkarılmalıdır.

İstihdam İçin Talep Yaratılması

- Kamu harcamalarının doğrudan üretimle bağlantısının yaygın biçimde kurulabilmesi açısından diğer bir kanal kamunun kesimindeki doğrudan doğruya yatırım harcaması yapmasıdır. Kamu kesimi harcamaları doğası gereği ticarete konu olmayan malları üreten sektörlerle yönelmektedir. Uzun dönem açısından bir handikap olarak görülse de kamu yatırımları aracılığı ticarete konu olmayan sektörlerin beslenmesi son derece önemlidir. Çünkü ticarete konu olmayan malları üreten sektörlerin üretimi ticarete konu olan malları üreten sektörlerden farklı olarak iç taleple sınırlıdır. Buna karşın, ticarete konu olmayan malları üreten sektörlerin istihdam yaratma gücü ticarete konu olan malları üreten sektörlerin istihdam yaratma gücünden daha fazladır.

- Bu açıdan

bakıldığında kamu yatırımları için en iyi aday konut sektörüdür. Burada ana fikir şudur: Konut sektörü *ileri* bağlantı etkisi sıfır olan ancak *geri* bağlantı etkisi çok yüksek olan bir sektördür. Yani kısa dönemde yurt içinde talep yaratma yeteneği sektörel bağlantıları nedeniyle

le çok güçlüdür. Şu

so-ru-

ları-
diği
kamu
TOKİ
ya-
ler kime
Önem-
nutla-
sü-

la-
bilir:
Kredi
mekaniz-
masının
tılandığı,
ortalama
insanların
mevcut
kredi borç-
nı ödeyeme-
bu ortamda
kesiminin
aracılığı ile
pacağı ev-
satılacaktır?
li olan bu ko-
run yapılma
recinde

ekonomiye talebin yaratılmasıdır. Kamu kesimi, harcamalarını öncelikle bu şekilde konut sektörü aracılığı ile devreye soktuğunda, bu harcamalar derhal istihdam ve gelir yaratmaya başlayacaktır.

- Bir yandan bu harcamalar devreye sokulurken bir yandan da özellikle hizmet sektöründen başlamak üzere istihdamdaki vergi ve sigorta yükünü firmalar açısından öteleyecek bir mekanizmanın oluşturulması ve IMF anlaşması ile elde edilmesi beklenen kaynakları firmalara yönelik kredi haline getirecek bir mekanizmanın öncelikle hizmetler sektörü için tasarlanması gerekmektedir. Buradaki vurgumuzu tekrarlayalım: Hizmetler sektörün istihdam yaratma gücü, sanayi sektörünün istihdam yaratma gücünden daha fazladır.

- Döviz yaratma yeteneği neredeyse sıfır olan hizmetler sektöründe kısa dönemde ödenmesi gereken döviz borcunun oranı düşük değildir. Ancak hizmetler sektörü öncelikli olarak ele alınırken bir nokta özellikle önem taşımaktadır. Hizmetler sektörü üretiminin önemli bir kısmı sanayi sektörü üretimine bağlı olarak şekillenmektedir. Hizmetler sektöründeki üretim ve istihdam, sanayi sektöründeki üretim ve istihdam korunmadan gözetilemez. Bu anlamda hizmetler sektörüne yönelik olarak kurgulanacak bir harcama planı sanayi sektörünü de içine alacak biçimde tasarlanmalıdır.

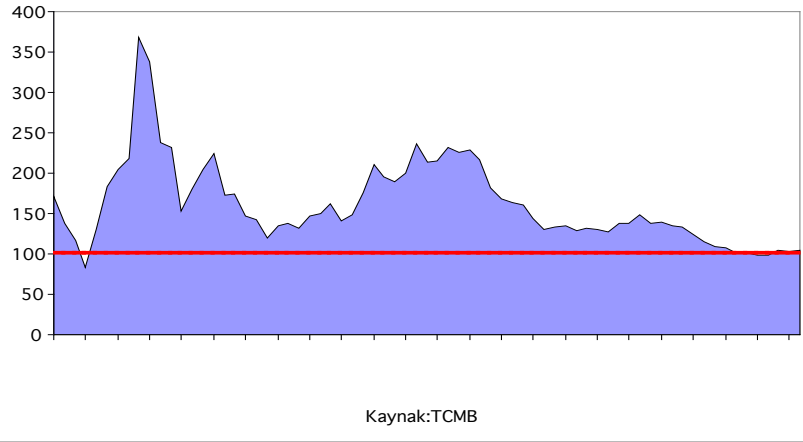
- Planlanan bütçe açığı bu şekilde doğrudan üretim ve istihdamla ilgili alanlara yönelirken ülkemizde işsizliğin konjonktürel nedenlerinden daha çok yapısal nedenlerinin ön plana çıktığı, Türkiye ekonomisi 2002-2006 döneminde yüksek büyüme oranlarına ulaştığında bile işsizliğin yüzde 9'dan daha düşük bir düzeye düşürülemediği göz ardı edilmemelidir. Başka biçimde söylenirse kriz koşullarında işsizliği belli düzeyde sabit tutmaya çalışan bu maliye politikası yaklaşımı uzun dönem açısından sağlıklı sonuçlar veremez. Çünkü Türkiye ekonomisinde yapısal nedenlerle "doğal işsizlik oranı" yükselmektedir.

Bu ise işgücü piyasasının yapısını değiştirmeye yönelik reel önlemlerin devreye sokulmasını gerektirmektedir.

- Dış talebi artırmaya yönelik olarak esas itibarıyla mikro reformların tasarlanması gerekmektedir. Yatırım ortamını iyileştirici, verimliliği artırıcı önlemleri, şirketlerin gündemine getirmek gerekmektedir. Şu anda dış talebi uyandırıcı en önemli mekanizma döviz kuru mekanizmasıdır. Buna ek olarak Avrupa Birliği dış pazarlar için alternatif yaklaşımlar gerçekleştirilmelidir. Örneğin Rusya ve İran ile olan ticaretimiz başta olmak üzere bu ülkelerle aramızdaki

ana saç ayağı: Türkiye ekonomisine, döviz açığından daha fazla döviz girişi olması sisteminin net döviz üretme potansiyeli ile ilgili aksaklıkları gizlemektedir. Bu nedenle Türkiye ekonomisinin sermaye hareketlerinin sınırlandırılmasına yönelik olarak piyasa mekanizmasının ana fıkriyle uyumlu bir takım önlemleri tartışma gündemine getirmesi gerekmektedir. Dış kaynak bulma sorunlarının olduğu koşullarda kısa dönemde eleştiriye açık olan bu uygulama Türkiye ekonomisinin uzun dönemde potansiyel büyüme oranını artırmaya yönelik politikaların temel saç

Tablo1: Toplam Dış Kaynak Girişinin Döviz Açığına Oranı (%)

Kaynak: TCMB

gümrük vergileri, ticaretin yapılacağı para birimi gibi hususlarda alternatif yaklaşımlar gerçekleştirilebilir.

Ne Yapmalı?

- Bu çerçevede ele alındığında uygulamaya konulan politikaların bütünselliği ve politika uygulamaları ile yapılan açıklamaların "gürültü etkisi" yaratmaması son derece önemlidir. Yani politika uygulayıcının verdiği mesajların çelişkili olmaması ve ekonomik birimlere net biçimde ulaşması gerekmektedir. Kriz koşullarında hükümet kanadından yapılacak açıklamalarda ilgili bakanların (ve gerektiğinde ilgili bürokratların) mutlaka bir araya gelerek gerekçeli açıklama yapması sağlanmalıdır.

- Uzun vadeli politika dizaynının

ayaklarından birisi durumundadır.

- Tablo-1'den izlenebileceği gibi, Ocak 2003'den itibaren toplam döviz girişinin döviz açığına oranı son derece yüksek gerçekleşmiştir. **Ve sistem bu döviz bolluğuna o kadar çok alışmıştır ki, Nisan 2008'den itibaren ülkemize döviz açığı kadar döviz girişi olması sistemde sorun yaratan bir olgu olarak algılanmaktadır.**

- TDK Sözlüğüne Göre krizin kelime anlamlarından bir tanesi de "bir şeye duyulan ani ve aşırı istek" tir.

"Ani ve aşırı isteğimiz" sisteme ara pompalanması değil kısa dönemde istihdamın korunması, uzun dönemde ise istihdam imkânlarını artıran bir üretim yapısı yaratılmasıdır.

Ekonomik Kriz Çerçevesinde Değişen Sosyal Politika Anlayışı

Yrd. Doç. Dr. Nilgün Tunçcan ONGAN

İ.Ü. İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Giriş

Kapitalist işleyiş, ekonomik krizlerle şekillenmektedir. Tarihsel süreç, sistem içi uyum mekanizmalarının hiç birinin ekonominin krize girmesini engellemediğini göstermekte ancak bu mekanizmaların her biri toplumsal yapıyı ve güç ilişkilerini yeniden biçimlendirmektedir. Mevcut güç dengelerinin ne yönde değişeceğini ise, krizin hangi ekseninde analiz edildiği belirlemektedir.

Bu çalışmanın benimsediği genel yaklaşım; ekonomik krizlerin kapitalizmin işleyiş dinamiklerinden kaynaklandığı ve kriz çözümlemelerinin sınıfsal tercihler doğrultusunda şekillendiğidir. Bu çerçevede, kamu politikalarındaki dönüşüm de sınıfsal ilişkiler doğrultusunda değerlendirilmektedir.

1. Ekonomik Kriz Çözümlemelerinin Niteliği

Ekonomik kriz; ekonomik göstergeler bakımından bir kötüye gidiş sürecini ifade etmekte ve krizlerin her biri içinde bulundukları devrenin doğasından kaynaklanan özgün nitelikler sergilemektedir. Buradan hareketle de, içinde bulunduğumuz kriz sürecini açıklamaya yönelik yaklaşımlar çoğunlukla küresel finans piyasaları üzerinde yoğunlaşmakta ve devreye özgü teknik analizlerde finansal liberalizasyonun kriz yaratma dinamikleri ön plana çıkartılmaktadır. Buna göre kimi yaklaşım, bu süreci yanlış siyasal kararlar, uygulama hataları ve dışsal şoklarla ilişkilendirirken, kimi yaklaşım ise ekonomik krizlerin kapitalizmin doğasından kaynaklandığı yönündeki fikirlere ağırlık vermekte ve finansal liberalizasyon olgusunun kapitalizmin bu eğilimini

yalnızca kuvvetlendirdiğine dikkat çekmektedir (Ongan, 2005, s: 14, 72).

Nitekim Yeldan, küresel ekonominin 2007 krizini; “kapitalizmin finansallaşma sürecinin doğrudan bir ürünü” olarak değerlendirmekte, ancak bunun kapitalizmin sistematik istikrarsızlıklarının birikimi sonucu ortaya çıkmış olduğu yaklaşımının altını çizmektedir (Yeldan, 2009, s: 12, 17). Benzer biçimde, Önder de, bu son krizin ABD’nin finans kesiminde ortaya çıkmasını; kapitalizmin en olgunlaşmış aşamasının en kırılgan kesimi olmasıyla ilişkilendirmekte, buna karşılık krizin esas itibarıyla kapitalizmin krizi olduğunu ifade etmektedir (Önder, 2009, s: 13).

Ekonomik krizin gerçekte kapitalizmin krizi olması veya bir başka ifade ile kapitalist işleyiş dinamiklerinden kaynaklanması; krizlere birikim sürecindeki kesintilerin yol açtığı anlamını taşımaktadır. Bununla beraber, bu kesintiler tarihsel olarak periyodik bir nitelik sergilemekte, dolayısıyla da arızı veya rastlantısal olmayıp doğrudan sistematik çelişkilerden ileri gelmektedir. Bu çelişkiler de, bölüşüm ekseninde şekillenmektedir. Bölüşüm eşitsizliği artışı nispette çelişkiler derinleşmektedir.

Dolayısıyla, ekonomik kriz çözümlemeleri bölüşüm perspektifi çerçevesinde biçimlenmekte ve öngörülen krizden çıkış reçeteleri de sınıfsal konum ve yaklaşımlar doğrultusunda değişmektedir. Ekonomik krizin nasıl tanımlandığından başlayarak değerlendirme göstergelerinin ne olması gerektiği, kriz sonrası uyumun hangi mekanizmalarla gerçekleşeceği ve krizin maliyetinin nasıl ölçüleceğine kadar ekonomik krize

yönelik tüm analiz ve değerlendirmeler sınıfsal bir nitelik arz etmektedir.

Nitekim bu çerçevede düşünen kimi iktisatçı, teorinin niteliği ile kapitalizmi değiştirmenin modalitesi arasında yadsınmayacak bir bağ olduğunu ortaya koymakta ve kriz dinamiklerine ilişkin her türlü tespitin belirli siyasetleri beslediğine ve yeniden ürettiğine vurgu yapmaktadır. Buna göre, farklı siyasetlerin farklı kriz teorileri ve kapitalist dinamikleri anlama biçimleri bulunmaktadır (Tonak, 2009, s: 30).

Bu yaklaşım ışığında, ekonomik kriz çözümlemelerinde kötüye gidişi tespit etmek üzere hangi göstergelerin kullanılacağı ve kriz sonrası toparlanma sürecinin de yine hangi göstergeler doğrultusunda belirleneceği büyük önem taşımaktadır. Yalnızca parasal göstergelerin denge durumundan hareketle yapılan iyimser analizler reel sektör realitesini perdelemektedir. Bununla beraber, ekonomik krizin olumsuz sonuçları her kesimi eşit biçimde etkilememekte ve parasal göstergelerin dengesi ekseninde yapılan analizler, toplumsal kesimlerin ekonomik krizin maliyetini ne ölçüde ve ne süreyle yüklediklerini gözlemlemektedir.

Kriz sonrasındaki süreçte, üretim seviyesi ve istihdam hacminin kriz öncesindeki düzeye ulaşması zaman gerektirmektedir. Dolayısıyla, emek cephesi açısından ekonomik krizden kaynaklanan reel kayıpların kriz sonrasındaki dönemde hemen telafi edilmesi mümkün değildir. Nitekim ortalama bir daralma döneminde istihdama yönelik göstergelerin daralma öncesindeki seviyeye ulaşabilmesi için en az 2 yıllık bir

süre gerektiği belirtilmektedir (Bleakley vd., 1999, s: 49).

Türkiye ekonomisine ilişkin göstergeler bu savları doğrulamaktadır. Örneğin 2001 krizi sonrasında yaşanan yüksek büyüme hızlarına karşılık buna paralel bir istihdam artışı sağlanamamıştır. Yapılan çalışmalar, 2001 sonrası dönemde toplam yurtiçi reel hasılanın yıllık ortalamasının yaklaşık olarak % 7 düzeyinde gerçekleştiğini ancak 2007 sonu itibarıyla toplam istihdamda net bir artış kaydedilemediğini ortaya koymaktadır (BSB, 2008a, s: 102).

Dünya Bankası kaynakları ise içinde bulunduğumuz krize ilişkin olarak benzer değerlendirmeler yapmaktadır. Ekonomik krizin, en iyimser tahminle, 2009'un ikinci yarısında iyileşmesi durumunda bile işsizlik oranının 2009 ve 2010'da artmaya devam edeceği öngörülmektedir. Artan istihdam sıkıntısı ve işsizlik doğrultusunda, Türkiye'nin 2001'deki krizden daha büyük bir kriz yaşayacağı belirtilmektedir.^{1*}

Bununla beraber, hazırlanan pek çok akademik rapor "geniş tanımlı işsizlik" sorununa dikkat çekmekte ve Türkiye ekonomisinin işsizlik sorununun, ümidi kesildiği için iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar da eklendiğinde resmi rakamlarda belirtilenin çok üstünde olduğu ifade edilmektedir. Örneğin, dar anlamda işsizliğin %9.9 olarak açıklandığı 2006 yılı için bu oranın geniş tanımıyla %18'i aştığı ifade edilmektedir (Yılmaz vd., 2008, s: 44). Benzer şekilde, 2008 yılı Kasım ayı için açıklanan oranın da (%12.3) Ekim sonrasındaki daralmayı yansıtmadığı belirtilmekte ve iş bulma ümidini yitirenler, eksik istihdam ve mevsimlik çalışanlar da eklendiğinde gerçek işsizlik oranının %26'ya yakın olduğu ifade edilmektedir.^{2**}

Kaldı ki; ekonomik kriz koşulları bir yana artık istikrarlı büyüme trendlerinde bile dünya ekonomisinin yeterli ve nitelikli istihdam yaratamadığı gözlemlenmektedir. Nitekim ILO ekonomik büyüme ve istihdam yaratma arasındaki bağın koptuğunu ilan ederken, genel bir "istihdam yaratmayan büyüme" olgusuna dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, içinde bulunduğumuz kriz sürecinin etkileriyle birlikte işsizlik sorunu daha da derinleşecektir (BSB, 2008a, s: 101, 102).

II. Ekonomik Krizin Bölüşüm Perspektifinden Değerlendirilmesi

Ekonomik krizler bölüşüm çelişkilerinin derinleştiği süreçleri ifade etmekte ve buradan hareketle de kriz; esas itibarıyla "bölüşüm ilişkilerinin krizi" olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Türkiye ekonomisi için yapılan hesaplamalar, geçmiş dönemlerdeki krizlerin büyük ölçüde azalan reel ücretlere karşılık büyük sermayenin kârlılık oranlarını artırması suretiyle aşıldığını ortaya koymaktadır (Akkaya, 2000, s: 233). Bununla beraber, basında çıkan haberler içinde bulunduğumuz kriz sürecinde TURKCELL'in net kârını yaklaşık olarak %30 düzeyinde artırdığı yönündedir.

Benzer şekilde Latin Amerika için yapılan çalışmalarda da, kriz dönemlerinin bölüşüm eşitsizliğini artırdığı gözlemlenmekte ve ekonomik krizlerin ücret ve istihdam düzeyi üzerinde yarattığı olumsuzlukların gelir piramidinin en altındakiler açısından çok daha ağır olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Morley, 1995, p: 48).

Kriz sürecinde doğrudan emek piyasaları üzerinden gerçekleşen bu etkiler ekonomik krizin maliyetini emek cephesine yüklerken, kriz sonrası gündeme gelen uyum politikaları kapsamındaki çeşitli etkiler de bölüşüm eşitsizliğini derinleştirmektedir. Dolayısıyla, emek cephesi hem krizin hem de uyumun maliyetini yüklenmektedir.

A. Krizin Fırsata Dönüştürülmesi

Ekonomik krizlerin bölüşüm çelişkilerini derinleştirme niteliği, krizlere ortaya koydukları tehditlerin yanı sıra yeni fırsatlar yaratabilme kabiliyeti de yüklemektedir. Ancak, bu fırsatların içeriği sınıfsal konumlar çerçevesinde değişmektedir. "Ekonomik krizin, krizi aşma olanaklarını da beraberinde getirmesi" şeklinde kavramsallaştırılabilecek bu yaklaşım; sermayenin kriz

1 * Dünya Bankası Türkiye Direktörü Ulrich Zachau'nun Active Academy tarafından düzenlenen 3. Risk Yönetimi Zirvesinde yaptığı konuşmada dile getirilmiştir.

** İktisatçı Mustafa Sönmez'in 17. 02. 2009 tarihinde basına yansıyan demecinden aktarılmıştır.

dönemlerinde merkezileşme yanında, iş-ten çıkarmalar ve reel ücretleri baskılama yoluyla işgücü maliyetlerini azaltma imkânı da bulduğuna dikkat çekmektedir. Üstelik sermaye krizin varlığını gerekçe göstererek, bu eşitsiz maliyet paylaşımına toplumsal meşruiyet kazandırma arayışına da girmekte ve ekonomik krizlerin sermaye açısından ortaya koyduğu bir başka fırsat da; kapitalist işleyişi meşrulaştırma işlevi olarak şekillenmektedir.

Öte yandan, sınıfsal tercihleri emek cephesinden yana olan yaklaşımlara göre ise kapitalist krizler, mevcut iktisat paradigmasının gözden geçirilmesi ve hedeflerin yeniden tanımlanması yolunda fırsat oluşturabilecektir. Örneğin, Türkiye ekonomisi açısından kriz konjonktürü; mevcut neo liberal politikalarından uzaklaşarak, sanayileşmeyi emek- yoğun ve yüksek katma değerli sektörlere yönlendirmek suretiyle işsizlik ve yoksulluk sorununa çözüm üretme fırsatına dönüştürülebilir (Yeldan, 2009, s: 28). Ancak, böyle bir fırsatı değerlendirebilmek; öncelikle IMF ile olan ilişkileri gözden geçirmeyi gerektirmektedir.

B. IMF Politikalarının Bölüşüm İlişkileri Üzerindeki Etkileri

Türkiye ekonomisi son 10 yılını doğrudan IMF denetimi altında şekillendirmiş ve bu süre zarfında 2000, 2001 ve 2007 krizleriyle yüz yüze gelmiştir. Kaldı ki; 1988, 1994 ve 1997 yıllarında yaşanan krizler de yine IMF ve Dünya Bankası yönetimi altında gerçekleşmiştir (BSB, 2007, s: 10- 11). Ulusal ekonominin bu politikalar doğrultusunda yapılması tarihsel olarak ekonomik krizlere sahne olmakta ancak, içinde bulunduğumuz kriz süreci de uyum çerçevesinde IMF ile yeni bir program yapılması tartışmalarını gündeme getirmiş bulunmaktadır.

IMF politikaları talep kısıcı nitelikleri dolayısıyla bölüşüm ilişkilerini doğrudan etkilemektedir. Türkiye gibi yüksek cari açık ve artan dış borç artışı ile

karakterize olan ekonomilerde bu politikalar tüm kaynakların borç ödemelerine tahsis edilmesini öngörmekte, bununla beraber geri ödemeye yönlendirilebilecek potansiyel kaynakların artması için de iç talebin daralması ve tasarruf hacminin genişletilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, bu tedbirler dış dengesizlikten iç tüketimi sorumlu tutan bir yaklaşım benimsemekte ve gelir dağılımının teorik olarak marjinal tasarruf eğilimi daha yüksek olan zengin kesim lehine bozulmasını gerektirmektedir (Ongan, 2005, s: 63, 65).

Bu çerçevede, cari açık sorunu Türkiye'nin bölüşüm dengesini belirleyen önemli bir etkidir. Bu sorun kaynak tahsisini belirleyen sınıfsal tercihler yanında işsizliğe yol açarak bölüşüm eşitsizliğini doğrudan emek piyasaları üzerinden etkileyen bir nitelik de taşımaktadır. Dolayısıyla, cari açık sorunu sadece finansman boyutuyla sınırlı olmayıp kapatılması da basit bir muhasebe dengesi olarak değerlendirilmelidir. Zira cari işlemlerdeki açık nasıl finanse edilirse edilsin yurt içindeki yerli üretimi baltalamakta, istihdamı geriletmekte ve işsizlik sorununun derinleşmesine katkıda bulunmaktadır (Yeldan, 2009, s: 20).

Kaldı ki; cari açığın bu düzeyde birikmesi de doğrudan IMF politikalarından kaynaklanmaktadır. 1990 sonrası öngörülen sıcak paraya dayalı büyüme çerçevesinde reel faizler yükseltilmekte, döviz ucuzlamakta ve Türkiye bir ucuz ithalat merkezine dönüşürken, cari işlemler açığı da kaçınılmaz olarak genişlemektedir (BSB, 2008b).

Öte yandan, IMF eksenli yapısal uyum politikaları doğrultusunda ön plana çıkan esneklik arayışı da bölüşüm ilişkilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle işgücü piyasalarını esnekleştirmeye yönelik yaklaşımlar, krizin reel sektördeki maliyet paylaşımının biçimlenmesinde büyük rol oynamaktadır.

İşgücü piyasalarının esnekleştiril-

mesi; ücretleri ve istihdamın niteliğini korurken, fesih işlemini işveren açısından zorlaştıran güvence ve düzenlemelerin terk edilmesi anlamına gelmektedir. Bir diğer ifadeyle; işçiyi feshe karşı koruma yaklaşımının, feshin maliyetlerine karşı işvereni koruma perspektifine dönüşmesidir. Böylece, işverenlere küresel piyasalarda rekabet avantajı sağlanırken, işgücü maliyetlerini kriz koşullarına hızla adapte edebilme imkânı da verilmektedir. Dolayısıyla, sermaye açısından krizin fırsata dönüştürülmesi esas itibarıyla işgücü piyasalarını esnekleştiren mekanizmalar üzerinden gerçekleşmektedir.

Bununla beraber, işgücü piyasalarının esnekleşmesi teorik olarak işi zenginleştiren ve çalışma koşullarının niteliğini yükselten sonuçlar da doğurabilir. Ancak, bu teorik sonuçların pratiğe dönüşebilmesi belli yapısal koşullar gerektirmekte ve ekonominin uluslararası işbölümündeki konumundan doğrudan etkilenmektedir. Bu durumda, dış dünya ile entegrasyon süreçlerini düşük vasıflı emek yoğun teknolojiler üzerinden gerçekleştiren çevresel konumlu ekonomiler için bu süreçte iş ve istihdam koşullarının niteliği bakımından sağlanan olumlu bir sonuçtan söz etmek mümkün görülmemektedir.

Kaldı ki; bu ekonomiler sermayenin tümüyle mobil hale gelmesiyle birlikte, esneklik olgusunu yabancı sermaye girişlerinden faydalanmak yolunda birbirleri ile yarıştıkları bir mekanizmaya dönüştürmüşlerdir. Ucuz emek yanında koruyucu düzenlemelerin işletilmemesi ve toplu iş mücadelelerinin yeterince gelişmemiş olması çevresel konumlu ekonomiler açısından dış yatırımcıya sunulan öncelikli avantajları teşkil etmektedir (Çokgezen, 2002, s: 265).

Esneklik paradigmasının ücretler de dâhil olmak üzere emeğe ilişkin tüm maliyetleri baskılaması, başta IMF ve Dünya Bankası olmak üzere pek çok kesimden destek görmektedir. Örneğin, Dünya Bankası bu eğilimi "istihdam dostu" olarak nitelemekte ve istihdam

düzeyine ilişkin hedeflere bu yolla ulaşılacağını iddia etmektedir. Ancak, Dünya Bankası'nın bu yaklaşımını bizzat kendi hazırladığı raporlar bile desteklememektedir. Zira 2006 yılında hazırlanan Türkiye İşgücü Piyasası Raporu, Türkiye'deki istihdam artışı sorununa değinmekte ancak bunun yüksek işgücü maliyetlerinden kaynaklanmadığını belirtmektedir. Ayrıca, aynı raporda, düşük ücretlerin işgücü maliyetlerini (üretkenliğe göre) uluslararası çapta rekabetçi bir düzeyde tutmuş olduğu da ifade edilmektedir (DB, 2006).

III. Ekonomik Kriz ve Devlet-Toplum İlişkilerindeki Dönüşüm

A. Devlet Müdahalesinin Niteliği

Kapitalist devlet, toplumsal sınıfların üstünde soyut bir yapı olmayıp sermaye ilişkilerinin doğrudan merkezinde yer almaktadır. Buradan hareketle, devletin yeniden yapılanması tartışmaları bir tür toplumsal mücadele biçimi olarak tanımlandığında, devlet müdahalesinin değişen biçimlerini kapitalist devletin sınıfsal karakteri temelinde açıklamak mümkün olabilecektir (Güngen, 2005, s: V, 268).

Nitekim büyük sermaye tarihsel olarak ekonomik krizleri kamu gücünü kullanarak aşmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla, devletin ekonomiye müdahalesi her şeyden önce kapitalist bir işlemdir (Önder, 2009, s: 10). Ancak, müdahalenin niteliği devletin sosyal işlevini genişletip kurumsallaştırdığı ölçüde emeğin metalaşması unsurunu hafifleteceğinden; devletin sınıfsal niteliğini bulanıklaştırmaktadır (Ulutürk, Dane, 2008). Bununla beraber, müdahalenin niteliğinin ne yönde olacağı kapitalizmin farklı evrelerdeki farklı ihtiyaçları doğrultusunda biçimlenmektedir.

Örneğin, 2. Dünya Savaşı sonrası kapitalizmin ulusal karakter sergilediği bir evrede, devlet müdahalesi esas itibarıyla iç pazarın genişletilmesi hedefine yönelmiştir. Bu çerçevede, sosyal refah devleti politikalarına ağırlık verilmiş,

tam istihdam ve reel ücretlerin yükselmesi yolunda doğrudan ve dolaylı düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Zira reel ücretlerdeki artış kâr hadlerinde daha büyük bir artışa yol açtığı nispette, gerek ücret artışları gerekse bu doğrultuda gündeme gelen kamu müdahalesi sermaye tarafından kabul edilmektedir.

Ancak, 2. Dünya Savaşı sonrası gündeme gelen bu Refah Devleti politikaları her ne kadar sermayenin o dönemki yapısal çıkarları doğrultusunda belirleniyse de, işçi sınıfı açısından sağladığı kazanımları da görmezden gelmemek gerekmektedir. Çünkü bu politikalar, işçilerin sınıfsal mücadelelerini yükseltebileceği nesnel koşulların oluşmasına katkı sağlamaktadır. Örneğin, Türkiye ekonomisi açısından değerlendirildiğinde, 1960 sonrasında olgunlaşan bu politikalar bazı Avrupa ülkelerini aşan bir sendikalaşma oranı gerçekleşmesine ve kent yoksullarına yönelik altyapı ve belediye hizmetlerinin yaygınlaşmasına yol açmıştır. "Bu ortam, kent emekçilerinde laik, dayanışmacı bir işçi sınıfı kültürünün giderek oluşmasına katkı yapmıştır" (Boratav, 2005, s: 35).

Öte yandan, sosyal işlevi ön planda olan politikalar ekonomik krizin şiddetine müdahale etmek bakımından da önem taşımaktadır. Nitekim IMF'nin yaklaşık 120 yıllık dönemde yer alan (1881- 2000) ekonomik krizleri incelediği bir çalışma, krizlerin en az şiddetli olarak belirlendiği dönemin büyük ölçüde sosyal refah devleti politikalarının hâkimiyeti altında şekillendiğini ortaya koymaktadır (IMF, 2002, p: 108).

Ancak, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren devlet müdahalesinin niteliği değişmiş ve sosyal refah devleti politikaları terk edilmiştir. Bu dönemde, sermayenin dışa açılma ihtiyaçları doğrultusunda kapitalizm ulusal niteliğini terk ederken, kapitalist devletin işlevi de; sermaye üzerindeki finansal yüklerin doğrudan kaldırılması haline gelmiştir. Artık, sermaye kârlılığını yükseltmeye yönelik her türlü özel faaliyetin tümüyle denetim dışı tutulduğu buna kar-

şılık, gündeme gelen özel risk ve zararların ise devlet güvencesi altına alındığı bir süreç başlamıştır. Bu çerçevede, özel zararlar kamulaştırılarak topluma yayılmaktadır (Ongan, 2005, s: 174).

Sosyal refah devleti politikalarının tümüyle ortadan kalkması, emek eklenli kriz analizleri açısından savunmaya yönelik sistem içi yaklaşımların önemini artırmıştır. Nitekim pek çok iktisatçı kazanılmış hakları muhafaza etmenin yaşadığımız süreçte işçi mücadelesi açısından taşıdığı öneme vurgu yapmaktadır.

Örneğin, Boratav; acil gündemi "mevzilerin savunulması" olarak belirlemektedir. Önder ise, sistem içi tek seçeneğin kamu kaynaklarının sermaye yerine emeğe yöneltilmesi olduğunu belirtirken, "kapitalizm içinde meseleyi salt bir bölüşüm meselesi olarak görmek yerine, üretimi yükseltirken istihdamı yükseltmek ve bölüşümü iyileştirmek olarak ele almak ve buna uygun politikalar üretmek gerekmektedir" yaklaşımını benimsemektedir (Boratav, 2005, s: 36, Önder, 2009, s: 16).

B. Devlet Müdahalesindeki Dönüşümün Sosyal Politika Açısından Etkileri

Sermayenin öncelikli çıkarının iç pazarın genişletilmesi olmadığı bir ortamda; ki çevresel konumlu ekonomiler için IMF bunu zaten yasaklamıştır, kapitalizm yeni bir uyarlayıcı sisteme ihtiyaç duymakta ve sosyal politika perspektifi de yeniden yapılandırılmaktadır. Bu çerçevede, devletle ve ekonomi ile bağı kopartılmış yeni bir sosyal politika yaklaşımı oluşturulmaktadır.

Bu yeni yaklaşımla uyumlu olarak, sosyal politika alanındaki kavramlar da yeniden tanımlanmaktadır. Örneğin, sosyal dışlanma kavramı ağırlıklı olarak ekonomik yoksulluğu ifade ederken, AB kaynakları bu kavramın yalnızca düşük yaşam standartları ile sınırlanamayacağını belirtmektedir. Dolayısıyla, artık

ekonomik olmayan her türlü yoksunluk hali de sosyal dışlanma kapsamında değerlendirilmektedir.

Buradaki sorun kuşkusuz ki; bir hakkın geniş çaplı yorumu olmayıp, sağlanamayan hakların başka haklarla telafi çabasıdır. Nitekim bu yeni anlayışın siyasi yansıması, sermaye dışı kesimlerin hak taleplerini etnik, dinsel ve cinsel kimlikleri üzerinden yükseltmeleri biçiminde gerçekleşmektedir (Öngen'den aktaran Güney vd, 2005, s: 260).

Sınıf dışı kimliklerin ön plana çıkması ise, dikkatleri kapitalizmin yarattığı eşitsiz bölüşümden uzaklaştırmakta ve bu ölçüde devletin gelir güvencesi yaratmaya yönelik sorumluluklarını da geriletmektedir. Nitekim sosyal politikanın en somut uygulama alanı olan sosyal güvenliğin finansmanından kamu kaynakları giderek dışlanırken; bu alanda aile, çeşitli enformel yapılar ve sivil yardım kurumları gibi uygulamalar ön plana çıkartılmaktadır (Kapar, 2005, s :4).

Gerçekte, ister özel isterse kamusal kaynaklarla finanse edilsin, her iki yapı da sosyal risklerin riske maruz kalan birey tarafından katlanılması yerine yayılması ve doğan zararın paylaşılmasını amaçlamaktadır. Ancak, bu amaçla harekete geçirilen kaynaklar kamu kaynakları olma niteliğini yitirdiği ölçüde sosyal devlet ekseninde biçimlenen toplumsal yapı bireysel ilişkilerin ve enformel yapıların belirleyici olduğu bir istikamete evirilmektedir. Bu çerçevede, sosyal refah yaratma tartışmaları da değer yargıları eksenine indirgenmekte ve bireye düşen bir ahlaki görev niteliğine büründürülmektedir. Sosyal politikanın işlevi "yardım etmeye" dönüşürken, bunu sağlama sorumluluğu da "hayırsever" kişi ve kurumların gönüllü iradesine terk edilmektedir. Bu durumda, refah eksikliği bireyin sorumsuzluğu olarak değerlendirileceğinden, bölüşüm eşitsizliği ile kapitalizmin işleyiş dinamikleri arasındaki bağ da kopartılmış

olmaktadır.

Bu istikamette gerçekleşen bir dayanışma "sosyal" niteliği taşımamaktadır. Zira bir dayanışma biçiminin "sosyal" olabilmesi; eşit bireylerin hak ve sorumlulukları ekseninde kurumsallaşmayı gerektirirken, vicdan, sadakat, gönüllülük, keyfiyet gibi değer yargıları içermemektedir. Oysa özel kurumlar ya da topluluk ilişkileri yoluyla işletilen mekanizmalarda, yardımdan faydalananlar eşitlik temelinde hak talep edememektedir. Bununla beraber, yardım süresi ve koşullarının tümüyle yardımı sunanlar tarafından şekillenmesi, yardım alanın bireysel özerkliğini keyfi biçimde sınırlandırılmakta ve kimi zaman insan onurunu zedeleyen biçimler de almaktadır (Kapar, 2005, s:11, 14).

Sonuç

Ekonomik krizler arızı veya rastlan-tısal olmayıp periyodik bir nitelik arz etmekte bununla beraber, bölüşüm eşitsizlikleri arttığı nispette sistemi krize götüren çelişkiler derinleşmektedir. Ayrıca, krizin olumsuz sonuçları her kesimi eşit biçimde etkilemezken, parasal eksenli analizler toplumsal kesimlerin kriz maliyetini ne ölçüde yüklediklerini perdelmektedir. Bu doğrultuda, krizin hangi yöntem ve göstergelerle analiz edileceği, sınıfsal sonuçları bakımından önem taşımaktadır.

Sınıfsal sonuçları bakımından önem taşıyan ve toplumsal güç dengelerinin oluşmasında belirleyici olan bir başka unsur da; devlet müdahalesinin niteliğidir. Devletin sosyal işlevini ön plana çıkartan politikalar yaygınlaştığı nispette bölüşüm çelişkileri ve buna bağlı olarak ekonomik krizin şiddeti hafiflemektedir.

Kaynakça

- A Kaya, Yüksel (2000): "Türkiye'de 1980 Sonrası Emek- Sermaye Arasındaki Bölüşüm Mücadelesinde Grevlerin Yeri"; Toplum ve Bilim Dergisi S: 86; Birikim Yayınları; İstanbul; s. 211- 240.
- Bleakley, Hoyt, Ann E. Ferris, Jeffrey C. Fuhrer (1999): "New Data On Worker Flows During Business Cycle"; New England Economic Review; Jul/Aug; pp. 49- 76.

Boratav, Korkut (2005): "Geçmiş Dönüşü Savunarak İleriye Gitmek"; Türkiye Sosyalist İktisat Kongresi 2005 Bildirileri; İstanbul; s. 31- 40.

BSB (2007): "2007 İlyazında Dünya ve Türkiye Ekonomisine Bakış"; http://bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/BSB2007_Final.pdf

BSB(2008a): 2008 Kavşasında Türkiye: Siyaset, İktisat ve Toplum; Yordam Kitap; İstanbul.

BSB(2008b): "Küresel Kriz Kapitalizmin Ta Kendisidir"; Bağımsız Sosyal Bilimciler Basın Duyurusu; http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/BSBasinDec2008.pdf

Çokgezen, Jale Yalınpala (2002): "Küreselleşmenin Emek Piyasası ve İstihdam Üzerindeki Etkileri"; Küreselleşme; der. Alkan Soyak; Om Yayınları; İstanbul; s. 263- 304.

Dünya Bankası(2006): Türkiye İşgücü Piyasası Raporu (Özet); siteresources.worldbank.org/INTTURKEY/Resources/361616-1144320150009/Ozet_Overview.pdf

Güney, Atilla, Yasemin Özüoğlu, Metin Altıok, Yüksel Akkaya (2005): "Sermaye Birikimi, Kriz ve Yeniden Üretim Sürecinde Devlet- Ekonomi İlişisinin Tartışılması"; Türkiye Sosyalist İktisat Kongresi 2005 Bildirileri; İstanbul; s. 231- 270.

Güngen, Ali Rıza (2005): A Critical Review Of The Approaches To The Restructuring Of The State In Turkey During The 1980s; Middle East Technical University. (Yüksek Lisans Tezi)

IMF (2002): World Economic Outlook; <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2002/01/pdf/chapter3.pdf>

Kapar, Recep (2005): Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi; Birleşik Metal- İş Yayınları; No: 17/ 2005; İstanbul.

Morley, Samuel A. (1995): "Structural Adjustment and Determinants of Poverty"; Coping With Austerity; ed. Nora Lusting; The Brookings Institution; Washington D.C. pp. 42- 70.

Ongan, Nilgün (2005): Ekonomik Krizin Emek Piyasalarına Etkileri; Birleşik Metal- İş Yayınları; No: 16/ 2005; İstanbul.

Önder, İzzettin (2009): "Kriz"; Kızılçık; S: 35; İstanbul s. 10- 17.

Tonak, Ahmet (2009): "Krizi Anlarken"; Çalışma ve Toplum; S:20 (2009/1); İstanbul; s. 29 -44.

Ulutürk, Süleyman, Kutlu Dane (2008): "Kapitalist Devletin Dönüşümü, Metalaşma ve Sosyal Güvenlik Reformu": Ülke Örnekleri ve Reformun Geleceği" www.kongrekaraburun.org/metinler/A3_3.pdf

Yeldan, Erinc (2009): "Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007- 2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde"; Çalışma ve Toplum; S:20 (2009/1); İstanbul; s. 11- 28.

Yılmaz, Binhan Elif, Murat Çak, Murat Şeker (2008): Türkiye Ekonomisine Bakış: Ekonomiye Güven ve Beklentiler Anketi; İSMMM Yayın No: 101; İstanbul.

Ekonomik Kriz ve Türkiye Tarımı

Prof Dr. Tayfun ÖZKAYA

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

“Çürüme Kaliforniya’nın her yerine yayılıyor...aç halkın kendi ürününü yiyebilmesine bir çare bulunamıyor... ürünler fiyatları düşürmemek için yok edilecek...milyonlarca halk aç, halka meyve lazım...dağlar gibi yükselen sapsarı yığınlar gaz püskürtüyor... kanunun suç saymadığı bir cinayet bu... çünkü portakal kâr getirmiyor... İnsanların bakışlarında bir şaşkınlık vardı ve açların gözlerinde de artan bir kızgınlık, bir gazap.”

John Steinbeck’in 1929 büyük ekonomik krizinde Amerika’yı anlattığı “Gazap Üzümleri” adlı romanında bu satırları okuduk. Ekonomik kriz kapitalizmin temel bir çelişkisinden kaynaklanmaktadır. Sorun üretimin azlığı değildir. Kriz yapısal olarak çalışanların gelirinin üretim değerinden geri kalmasından, yani eksik tüketimden kaynaklanmaktadır. Yatırımlarla artan üretim kapasitesi atıl kalmakta bu da 50–60 yılda bir krizlere neden olmaktadır. Bir yanda portakal bolluğu bir yandan da açlar söz konusudur.

Bu yazıda önce 2007 yılında süren ve 2008 yılı Haziran ayına kadar devam eden ve gıda krizi diye adlandırılan gıda fiyatlarındaki yüksek sıçrama incelenecektir. Bu kriz aslında dünya reel sektörlerindeki krizin finans sektörüne ötelenmesi ile oluşmuş idi. 2008 Haziranından sonra artık reel sektörlerde kriz patlayınca bu defa gıda fiyatları düşmeye başladı.

Krizin Türkiye’yi etkilemesi kaçınılmaz. Krizler aynı zamanda insan ve ülkeler için yaratıcı derslerle de doludur. Yeniliklerin yaratıcısı da olabilirler. 1929 krizinde Türkiye sanayileşme atılımı ile çevre ülkeler arasından sıyrılarak büyük bir atılım yapmıştı. Bu daha sonra devam ettirilemedi ve ülke tekrar merkez ülkelerinin hegemonyasına girdi.

Türkiye tarımı var olan krizden sert şekilde etkilenmektedir. Bunun nedeni küreselleşme adı altında ülkeye kabul ettirilenlerdir. Et, süt, tütün, içki, gübre vb. alanlarda birçok sanayi tesisi özelleştirildi ve yabancı şirketler bu alanlarda tekeller yarattılar. Şu anda üretici sütünü 40 kuruşa zor satarken tüketici süte 2 TL’den daha fazla ödemektedir. Tohum yasası çiftçinin kendi tohumunu satmasını yasaklayarak çiftçiye büyük tohum devleri ile karşı karşıya bırakmıştır. Çiftçi girdi satanlarla ürününü işleyenlerden oluşan makas arasında ezilmektedir. Gelin önce ABD tarım politikası nasıl değişti, buna bakalım. Bu bize krizi ve bize olan etkilerini anlamamızda yardımcı olacak.

ABD Tarım Politikasında Değişim

ABD ve AB ülkeleri 2. Dünya Savaşı’nı takiben tarımsal üretimi hızla artıran tarım politikaları uyguladılar ve kısa zamanda büyük miktarlarda tarım ürünü ihraç edebilecek bir konuma geldiler. 1980’lere kadar bu politika az çok üreticiyi koruyacak şekilde fiyatları desteklemeyi de öngörüyor ve fiyatların belli bir eşğin altına inmesini önliyordu. Bu amaçla üretim kotaları da uygulanmakta idi. Ancak özellikle 1980’lerden sonra

desteğin yönü değişmeye başladı. Destek özellikle ABD’de üretimden yavaş yavaş koparılmaya ve prim şeklinde verilmeye başladı. 1980’lerden sonra özellikle ABD’de çiftçi eline geçen fiyatlarda büyük bir çöküş yaşandı. Gene özellikle bu dönemde büyük gıda şirketleri tekeli piyasayı kurmuşlardı. Örneğin 2005 yılında en büyük dört firmanın ABD piyasasındaki payları şu şekilde idi: (Food and Water Watch, 2007)

- Sığır eti paketlenme %83,5
- Domuz eti paketlenme %64
- Piliç eti üretimi %56
- Un üretimi %63
- Gıda perakende %46
- Ethanol (otomobil yakıtı için alkol) üretimi %41
- Hayvan yemi %34

Bunun anlamı örneğin buğdayını satmak isteyen bir Amerikan çiftçisinin karşısında tek bir firma bulmasıdır. Bu durumda firmalar istediği fiyattan ürünü alabilme gücünü elde etmiş oldular. Özellikle 1996 Amerikan Tarım Kanunu (The Farm Bill) ile daha önceki

destek politikaları tamamen kaldırıldı. 1996 öncesi stoklar veya ekim dışı bırakmalar ile (örneğin buğday üretiminin fazla olduğu durumlarda ek-meyenlere prim vermek) üreticinin fiyatlar üzerindeki hâkimiyeti kısmen sağlanabiliyordu. 1996 ABD Tarım Kanunu çiftçiyi tamamen korunmasız bırakmış oldu. Çiftçilerin, maliyetinin altında ürün sattıktan sonra devletin verdiği ve şüphesiz vergi ödeyenlerce ödemiş bulunan primlerini aldıklarında küçük bir kâr elde ederek tarımda kalmaları sağlanmış oluyordu. Büyük gıda firmaları ise maliyetin altında aldıkları bu ürünleri ihraç ederek veya iç piyasaya işleyerek veya ham olarak sattıklarında muazzam düzeylerde kârlar elde etmiş bulunuyorlardı. İhraç edilen ürünlerin çoğu dampingle satılmaya başlandı. Damping, ürünlerin üretim maliyetlerinin altında yurtdışına satılması anlamına gelir. Örneğin bir bushel mısır ABD'de 2 dolar maliyetle üretilebilirken, hububat firmalarınca yurtdışına 2 dolara satılıyorsa yurtiçi fiyatlar 2 dolar bile olsa bu olay damping olarak isimlendirilir. 2003 yılında ABD'den ihraç edilen bazı ürünlerde damping oranları şu düzeyde idi: (Murphy, 2005)

- Pamuk %47
- Buğday %28
- Mısır %10
- Pirinç %26

Bu tarım politikası nedeniyle gelişmekte ve geri kalmış ülkelerde tarım üreticileri rekabet edemiyorlar ve ülkeleri bu ürünleri ithal etmek zorunda kalıyorlardı. İthalatı kolaylaştırmak için ise Dünya Ticaret Örgütü kararları veya IMF ve Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalar ile gümrük vergileri düşürülüyor, bu alanlarda çalışan devlet kuruluşları özelleştiriliyordu.

Damping uluslararası hukuka aykırıdır. Dünya Ticaret Örgütü tarafından kabul edilen önemli anlaşmalardan olan GATT anlaşmasının 6. maddesi dampingi yasaklayacak kuralları içermekte-

dir. Ancak kuralların pratikte küçük ve yoksul ülkeler tarafından haklarını savunmak için uygulanması gayet zordur.

ABD'de uygulanan bu politika sonucu 1985/1995 dönemine göre 8 temel ürünün fiyatları 1999/2001 döneminde %20 düştü. Üstelik desteklerin çoğu büyük üreticilere gitti. Üreticilerin %4'i desteğin %50'sini, %11'i dörtte üçünü almaktadır. %60'ı ise hiçbir destek almıyor. Kısacası tarım tekelleri desteklerin asıl yararlanıcısı olmuştur. (Food and Water Watch, 2007)

Ülkemizde de tarımda tekelleşme çetli araçlar kullanılarak yoğunlaşmaya devam etmektedir. Bunlardan en önemlilerinden biri de özelleştirmelerdir. Örneğin son Tekel özelleştirmesi sonucu tümü yabancı sadece beş firma bütün pazara sahip olmuştur. İlk iki firma pazarın % 81'ine sahiptir. Tütün yasasıyla ayrıca sözleşmeli tarım dayatılmıştır. Bu yasa ile de güçlenen sigara firmaları bütün alım fiyatları üzerinde olağanüstü bir hegemonya kazanmışlardır. Sütte de benzer bir olay gerçekleşmiş, devlete ait Süt Endüstri Kurumu'nun özelleştirilmesi arkasından çoğunluğu yabancı sermayeli firmalar ham süt alımı ile süt ve ürünleri üretiminde büyük bir tekelleşme yaratmışlardır. Kâr etmekte olan bazı fabrikalar satın alma sonrası kapatılmış ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da süt endüstrisi neredeyse tasfiye edilmiştir.

ABD dünya ülkelerinin pazarlarını büyük gıda tekellerinin dampingli tarım ürünlerine açmasını istemektedir.

Gıda Krizi

Tarım ürünleri fiyatlarında 2007 yılında başlayan ve 2008 Haziranına kadar süren hızlı bir artış meydana geldi. Örneğin FAO gıda fiyat indeksi 2007 ortalamasına göre 2008 Haziranında %38 arttı. Aynı dönemde hububat fiyatlarındaki artış %64 oldu. (FAO) Bu artış için birçok açıklamalar yapıldı. Ancak temel neden reel sektörlerdeki kâr oranlarının düşmesi sonucu finans sermayesinin gıda ürünleri spekülasyonuna doğru

kaymasıdır.

Dünyanın birçok ülkesinde sokaklarda gösteriler yapılmaya başladı. Büyük şirketlerin çıkarlarına çalışan küreselleşmenin ağır topları olan IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar bu sonuçtan sorumlu oldukları halde çok endişelendiler. Medya önüne çıkıp önlem alınmalı dedikten sonra hâlâ mikrobu ilaç diye salık vermeye devam ettiler. Örneğin Dünya Bankası başkanı Robert Zoellick çözüm olarak "daha çok ticari serbestleşme, daha çok teknoloji ve yardım" önerdi.

Olayı küresel boyuta ele almadan önce kısaca Türkiye'ye ilişkin bir değerlendirme yapalım. Ülkemizde özellikle pirinçteki görülen fiyat sıçramaları dünyadan çok daha hızlı oldu. Başta Başbakanımız olmak üzere yetkililer; halı, stok yaparak bu fiyat artışlarını hızlandıran spekülörleri ihbar etmeye teşvik ettiler. Spekülörler yöneticilerce de vurguncu olarak isimlendirilmeye başladı. Arkasından Toprak Mahsulleri Ofisi'nde (TMO) kilo kilo tüketicilere pirinç satılmaya başlandı. TMO birden bakkal olmuş idi. Neoliberal ideoloji savunucuları aslında kendi anlayışlarına uygun olarak "vurguncu" terimi yerine "spekülör" terimini kullanmalıydı. Dahası bu ideolojiye göre spekülasyon ayıplanacak bir şey değildir. Bu güya "serbest piyasaya" hizmet eden normal bir mekanizmadır. Aslında şüphesiz yıllardır Türkiye'ye IMF ve Dünya Bankası'nın "TMO küçültülmeli" diye verdiği akıllar ve üretimi teşvik etmeyen politikalar sonucu bu kötü duruma düştük. Yıllardır TMO alım merkezleri kapatıldı, ekonomik gücü geriletildi. TMO on yıl kadar önce Türkiye pirinç üretiminin %20'sini satın alıyordu. Şimdi ise %2'ler düzeyinde alım yapan, elindeki ürünü özel sektöre veren bir TMO ile bu spekülörlerin oyunlarına engel olamıyoruz. Sıfır gümrük ile buğday ithalini özel sektöre emanet ederseniz, bu sonuç kaçınılmazdır. Yeterli buğday, pirinç alıp önce çiftçiyi, daha sonra onların elinden ürün çıktıktan sonra ise tüketiciyi korumayan bir devlet olsa olsa önce

Amerikan tahıl devlerini daha sonra ise yerli ve yabancı spekülâtörleri destekliyor demektir. Aslında propagandası yapılan “serbest piyasa” bir hayaldir. Gerçekte ise az sayıda güçlü yerli veya yabancı şirket piyasalara hâkim olmakta, istediği fiyatı dikte ettirmektedir.

Geçen dönemdeki gıda fiyatlarındaki artış küresel bir olay ve biraz karmaşıktır. Ancak baştan söyleyelim ki geçen yıl görülen fiyat artışlarının arkasında temel olarak arz ve talep değişimleri değil gıdadaki spekülâtif oyunlar yatmaktadır. Örneğin dünya hububat üretimi 2007’de 2,3 milyar ton olarak gerçekleşti ve bu bir önceki yıla göre %4 artış anlamına geliyordu. Ayrıca 1961’den bu yana dünya hububat üretimi üç katı artarken, dünya nüfusu iki katı artmış idi (Brian Halweil, 2008).

Bu artışlara rağmen dünya hububat stokları yıllardır gerilemekte. Ancak aslında dünyada herkesi besleyecek kadar gıdanın üretildiğini vurgulamak gerekli. Açlık sorunu aslında teknik olmaktan çok politik ve temelde dünyada gelir dağılımının çok kötü olmasından kaynaklanıyor.

Fiyat artışlarındaki hızlı artışlarda birden çok etmen söz konusudur. Hepsini birlikte bu olayın bu düzeyde olmasında rol oynadılar. Ancak bugün dünyaya yol göstermeye çalışan küreselleşmenin patronlarının yıllardır yaptıkları olmasaydı bu olay bu düzeyde oluşmazdı. Yeşil devrim adı altında biyoçeşitliliğe darbe indiren, çiftçileri tohumla, ilaca ve kimyasal gübrelere mahkûm eden, çevrenin kirlenmesine, ürünlerin zehirlenmesine ve besin maddelerince fakirleşmesine göz yumanlar dünyanın kötüye gidişi başlattılar. Daha sonra Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) kredileri, önerileri ile TMO benzeri yapıları özelleştirerek veya küçülterek yok ettiler. Daha sonra 1990’larda Dünya Ticaret Örgütü ısrarla gümrükleri yok etmeye çalıştı. Bunlar yapılırken gelişmiş ülkelerde de tarım politikaları değiştirildi. Amerikan ve Avrupa Birliği çiftçileri elinden ürünler

büyük şirketlerce ucuza kapatıldı. Bu ülkelerde çiftçileri üretir halde tutmak için primler vatandaşların kesesinden dağıtıldı. Aslında bu ülkelerde de çiftçiler soyuldu. Kazanan büyük şirketler oldu. Şirketlere ihracat destekleri verilerek dumpingli ürünleri dünya pazarlarına büyük kârlarla satmaları sağlandı. Gelişmekte olan ülkelerdeki insanların, gelişmiş ülkelerin çiftçileri kazanıyor zannetmeleri sağlandı. İndirilmiş gümrüklerle, yok edilmiş devlet kurumları ile gelişmekte olan ülkelerin pazarları artık gelişmiş ülkelerin şirketlerinin talanına hazır hale getirilmiş idi. Bunlara itiraz edenler ise “siz hangi dünyada yaşıyorsunuz” diye azarlandı.

Fiyat sıçramaları olayının tetiklenmesinde ABD’nin dünya patronluğunu sürdürme kaygıları önemli oldu. ABD’de mısır üretiminin son birkaç yıldır beşte biri etanol üretimine gidiyor. Etanol bildiğimiz alkol. Bu ise benzin yerine kullanılıyor. Bu politikayı destekleyen George W. Bush’tur. ABD Irak petrollerine el koydu ama Irak’taki varlığını garantili görmüyor. Etanol üretimi ile Orta Doğu petrollerine bağımlılığını azaltmaya çalışıyor. Brezilya’yı da şeker kamışından etanol üretmeye teşvik ediyor. Temelde ABD hegemonyasını sürdürmeye dayanan bu strateji doğayı koruyoruz diye pazarlanıyor. Aslında ABD Tarım Bakanlığı’nın bir raporu bile mısırdan elde edilen etanolün doğayı koruma bağlamında hiç de bir işe yaramadığını ortaya koyuyor. Çünkü mısır üretiminde de petrol kullanılıyor. Mısırdan etanol ütilirken karbondioksit de açığa çıkıyor. “İşte bu noktada etanolün yeşil etiketi kararmaya başlıyor”. Cornell Üniversitesi’nden Davit Pimentel “biyoyakıtlarla uğraşmak boşuna zaman kaybı ve bizi aslında yapmak istediğimiz şeyden, çevre korumadan saptırıyor” diyor (National Geographic Türkiye, 2007, s.108-129). Kimyasal gübre ve ilaçların da çoğunun petrolden üretildiğini unutmayalım. Mısırdan etanol üretirken de enerji kullanıyorsunuz. Bir depo etanolü üretmek için gereken tahılın bir kişinin bir yıllık yiyeceği olduğu hesaplanıyor. Brezilya’daki şeker kamışına

dayalı etanol ise enerji hesabında daha iyi ise de yeni tarım alanları açmak için yağmur ormanlarının yok edildiği biliniyor. Bu ise yeni bir felakete gidiş demek. Mısır; hayvan yemi, insan yiyeceği ve mısır şurubu üretiminde kullanılıyor. Etanole giden üretim arttıkça, mısır fiyatı artıyor. Mısır ekim alanı artınca buğday ekim alanları azalıyor. Bu defa buğday fiyatları da artıyor. Mısır, buğday fiyatları arttıkça pirinç fiyatları da bundan etkileniyor. Kısacası ABD’nin etanol üretme çabaları sadece büyük şirketlerin bir avuç hissedarı çıkarına çalışan ABD hegemonyasını sürdürebilmek için. Yoksa çevreyi korumak gibi bir amacı yok.

Son fiyat artışlarının dünya açlarına yeni bir yüz milyonun daha ekleyeceği Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı tarafından tahmin edilmektedir (BBC, 2008). Hızlı fiyat artışları Kazakistan, Rusya, Ukrayna ve Arjantin’in buğday ihracatını yasaklaması veya kısıtlamasına yol açtı. Benzer şekilde Çin, Endonezya, Vietnam, Mısır, Hindistan ve Kamboçya aynı şeyi pirinçte yaptılar.

Endüstriyel tarım dediğimiz kimyasal gübreyle, ilaca dayanan tarım sistemi petrole çalışıyor. Adeta biz petrol yiyoruz. Bu ise tarım topraklarının verimsizleşmesine yol açıyor. Otomobillerin artışı, tarım topraklarının işgali vb. birçok olay küresel ısınmanın da etkisi ile dünya buğday ve pirinç stoklarının her yıl biraz daha azalmasına yol açıyor.

Çin ve Hindistan’da orta sınıfların refah artışı daha fazla pirinç ve et tüketimine yol açıyor. Daha çok et tüketimi ise hayvan yemi için daha çok mısır ve buğday kullanılması demek. Diğer yandan petrol fiyatları arttıkça endüstriyel tarımda üretim maliyeti artıyor. Ürünleri taşımak için de gene daha fazla masraf yapılıyor. Türkiye dâhil birçok ülkede tarım ürünlerinde gümrükler dünya Ticaret Örgütü’nün, Dünya Bankası’nın ve IMF’nin etkisi ile düşürüldü. Üretimi teşvik eden sistemler yıkıldı. Tarımsal devlet kuruluşları, işletmeleri özelleştirildi. Kısacası ABD pirinci, buğdayına

muhtaç bırakıldık. ABD tahıl devleri devletin desteği ile Amerikalı çiftçiden ucuza kapattıkları buğday ve pirinci %26 dampingle satıyorlar. Yani iç pazardaki maliyetinin altına satıyorlar. Damping aslında Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) göre yasak. Ancak nerede ise ülkeler ABD'yi şikâyet etmeye çekiniyorlar. Aynı ABD, Türkiye yerli pirincini biraz korumaya kalkınca hemen DTÖ'ye şikâyet etmiş idi.

Bütün bu saydıklarımız gıda krizinde önemli etmenlerdir, ancak son bir konu var ki, bu görülemez ise olay çok eksik kalır. Bu da finansal fonların, hedge fonların tarım ürünlerine kayışıdır. Dünyada çoğu gelişmiş ülkelerde oturan ve elini hiç buğdaya veya pirince değdirmeden borsalardan bilgisayarlarının başında gelecekte gerçekleşecek alımlar ve satışlar yapanlar var. Konut borsası artık işe yaramıyor. Bunlar da yeni av alanları olarak gıda ürünlerini seçtiler. Bu çevreler koşullar uygun olduğunda istedikleri rüzgârı estirebiliyorlar. Bazı tahminlere göre yatırım fonları dünyanın önemli ürün piyasalarında ticareti yapılan buğdayın %50-60'ını kontrol etmektedir. Bir firmanın tahminine göre yatırımcıların pirinç veya buğday gibi, ürünü fiziksel olarak hiç alıp satmadıkları, yalnızca fiyat hareketleri üzerine bahisler yaptıkları vadeli işlemler ve opsiyon piyasalarında dönen spekülasyon para 2000 yılında 5 milyar dolar iken, 2007'de bu 175 milyar dolara çıkmıştır (Paul Waldie, 2008).

Açlar dünya kentlerinin sokaklarında gösteriye başladıklarında bütün bu sistemden kâr eden büyük dünya tarım şirketleri yöneticileri ellerini ovuşturuyorlardı. Çünkü kârlar 2007'de inanılmaz ölçüde arttı. Örneğin 2006 yılına göre değişik şirketlerin kar artışları şöyle oldu: Cargill %36, ADM %67, Monsanto %44.

Sonunda Dünya Ekonomik Krizi

En sonunda finans sektörü krizi erteleme gücünü taşıyamamaya başladığında dünyada reel sektörde de kriz patlak

verdi ve hâlâ devam ediyor. FAO gıda fiyat indeksinde hem de hububat fiyat indeksinde 2008 Haziranından 2009 Ocak ayına göre düşüşün %32 olduğunu görmekteyiz.

Ülkemizde gerek süt, tütün gibi birçok üründe, gerekse de tarım ilacı, yem, gübre gibi birçok girdide özelleştirmeler nedeniyle tekelleşme derinleşmiştir. Bu nedenle çiftçiler ürün ve girdi fiyatlarında eskisine göre dezavantajlı durumdadırlar. Tarımsal girdi fiyatları 2008 yılında mazot ve gübrede yüzde yüze yaklaşımıştır. Döviz kurlarındaki artışlar bu alanda bir iyileşme beklenemeyeceğini göstermektedir.

Ne Yapmalı?

- Tarım, Dünya Ticaret Örgütü Doha görüşmelerinden çıkarılmalı. Gelişmekte olan ülkeler tarımlarını özgürce geliştirme hakkına sahip olmalı. Gelişmiş ülkelerin gıda tekelleri, Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası gibi örgütleri arkasına alarak ülkeleri birbiri ile yarıştırmak ve pazarlarını alabildiğine açarak kendileri için pazarlar yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu bütün ülkelerin üreticileri, tüketicileri ve tarım sistemleri için yıkım anlamına gelmektedir. Buna karşı gıda egemenliği kavramını ileri sürmeliyiz.

- Tarım ürünlerinde gümrükleri yüksek tutmalı, böylece dampingli ürünlere karşı pazarlarımızı korumuş oluruz. Damping DTÖ'ne göre bile yasak olmasına rağmen pratikte engellenmektedir.

- Tarım satış ve diğer kooperatiflere ürün alımı için düşük faizli kredi verilmeli. Toprak Mahsulleri Ofisine yeterli alım gücü sağlanmalıdır. Gereken alanlarda ise prim ödemesi yapılmalıdır.

- Süt, et, sigara gibi çoğu yabancı teklerin hegemonya kurduğu alanlarda kooperatif ve kamu yatırımları yapılmalı veya teşvik edilmelidir.

- Okullarda süt, fındık vb. gıda dağıtımı yapılmalı, ürünler kooperatiflerden alınmalıdır.

- Çiftçi borçlarının ertelenerek yeniden yapılandırılması sağlanmalıdır.

- Ülke çapında dev bir kırsal kalkınma projesi yürürlüğe sokularak çok büyük sayıda işsize iş imkânı yaratılmalıdır. Ekonomik kriz çiftçiyi köyünden çıkmaya zorlamakta ancak kentlerde işsizlik buna imkân vermemektedir. Ekonomik kriz en çok işsizlik şeklinde kendisini göstermektedir. Bu proje çerçevesinde mera ıslahı, öz tüketimi de amaçlayan hayvancılığın geliştirilmesi, köy yolları ve sağlık tesislerinin yapımı, ormanların geliştirilmesi, erozyonla mücadele vb. birçok alanda iş yapılabilir. Hatta köyleri ile bağlantısını koparmamış kentli işsizlerin de önemli bir kesiminin kırsal kesime dönmesi sağlanabilir.

Kaynaklar

BBC, (2008), UN, Food Chief Urges Crisis Action, Londra, 22 Nisan 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7360485.stm>

Brian Halweil (2008) Grain Harvest Sets Record, But Supplies Still Tight,

<http://www.worldwatch.org/node/5539>

FAO (2009) www.fao.org/worldfoodsituation/FoodPriceIndex/en/

Food and Water Watch (2007), The Farm Bill, 2007, Washington, www.fwwatch.org/food/pubs/reports/farmbill/?searchterm=farm%20Bill%20Corporate

Grain (2008) Making a Killing From Hunger, [Http://www.grain.org/articles/?id=39](http://www.grain.org/articles/?id=39)

Grain (2008), "High Yields", <http://www.grain.org/jargon/?id=22Grain,2008a>

Halweil, Brian (2008) Grain Harvest Sets Record, But Supplies Still Tight, [Http://www.worldwatch.org/node/5539](http://www.worldwatch.org/node/5539)

Murphy, S. ve ark. (2005) WTO Agreement on Agriculture: A Decade of Dumping-United States Dumping on Agricultural Markets, Pub. No:1, Institute for Agriculture and Trade Policy, Minnesota, tradeobservatory.org

National Geographic, Türkiye, (2007), Yeşil Düşler, Ekim 2007.

Waldie, Paul (2008) "Why Grocery Prices are Set to Soar", Globe and Mail, 24 Nisan 2008'den aktaran Grain, 2008.

Çalışma Hayatı Takvimi

Hazırlayan: Çiğdem ŞAHİN

1 Ocak 2009

- Türkiye İş Kurumu'ndan alınan bilgilere göre, 2008 yılında (Kasım sonuna kadar) işsizlik ödeneğine yapılan başvurularda geçtiğimiz yıla göre yüzde 30'luk bir artış yaşandı. 2007 yılında yaklaşık 247 bin kişinin başvurduğu işsizlik ödeneğine olan talep 2008 yılında 322 bine yükseldi.

1 Ocak 2009 tarihinden itibaren aile hekimliğine geçilen tüm illerde hastaların sevk almadan kamu, özel, üniversite ve sağlık kuruluşlarına müracaat etmesi durumunda, tüm giderlerin vatandaşın cebinden çıkacağı uyarısı yapıldı. Yetkilileri uyaran sağlık kurumu temsilcileri, 'sevk zinciri' uygulamasının sağlıkta

önü alınamaz tahribatlara yol açacağına dikkat çekti.

2 Ocak 2009

-2009 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununun tedavi hizmetleri için katılım payı uygulamasını düzenleyen 28 inci maddesi gereğince yeni yıldan itibaren memurlar da sağlık hizmeti için katılım payı ödeyecek. SSK ve Bağ-Kur'lular, 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren Genel Sağlık Sigortası Yasası çerçevesinde yürürlüğe konulan Sağlık Uygulama Tebliği gereğince, iki aydır ikinci basamak resmi sağlık kurumlarında (devlet hastaneleri için) 3, eğitim ve araştırma hastaneleri için 4, üniversite hastaneleri için 6, Özel sağlık kurum ve

kuruluşlarında (özel hastaneler için) 10 lira katılım payı ödüyordu.

3 Ocak 2009

- TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Mustafa Türkel, işten çıkarıldıkları gerekçesiyle eylem yapan Sinter Metal İmalat Sanayi AŞ fabrikası işçilerini ziyaret etti. Yukarı Dudullu Organize Sanayi Bölgesi'ndeki fabrikaya gelen Türkel, "işçilerin kriz ve sendika gibi bahanelerle işten çıkarılmalarını şiddetle kınadıklarını" söyledi. Türkel, TÜRK-İŞ olarak bu tür olaylara karşı duruşlarının çok net olduğunu ifade ederek, "İşverenleri işçilerin anayasal haklarına karşı bu kadar acımasız politikalar uygulamalarından vazgeçmeye çağırıyoruz" dedi.

ÇALIŞMA TAKVİMİ

8 Ocak 2009

- Hükümetin doğalgaz krizinin başladığı dönemde BOTAŞ'ı özelleştirme kapasitesine alacağını açıklaması Petrol-İş'in tepkisini çekti. Petrol-İş Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın, "enerjide arz güvenliğinin ancak tutarlı bir devlet politikası ile sağlanabileceğini", BOTAŞ'ın özelleştirilmesi bir yana ulusal ve güçlü bir petrol şirketi kurulabilmesi için Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile birleştirilmesi gerektiğini de vurguladı.

9 Ocak 2009

- TÜRK-İŞ, Filistin halkıyla dayanışma içinde olduğunu göstermek ve Gazze halkına destek olmak amacıyla yardım kampanyası başlattı. Genel Başkan Mustafa Kumlu ve Genel Mali Sekreter Ergün Atalay imzasıyla konfederasyona bağlı sendikaların genel merkezlerine gönderilen yazıda, İsrail'in son birkaç gündür devam eden ve kadın, çocuk demeden tüm sivil halkı hedef alan saldırılarının insanlığa karşı işlenmiş ağır bir suç olduğu vurgulandı.

11 Ocak 2009

- Bakanlar Kurulu'nun "Kamu Kurum ve Kuruluşlarındaki Geçici Mahiyetteki İşleri Yürütmek Üzere Geçici Personel İstihdamı ve bu Personele Ödenecek Ücretler Hakkında Kararı" Resmi Gazetenin bugünkü sayısında yayımlandı. Buna göre, 2009 yılı olarak belirlenen 21 bin 193 geçici personel istihdam edilmesini kararlaştırdı.

12 Ocak 2009

- Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) madenlerinde 1955-2008 yıllarındaki iş kazalarında 2 bin 682 işçi öldü, 323 bin 809 işçi yaralandı. TTK Genel Müdürü Rifat Dağdelen, son yıllarda ocaklara yönelik yatırımlar ve alınan önlemler sayesinde kömür ocaklarında meydana gelen kazalarda önemli oranda azalma olduğunu söyledi. Dağdelen, "Yerin metrelerce altında zor jeolojik yapı içerisinde üretim yapan maden işçilerini her türlü olumsuzluktan korumak ve kaza risklerini en aza indirmek

için projeler geliştirmeye de gayret ediyoruz" dedi.

- Samsun'un Çarşamba Belediyesi tarafından işten çıkarılan 126 işçi aileleriyle birlikte belediyenin önünde eylem yaptı. İşçiler adına konuşan Belediye-İş Sendikası Samsun Şubesi Başkanı Mustafa Çift, yargının işçilerin yeniden işlerine dönmesi yönünde karar aldığını anımsatarak, Belediye Başkanı Hüseyin Dünder'in işçilerin emeğine ve yargı kurallarına saygı göstermediğini belirtti.

- Bursa Kent Meydanı'nda, 'İşçilerin İşten Atılmaları Son' mitingi yapıldı. Sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturduğu 'Halk Meclisi', kriz nedeniyle işten çıkartılmaları protesto etti.

13 Ocak 2009

- Asgari ücretlinin aylık ortalama kazancının 623.5 TL olduğu 2008'de, un fabrikatörleri 537 TL, fırıncılar 574 TL, kürkçüler 448 TL, kuyumcular 829 TL vergi beyan ederek gerçek gelirini gizledi. Ekonomide her şeyin iyi olduğu, piyasanın canlılığını sürdürdüğü 2007 yılı için işadamları, serbest meslek erbabı ve işletmelerin 2008 yılı içinde verdiği gelir beyanları, "kriz dönemlerini" aratmadı.

14 Ocak 2009

- Kısa çalışma ödeneğinde 'asgari' limit kalktı. Krizde zora düşen firmalarda çalışanların maaşlarının devletçe ödenmesini içeren kısa çalışma ödeneği esasları yeniden belirlendi. Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğe göre kısa çalışma ödeneğinden yararlanmak için gereken şartlar ve üç aylık ödeme süresi değişmedi. Ancak daha önce üst limiti asgari ücret olan kısa çalışma ödeneği miktarı, yeni yönetmelikle en fazla işçinin hak ettiği işsizlik ödeneği kadar olacak. Ayrıca daha önce bu işçilere ait kanuni sigorta primlerinin üçte ikisi işsizlik Fonu'ndan karşılanırken, şimdi tamamı fondan ödenecek.

- Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Bircan Akyıldız, yaşanan ekonomik krizin etkilerini gidermek, gerçekleşen

enflasyon karşısında eriyen maaşları telafi etmek amacıyla memur maaşlarına aylık 200 TL kriz iyileştirilmesi yapılmasını istedi.

Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların 5 yılı aşan süreye ilişkin prim borçlarının ödenmesine ilişkin tebliğ yürürlüğe girdi.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Başkanlığı tarafından hazırlanan 5510 Sayılı Kanun Gereğince Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlardan 5 Yılı Aşan Süreye İlişkin Prim Borcu Bulunanlar İçin Yapılacak İşlemler Hakkında Tebliğ, Resmi Gazete'de yayımlandı.

Buna göre, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 30 Nisan 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren geçici 17. maddesi doğrultusunda, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlarla tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, 1479 ve 2926 sayılı kanunlara göre tescilleri yapıldığı halde, maddenin yürürlük tarihi itibarıyla 5 yılı aşan süreye ilişkin prim borcu bulunan sigortalı ya da hak sahipleri daha sonraki müracaat tarihinde belirlenecek prime esas kazanç tutarı üzerinden hesaplanacak borç tutarının tamamının, borcun tebliğ tarihinden itibaren 3 ay içinde ödenmesi halinde, bu süreler sigortalılık süresi olarak değerlendirilecek.

15 Ocak 2009

- TÜRK-İŞ, işten çıkartmalar ve krizin bedelinin çalışanlara ödetilmesini protesto etmek amacıyla İstanbul'da miting yapma kararı aldı. TÜRK-İŞ'ten yapılan açıklamaya göre, TÜRK-İŞ, önceki gün yaptığı toplantıda işten çıkartmalar başta olmak üzere krizin bedelinin çalışanlara ödetilmesi yaklaşımını protesto etmek amacıyla İstanbul'da miting düzenleme kararı aldı. İstanbul'da 15 Şubat 2009 Pazar günü düzenlenecek geniş kapsamlı bir mitinge ağırlıklı olarak TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların Bursa, Marmara ve Trakya bölgesindeki üyeleri katılacak. Mitinge tüm emek örgütleri de davet edilecek.

Kamuda çalışan işçilerin ikramiyelerinin ilk yarısı 30 Ocak 2009'da, diğer yarısı da 30 Haziran 2009 tarihinde ödenecek.

Bakanlar Kurulu'nun "6772 Sayılı Kanun Kapsamına Giren Kurumlarda Çalışan İşçilere 2009 Yılında Yapılacak İlave Tediyelelerinin Sürelerinin Düzenlenmesi Hakkındaki Karar" Resmi Gazetede yayımlandı.

Karara göre, bu kanun kapsamına giren kurumlarda çalışan işçilere bu yıl yapılacak ilave ödemelerin yarısı 30 Ocak'ta, diğer yarısı da 30 Haziranda yapılacaktır.

Maden işletmelerinin münhasıran yer altı işlerinde çalışanlara yapılacak ilave ödemenin tamamı ise 21 Aralık 2009'da gerçekleştirilecek.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), veri tabanlarındaki bilgiyi daha doğru ve verimli kullanabilmek amacıyla "Veri Ambarı Sistemi" kurdu.

Alınan bilgiye göre, sistem sayesinde konu, zaman, raporlama kriter ve parametre farklılıkları nedeniyle bilgi kirliliğinin ortadan kaldırılması, ortak dilde kurumsal bütünlüğün sistematik şekilde sağlanması, kullanıcılara sistem üzerinden elektronik ortamda çıktıların sunumu mümkün olacaktır.

Veri ambarı sistemiyle zaman ve emek kaybının ortadan kaldırılmasının yanı sıra iş süreçlerinin sağlıklı analiz edilerek sistem performansının yükseltilmesi, tüm kullanıcılara aynı ölçütlerde raporlama sunumu hedefleniyor.

16 Ocak 2009

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), üçer aylık dönemler itibarıyla her ay kamuoyuna duyurduğu Hanehalkı İşgücü Anketi'nin "eylül, ekim, kasım" dönemini kapsayan Ekim 2008 sonuçlarını açıkladı. TÜİK 'in rakamlarına göre; Türkiye'deki işsiz sayısı, Ekim 2008 döneminde, bir önceki yılın aynı döneminde göre 385 bin kişi artarak, 2 milyon 687 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 1.2 puanlık artışla yüzde 10.9 seviyesinde

gerçekleşti, "iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar" da eklendiğinde işsiz sayısı 554 bin artışla 4 milyon 479 bine, işsizlik oranı da yüzde 15.6'dan yüzde 17'ye çıktı.

- Maliye Bakanı Unakıtan, küresel krizin Türkiye'ye etkilerini azaltmaya yönelik yeni tedbirler alınacağını söyledi. Unakıtan, iç pazarın canlandırılmasının çok önemli olduğunu, fabrikaların ve diğer işletmelerin işçi çıkarmaması için onlara "işsizlik yardımı" gibi bir takım yardımlar üzerinde çalıştıklarını vurguladı.

- TUZLA Tersaneler Bölgesi'nde çalışan bir grup işçi, kriz gerekçesiyle işlerine son verilmesi ve 3 aydır ödenmeyen ücretleri nedeniyle TBMM önünde protestoda bulundu. Dernek Başkanı Zeynel Nihadioğlu, iş cinayetlerinin yanı sıra kriz gerekçesiyle 10 bine yakın işçinin işine son verildiğini, ücretlerin büyük oranda düşürüldüğünü, iş sağlığı ve güvenliğine kaynak aktarılmayarak yeni ölümün önünün açıldığını söyledi.

- Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, evleneceği bilinen işçinin çalışma bölgesinin değiştirilmesinin ardından süresinde işe başlamama ve devamsızlık nedeniyle iş sözleşmesinin feshedilmesine yönelik kararı bozdu. Kararda, işverenin yönetim yetkisini kullanırken, keyfi davranmaması ve karar alırken "dürüstlük" kurallarına uyması gerektiği belirtildi.

20 Ocak 2009

- TÜRK-İŞ Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmeleri Koordinasyon Kurulu toplandı.

TÜRK-İŞ Basın Bürosundan yapılan yazılı açıklamada, "Geçtiğimiz dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de birlikte ve kazanılmış haklardan ödün vermeden görüşmelerin sürdürülmesi, bu çerçevede Koordinasyon Kurulu ile Hükümet arasındaki görüşmelerin başlatılması kararı alındığı" ifadesine yer verildi.

Bu yıl yenilenecek toplu iş sözleşmelerinin, yürürlük tarihi ağırlıklı olarak

Ocak-Mart olan ve yerel yönetimler hariç Konfederasyona bağlı 27 sendikanın örgütlü olduğu 125 işletme-iş yeri düzeyinde toplam 315 bin işçiyi kapsadığı belirtildi.

25 Ocak 2009

- Türkiye İşçi Emeklileri Derneği (TİED) Başkanlar Kurulu, elektrik, su, doğalgaz, ulaşım, eğitim ve gıda fiyatlarındaki yüksek oranlı artışların, "enflasyon hesaplamalarıyla bir şekilde düşük gösterildiği" iddiasıyla çalışanları ve emeklileri kapsayan "geçinme endeksi" yapılmasını istedi.

27 Ocak 2009

- Ergenekon" soruşturması kapsamında gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılan TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri ve Türk Metal Sendikası Genel Başkan Yardımcısı Pervin Kavrak, "Toplumsal yapı içinde devletin değerinin korunması gerektiğini, demokratik parlamenter rejimin savunulmasının bir vatandaşlık görevi olduğunu ısrarla ve inatla ifade eden Mustafa Özbek'in bugün devlet tarafından maruz kaldığı muamele gerçekten hem üzücü, hem de düşündürücüdür" dedi.

28 Ocak 2009

Hükümet, işçi ve işveren kesiminin temsil edildiği Üçlü Danışma Kurulu toplantısı yapıldı.

Toplantıda, küresel ekonomik krizin istihdama ve ekonomik yaşama etkilerinin değerlendirileceğini ifade eden Bakan Çelik, krizin istihdama yansımalarının minimize edilmesinin bu heyet tarafından ele alınması gereken bir konu olduğunu söyledi.

Bakan Çelik, bu toplantıları 2009'da her ay düzenli olarak yapma kararı aldıklarını bildirdi.

Kısa Çalışma Ödeneği ile ilgili çalışma yapan teknik heyet, ödeneğin genel olarak uygulanması, süresinin 6 aya çıkarılması ve miktarının yüzde 50 artırılması konusunda uzlaşmaya vardı.

ÇALIŞMA TAKVİMİ

Kısa Çalışma Ödeneği'nin 3 aydan 6 aya çıkarılmasını kararlaştıran teknik heyet, ödeme miktarı konusunda da artışa gidilmesini uygun buldu. Halen brüt asgari ücretin yüzde 40-80'i oranındaki çalışma ödeneği miktarı yüzde 50 artırılarak ödenecek. Böylece, Kısa Çalışma Ödeneği'nin alt ve üst sınırı brüt asgari ücretin yüzde 60 ile yüzde 120 olarak uygulanacak.

29 Ocak 2009

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik, kısa çalışma ödeneğinin alt sınırını 266 TL'den 400 TL'ye, üst sınırını da 533 TL'den 800 TL'ye çıkaracaklarını bildirdi.

İşsizliğin tüm dünya ülkelerinin sorunu olduğunu ve küresel krizle birlikte daha farklı boyutlara ulaştığını belirten Çelik, AB'de yüzde 7,8'e ulaşan işsizlik oranının Türkiye'de yıl sonu itibarıyla yüzde 10,3-10,5 aralığında gerçekleşmesinin tahmin edildiğini bildirdi.

31 Ocak 2009

- TÜRK-İŞ, ekonomide yaşanan gelişmeleri izleyip, buna göre program ve öneriler geliştirmek üzere bilim adamlarının yer aldığı bir Bilim Kurulu oluşturdu.

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, küresel finansal kriz sonrasında ekonomide yaşanan gelişmelerin işçilere yönelik olumsuz etkilerini incelemek amacıyla bilim adamlarının katkısının alınacağı bir çalışma yürütmeyi kararlaştırdı.

3 Şubat 2009

- TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi ve KESK Genel Başkanı Sami Evren, TÜRK-İŞ İstanbul Bölge Temsilciliği'nde, Kadıköy'de 15 Şubatta düzenlenecek "İşsizlik ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadeleye-Emek ve Demokrasi Mitingi"ne ilişkin basın toplantısı düzenledi.

Mitingi düzenleyen 3 konfederasyon adına konuşan Mustafa Kumlu, krizin

yol açtığı işten çıkarmalar, iş yerlerinin kapatılması ve işsizliğe karşı TÜRK-İŞ, DİSK ve KESK'in güçlerini birleştirdiğini söyledi.

Bu çerçevede, 15 Şubatta Kadıköy'de bir miting düzenleme kararı alındığını anımsatan Kumlu, mitinge tüm emek ve meslek örgütlerini davet etti.

4 Şubat 2009

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2009-2013 döneminde, çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında bir dizi proje uygulamayı planlıyor.

Bakanlık, uzun vadede çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi, kısa vadede de en kötü koşullarda çocukların çalıştırılmasının engellenmesi amacıyla izlenecek stratejileri ve yöntemleri saptamak, ülke politikasının oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla 2009-2013 yıllarını kapsayan 5 yıllık dönemde çeşitli çalışmalar yapılmasını öngörüyor.

9 Şubat 2009

- TÜRK-İŞ'e bağlı Liman-İş Sendikası tarafından hazırlanan raporda, işverenlerin, işçilerin sendikalara üye olmasını engellemek amacıyla 41 farklı yöntem kullandığı ifade edildi. Raporda, her yıl ortalama 10 binden fazla işçinin, TÜRK-İŞ ve DİSK'e bağlı sendikalara üye oldukları için işten atıldıkları belirtildi.

Liman-İş Sendikası'nın hazırladığı, "Türkiye'de Sendikalaşma ve Özel Sektörde Sendikal Örgütlenme" başlıklı raporda, özel sektör işverenlerinin, sendikalaşmayı engellemek için başvurdukları yöntemlere yer verildi.

Bu yöntemlerin çoğunluğunun "Hukuk ihlali", bir kısmının ise "Endüstriyel ahlaka aykırı" olduğu öne sürülen raporda, Türkiye'de iş yerlerinde yürütülen sendikal örgütlenme sürecinde yaşanan engellemelerin 41 maddelik listesi çıkarıldı.

12 Şubat 2009

- TÜRK-İŞ Bilim Kurulu tarafından

hazırlanan raporda, "işçi için iyi olanın, ekonomi için de iyi olduğu" belirtilerek, ekonominin bugünkü koşullarında, işçilerin maliyet unsuru olarak değil, bir harcama unsuru olarak görülmesi ve desteklenmesi gerektiği vurgulandı.

"İstihdamın Korunması ve Geliştirilmesinde Uygulanması Gereken Para ve Maliye Politikaları" isimli raporda, bütün dünyayı etkileyen küresel kriz sürecinde, istihdamı ve ülkenin döviz üretme yeteneğini arttırıcı uzun dönem politikalar ile bunlarla uyumlu kısa dönem politikaların öncelikli olarak ele alınması gerektiği ifade edildi.

- Türkiye Kamu-Sen'in "Yaşanan Ekonomik Sıkıntıların Memurlara Yansması" anketine göre memurların yüzde 83'ü düzenli borç ödemek zorunda olduğunu belirtiyor.

Konfederasyon'dan yapılan yazılı açıklamada, Araştırma Geliştirme Merkezince ülke genelinde yaşanan ekonomik sıkıntının memurlara yansımaları ortaya koymak amacıyla bir anket çalışması yapıldığı ifade edildi. Ankete göre, memurların yüzde 83'ü sürekli borç ödemek zorunda kalıyor.

Türkiye İş Kurumuna (İŞKUR) başvuranların sayısı, Ocak ayında geçen yılın aynı ayına göre yüzde 94,11, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan işsizlik ödeneği alanların sayısı da yüzde 128 arttı.

13 Şubat 2009

- ATV ve Sabah Gazetesi ile dergi gruplarının bağlı olduğu Turkuvaz Medya Grubunun Balmumcu iş yerinde grev başladı.

TGS Genel Başkanı Ercan İpekçi, KESK Genel Başkanı Sami Evren, TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Mustafa Türkel, Petrol-İş Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın ile greve çıkan gazetecilerin de aralarında bulunduğu grup, Sabah Gazetesi ve ATV'nin Balmumcu'daki binası önünde bir araya geldi. Gazeteciler üzerinde "Grev Gözcüsü" yazılı gömlekler giyerek, "Sendika yoksa üretim de yok", "Sendika hakkımız engellenemez", "Ya-

şasın sınıf dayanışması", "Sendika hakkımız grev silahımız", "Direne direne kazanacağız" şeklinde sloganlar attı.

14 Şubat 2009

- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) Başkanlar Kurulu İstanbul'da toplandı.

Petrol-İş Genel Merkezi'nde düzenlenen toplantıda, Kadıköy İskele Meydanı'nda yapılacak "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadele, Emek ve Demokrasi Mitingi"nin hazırlık çalışmaları ele alındı.

Toplantı öncesi açıklama yapan TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, bugün dünyada bir kriz yaşanıyorsa, bunun temel nedeninin, sosyal devlet politikalarından uzaklaşılması olduğunu savundu.

Kumlu, "Kriz, 'hep bana, hep bana' anlayışıyla ücretleri düşüren, yoksulların vergilerini artıran, kamu hizmetlerini pahalı hale getiren, kamu yatırımlarını azaltan ve kamuyu üretim alanından çekip, her şeyin özelleştirilmesini savunan ekonomik ve siyasi politikaların sonucu olmuştur" dedi.

15 Şubat 2009

- TÜRK-İŞ, DİSK ile KESK öncülüğünde düzenlenen, "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz: İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadele, Emek ve Demokrasi Mitingi" yapıldı.

Kadıköy İskele Meydanı'nda düzenlenen mitingde konuşan TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, "Kriz fırsatçılığı yapanlara, krizin emekçileri yüreğinden vurmasına sebep olanlara karşı birleşmeyi tercih ettik" dedi.

- Park Termik A.Ş. için işletme toplu iş sözleşmelerinin ilk turu bugün (15 Şubat) yapıldı. Görüşmelerin ikinci turu 13 Martta gerçekleştirilecek.

17 Şubat 2009

- Türkiye Gazeteciler Sendikası-

dan (TGS) yapılan açıklamada, Turkuvaz Grubuna bağlı ATV, Sabah Gazetesi ve dergilerde çalışan ve 5 gündür grevde olan 10 üyenin iş akitlerinin feshedilmesi "kanunsuzluk" olarak nitelendirildi.

18 Şubat 2009

- Türkiye İşçi Emeklileri Derneği (TİED) Genel Başkanı Kazım Ergün, ekonomik krizin en çok işsizleri ve emeklileri vurduğunu belirterek, krizin etkisini hafifletmek için emekli aylıklarında iyileştirme yapılması gerektiğini söyledi. Bu kapsamda sosyal destek ödemesi getirilmelidir.

Ergün, "Zaten kıt kanaat geçinen emeklilerimiz, canlarından kıymetli evlatlarının işsiz kalmalarının acısını yaşarken, evlatlarına ve hatta torunlarına bakmak durumunda kalmıştır" dedi.

- Kocaeli'nin Gebze ilçesinde faaliyet gösteren Procter & Gamble Tüketim Malları AŞ'de grev başladı.

DİSK'e bağlı Türkiye Tüm Kâğıt Selüloz Sanayi İşçileri Sendikası Yönetim Kurulu üyesi ve işyeri temsilcisi Ergün Tavşanoğlu, işveren ile Eylül 2008'den itibaren toplu iş sözleşmesi görüşmelerini sürdürdüklerini ancak görüşmelerin anlaşmazlıkla sonuçlandığını söyledi.

22 Şubat 2009

- Ankara Emek ve Meslek Örgütleri Platformu üyeleri, Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) üye işçilerin Turkuvaz Medya Grubuna bağlı ATV ile Sabah gazetesinde başlattığı greve destek verdi.

23 Şubat 2009

- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Başkanı Fatih Acar, kurumun prim gelirlerinde özellikle son dönemlerde kısmi bir düşüşün olduğunu söyledi. Fatih Acar, geçen yıl yapılan çalışmalar kapsamında 6 ayda kayıt dışı istihdam olarak belirlenen 250 bin kişinin kayıt altına alındığını belirterek, "Gelecek 2-3 yıl içinde yüzde 40-60 aralığında sey-

reden kayıt dışı istihdam oranını, yüzde 10'un altına düşürmeyi hedefliyoruz" dedi.

27 Şubat 2009

- Türk Metal Sendikası Ereğli Şube Başkanı Yusuf Ziya Odabaş, grev kararı alınan Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları (ERDEMİR) TAŞ'de, sendika ve işveren arasında anlaşma sağlandığını bildirdi.

- 5 bin 300 işçiyi ilgilendiren ve 2 yılı süreli toplu iş sözleşmesiyle çalışanların saat ücreti seyyanen ilk 16 ay için 60 Kr, kalan 8 ay için de 20 Kr. zam yapıldı. Bayram ve izin ikramiyelerinde yüzde 10, diğer sosyal haklarda da yüzde 15 oranında artış sağlandı.

- TES-İŞ Yönetim Kurulu, Zorlu Enerji'nin özelleştirilen işyerlerindeki sendikasızlaştırma girişimi ile ilgili olarak 27 Şubat'ta bir açıklama yaptı

28 Şubat 2009

- Türk Sağlık-Sen üyeleri, Abdi İpekçi Parkı'nda düzenlenen mitingde; ekonomik, sosyal ve özlük haklarının iyileştirilmesini istedi. Türk Sağlık-Sen Genel Başkanı Önder Kahveci, mitingde yaptığı konuşmada, kamu çalışanlarının yaşadığı sıkıntıların her geçen gün katlanarak arttığını söyledi. Sözleşmeli personelin ise "dram yaşadığını" dile getiren Kahveci, "Sözleşmeli kamu çalışanları, işleri ve eşleri arasında bir tercihe zorlanmışlardır. Çalışanların yüzde 80'inden fazlasının çalışmak için yaşadığı şehri ve ailesini terk etmesi, yaşanan sıkıntıyı anlatmaya yeterlidir" dedi. Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Bircan Akyıldız da sağlık çalışanlarının bir hak mücadelesi verdiklerini ve eninde sonunda bunda başarıya ulaşacaklarını söyledi.

5 Mart 2009

- TES-İŞ ile KAMU-İŞ arasında 13. Dönem toplu iş sözleşmesi görüşmeleri başladı. 3 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe girecek olan toplu iş sözleşmesi TEİAŞ, EÜAŞ, TEDAŞ, DSI, EİEİ, İller

ÇALIŞMA TAKVİMİ

Bankası ve TETAŞ iş-
yerlerini kapsıyor.

10 Mart 2009

- 25 bin orman işçisini ilgilendiren toplu sözleşme imzalandı. Türk-İş'e bağlı Orman İş'ten yetkiyi alarak masaya oturan Hak-İş'e bağlı Öz Orman-İş, Çevre ve Orman Bakanlığı ile 6 günde anlaşmaya vardı.

- Şubat'ta 137 bin kişi işsizlik sigortası için İŞKUR'a başvurdu. İŞKUR'dan yapılan açıklamaya göre şubatta işsizlik başvuruları yüzde 7.4 arttı.

- TES-İŞ ile Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş. (SEDAŞ) arasındaki işletme toplu iş sözleşmesi görüşmeleri başladı.

11 Mart 2009

- Türk-İş 8.Bölge Temsilcisi Mehmet Kanca, Bursa'da ocak ayında 8.401 işçinin, şubat ayında ise 5.372 işçinin işten atıldığını belirtti. Tekirdağ'da ise resmi rakamlara göre 10 bin kişi işsizlik maaşı için başvuruda bulundu.

- Petrol-İş Başkanlar Kurulu, grevde 24 günü geride bırakan Sabah-Atv çalışanlarına destek için Sabah gazetesini okumama, Atv'yi seyretmeme kararı aldı.

- Devlet Bakanı Nazım Ekren, piyasaı canlandırmak için yeni önlem paketinde memur ve emekliye bir defaya mahsus 200-300 TL gibi bir ödeme planlarının olduğunu söyledi.

- Başbakan Yardımcısı Nazım Ekren, özellikle son dönemde artan işsizliğe karşı hazırlanan ek önlemler paketini AK Parti MKYK'sına sundu. Paket bir iki hafta içinde açıklanacak.

- Başkent Elektrik Dağıtım A.Ş'de (BEDAŞ) işletme toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin başladı.

18 Mart 2009

- Türk-İş'e bağlı sendikaların İstanbul Şubelerinin Sabah ve ATV'deki grevcilere destek ziyaretleri devam ediyor.

- Son 38 yılda göreve gelen 30 hükümetin yüzde 7'lerde sabitlediği işsizliği, AKP Hükümeti tek başına yüzde 13.6'ya taşıdı.

19 Mart 2009

- Sendikacı ve Akademisyenler krizi en az hasarla atlattmak için hükümette formül önerdi. Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu, istihdam sorunu ve krizin etkilerinin nasıl giderileceğine dair görüşlerini belirtti:

"Krizi sosyal devlet politikalarının uzaklaştırılmasının bir bedeli. Bu nedenle çözüm de sosyal devletin yeniden ve güçlü bir şekilde uygulanmasından geçiyor.

"Kriz gerekçesiyle işten çıkarılma önlenmeli.

İlave istihdam yaratan işletmelerin sosyal güvenlik prim ödemelerini Hazine üstlensin.

Kamu daki personel ihtiyacı hemen giderilmeli, emekli olanların yerine yeni personel istihdam edilsin.

"Fazla mesai uygulaması yapılsın. Çalışma saatleri düşürülerek istihdam artırılın.

"İşsizlik sigortası kapsamındaki işçilerin fondan yararlanma koşulları geliştirilsin.

"Ağırlıklı olarak dar ve sabit gelirli kesimlerin tükettiği zorunlu temel ihtiyaç maddeleri üzerindeki dolaylı vergiler kaldırılın.

"Esnek çalışma biçimleri kriz gerekçesiyle yaygınlaştırılmasın.

"İşsizlik sigortası kapsamında olmayan işçiler işten çıkarıldığında "Dayanışma geliri" verilsin. Elektrik, su, doğalgaz, yakacak, kira gibi ödemeleri belirli bir süreyle zamana yayılsın."

20 Mart 2009

- Sabah ve Atv'de grev 35. gününü geride bırakırken, destek eylemleri de sürüyor, Tes-İş İstanbul Şubeleri ve

Türk-İş 1. Bölge Temsilci Faruk Büyükkucak'ın ziyaretinde, grevin başarısı için dayanışmanın büyütüleceği duyuruldu.

- 21 Milyon çalışanın 9 Milyonunun sosyal güvencesi yok.

23 Mart 2009

- Hükümet, vergi ve elektrik borcu nedeniyle, kredi alamayan KOBİ'lere bir paket hazırlıyor. Buna göre, işçi atmayan işletmelerin mevcut borcu yapılandırılarak kredi alabilmelerinin yolu açılacak.

- T.Kamu-Sen'in araştırmasına göre, Türkiye 6 yılda borçlarını ikiye katlar-ken, alınan borçların yüzde 88'inin faiz çevrelerine aktarıldığı iddia edildi.

24 Mart 2009

- Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu, hükümeti işsizlik ve radikal kararlar konusunda uyardı. Kumlu, "işsizlik sorununun önümüzdeki aylarda daha da derinleşeceği anlaşılmaktadır. Gün, hükümetin işsizliği önleyecek önlemler için en radikal kararlar alması gerektiği günüdür" dedi.

- AKP'nin en güçlü olduğu il Kayseri'de işçiler ve işsizler kitlesel eylem yaptı. Eylemde hükümete öfke büyüktü.

- Yurdun en büyük et üreticilerinden KÖY-TÜR'ün İzmir'deki tesisleri kapandı. Yaklaşık bin işçi tazminatsız işsiz bırakıldı.

25 Mart 2009

- Türkiye'nin en önemli sorunları arasında başı çeken ve son açıklanan resmi verilere göre 3 milyon 274 bine ulaşan işsizliği ortadan kaldırmak için toplam 923.8 milyar TL'lik yatırım gerekiyor. Sayısı 6 milyon'a ulaşan gerçek işsizliği önlemek için ise 1.7 trilyon TL'lik yatırım gerçekleştirilmesi gerektiği bildirildi.

Mustafa Kumlu
Genel Başkan

Ferudun Yükselir
Genel Başkan Yardımcısı

Mustafa Şahin
Genel Sekreter

Hasan Tahsin Zengin
Genel Mali Sekreter

İsmail Bingöl
Genel Araştırma ve Mevz. Sekreteri

Esat Durmuş
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri

Bayram Eren
Genel Eğitim Sekreteri

TES-İŞ GENEL MERKEZİ: Şenyuva Mah. Meriç Sk. No: 23, 06510 Beştepe - Ankara Tel: (312) 212 65 10 (20 hat) Faks: 212 65 52 - 212 65 42

TES-İŞ ŞUBELERİ

ADANA ŞUBE (Başkanı): Mustafa ÖĞÜT
İnönü Caddesi TEKSİF İş Merkezi Kat:2 No:5 Seyhan-ADANA
Tel: 0.322. 352 34 44 – 352 48 00 Faks: 352 34 09

ADAPAZARI ŞUBE (Başkanı): Sedat ÇOKOL
Semerciler Mah. Yenibosna Cad. No:58 ADAPAZARI
Tel: 0.264. 282 33 40 Faks: 282 33 41

AFŞİN ŞUBE (Başkanı): Sittik SERT
Afşin Bey Caddesi No:41 Afşin-KAHRAMANMARAŞ
Tel: 0.344. 511 42 68 Faks : 511 20 51

ANKARA 1 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Dural KARAKOÇ
Süleyman Sırrı Sok. No:2/11 Yenışehir-ANKARA
Tel: 0.312. 435 36 55 Faks: 435 29 40

ANKARA 2 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Recep DURSUN
Karantfil Sokak No:34/ 7 Bakanlıklar-ANKARA
Tel: 0.312. 419 11 41-42 Faks: 419 26 86

ANTALYA ŞUBE (Başkanı): Hacı Mevlüt ÜNAL
Fabrikalar Mah. Hasan Tahsin Cad. 3002 Sok. No: 1 ANTALYA
Tel: 0.242. 334 34 00 Faks: 344 78 68

AYDIN ŞUBE (Başkanı): Mustafa AYDIN
Efeler Mah. Atatürk Bulvarı Eylül Sokak Piramit Sitesi No:2 Kat:1 AYDIN
Tel: 0.256. 225 89 54-213 62 02 Faks: 225 88 17

BALIKESİR ŞUBE (Başkanı): Necdet ÖZBAY
Gözem Sokak No:4 Kat:4 BALIKESİR
Tel: 0.266. 241 36 01 Faks: 241 67 61

BURSA ŞUBE (Başkanı): Necati İÇÖZ
Çakırhamam Temiz Cad. Sütmen İşhanı Kat:2 No:14 BURSA
Tel: 0.224. 225 58 71-221 40 02 Faks: 221 03 41

ÇAYIRHAN ŞUBE (Başkanı): Sinan TÜRKEL
Gazi Mah. İşçiler Sok. Nazmi Biyıklı Pasajı Üstü Çayırhan-ANKARA
Tel: 0.312. 796 15 40 Faks: 796 03 02

DİYARBAKIR 1 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Ali ÖNCÜ
İstasyon Cad. Oryıl 20 Apt.Kat:2 No:3 DİYARBAKIR
Tel: 0.412. 229 39 94 Faks: 228 48 23

DİYARBAKIR 2 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Şükrü KAÇMAZ
Ofis İstasyon Cad. Kupik Apt. No:1 DİYARBAKIR
Tel: 0.412. 223 63 06 Faks: 224 83 20

EDİRNE ŞUBE (Başkanı): Adnan BAYRAKTAR
Talat Paşa Cad. Özdiç Pasajı Kat:1 EDİRNE
Tel: 0.284. 225 24 56 Faks: 212 53 33

ELAZIĞ ŞUBE (Başkanı): Celal ŞENER
Bosna Hersek Bulvarı No: 17/C ELAZIĞ
Tel: 0.424. 233 92 25 Faks: 236 07 62

ERZURUM ŞUBE (Başkanı): Muharrem DEMİRCAN
İsmet Paşa Cad. No:4/2 ERZURUM
Tel: 0.442. 234 76 75 Faks: 233 53 52

ESKİŞEHİR ŞUBE (Başkanı): Ünal DAR
Ulus Cad. Bili Sokak No:12 ESKİŞEHİR
Tel: 0.222. 233 27 86 Faks: 234 41 56

ISPARTA ŞUBE (Başkanı): Mustafa KAYA
Mimar Sinan Cad. Halı Sarayı C Blok Kat:2 ISPARTA
Tel: 0.246. 218 36 13 Faks: 218 29 01

İSTANBUL 1 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Ersin AKMA
Sivritaş Sok. Elbir İşhanı No:18/3 Mecidiyeköy-İSTANBUL
Tel: 0.212. 217 43 97-98 Faks: 217 40 00

İSTANBUL 2 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Nevzat ÖZBAY
Büyükdere Cad. No:56/2 Mecidiyeköy-İSTANBUL
Tel: 0.212. 275 72 30-31 Faks: 266 17 42

İSTANBUL 3 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Hüseyin OZİL
Mithatpaşa Cad. No:5 Kat:4 Daire:30 Ümraniye-İSTANBUL
Tel: 0.216. 412 45 50 Faks: 412 65 42

İZMİR 1 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Seydi ÖNDER
1401 Sokak Bastıyalı Apt. 24/A Kahramanlar-İZMİR
Tel: 0.232. 421 70 89 Faks: 422 39 23

İZMİR 2 NO'LU ŞUBE (Başkanı): Hüseyin İNAL
1356 Sokak Gökdemir Apt. No:1/3-4 Alsancak-İZMİR
Tel: 0.232. 421 45 79 Faks: 421 07 62

KAHRAMANMARAŞ ŞUBE (Başkanı): Lütfi ERGİN
İsa Divanlı Mah. Şeyh Adil Cad. No: 41 Mert - Han Kat: 2 / 9
KAHRAMANMARAŞ Tel: 0.344. 221 36 94 Faks: 221 36 95

KAYSERİ ŞUBE (Başkanı): Rıfat PAKKAN
Sahabiye Mah. Kanal Cad. No:6/2 KAYSERİ
Tel: 0.352. 231 21 40 Faks: 222 72 67

KONYA ŞUBE (Başkanı): Mehmet SOLAK
Alaaddin Cad. Zafer Çay Bahçesi Arkası No:19/2 KONYA
Tel: 0.332. 351 20 18 Faks: 350 66 62

KÜTAHYA ŞUBE (Başkanı): Eşref ERDEN
Ethem Erdiç Cad. Ali Kalfa Çarşısı Kat:1 KÜTAHYA
Tel: 0.274. 224 56 22 Faks: 224 56 23

SAMSUN ŞUBE (Başkanı): Nakif YILMAZ
Şevketiye Cad. Erçallar İşhanı No:1 Kat:2 SAMSUN
Tel: 0.362. 231 38 00-01 Faks: 233 28 48

SİVAS ŞUBE (Başkanı): Tervik GÜVERİ
Hükümet Meydanı Meydan Ticaret Mrk. No:303/4 SİVAS
Tel: 0.346. 221 18 60 Faks: 221 39 16

SOMA ŞUBE (Başkanı): C. Tayyar GÜZEL
Gazi Osman Paşa Cad. No:1 Soma – MANİSA
Tel: 0.236. 613 53 62-613 23 36 Faks: 613 10 33

ŞANLIURFA ŞUBE (Başkanı): Ramazan DÜZME
Esentepe Mah. Temiz. Sok. TES-İŞ Ap. ŞANLIURFA
Tel: 0.414. 313 79 03 Faks: 313 21 85

TRABZON ŞUBE (Başkanı): Cengizhan GÜNDOĞDU
İskender Paşa Mah. Sümer Sok. İhsan Bey Kültür Mrk. Ark.
PK.17 TRABZON Tel: 0.462. 326 49 64 Faks: 323 30 19

VAN ŞUBE (Başkanı): Naif BALANDI
Bahçıvan Mah. Zübeyde Hanım Cad. Odalar İş Mrk. No:5 K: 2 VAN
Tel: 0.432. 216 19 99 Faks: 216 18 74

YATAĞAN ŞUBE (Başkanı): Fatih ERÇELİK
Yeni Mah. İnönü Bulvarı Ünal Toksöz Cad. No:22/B Yatağan - MUĞLA
Tel: 0.252. 572 69 66 Faks: 572 25 03

ZONGULDAK ŞUBE (Başkanı): Ahmet HASANEFENDİOĞLU
Terakki Mah. Dereici Sk. Aydın İşhanı No:2 Kat:2 ZONGULDAK
Tel: 0.372. 253 01 95 Faks: 253 10 89